

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI
DOKTORA TEZİ**

**TÜRK BASININDA 1960 ASKERİ MÜDAHALESİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(NORMATİF MEDYA KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE)**

**SEREN GÜVEN
18701001**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SÜLEYMAN DOĞAN**

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

TÜRK BASININDA 1960 ASKERİ MÜDAHALESİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(NORMATİF MEDYA KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE)

SEREN GÜVEN
18701001
ORCID NO: 0000-0002-1739-3475

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SÜLEYMAN DOĞAN

TEMMUZ 2024

Seren GÜVEN tarafından hazırlanan “Türk Basınında 1960 Askeri müdahalesinin Değerlendirilmesi (Normatif Medya Kuramları Çerçevesinde)” başlıklı çalışma, **01/07/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Ana Bilim Dalı Doktora Programında **DOKTORA** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Prof. Dr. Süleyman DOĞAN

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Nalan Turna

Doç. Dr. Eray YILMAZ

Prof. Dr. Enver Özgür GÖNENÇ

Prof. Dr. Ali Murat Kırık

ÖZET

TÜRK BASININDA 1960 ASKERİ MÜDAHALESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (NORMATİF MEDYA KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE)

Tarihsel süreç boyunca, siyasal gelişmeler basın faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemiş ve basının tavrı, özellikle siyasi otoritelerin tutumu, iktidar değişimleri ve darbeler gibi faktörlere bağlı olarak şekillenmiştir. Normatif medya kuramlarının temelini oluşturan bu ifadeler, basın-siyaset ilişkisinde basının tavrının belirleyicisinin, siyasi otoriteler olduğunu göstermektedir. Türkiye'de ilk gazetenin çıkarıldığı günden itibaren sorunlu bir şekilde gelişme gösteren basın-siyaset ilişkisinin de belirleyicisi siyasi otoriteler olmuş, basın, genellikle siyasi otoritenin görüşlerini yansıtan ve otoriteye hizmet eden bir tavır takınmıştır.

Türk siyasi tarihinde önemli bir dönemeç olan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası, basın-siyaset ilişkisinin nasıl şekillendiğinin ve basının tavrı üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmada, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet ve Tercüman gazetelerinin müdahale sonrasındaki yayınları incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi kullanılmıştır. Metin analizi, araştırma ile ilgili toplanan resim, yazı, görsel gibi tüm verileri, birbiri ile ilişkilendiren ve bulguların ortaya çıkarılmasına olanak sağlayan bilimsel araştırma yöntemlerinden biridir.

1960 müdahalesi sonrası, basın, siyasi otoritenin belirlediği çerçeve içinde hareket etmiş, cunta yönetiminin politikalarını desteklemiş ve muhalif görüşlere yer vermemiştir. Özü itibarıyla otoriter olan askeri yönetimin beklentileri doğrultusunda hareket eden basının tavrı, otoriter medya kuramı ilkeleri ile açıklanabilmektedir. Bununla birlikte, basının müdahale sonrası değişen tutumunu, sadece otoriter medya kuramı ile ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Zira, Türk demokrasinin kurulmasında önemli bir rolü olan basına göre, dönemin şartları göz önüne alındığında, cumhuriyetin seçkin kurucularından biri kabul edilen TSK'nin yanında yer almak doğru bir yaklaşım olabilir.

Anahtar Kelimeler: Basın-Siyaset ilişkisi, 1960 Askeri Müdahalesi, 27 Mayıs ve Basın.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE 1960 MILITARY INTERVENTION IN THE TURKISH PRESS

(IN THE FRAMEWORK OF NORMATIVE MEDIA THEORIES)

Throughout the historical process, political developments have significantly affected press activities, and the attitude of the press has been shaped depending on factors such as the attitude of political authorities, changes in power and coups. These statements, which form the basis of normative media theories, show that the determinants of the press's attitude in the press-politics relationship are political authorities. Political authorities have been the determinants of the press-politics relationship, which has developed problematically since the day the first newspaper was published in Türkiye, and the press has generally adopted an attitude that reflects the views of the political authority and serves the authority.

In this study, which examines how the press-politics relationship was shaped after the military intervention of May 27, 1960, which was an important turning point in Turkish political history, and its effect on the attitude of the press, the publications of Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet and Tercüman newspapers after the intervention were examined. In the research, text analysis, one of the qualitative research methods, was used. Text analysis is one of the scientific research methods that relates all data collected regarding the research, such as pictures, texts and visuals, to each other and allows the findings to be revealed.

After the 1960 intervention, the press acted within the framework determined by the political authority, supported the policies of the junta administration and did not include opposing views. The attitude of the press, which acts in line with the expectations of the essentially authoritarian military administration, can be explained by the principles of authoritarian media theory. However, it is not a correct approach to associate the changing attitude of the press after the intervention only with the authoritarian media theory. According to the press, which played an important role in the establishment of Turkish democracy, considering the conditions of the period, it might be the right approach to side with the Turkish Armed Forces, which is considered one of the distinguished founders of the republic.

Keywords: Press-Politics Relationship, 1960 Military Intervention, May 27 and the Press.

ÖN SÖZ

Basın-siyaset ilişkisinin askeri müdahaleler gibi olağanüstü durumlarda nasıl şekillendiğinin incelendiği bu doktora tezinde; 1960 askeri müdahalesi sonrasında, basında yer alan söylemler üzerinden normatif medya kuramları çerçevesinde bir çıkarım yapılmaya çalışılmıştır. Basının, iktidarlar karşısında takındığı tavrın nedenlerinin ne olduğu ve bu tavrın belirlenmesinde siyasi otoriteden ne derece etkilendiğinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan araştırmada, müdahale sonrasında, basının mevcut iktidara göre şekillenen tutumu, yayınlanan haberler üzerinden incelenmiştir. Türkiye’de basın-siyaset ilişkisinin doğuşuna ve gelişimine dair bilgilere de yer verilen araştırmada, ayrıca bu ilişkiyi etkileyen önemli olaylar, yine basın ekseninde ele alınmıştır. Araştırmanın örneklemi oluşturan Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri hakkında bilgi verilerek, bu gazetelerin araştırmaya konu olan dönemde, iktidarda bulunan Demokrat Parti ile ilişkileri, müdahale sonrası değişen iktidarın, basını nasıl şekillendirdiği, gazete haberleri üzerinden araştırılmıştır.

Doktora tezimi bitirmemde benden yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer Danışmanım Prof. Dr. Süleyman DOĞAN hocama teşekkür ederim. Mesleki bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, yüksek lisans tez danışmanlığımı da üstlenen değerli hocam Prof. Dr. Enver Özgür GÖNENÇ’e ve bu çalışmanın şekillenmesinde önemli katkıları bulunan, ortaya iyi bir çalışma çıkması için beni yönlendiren kıymetli hocam Doç. Dr. Eray YILMAZ’ a ayrıca minnettarım. Tezi bitirme konusunda umudumu yitirdiğim zamanlarda varlığı ile bana güç veren, her daim yanımda olan canım hocam Prof. Dr. Ayfer SARAÇ ÖZKAN’a teşekkür ederim. Doktora eğitimim süresince derslerine katılmaktan büyük keyif aldığım, tavsiye ve önerileri ile tez çalışması sırasında karşılaştığım zorlukları aşmamda bana yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet BEŞİKÇİ’ye de ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Kızım Duru Serra GÜVEN’e örnek olmak ve annem Zeycan ÖZEL’i gururlandırmak için çıktığım bu yolda, ümitsizliğe kapıldığım her an bıkmadan usanmadan beni dinleyen ve destekleyen iyi kalpli arkadaşım Şeyma AKSOY’a, olumlu sözleri ile beni çalışmaya teşvik eden, çalışmalarım sırasında benden yardımlarını esirgemeyen ve bu tezi bitirdiğim için en az benim kadar mutlu olan tüm sevdiklerime ve sevenlerime ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bu tez, Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından SDK-2021/4475 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Seren GÜVEN
Temmuz, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Konusu ve Yöntemi	6
1.2. Kuramsal Çerçeve	11
1.3. Kullanılan Kaynaklar	14
1.4. Konuyla İlgili Araştırmalar.....	17
1.5. Tezin Bölümleri	22
2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ BASIN VE SİYASET İLİŞKİSİ.....	24
2.1. Türkiye’de Basın-Siyaset İlişkisinin Doğuşu ve Gelişimi	24
2.2. Demokrat Parti’nin Muhalefet Yıllarında Basın-Siyaset İlişkisi.....	33
2.3. Demokrat Parti Dönemi Basın-Siyaset İlişkisi	37
2.4. 27 Mayıs Müdahalesine Giden Süreçte Basın-Siyaset İlişkisi	48
2.5. Müdahale Hazırlıkları ve Müdahale Günü	68
3. TÜRK BASININDA 27 MAYIS 1960	80
3.1. Gazeteler	81
3.1.1. Cumhuriyet Gazetesi	81
3.1.2. Hürriyet Gazetesi.....	86
3.1.3. Milliyet Gazetesi	90
3.1.4. Tercüman Gazetesi	95
3.2. 27 Mayıs Müdahalesinin Gazetelerde Temalara Göre Değerlendirilmesi	99
3.2.1. Basının Müdahaleye Yaklaşımı	100
3.2.1.1. Halk Nezdinde Meşrulaştırma	105
3.2.1.2. Dini Söylemlerle Meşrulaştırma.....	112
3.2.1.3. Atatürk, Demokrasi ve Özgürlük Söylemleriyle Meşrulaştırma	117
3.2.1.4. TSK’yi Yüceltici Söylemlerle Meşrulaştırma	124
3.2.1.5. Fotoğraf ve Karikatür Kullanımları	126
3.2.1.6. Yurtdışı Basının Destek Verdiği Söylemlerle Meşrulaştırma	132
Değerlendirme.....	136
3.2.2. 27 Mayıs 1960 ve Basın Özgürlüğü	138
Değerlendirme.....	148
3.2.3. İsmet İnönü, 27 Mayıs 1960 ve Basın	150
Değerlendirme.....	159
3.2.4. Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 ve Basın	160
3.2.4.1. Basında Demokrat Parti’yi İtibarsızlaştırma Haberleri	161
3.2.4.2. Adnan Menderes Özelinde Yapılan Haberler	176

3.2.4.3. İddialar, Planlar ve Yolsuzluklar	184
Değerlendirme.....	202
3.2.5. MBK, 27 Mayıs ve Basın	203
Değerlendirme.....	212
3.2.6. 27 Mayıs 1960 Öncesi Yayınlanamayan Haberler ve Sonraki Durum ..	213
Değerlendirme.....	220
4. SONUÇ.....	221
KAYNAKÇA.....	230
EKLER.....	263
Ek 1. Dipnot Yönteminin Uygunluğuna Dair Yazı Error! Bookmark not defined.	
Ek 2. Milliyet Gazetesi 27 Mayıs 1960.....	263
Ek 3. Milliyet Gazetesi 28 Mayıs 1960.....	264
Ek 4. Milliyet Gazetesi 3 Haziran 1960	265
Ek 5. Milliyet Gazetesi 17 Haziran 1960	266
Ek 6. Milliyet Gazetesi 17 Haziran 1960	267
Ek 7. Hürriyet Gazetesi 27 Mayıs 1960	268
Ek 8. Hürriyet Gazetesi 3 Haziran 1960	269
Ek 9. Hürriyet Gazetesi 17 Haziran 1960	270
Ek 10. Hürriyet Gazetesi 6 Temmuz 1960	271
Ek 11. Hürriyet Gazetesi 6 Temmuz 1960	272
Ek 12. Cumhuriyet Gazetesi 28 Mayıs 1960.....	273
Ek 13. Cumhuriyet Gazetesi 30 Mayıs 1960.....	274
Ek 14. Cumhuriyet Gazetesi 1 Haziran 1960	275
Ek 15. Cumhuriyet Gazetesi 2 Haziran 1960	276
Ek 16. Cumhuriyet Gazetesi 9 Haziran 1960	277
Ek 17. Tercüman Gazetesi 28 Mayıs 1960	278
Ek 18. Tercüman Gazetesi 31 Mayıs 1960	279
Ek 19. Tercüman gazetesi 18 Haziran 1960	280
Ek 20. Tercüman Gazetesi 4 Haziran 1960	281
Ek 21. Tercüman Gazetesi 4 Haziran 1960	282

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Central Treaty Organization, (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Central Intelligence Agency, (Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
EOKA	: Ethniki Organosis Kiprion Agoniston, (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü)
HP	: Hürriyet Partisi
IPI	: International Press Institute, (Uluslararası Basın Enstitüsü)
KİA	: Kitle İletişim araçları
KTC	: Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MEH	: Milli Emniyet Hizmetleri
NATO	: North Atlantic Treaty Organization, (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
THA	: Türk Haber Ajansı
TK	: Tahkikat Komisyonu
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
TMTF	: Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
VC	: Vatan Cephesi
VP	: Vatan Partisi

1. GİRİŞ

Türkiye’de gelişmiş Batı ülkelerinin aksine, kriz zamanlarında çözüm, meclis dışında aranmış, üstelik bu durum, bazı siyasi partiler, basın ve üniversiteler gibi aydın çevreler tarafından da desteklenmiştir. 14 Mayıs 1950 yılında gerçekleşen, Türkiye’deki ilk demokrasi denemesi, yine Türkiye’de gerçekleşen ilk askeri müdahale ile kesintiye uğramış/uğratılmıştır.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), ilk kez siyasete doğrudan müdahalede bulunmuş ve sonraki 20 yıl içerisinde görülen diğer müdahalelerin gerçekleşmesine ve “darbeler dönemi” ismiyle kabul edilen bir dönemin başlamasına zemin oluşturmuştur.¹

Türkiye’de, Cumhuriyet sonrasında seçimler, 1946 yılına kadar tek parti ile gerçekleşmiştir.² Açık oy ve gizli tasnif yönteminin kullanıldığı, 21 Temmuz 1946 seçimleri ise üç partinin katılımıyla gerçekleşmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) kazanmasıyla sonuçlanmıştır.³ 1946 yılından itibaren ülkede yaşanan çeşitli sorunlara bağlı olarak, hükümet, toplumun tepkisi ile karşılaşmış ve 14 Mayıs 1950 tarihindeki seçimlerde, iktidarın yeni sahibi, % 52,68 gibi büyük bir oy oranı ile Demokrat Parti (DP) olmuştur. 1950 seçimleri, o güne kadar devam eden CHP iktidarına son vermiş ve Türk siyasi hayatında yeni bir dönemin başlangıcı sayılmıştır.⁴ 1954 ve 1957 yıllarındaki seçimlerde de en fazla oyu alarak birinci parti

¹ Mustafa Salep, **Türkiye’de Demokrasinin Sancılı Yılları (1960-1971)**, 1. bs. (Ankara: Nobel Yayınları, 2021), 52.

² Türkiye’de Cumhuriyet ilanı sonrasında sırası ile 1923, 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yıllarında seçimler yapılmış ve bu seçimlerde tek parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi yer almıştır. Bu dönemdeki seçimlerin Cumhuriyet rejimi gereği yapılmış, CHP’den başka parti yer almamış ve seçmen yapılan seçimlere düşük katılım göstermiştir. Öyle ki Eylül 1927 tarihli seçimlere katılım oranı % 23 olarak gerçekleşmiştir. Kenan Olgun, “Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, c. 26, s. 79, (2011): 1-36.

³ 1946 seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti ve Milli Kalkınma Partisi katılmıştır. Söz konusu seçim için bkz. İlyas Topçu ve Nebahat Oran Arslan, “Kars’ta 1950-1954-1957 Milletvekili Seçimleri ve Demokrat Parti”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, c. 58 (2017): 389-407. Türkiye Cumhuriyeti’nde 1946 yılı öncesinde gerçekleşen seçimlerde tek parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi yer almıştır. Olgun, **age**, 25.

⁴ Yapılan bu seçimde DP % 52,68 oranında, CHP % 39,45 ve MP % 3,11 oranında oy alırken % 4,76 oranında oy bağımsız olarak kayıtlara geçmiştir. TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.genel_secimler [22.07.2023].

olan DP, 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri müdahaleye kadar iktidarda kalmıştır.⁵

Siyasal hayatta askerin konumunu belirlemede önemli bir rolü bulunan 1960 askeri müdahalesi, 1950'li yıllar boyunca Türkiye'nin demokratikleşme ve liberalleşme bağlamında verdiği sınavın elim bir şekilde sonuçlanması açısından da ayrıca önem taşımaktadır.⁶ Zira müdahale, 27 yıllık tek parti rejiminin son bulduğu, "Beyaz İhtilal" şeklinde adlandırılan 14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidara gelen sivil otoriteyi sona erdirmiştir.⁷ 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, birçok akademik çalışmaya konu olmuş, nedenleri ve sonuçları hakkında araştırmalar yapılmış ve müdahale hakkında birçok farklı yaklaşım ortaya konulmuştur. Bu farklı yaklaşımlarda dikkat çeken en önemli husus, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin nasıl tanımlandığı ile ilgilidir.

Literatürde 27 Mayıs, "askeri darbe", "askeri müdahale", "ihtilal" ve "devrim" kavramlarıyla birlikte eş anlamlı olarak kullanılabilmektedir.⁸ 27 Mayıs, mağdur ettiği kimselerce "darbe" olarak tanımlanırken müdahaleye taraf olan, hareketi menfi olarak nitelermeyen kimselerce "devrim", "ihtilal", "inkılap hareketi" gibi isimlerle tanımlanmıştır. 27 Mayıs hareketini, iktidarın baskıcı tutumuna son veren, demokrasiyi koruyan, insan hakları açısından haklı bir hareket olduğunu düşünenlerin yanı sıra günümüzde "darbe" şeklinde nitelenmesi gerektiğine dair eğilim çok daha yaygınlaşmış durumdadır.⁹

⁵ 1954 yılı seçimlerinde DP % 57,61, CHP ise %35,36 oranında oy almıştır. TBMM 1954 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1954 [22.07.2023]. 1957 seçimlerinde DP % 47,88 ve CHP % 41,09 oranında oy almıştır. TBMM, 1957 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957 [22.07.2023].

⁶ Tuğçe Erdoğan, "Demokrasi Sürecinde Türkiye: 27 Mayıs'tan 12 Mart'a", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, s.6 (2017): 91.

⁷ Davut Dursun, **Ertesi Gün Belgeseli**, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2000), 53. "Beyaz İhtilal" ifadesi 27 yıl süren CHP iktidarının sonlanıp Demokrat Partinin iktidara geçişi "ihtilal" olarak İktidarın el değiştirmesi de şiddet içermediğinden ve demokrasinin gerektirdiği gibi seçimle gerçekleştiğinden "beyaz" şeklinde nitelendirilmiştir. Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980**, çev. Ahmet Fethi, (İstanbul: Hill Yayınları, 2020), 55.

⁸ Mehmet Doğan, **Darbeler Müdahaleler ve Siyasi Sistem**, 5. bs. (Ankara: Yazar Yayınları, 2017), 136; Mehmet Temel ve Yasemin Doğaner, "27 Mayıs 1960 Darbesi", Atatürk Ansiklopedisi, (2022), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/> [13.07.2023]. Cumhuriyet Gazetesi, "27 Mayıs ihtilali", 27 Mayıs 2009, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/27-mayis-ihtilali-64104> [13.07.2023]. Cüneyt Özdemir, **Önemli İşler Dairesi: Derin Devletin Yeni Sahibi**, 3. bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2009), 43.

⁹ Bülent Nuri Esen 27 Mayıs hareketinin darbe olarak nitelendirmenin doğru olmadığını söylemektedir. Bülent Nuri Esen, **Türk Anayasa Hukuku**, (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1971), 130. Suavi Aydın,

İlber Ortaylı, 27 Mayıs'ın sebebini "Türkiye'de maaşlı sınıfın hayatından memnun olmamasının bir sonucudur. Sivil olsun, asker olsun tüm memurların gayrimemnun olmasından kaynaklanan bir huzursuzluk vardı." ifadesi ile açıklarken, bu olayı "27 Mayıs 1960 Darbesi" ve "27 Mayıs Hareketi" tabirleri ile adlandırmıştır.¹⁰ Ortaylı ayrıca, bu olayın tüm TSK mensupları tarafınca değil, TSK içerisindeki bir grubun organizasyonunda gerçekleştiğini ifade etmektedir.¹¹ 27 Mayıs'a yönelik bir diğer tanımlamada 2008-2010 yıllarında Genel Kurmay Başkanlığı görevini yürüten İlker Başbuğ'a aittir.¹² Başbuğ, 27 Mayıs'ı, askeriye içerisindeki bir grubun gerçekleştirdiği hareketi, "askeri müdahale" veya "darbe" olarak tanımlarken diğer tanımlardan farklı olarak "kanser" ifadesi ile de adlandırmaktadır.¹³ Başbuğ ayrıca, 27 Mayıs'ı, sonraki yıllarda meydana gelen benzer müdahaleleri teşvik ettiği gerekçesiyle "genetik hastalık" şeklinde de adlandırmıştır.¹⁴

Hikmet Özdemir, 27 Mayıs müdahalesinin askerin sivil otoriteyi zor kullanarak sonlandırması, yönetimi ele geçirmesi ve demokrasiyi kesintiye uğratması gerekçeleri ile "darbe" olarak nitelendirmenin daha doğru olduğunu ileri sürmektedir.¹⁵ Tefik Çavdar da 1960 askeri müdahalesinin "ihtilal" olarak tanımlanmasının doğru olmadığını "darbe" olarak nitelendirilmesi gerektiğini savunanlardandır.¹⁶ Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre, "Darbe" kelimesi, "Ülkede bir grup tarafından örgütlü bir biçimde silah zoruyla baskı kurularak veya seçim dışındaki demokratik usuller kötüye kullanılarak mevcut hükûmeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi" olarak tanımlanmaktadır.¹⁷ TDK'nin darbe tanımı ile yaşanan 27 Mayıs olayı karşılaştırıldığında, 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen olayın "darbe" olduğunu söylemek mümkündür.

Yüksel Taşkın, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, 6. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 79; Oktay Bingöl ve Ali Bilgin Varlık, **15 Temmuz Sonrası Türk Ordusu Kriz ve Çıkış**, 1. bs. (Ankara: Barış Kitap, 2017), 17.

¹⁰ İlber Ortaylı ve İsmail Küçükkaya, **Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı (1923-2023)**, 16. bs. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 172-174.

¹¹ **age**, s. 172-174; İlber Ortaylı, "50'nci yılında 27 Mayıs", **Milliyet Gazetesi**, 23 Mayıs 2010, www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/50-nci-yilinda-27-mayis-124138 [19.07.2023]

¹² İlker Başbuğ, **15 Temmuz Öncesi ve Sonrası**, 1. bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2016). TSK, Genelkurmay Başkanları, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=GenelkurmayBaskanlari> [19.06.2023].

¹³ Başbuğ bu gruba "cunta" ifadesini kullanmaktadır. **age**, s. 17.

¹⁴ **age**, s. 41.

¹⁵ Hikmet Özdemir, **Siyasal Tarih (1950-1960)**, **Çağdaş Türkiye 1908-1980 Türkiye Tarihi**, 6. bs. ed. Sina Akşin, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1997), 228-229.

¹⁶ Tefik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950-1995**, (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996), 89.

¹⁷ TDK (2023), Darbe, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> [13.07.2023].

Hüseyin Tüner, 27 Mayıs 1960'ı, TSK içerisinde emir komuta çerçevesinde yapılmadığı, belirli bir grup askerin iktidara el koyması sureti ile gerçekleştirildiği gerekçesiyle, askeri müdahale kavramı yerine, “askeri hareket” olarak tanımlamıştır.¹⁸ Hüseyin Tüner ayrıca, 27 Mayıs'ın, ülkü aleyhinde yürütülen hükümet politikalarının sonlandırılması amacı ile Atatürkçü subayların gerçekleştirdiği bir “devrim” olarak tanımlanabildiğini de ifade etmektedir.¹⁹ Ancak Eric Jan Zürcher ise bu olayı, “askeri müdahale” ve “askeri darbe” ile eş anlamlı olarak kullanmış ve TSK içerisinde bir grup askerin gerçekleştirdiğini belirterek olayın, “askeri darbe” olduğunu ifade etmiştir.²⁰ Oktay Bingöl ve Ali Bilgin Varlık, 27 Mayıs olayını aynı anlam doğrultusunda, “darbe”, “ihtilal” ve “1960 müdahalesi” gibi kavramlarla ifade etmiş ve bu olayın, TSK içerisinde örgütlenmiş Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB) adlı bir grup tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir.²¹ Buradan anlaşılacağı üzere, 27 Mayıs'ın, TSK içerisindeki bir grup tarafından gerçekleştirildiği hakkında, Ortaylı, Başbuğ, Zürcher, Bingöl ve Varlık aynı görüşe sahiptir.

27 Mayıs askeri müdahalesini Süleyman Demirel, “halkın elinden devletin alınma hareketi”, Bülent Ecevit ise “dünyada görülmemiş bir totaliter rejim projesi, yani Nazi Almanya'sında bile eşi görülmemiş bir proje” olarak tanımlamıştır.²² Bilim insanı ve hukukçu Ali Fuad Başgil, 1963 yılında ilk baskısı Fransızca yayınlanan kitabında, askeri müdahaleyi: “27 Mayıs Felaketi”, “27 Mayıs İhtilali” ve “27 Mayıs 1960 Hükümet Darbesi” olarak tanımlamaktadır.²³ Uğur Mumcu ise 27 Mayıs'ı, TSK kademesi dışında, bir grup tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiş ve faaliyeti, “askeri müdahale” ve “ihtilal” kelimeleri ile adlandırmıştır.²⁴

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile ilgili bir diğer ifade de 27. Dönem TBMM Başkanı Mustafa Şentop tarafından ortaya konmuştur. Şentop'a göre, 27 Mayıs; “darbe” olarak nitelendirilmeli ve 12 Eylül 1980 cuntacıları gibi ortaya konulan,

¹⁸ Hüseyin Tüner, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türk Dış Politikası**, 1. bs. (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014), 15.

¹⁹ **age**, 16.

²⁰ Eric Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, çev. Yasemin Saner, 1. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 279

²¹ Bingöl, Varlık, **age**, s. 17.

²² “27 Mayıs Üzerine”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Mayıs 2009,2

²³ Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım**, çev. Cemal Aydın, 4. bs. (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2008).

²⁴ Uğur Mumcu da kitabında “Askeri müdahale, doğası gereği, Silahlı Kuvvetlerdeki emir-komuta zincirinde kopukluklar yaratır. Yakın tarihimizde, 27 Mayıs ihtilali, emir-komuta zincirinin dışında gerçekleştirilmiş” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıntılar için bkz. Uğur Mumcu, **Devrimci ve Demokrat**, 10. bs. (İstanbul: Yalçak Matbaası, 1994), 20.

toplum ve siyaset üzerindeki kontrolün kalıcı olmasını sağlama faaliyeti şeklinde ifade edilmelidir.²⁵ Hukukçu ve akademisyen Hamit Emrah Beriş ise 27 Mayıs'ı, demokrasi ve milli iradeye karşı bir eylem olması (hiçe sayması) nedeni ile “darbe” olarak adlandırmaktadır.²⁶ Ayrıca şentop ve Beriş, ortak bir söylemle, 27 Mayıs'ın “demokrasiye yapılan ilk darbe” olduğunu da ifade etmişlerdir.²⁷ Türk kaynaklarında darbe şeklinde tanımlanan 27 Mayıs'ı, uluslararası alanda da “darbe” olarak ifade eden yayınlar bulunmaktadır.²⁸

27 Mayıs, sivil siyasi bir iktidarın bir diğerine geçmesi anlamına gelen “devrim” olarak nitelendirilemeyeceği gibi ulusal bir hareket anlamına gelen “ihtilal” şeklinde de nitelendirilmemelidir. Burada unutulmaması gereken husus, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin, sıradan bir askeri darbe olarak kabul edilemeyeceğidir. Bunun nedeni, 27 Mayıs askeri müdahalesinin gerçekleşmesinde belli bir çevrenin etkisinin ve desteğinin bulunmasıdır. Milli Birlik Komitesi (MBK) yeleri, “darbe” kelimesinin kullanılmasına özellikle karşı çıkmışlar ve hareketin “ihtilal veya devrim” şeklinde ifade edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bazı MBK yeleri ise hareketin, bir darbe olarak başladığını, sonrasında ise ihtilal kimliğine büründüğünü ifade etmiştir. Örneğin, komite yelerinden Sami Küçük, 27 Mayıs Hareketi'nin askeri bir müdahale olduğunu, sonrasında gerçekleştirilen MBK alışmaları neticesinde ihtilal kimliğine büründüğünü söylemiştir.²⁹ Hareketin önemli isimlerinden Orhan Erkanlı da benzer bir ifade kullanmıştır. Erkanlı, 27 Mayıs askeri müdahalesini sivil iktidara karşı yapılan ve yeni bir düzen kurulmasına imkân veren bir hareketten ziyade, TSK'nin

²⁵ Mustafa şentop, Takdim, Hazırlayan Hamit Emrah Beriş, **Demokrasiye Kara Bir Leke: 12 Eylül 1980 Darbesi**, 2022, <https://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2022/202207347.pdf>, [19.05.2023]. Hukuk alanında profesör unvanına sahip olmakla birlikte 27. Dönem (2,3,4,5,6. Yasama Yılı) TBMM Başkanı olarak görev yapmıştır. Ayrıntılar için bkz. Sinan Uslu, Hukuk fakültelerinin ilk dersi TBMM Başkanı şentop 'tan, Anadolu Ajansı (AA), 5 Ekim 2020, www.aa.com.tr/tr/politika/hukuk-fakultelerinin-ilk-dersi-tbmm-baskani-sentoptan/1996217, [19.05.2023]. TBMM, TBMM Başkanı: zgemiş, <https://www.tbmm.gov.tr/baskan/ozgecmis> [19.05.2023].

²⁶ Beriş, **age**, 17-18.

²⁷ **age**, 18.

²⁸ Joséphine Dedet, 27 mai 1960: Coup d'état militaire en Turquie, Jeune Afrique, 26 mai 2003, <https://www.jeuneafrique.com/70693/archives-thematique/27-mai-1960-coup-d-tat-militaire-en-turquie/> [13.07.2023]; Emile Bouvier, Histoire des putschs et tentatives de coups d'Etat en Turquie: l'armée turque, du statut de gardienne du kmalisme à celui d'outil politique (1/4). Le coup d'Etat du 27 mai 1960: un putsch sur fond de Guerre froide et de crainte du communisme, Les Cles du Moyen-Orient, 15.09.2020, <https://www.lescledumoyenorient.com/Histoire-des-putschs-et-tentatives-de-coups-d-Etat-en-Turquie-l-armee-turque-du.html> [13.07.2023]; Le Monde, Du coup d'Etat du 27 mai 1960 au coup de force du 12 mars 1971, 01 Mars 1971, https://www.lemonde.fr/archives/article/1971/03/01/du-coup-d-etat-du-27-mai-1960-au-coup-de-force-du-12-mars-1971_3142465_1819218.html, ev. Mustafa ztrk, [13.07.2023].

²⁹ Bedri Baykam, **27 Mayıs İlk Aşkımızdı**, (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994), 230.

siyasete müdahil olmasını ve bunun alışkanlık haline gelmesini sağlayan bir hareket olarak incelenmesi gerektiğini söylemiş ve müdahalenin kendisinden sonraki süreçte olan etkilerine değinmiştir.³⁰ Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, diğer tüm askeri müdahalelerden farklıdır. Zira, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Türkiye'nin sonraki yıllarda, sivil-asker ilişkilerinin nasıl şekilleneceğini belirleyen önemli unsurlardan biri olmuştur. Bu tezde, 27 Mayıs 1960 tarihinde meydana gelen ilgili olayı ifade etme amacı ile kullanılan askeri müdahale kavramı da literatürdeki kullanımları ve sözlük anlamı dikkate alındığında “askeri darbe ve ihtilal” kavramları ile aynı anlamda düşünülebilir.

1.1. Tezin Konusu ve Yöntemi

Bu tezde, Türkiye’de gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası değişen siyasi yapının, basın üzerindeki etkisinin, normatif medya kuramları çerçevesinde nasıl ilişkilendirilebileceği, gazeteler üzerinden araştırılmaktadır.

Ülkelerin mevcut siyasi yapılarının şekli, kitle iletişim araçlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle seçim ile iktidara gelmiş, siyasi otoriteye devletin bir kolu olarak kabul edilen asker tarafından müdahale edilmesi, hatta sivil otoritenin yok sayılarak yönetime el konulması gibi olağanüstü durumlarda basının takındığı tavır, ülkenin siyasi sistemi hakkında bilgi veren önemli araçlardan biri haline gelmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın konusu, olağanüstü durumlara örnek olay olarak ele alınan ve Türkiye’de darbeler döneminin başlangıcı olarak da adlandırılan 1960 askeri müdahalesi sürecinde ortaya çıkan siyasi yapının, dönemin yazılı basınına nasıl şekillendirdiğidir. Sözü edilen dönemde, siyasi otoritenin, basın üzerinde nasıl ve ne derece etkili olduğunun belirlenmeye çalışılacağı “Türk Basınında 1960 Askeri Müdahalesinin Değerlendirilmesi (Normatif Medya Kuramları Çerçevesinde)” başlıklı doktora tezinde; 1960 askeri müdahalesi hakkında basının kurduğu söylemlerin, sergilediği tutumların ve okuyucuya müdahale hakkında ilettiklerinin analizleri yapılarak, mevcut siyasi yapı hakkında gazeteler üzerinden normatif medya kuramları bağlamında bir sonuca ulaşılması hedeflenmiştir. Türkiye’de sivil otoritenin, askeri otorite ile el değiştirdiği 1960 askeri müdahalesi sırasında, siyaset ile basın arasındaki normatif ilişki, dönemin önemli yazılı basın

³⁰ Orhan Erkanlı, *Anılar...Sorunlar...Sorumlular*, (İstanbul: Baha Matbaası, 1972), 3-4.

organlarından Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet ve Tercüman gazeteleri üzerinden ele alınacak ve değerlendirilecektir.

Bir akademik çalışmanın doğru sonuçlara ulaşması için doğru soruyu sormak gerekmektedir. John Tukey'e göre doğru şekilde oluşturulan bir soruya yaklaşık cevap vermek, yanlış bir şekilde oluşturulan bir soruya tam bir cevap vermekten iyidir.³¹ Bu anlayış ile tezde, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sürecinde, dönemin yazılı basının müdahale öncesi ve sonrası arasında tutum/eğilim/yayın politikası vb. bir farkın olup olmadığı var ise, bu farka sebep olan durumun siyasi otorite ile ilişkisinin ne olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ortaya çıkan bu değişikliğin neden ve neler olduğu bulunmaya çalışılacaktır. Araştırma süresince toplanan tüm kaynaklar, araştırmanın temel sorusuna ve "Basın ile siyaset arasındaki ilişki, 1960 askeri müdahalesi ile değişmiş midir? Basının, 1960 askeri müdahalesi öncesi ve sonrasındaki siyasi otorite ile ilişkilerinde bir farklılık var mıdır? Basın, 1960 askeri müdahalesinden önce ne kadar özgür olabilmıştır? 1960 askeri müdahalesi basın özgürlüğünü nasıl etkilemiştir? Askeri müdahale gibi olağanüstü durumlarda, basında yer alan haberler süreci nasıl yansıtmıştır? Basının normatif medya kuramları dikkate alındığında, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi karşısında takındığı tutum kime, neden daha yakın olmuştur?, Dönemin siyasi otoritelerinin basın üzerindeki etkileri nasıldır?" gibi temel soruyu destekleyen yan sorulara da yanıt verebilmek gayesi ile incelenmiştir.

27 Mayıs hakkında yapılan araştırmaların genelinde, müdahaleyi olumlayan ifadelerin yer alması ve müdahaleyi haklı gösteren birçok söylemin yapılması dikkate değer bir olgudur. Özellikle dönemin önemli basın organlarında, müdahale hakkında yapılan haberlerin hemen hemen hepsinde müdahaleye taraf olan yazılara yer verildiği görülmektedir. Literatürümüzde, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin, basın özgürlüğünü engellediğine yönelik çalışmalar yer alsa da müdahale döneminde

³¹ Holsti, O. R., **Content Analysis for the Social Sciences and Humanities**. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, Inc., 1969, 12'den aktaran İrfan Neziroğlu, "Türkiye'de Demokrasinin Gelişmesinde Etkin Bir Araç Olarak Yazılı Basının Rolü: Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Tercüman Gazetelerinin 1950-1980 Yılları Arasındaki Askeri Müdahalelere Yaklaşımı", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 2002), 1.

yapılan çalışmaların genelinin, müdahalenin daha liberal ve daha özgür bir basın oluşumuna katkıda bulunduğuna dair olduğu dikkat çekmektedir.³²

Basın ve 1960 askeri müdahalesi ile ilgili bu çalışmalarda, basının müdahale sonrası çok daha özgür olduğuna ve DP iktidarının kısılcısından kurtulduğuna dair söylemler bulunmaktadır.³³ Dönemin basınının müdahaleye taraf olması, basının özgürlüğüne kavuştuğu şeklinde bir algı oluşmasına neden olmuştur. Bu çalışma, ortaya çıkan bu algının doğruluğunu sınamakla birlikte, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin, dönemin yazılı basınında, müdahale hakkında yayınlanan haberlerin, yazılan köşe yazılarının ve yapılan yorumların değerlendirilmesi ile değişen siyasi yapının, basın üzerinden bir okumasını yapmayı ve basının takındığı tavrın nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın sorusuna aranan cevap bağlamında, müdahale sonrası, Cumhuriyet, Milliyet, Tercüman ve Hürriyet gazetelerinin, 27 Mayıs-27 Temmuz 1960 tarihleri arasındaki yayımları, nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi perspektifinde incelenmiştir. Nitel araştırmalar, belirli bir probleme yönelik çözüm hakkında görüşme ve doküman analizleri olmak üzere, nitel veri toplama teknikleri kullanan, henüz fark edilmemiş veya bilinen problemleri algılama, problemlere yönelik olguları gerçekçi olarak değerlendirme imkanı sunan öznel yorumlayıcı bir süreçtir.³⁴ Nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan metin analizi, doküman veya

³² 27 Mayıs 1960 sonrasında, basının haber yapmasında askerin “kırmızı çizgi” niteliğinde olduğu ve askerden gelecek enformasyona göre neyi doğru neyi yanlış kabul edeceğini belirlemiştir. Bu konuda bkz. Yusuf Özkır, 27 Mayıs Darbesi ve Basın, <https://www.setav.org/27-mayis-darbesi-ve-basin/> [22.07.2023]. Ayrıca askeri müdahale sonrasında gazetelerin de DP’yi ve hükümet yöneticilerini (Başbakan, bakanlar ile vekiller vb.) kötüleyen yayınların Müdahale’yi gerçekleştiren askeri kesim tarafından bilinçli olarak yaptırıldığı ifade edilmektedir. Bu konuda bkz. Fatma Çelik, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Sonrası Milli Birlik Komitesi ve Propaganda Çalışmaları”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 8, s. 2 (2021): 1-23, 10. ³³ 27 Mayıs sonrası basının özgürlüğüne (müdahale öncesinde; kapatılan gazetelerin tekrar açılması, tutuklanan gazetecilerin tahliye edilmesi, yasal düzenlemeler vd.) dair katkı sağladığına ilişkin veriler için bkz. Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973), 233; Güven N. Büyükbaykal ve Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri Bağlamında 1946-1960 Dönemi, ed. Tolga Yazıcı, **1946’dan Günümüze Medya ve Siyaset**, 1. bs. (İzmit: Volga Yayıncılık, 2015): 73-90, 87; Mithat Atabay, **Türk Basın Tarihi (1881’den Günümüze Türk Basını Gazeteler ve Gazeteciler)**, 2. bs. (Edirne: Paradigma Akademi Yayınları, 2015), 155.

³³ Topuz, **age.**, 1973; Yazıcı, **age.**, 87; Atabay, **age.**, 155

³⁴ Ali Baltacı, “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c.5, s. 2 (2019): 368-388, 369. Muhammed Enes Kan, “Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinin Karşılaştırmalı Metin Analizi: 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri Örneği”, **İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, s. 1 (2022): 1-14,

içerik analizi-inceleme adı ile de bilinmektedir.³⁵ Bu teknikte araştırmacılar, belirli bir olayı ortaya koyan resim, yazı, görsel veya grafik ve içerikleri toplamakta ve ulaşılan verileri birbiri ile ilişkilendirmektedir.³⁶ Akabinde, belirli analiz yöntemlerinin kullanılması sureti ile sonuçlara ulaşmayı hedefleyen veri toplama tekniğidir.³⁷ Metin analizi, araştırma kapsamındaki daha önceki tarihlerde yayınlanan metinler ile belgelere yönelik inceleme-analizlerin gerçekleştirilerek bulguların ortaya çıkarılması olarak sürdürülen bilimsel bir araştırma yöntemidir.³⁸

Türkiye tarihinde, askeri müdahalelerde temel güç unsuru askerlerdir. Askerler, müdahalenin halka duyurulmasında, müdahale boyunca halka yeni düzen ile ilgili talimatların aktarılmasında ve müdahale hakkında verilmek istenen tüm bilgilerin iletilmesinde, televizyon, radyo ve gazete gibi kitle iletişim araçlarını (KİA) kullanmışlardır.³⁹ 1980 yılında gerçekleşen darbede, TRT Televizyonunun, 1960 askeri müdahalesinde Ankara ve İstanbul Radyolarının kullanılmış olması, bu durumun somut örnekleri arasındadır.⁴⁰

Kitle iletişim araçlarının genel olarak günümüzde kabul edilen adıyla medyanın ortaya çıktığı ilk günden bu yana, toplumla ve toplumun tüm kurumları ile yakından bir ilişkisi vardır. Öyle ki kitle iletişim araçları, birey ve toplumlar üzerinde oluşturduğu etkiler bakımından sürekli tartışılan kavramlar arasında yer almıştır.⁴¹ Bu kavramın zaman içerisinde gelişmesine ve hatırı sayılır bir güç haline gelmesine ortam hazırlayan en önemli unsur, diğer kurumlarla aralarındaki ilişkinin boyutu ve yoğunludur. Kitle iletişim araçlarının, ilişkili olduğu kurumlardan biri de toplumun en önemli yapılarından biri olan siyaset kurumlarıdır.⁴²

³⁵ Baltacı, **age**, 369. Ünsal Sığı, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Genişletilmiş 2. bs. (İstanbul: Beta Basım Yayım, 2021), 248. Bruce L. Berg ve Howard Lune, İçerik Analizine Giriş, çev. Emel Şentuna Akay, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskıdan Çeviri)**, 4. bs. (İstanbul: Eğitim Kitabevi, 2019), 344; Kan, **age**, 6.

³⁶ Hüseyin Muşmal ve İrem Gürbüz, “Nitel Araştırmada Veri Toplama Yöntemleri ve Veri Türleri”, ed. Şebnem Arslan, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, (Konya: Eğitim Yayınevi, 2018), 217-243, 217.

³⁷ **age**, 229; Kan, **age**, 6.

³⁸ Sığı, **age**, 248; Berg ve Lune, **age**, 344.

³⁹ Yusuf Özkır, “27 Mayıs’tan 27 Nisan’a Asker-Gazete/ci İlişkisi”, **İş Ahlakı Dergisi**, c. 4, s. 8 (2011): 91-114, 106.

⁴⁰ **age**, 106-107.

⁴¹ M. Çağlar Kurtdaş, “Jean Baudrillard’ın Simülasyon Kuramında Kitle İletişim Araçları ve Toplumsalın Sonu”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 11, s. 3, (2018): 2012-2013, 2013.

⁴² Mesut Yılmaz, “Medya ve Siyaset İlişkilerinin Kamuoyu Üzerindeki Etkileri: KKTC Örneği”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, c. 2, s. 2 (2013), 230-252, 231; Halil Emre Deniz, “27 Mayıs 1960 Darbesi Sürecinde Akis Dergisi’nin Tutumu”. **İnsan ve İnsan**, c.8, s.29 (2021), 31-48, 46.

Siyaset kavramı çok katmanlı, karışık ve dinamik bir kavram olup, köken olarak Arapçada terbiye etmek, at eğitmek, terbiye yöntemi anlamlarına gelen bir kelimedir. Osmanlı İmparatorluğu geleneklerinde ise siyaset kelimesi, devleti yönetme şekli, devleti yönetmek için alınan kararlar, düzeni sağlamak için yapılan uygulamalar ve devletin kurduğu nizama uymayanlar için verilen cezalar anlamına gelmektedir.⁴³ Siyaset kelimesinin bir diğer anlamı da “devlete ait, devleti ilgilendiren işler” anlamına gelen, etimolojik olarak Yunanca olan ve siyaset kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılan “politika” sözcüğüdür. Politika sözcüğünün Eski Yunan’da şehir anlamına gelen “polis” kelimesinden geldiği bilinmektedir.⁴⁴

Siyaset ile ilgili olarak siyaset kurumunu, toplumun ülke yönetimi amacı ile görevlendirdiği en üst kurum olarak kabul edersek; siyaset gündemini ilgilendiren her şeyin kitle iletişim araçlarının gündemini de ilgilendirmesi kaçınılmazdır. KİA ile siyaset arasındaki bu ilişki; toplumun yapısal olarak bütünlüğünün oluşmasında, siyasi otoriteler ile toplum arasında uyum ve birliğin sağlanmasında önemli etkilere sahiptir.⁴⁵ KİA’nın bilgilendirme, eğitime ve eğlendirme gibi fonksiyonlarının yanı sıra siyasi otoriteleri de denetleme fonksiyonu da bulunmaktadır.⁴⁶ Ancak, KİA ile siyaset arasında kurulan ilişkiler ele alındığında, hangi kurumun diğeri üzerinde daha etkili bir rol oynadığı bugün bile tartışılan konular arasında yer almaktadır. Örneğin 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştirenler arasında bulunan Orhan Erkanlı, “Biz ihtilali, Akis Dergisi’ni okuyarak yaptık” ifadesini kullanmıştır.⁴⁷ Dergide ayrıca, ilgili tarihlerde, muhalefetteki İsmet İnönü’ye ait düşüncelerin ve fikirlerin bulunduğu da bilinmektedir.⁴⁸ Bu bağlamda, siyaset ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin, salt bir uyum ve düzen içerisinde olduğunu varsaymak büyük bir hata olacaktır. Zira, bu iki kurumun arasında süregelen bir çatışma da mevcuttur. Özellikle olağan üstü durumlarda, kitle iletişim araçlarının kendisine verilen toplum adına siyasi otoriteyi

⁴³ Ünal Akyüz, “Siyaset ve ahlak”. **Yasama Dergisi**, c. 1, s. 11, (2009): 93-129, 94

⁴⁴ **age**, s. 94. Polis sözcüğü ile kastedilen şehir devleti, siyasi bir topluluk olup bu devlete mensup olan herkesin gurur duyduğu bir devlettir.

⁴⁵ Erkan Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, (Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2001), 142-144.

⁴⁶ Zülfikar Damlapınar, **Medya ve Siyasette Güvenilirlik: Medya Siyasetinin Toplumsal Algılanmasına Bağlı Faktörler**, ed.: Zülfikar Damlapınar, **Medya ve Siyaset**, (Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2008), 8.

⁴⁷ Orhan Erkanlı’dan akt. Cüneyt Arcayürek, **Bir İktidar Bir İhtilal 1955-1960**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984), 128

⁴⁸ Denis, **age**, s. 44.

denetleme görevini ne derece gerçekleştirebildiği de bu tartışmaların odağında yer almaktadır.

1.2. Kuramsal Çerçeve

Türkiye’de gerçekleşen 27 Mayıs askeri müdahalesi sonrasında, ortaya çıkan mevcut siyasi yapının yazılı basın üzerinden inceleneceği bu çalışmanın kuramsal çerçevesini; Otoriter, Liberal, Toplumsal Sorumluluk medya kuramları ile bu kuramlara sonradan eklenen Gelişmeci ve Katılımcı Demokratik medya kuramları oluşturmaktadır.⁴⁹ Normatif medya kuramları adıyla bilinen bu kuramların, ortaya çıktığı tarih dikkate alındığında, daha çok kitle iletişim araçlarından biri olan yazılı basının temel alınarak oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Radyo ve televizyonun, tüm dünyada yaygın olarak kullanılmadığı 1950’li yıllarda, yazılı basının kitlelere ulaşma yoğunluğu çok daha fazladır. Bu bağlamda, medya sistemlerinin normatif medya kuramlarına göre incelenmesi, dayandırıldığı yazılı basın üzerinden yapmak çok daha doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Yapılan araştırmalar, ülkelerde mevcut siyasi yapının ne olduğunun, o ülkenin medya sistemi üzerinden anlaşılabilceğini göstermektedir.⁵⁰ Diğer bir ifade ile medya ve siyaset arasındaki ilişkiye yönelik; toplumsal, siyasal ve kültürel süreçlerde medya yapısındaki değişikliklerin en önemli nedeni; siyasi yapılardaki değişikliklerdir.⁵¹ Medya yapısı, siyasi yapının yansımasıdır. Bu tartışmaların etrafında şekillenen medya kuramları, ülkelerin siyasal durumunda herhangi bir değişiklik olduğunda (iktidarın el değiştirmesi ya da askeri müdahaleler gibi olağan üstü durumlarda) medya sisteminde de bir değişiklik olacağı yönündedir.⁵²

Siebert ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği araştırmalar doğrultusunda basın-siyaset ilişkilerinin açıklanmasına yönelik, normatif medya kuramları ortaya konmuştur. Siebert ve arkadaşlarının ortaya koyduğu ve sonrasında Denis McQuail’in de bu araştırmaya eklediği diğer kuramlara göre, kitle iletişim araçlarının işlevlerinin temelinde siyasal sistemin nasıl olduğu yatmaktadır.⁵³ Bununla birlikte şunu da

⁴⁹ Metin Işık, **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**, 4. bs. (Konya: Eğitim Yayınevi, 2002), 24

⁵⁰ Işık, **age**, s, 24

⁵¹ **age**, s, 23; Ahmet Cevdet Aşkın, “Karşılaştırmalı ve Normatif Perspektiften Türkiye’deki Medya Sistemine Eleştirel Bir Bakış”. **IBANESS**, Mart 2022. (Kırklareli: 2017): 110-122, 111.

⁵² Süleyman İrvan, “Normatif Medya Kuramları”. **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, c. 1, s. 2 (1994): 211-230, 211.

⁵³ **age**, s, 211.

eklemek gerekir ki bazı siyasal sistemlerde birden fazla medya sisteminin varlığından söz etmek mümkündür. Zira Bazı Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) radyo ve televizyon yayınlarına yönelik yapılan düzenlemelerde yazılı basına göre daha otoriter bir anlayış söz konusudur.⁵⁴

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde ele alınan kuramlardan; Otoriter medya kuramı, oluştuğu şartlar göz önüne alındığında, tüm hak ve özgürlüklerin devlet tekelinde bulunması, kontrol mekanizmalarının da devlet eli ile yapılması kitle iletişim araçlarının da ciddi anlamda etkilenmesine sebep olmuştur. Bu kuramda basın tam anlamıyla siyasal sisteme bağımlıdır. Siyasal iktidarın aracı olarak kabul edilen kitle iletişim araçları, devletin çıkarlarına uygun hareket etmekle yükümlü olup devlet bekasının sürekliliğine hizmet etmek durumundadır.⁵⁵

Otoriter medya kuramından tamamen farklı bir anlayışı savunan, Liberal medya kuramının kökenleri, Liberalizmin gelişmeye başladığı 17.-18. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bireyin hak ve özgürlüklerini temel alan Liberal medya kuramının en önemli özelliği; devlet kavramının ikinci planda kalmasıdır. Otoriter medya kuramına bir tepki olarak geliştirilen kuramda; bireyin erkek ya da kadın ayrımına bakılmaksızın kim olursa olsun düşüncelerini özgürce ifade etme hakkının bulunduğu, kişi hak ve hürriyetlerinin ön planda tutulması gerektiğinin altı çizilmiştir. Devlet ise bireylerin düşünce özgürlüklerini, hak ve hürriyetlerini yaşamalarını sağlayacak ortamı hazırlamak ile görevlidir.⁵⁶

Normatif medya kuramları arasında yer alan diğer bir kuramda Toplumsal Sorumluluk medya kuramıdır. Liberal medya kuramı ile birçok benzerlik göstermesine rağmen yine de Liberal medya kuramının eleştirilen yönlerine karşı geliştirilen Toplumsal Sorumluluk kuramının temelleri 1947 yılında gerçekleştirilen Hutchins Komisyonu'nun beş yıl süren çalışmaları sonucunda hazırlanan rapordaki verilere dayandırılmaktadır. Bu kuram, "Basının Dört Kuramı" isimli kitabın yazarlarından Thomas Peterson tarafından, rapordaki verilerin derlenip toplanması ile normatif medya kuramlarından biri haline getirilmiştir.⁵⁷ Günümüzde halen geçerli olarak kabul

⁵⁴ Işık, age, s, 25.

⁵⁵ Raşit Kaya, **Kitle İletişim sistemleri**, (Ankara: Teori Yayınları, 1985), 39. Sacide Vural, **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**, (Ankara: Özışık Matbaacılık, 1994), 17.

⁵⁶ Dennis McQuail, **Kitle İletişim Kuramı**, çev. A. H. Yüksel, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1994), 113.

⁵⁷ İrvan, age, s, 218.

edilen kuramda, özgürlük kavramının kontrollü olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.⁵⁸ Kontrollü özgürlük kavramı ile anlatılmak istenen; medyanın kendi kendini denetlemesi gerektiği düşüncesinden ileri gelmektedir. Kurama göre medyanın kendi kendini denetlemediği ya da denetleyemediği durumlarda siyasi otoritenin devreye girmesi kaçınılmaz hatta olması gerektirir. Kuramın ilkeleri gereği siyasi otorite, basın özgürlüğüne herhangi bir zarar vermeden kamunun ihtiyaçlarına öncelik vererek çeşitli müdahalelerde bulunabilir ve medyaya yönelik yeni düzenlemeler oluşturabilir. Kuram, medya topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmez ise sahip olduğu özgürlüğü siyasi otoritenin müdahaleleri sonrasında kaybedebilir; düşüncesini savunur. Toplumsal Sorumluluk kuramının temelinde yer alan medyanın kendi kendini denetlemesi fikri devam eden yıllarda birtakım oluşumların da önünü açmış; gazetecilik meslek ilkeleri, medya etiği, basın ahlakı gibi düşünceler etrafında ortaya çıkan basın konseyleri, sivil toplum örgütleri ve dernekler kurulmuştur.

Normatif medya kuramlarından Gelişmeci medya kuramı ise gelişmekte olan ülkelerin siyasi sistemlerinin şartları çerçevesinde 1950'li ve 1960'lı yıllarda temelleri atılan özgür basın düşüncesinin bu ülkelere nasıl entegre edileceği fikri bağlamında geliştirilmiştir.⁵⁹ Bu kurama göre, toplumsal hedeflere ulaşmak için medyanın değer katan çıktılar oluşturabilmesi için siyasi otoritenin iletişim alanına müdahalede bulunabilir. Buradaki tek kriter, medyanın ulusun kalkınması ve gelişmesi doğrultusunda ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetler göstermesi gerektiğidir. Aksi durumda Otoriter medya kuramında olduğu gibi siyasi otorite tarafından medyanın özgürlüğü kısıtlanabilir. Kurama göre, medya sektöründeki özel girişimlerin olmayışı ya da yetersiz oluşu hükümet ile medyanın ekonomik ve toplumsal şartların hızla düzeltilmesi için ortak bir çalışma içerisine girmesini zaruridir.⁶⁰

Normatif medya kuramlarından bir diğeri ise Katılımcı Demokratik medya kuramıdır. Liberal medya kuramının kapitalist düzene karşı yenik düşmesi ve toplumsal sorumluluk kuramının da siyasi otoritenin egemen yapısının etkisi altında kalması, medyada tekelleşme eğilimlerini arttırmıştır. Bu durum, medyanın kendi kendini denetleyip topluma karşı sorumlu olma düşüncesini sektöre ugratmıştır. Bu

⁵⁸ İrvan, **age**, s. 226.

⁵⁹ Vedat Demir, **Türkiye'de Medya ve Siyaset İlişkisi**, 1. bs., (İstanbul: Beta Basım, 2007), 55.

⁶⁰ Yusuf Kaplan, **Enformasyon Devrimi Efsanesi**, (İstanbul: Rey Yayınları, 1991), 157.

şartlar altında özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, demokrasinin uygulanabildiği ülkelerde uygulanma alanı bulan Katılımcı Demokratik medya kuramı ile bireylerin bilgi edinme özgürlüğünün önemi vurgulanmıştır.⁶¹ Tekelleşmiş, bürokratik devlet yapısının egemenliği altında olan medyanın, hedef kitlesi üzerinde üstünlük kurmasını ve kurumsallaşmayı reddetmesi gerektiğini savunan kuramın özünü yerelcilik, eşitçilik, özgürlük ve sosyalizm gibi kavramlar oluşturmaktadır. Kuram, toplumun tamamında yatay iletişimin gerekliliği ve alıcı-verici tarafların rollerinin değişmesinin önemi üzerinde durmuştur. Esas olan, hedef kitlenin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Hedef kitle kuramının merkezindedir.⁶² Burada sözü edilen hedef kitle, özellikle alt kültüre ait olan etnik, dini topluluklar ve azınlıklardır. İhtiyaçlardan kasıt ise hedef kitlenin her türlü konuda kendilerini ifade etme olanağının sağlanmasıdır. Medya araçları, hedef kitlenin katılımının sağlanması için çok önemli bir görev üstlenmiştir.

Normatif medya kuramları arasında yer alan, ancak bu araştırmaya konu edilmeyen bir diğer kuram da Totaliter-Sovyet medya kuramıdır. Bu kuram özü itibariyle, kitle iletişim araçlarının, komünist parti ile çalışan sınıfın denetimi altında tutulması gerektiği fikrini savunmaktadır. Dolayısıyla kuram ile ilgili, araştırmada bir değerlendirme yapılması mümkün değildir.⁶³

1.3. Kullanılan Kaynaklar

Tezde kullanılan kaynaklar iki ayrı grupta değerlendirilebilir. Birinci grupta, 27 Mayıs-27 Temmuz 1960 tarihleri arasında yayınlanan Cumhuriyet, Milliyet, Tercüman ve Hürriyet gazeteleri yer almaktadır. Birincil grup kaynaklar, ayrıca araştırmaya konu edilen olaylar bağlamında (müdahale öncesi ve-veya sonrasında), yayınlanan diğer yerli ve yabancı gazeteler ve hatıratlar ile desteklenmiştir.

Araştırmanın örnek olayı müdahale döneminde, yayın yapan gazeteler içerisinde bu dört gazetenin seçilmesinde bazı önemli etkenler bulunmaktadır. Öncelikle bu dört gazete, müdahale öncesinde ve sonrasında yayın hayatlarına devam etmişler ve müdahalenin gerçekleşme sürecinin tamamına tanık olmuşlardır. Bu

⁶¹ McQuail, *age*, 134.

⁶² Mehmet Emin Satır, “Siyasal Meşruiyetin Sağlanmasında Medyanın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, s. 30, (2018): 115-128, s. 123-125.

⁶³ Werner J. Severin ve James W. Tankard, *İletişim Teorileri: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*, çev. Ali Atıf Bir ve Kevser Zeynep Meral, 5. bs. (İstanbul: The Kitap Yayınları, 2021), 504.

minvalde, bu gazetelerde kurulan söylemlerin incelenmesi, diğer gazetelere nazaran çok daha doğru tespitlere ulaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca seçilen gazeteler, ulusal gazete olup baskı sayıları da bu dönemde yayımlanan diğer gazetelere oranla çok daha yüksektir. Cumhuriyet Gazetesi'nin 1960'lı yıllarda 75.000 civarında, Tercüman Gazetesi'nin 50.000'in üzerinde, Milliyet Gazetesi'nin 100.000'in üzerinde baskı sayısı bulunurken, Hürriyet Gazetesi ise 200.000 âdetin üstünde bir baskı sayısına sahiptir. Ayrıca bu rakamların kış aylarında arttığı da bilinmektedir.⁶⁴ Konuyla ilgili, Uluslararası Basın Örgütü' nün bu dönemde Türkiye'de yayın yapan gazeteler hakkında hazırladığı bir raporda, 30 milyon kişiden oluşan ülkenin, sadece % 60'ının okuma yazma bildiği ve 400 günlük gazetenin yayınlandığı bilgisine yer verilmiştir. Yayımlanan bu 400 gazetenin toplamda baskı sayısı 1.5 milyon civarındadır ve ancak % 50'si gazete olarak nitelendirilecek durumdadır. Bu gazetelerden, 24 tanesi İstanbul'da, 12 tanesi Ankara'da yayın yapmaktadır. Yayımlanan günlük gazetelerden sadece dört veya beşi günlük olarak yayınlanmakta ve bunlardan sadece iki ya da üç tanesinin baskı sayısı yüz bini geçmektedir. Rapora göre, Türkiye'de en yüksek tiraja sahip olan gazete Hürriyet'tir. Hürriyet gazetesini, araştırmanın örneklemini oluşturan diğer gazeteler takip etmektedir.⁶⁵ Raporda ayrıca gazetelerin maddi imkansızlıklarından ve dağıtım sıkıntılarından söz edilmektedir. Bu doğrultuda, bu dört gazetenin seçiminde, ülkedeki diğer gazetelere nazaran daha çok kişiye ulaşması da dikkate alınmıştır.

Tüm bunların yanı sıra dönemin yazılı basını iyi incelendiğinde görülecektir ki seçilen gazetelerin müdahale öncesi ve sonrası yayınlarının analiz edilmesi, müdahale hakkında yapılan haberlerde eğilimin değişip değişmediği, bir tarafa daha yakın bir tutum sergilenip sergilenmediği, sergilendi ise hangi tarafa daha yakın olduğu hakkında daha net bir fikir edinilmesini sağlayacaktır. Bu gazetelerin seçilmesinde, gazeteler ve yazarlarının sahip olduğu ideolojik düşünce yapılarının yansıtılması (iktidara ya da muhalefete karşı duruşları) açısından da önem taşımaktadır.

Bu dört gazete dışında, DP iktidarının yayın organı olarak kabul edilen Zafer Gazetesi ile CHP'nin yayın organı olarak kabul edilen Ulus Gazetesi de inceleyebiliriz.

⁶⁴ İsmet Eryentür, **1962-1968 Yılları Arasında İstanbul Gazetelerinin Tiraj Değişimleri ve Gazetelerin Karakteristiği**. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1971), 19-23.

⁶⁵ Oscar Pollak, Oliver Reverdin Raporu", **Türkiye'de Kitle İletişimi. Dün- Bugün- Yarın**, ed., Korkmaz Alemdar, (Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2009), 187-188.

Bu gazetelerin değerdendirilmeye dâhil edilmemesinin sebebi, iki farklı kutba çok yakın olmaları ve taraf oldukları siyasi kutba yönelik bilinçli bir şekilde yanlı yayın yapmalarıdır. Bu durum, tez konusu ile ilgili doğru bir çıkarımda bulunulmasına olanak veremeyeceğı için Ulus ve Zafer gazeteleri seçilmemiştir. Ancak bu iki gazete, dönemin siyasi arenasının en yakın iki tanığı olduğundan sürecin farklı perspektifler kapsamında ortaya konulması amacıyla araştırmanın ilgili bölümlerinde kullanılmıştır. Araştırma için gazetelerin tercih edilmesinde siyasi otoriteler ile ilişkilerinin de dikkate alındığını ayrıca belirtmemiz gerekir. Seçilen gazetelerin kurucuları, yazarları ya da kuruluş biçimleri açısından dönemin siyasi grupları ile ilişkileri bulunmaktadır. Ayrıca DP'ye yakın olan gazeteler, MBK tarafından zaten kapatılmıştır.⁶⁶ Gazetelerin taranması aşamalarında temel kriter, müdahale hakkında yayınlanan haber metinlerinin analizi olarak belirlenmiştir. Ancak çalışmanın bütünlüğünün sağlanması açısından gazetelerin karakterlerinin de bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle gazeteler, kuruluşlarından 27 Mayıs 1960 tarihine kadar olan süreçte iktidar ile ilişkileri bağlamında incelenmiştir. Ayrıca, özellikle DP hükümetlerine olan tavırlarının açık bir şekilde ortaya konması için gazeteler sadece 27 Mayıs askeri müdahalesi sonrası değil, 1950-1960 yılları arasında da dönemin önemli olayları göz önünde bulundurularak taranmıştır.⁶⁷ Böylelikle, müdahaleden önce yapılan söylemler ile müdahale sonrası yapılan söylemler arasındaki farkın daha net ortaya çıkması amaçlanmıştır.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra yayınlanan gazetelerin taranma süresi, müdahale sonrası ilk iki ay (27 Mayıs-27 Temmuz 1960 tarihleri arası) olarak belirlenmiştir. Bunun en önemli sebebi, müdahale hakkında yapılan haberlerin bu süre zarfında yoğun olarak ele alınmış olmasıdır. Yapılan araştırmalar sonucu, müdahalenin gerçekleşmesinden bir süre sonra, gazetelerde farklı konulardaki haberlere yer verildiğı görülmüş olup; yer alan haberlerin araştırmanın konusu ile ilgili olmadığı tespit edilmiştir. Bununla beraber, müdahalenin ilk günlerinde yapılan haberlerin doğrudan müdahaleye olan gerçek yaklaşımları içerdiği görülmüştür. Sonraki yayınların ise müdahalenin kendisi ile ilgili olmayıp müdahaleyi gerçekleştiren kişiler ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Ancak araştırmada yer alan

⁶⁶ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, 7 bs. (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2003), 224.

⁶⁷ Tarama ile ilgili sonuçlara tez içerisinde ilgili bölümler ve ayrıca "DP Döneminde Basın Siyaset İlişkisi" olarak üçüncü bölümde yer verilmiştir.

konular bağlamında, ihtiyaç duyulan ve özellikle verilmesi gerektiği düşünülen bazı haberler de belirlenen bu süre dışında da olsa kullanılmıştır.

Gazetelerde özellikle haberler, manşetler ve köşe yazıları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda amaç, müdahale sonrası oluşan siyasi yapının basın üzerinden okumasını yaparak normatif medya kuramları bağlamında bir sonuç ortaya çıkarmaktır. Burada belirtmek gerekir ki bu çalışma, gazetelerde müdahale ile ilgili yapılan haber ve yorumlardan okuyucu kitlenin nasıl etkilendiğini tespit etmeye yönelik değildir. Zira, üzerinden oldukça uzun bir zaman geçen bir olay hakkında, gazetelerde kurulan söylemlerin okuyucu üzerindeki etkisini ve okuyucunun tepkisini ölçmek aradan geçen 60 yılı aşkın süreye bağlı olarak mümkün değildir.

Araştırmada kullanılan kaynaklar arasında ikincil grupta, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Basın-Siyaset İlişkisi veya DP'yi konu edinen kitap, doktora-yüksek lisans tezi, dergi ve elektronik kaynaklar yer almaktadır. Ayrıca resmi raporlar, TBMM paylaşımları (internet sitesi, rapor, bildiri vb.), devlet yöneticileri ve yabancı ülkeler nezdindeki yayın-açıklamalar araştırmada ikincil grup içerisinde ele alınmıştır.

1.4. Konuyla İlgili Araştırmalar

Basının askeri müdahaleye yaklaşımı ile ilgili daha önce birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu araştırmalardan biri Nurşen Mazıcı'nın gerçekleştirdiği ve askeri darbelerin sivil rejime olan etkisini incelediği araştırmadır.⁶⁸ Çalışmada, müdahalelere karşı basının tutumuna sadece bilgilendirme amacı ile kısaca yer verilmiş olup siyasi sistem ile aralarındaki ilişkiye dair herhangi bir kuramsal çıkarımda bulunulmamıştır. Mazıcı çalışmasında, askeri bir müdahalenin sivil yönetim üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Sivil-asker ilişkilerinin demokrasiye etkilerini inceleyen İrfan Neziroğlu ise çalışmasında gazeteleri, ordu ve sivil rejim arasındaki ilişkileri temel alarak incelemiştir.⁶⁹ Türkiye'nin 30 yılı boyunca sivil-asker ilişkilerini demokrasi bağlamında değerlendiren Neziroğlu, basında yer alan haberleri ise yine demokrasi kavramına karşı kendilerini nasıl konumlandıkları çerçevesinde ele almıştır.

⁶⁸ Nurşen Mazıcı, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri**, (İstanbul: Gür Yayınları, 1989).

⁶⁹ Neziroğlu, **age**, s, 98-116.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve gazetelere yönelik araştırmalardan bir diğeri de Erdem Yavuz tarafından gerçekleştirilmiştir.⁷⁰ Basının, askeri müdahale sürecinde propaganda ve algı yönetimine yönelik incelemede bulunan Yavuz, araştırmasında; Milliyet, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin 27 Mayıs sonrasındaki sayılarını incelemiştir. Müdahale sonrasında gazetelerce takınılan tavrın, algı yönetiminde ve toplum düşüncesindeki etkisini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırmada, incelenen gazetelerin askeri müdahale aleyhinde yayın yapmadığı belirlenmiştir. Yavuz, araştırmasında incelenen gazetelerin askeri müdahaleyi gerçekleştiren cunta lehine gönüllü faaliyetlerde bulunduğunu tespit etmiştir.⁷¹

Askeri müdahaleyi basın üzerinden değerlendiren bir diğer araştırma da örneklem olarak sadece Havadis Gazetesi'nin incelendiği Nurettin Gülmez ve Süleyman Işık tarafından gerçekleştirilmiştir.⁷² Gazetenin, 27 Mayıs 1960 öncesinde, 27 Mayıs süreci ve sonrasındaki yayınları incelenmiş ve 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi 'ne kadar DP'yi destekleyen ve CHP'ye sert ve karşıt yayınlarda bulunduğu görülmüştür. Ayrıca askeri müdahale sonrasında ise gazetenin DP'ye olan yaklaşımının değiştiği (ya da değişmek zorunda kaldığı), müdahaleyi destekleme görünümü verdiği, DP ile ilgili haberlerde ise tarafsız kalarak yorumda bulunmadığı ve sadece bilgi verici tutum sergilediği anlaşılmıştır.

Solmaz Karaman'ın gerçekleştirdiği araştırmada ise 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden 15 Temmuz 2016'ya kadar gerçekleşen askeri müdahaleleri incelenmiş ve gazetelerin askeri darbelere yönelik tavrı incelenmiştir.⁷³ İlgili askeri müdahaleler sürecinde (müdahalelerden bir ay önce ve bir ay sonraya kadar olan tarihlerde) yayınlanan ve en fazla tiraja sahip beş gazetenin; haber içerikleri, sürmanşet, manşetleri ve köşe yazıları incelemeye dahil edilmiştir. Karaman araştırmasında, gazetelerin 1960'tan 2016'ya kadar geçen süreçte meydana gelen askeri müdahalelere yönelik tutumlarının, zamanla somut biçimde değiştiği, TSK'nın

⁷⁰ Erdem Yavuz, "1960 Darbesi Sonrası Basında Algı Yönetimi ve Propaganda (Cumhuriyet-Hürriyet-Milliyet Gazeteleri Örneği)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 63 (2017): 95-119.

⁷¹ *age*, s. 117.

⁷² Nurettin Gülmez ve Süleyman Işık, "27 Mayıs 1960 Darbesi Sürecinde Havadis Gazetesi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 12, s. 3, (2014): 72-96.

⁷³ Solmaz Karaman, 27 Mayıs'tan 15 Temmuz'a, Türkiye'de Gazetelerin Askerî Darbeler Karşısındaki Tavrı, (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2023). Araştırmacı çalışmasına dahil ettiği askeri müdahaleleri; "27 Mayıs 1960 Darbesi, 21-22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963'te Talat Aydemir öncülüğünde gerçekleşen darbe girişimleri, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Darbesi, 28 Şubat 1997 Muhtırası ve 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi" şeklinde ifade etmiştir.

siyasete yönelik müdahalesi ile ilgili olarak daha fazla duyarlılık kazandığı sonucuna ulaşmıştır. Karaman çalışmasında, gazetelerin müdahaleler karşısındaki tutumlarını müdahaleler bağlamında karşılaştırmış ve basının tavır değişikliğinin nedenlerini müdahaleler çerçevesinde ele almıştır.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve basının tutumuna yönelik Samet Ertem tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada, Konya’da bulunan yerel gazeteler ve dergiler incelenirken, Kadir İnekçioğlu tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise Sakarya yerel basını incelenmiştir.⁷⁴ Araştırmacılar yerel basının 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında tutumlarının farklılaşarak, DP hükümetine karşı yayınlarda bulunduğu belirlemiştir. Yerel basın ile sınırlandırılan çalışmalar 27 Mayıs, sadece yerel basın özelinde ve gazetelerin tutum değişiklikleri çerçevesinde irdelendiğinden 27 Mayıs hakkında genel bir çıkarım yapılmasına imkân vermemektedir.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası yukarıda yer alan araştırmalar gibi gazetelerin müdahale sonrası değişen tutumlarına yönelik başka araştırmalar da bulunmaktadır.⁷⁵ Bu araştırmalara bir diğer örnek de Serpil Seda Şimşek’in gerçekleştirdiği, darbeler ile medyanın algı inşasına yönelik 27 Mayıs 1960 ile 15 Temmuz 2016 müdahalelerini karşılaştırdığı araştırmadır.⁷⁶ Şimşek, 27 Mayıs 1960 sürecinde basının müdahaleyi haklı göstermekle birlikte tutuklanan DP’lilerin yargılama başlamadan gerçek dışı iddialarla ilişkilendirdiğini ve suçlu ilan ettiğini tespit ettiği çalışmada, bu tespitlerini 15 Temmuz 2016 darbe girişimi hakkındaki

⁷⁴ Ayrıntılar için bkz. Samet Ertem, 27 Mayıs 1960 Darbesinin basındaki yansımaları, (Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, 2021), 55-70. Araştırmacı yaptığı incelemede Yeni Konya Gazetesi’nin; 27 Mayıs öncesi DP’yi destekleyen tutum sergilediğini, 27 Mayıs sonrasında ise 11 Haziran 1960 tarihli sayısında DP’ye “terörist iktidar” yakıştırmayı yaptığını ifade etmektedir. Benzer biçimde 27 Mayıs sürecinde gazete ve dergilerde DP’ye yönelik suçlayıcı ifadeler yer verildiği belirtilmiştir. Ayrıntılar için bkz. Kadir İnekçioğlu, 27 Mayıs darbesinin Sakarya basınına yansımaları, (Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, 2021).

Anadolu, Adapazarı Akşam Haberleri, Demokrat Sakarya ve Hamle gazetelerinin dahil olduğu araştırmada gazetelerin 27 Mayıs sonrasında DP’ye yönelik tutumunu değiştirdiği belirlenmiştir.

⁷⁵ Hanife Kurnaz, 27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’deki darbe teşebbüsleri ve basın, (Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, 2019). Engin Kaya, 27 Mayıs 1960 darbesinde basın (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2019). Meltem Şahin, Öncü: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’nin ardından çıkan bir gazetenin tarihi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Gazetecilik Bilim Dalı, 2017).

⁷⁶ Serpil Seda Şimşek, Darbelere giden süreçte medyanın algı inşası: 27 Mayıs 1960 ve 15 Temmuz 2016’nın karşılaştırmalı analizi, (Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2018).

basın faaliyetleri ile karşılaştırmış ve benzer faaliyetlerin olduğuna dikkat çekmiştir.⁷⁷ Buna göre Şimşek'in çalışmasında da Karaman'ın araştırmasında olduğu üzere 1960 ve 2016 askeri müdahaleleri ile basının sürece yönelik yaklaşımlarının sergilendiği ve her iki tarihteki faaliyetlerin benzerlikleri ve farklılıkları bağlamında incelendiği anlaşılmaktadır.

Bu araştırmalardan farklı olarak Tolga Akyıl araştırmasında, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin İngiliz kamuoyundaki yansımalarını incelemiştir.⁷⁸ İncelemede, İngiliz kamuoyunun 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi öncesinde ve sonrasında tutumunu değiştirmede, tarafsızlığını sürdürdüğü belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca İngiliz kamuoyunda 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin önlenabilir nitelikte olmakla birlikte engellenemediği ve "trajedi" ifadesi ile lanse edildiği belirlenmiştir.⁷⁹

Recep Akgün'ün, 27 Mayıs askeri müdahalesinin demokratikleşmeye verdiği zararı anlattığı çalışmada ise esas olarak 27 Mayıs askeri müdahalesinin gerçekleşmesinde basının ne ölçüde etkili olduğu üzerinde durulmuştur.⁸⁰ Araştırmada farklı ülkelerdeki gazete ve dergilerin 27 Mayıs 1960 sürecine yönelik yaklaşımlarının incelendiği ve askeri müdahaleye fazlaca yer verildiği görülmüştür.⁸¹ Basının askeri müdahaleler nedeni ile tutumlarının farklılaştığını ifade edilen araştırmada ayrıca uluslararası basında genel olarak, askeri müdahaleyi destekler nitelikte ifadelerin olduğu, bir gereklilik olarak öne sürüldüğü ve diktatörlüğü sonlandırdığına yönelik içeriklere dahi yer verildiği ifade edilmiştir.⁸² Akgün, İrfan Neziroğlu'nun çalışmasında ele aldığı 27 Mayıs askeri müdahalesinin ve müdahale sonrasında basının verdiği desteğin demokrasi kavramını ne ölçüde ve nasıl etkilediği konusunu araştırmıştır. Akgün, Neziroğlu'ndan farklı olarak araştırmasını, müdahalenin gerçekleşmesinde etkili olduklarını ifade ettiği basın, akademik çevreler, asker ve muhalif partiler arasındaki ilişkiler üzerine temellendirmiştir. Çalışmada yer verilen

⁷⁷ Buna göre 15 Temmuz ile 27 Mayıs olaylarında basında, demokratik ve sivil yönetimlere yönelik askeri darbeye yönelik algı oluşturma çabalarının yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıntılar için bkz., **age**, s, 131-133.

⁷⁸ Tolga Akyıl, İngiliz kamuoyunda Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, 2022).

⁷⁹ **age**, s, 216.

⁸⁰ Recep Akgün, Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 27 Mayıs İhtilali Bağlamında Medya – Siyaset İlişkisi (1950-1965 Dönemi) (Yüksek Lisans Tezi, (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2015).

⁸¹ İngiltere (The Economist, Daily Mail, Observer), ABD (New-York Herald Tribune, Time (ABD), Güney Kore, Fransa (Paris-Presse, Le-Moride, The Star, France Soir, Le Figaro), **age**, s, 99-100.

⁸² **age**, s, 99.

medya ve siyaset ilişkisi, bu ilişkiler bağlamında ele alınmış olup basın müdahaleciler ile hareket ederek demokrasiye verdiği zarar ve bu zararın topluma olan etkileri değerlendirilmiştir.

Beral Alacı ve Resul Babaoğlu tarafından ortaya konan araştırmada ise 27 Mayıs döneminde Türkiye’de basın politikaları incelenmiş, basının 27 Mayıs’a bağlı olarak tutum değiştirdiği ifade edilmiştir.⁸³ Araştırmada ayrıca basının tutum değişikliklerinin nedeninin müdahaleyi gerçekleştiren askeri hükümetin “havuç ve sopa” uygulaması olduğu belirtilmiştir.⁸⁴ Buna göre Alacı ve Babaoğlu’nun çalışmalarını ordu-basın arasındaki ilişki üzerine temellendirildiği anlaşılmaktadır.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve gazetelere yönelik araştırmalar incelendiğinde; bu araştırmaların genel olarak gazetelerin müdahale sürecinde tutum bakımından farklı davranışlara yöneldiği ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaların hiçbirinde, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile basın arasındaki ilişki siyasi açıdan kuramsal bağlamda değerlendirilmemiştir. Ayrıca araştırmalarda, siyaset-basın arası ilişki göz ardı edilerek sadece müdahale ile ilgili (müdahale süreci ve sonrası) tutumları incelenmiştir. Ayrıca yapılan araştırmalar ile ilgili bir diğer husus da bir iki istisna dışında, bazı araştırmacıların çalışmalarını, tek bir ulusal gazete, bazılarının ise belirli bir bölgedeki yerel gazeteler ile gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu durumda, araştırmaların, genel bir yargıya ulaşmada yeterli olmadığı söylenebilmektedir.

Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran özellik, Türkiye’de vuku bulan ilk askeri müdahale sonucunda değişen siyasi yapının, basın-siyaset ilişkisi bağlamında kuramsal çerçevede değerlendirilecek oluşudur. Ayrıca bu araştırma, 1960 askeri müdahalesi sonrasında sözü edilen “basın özgürlüğünün” sorgulanması ve basının müdahaleye karşı takındığı tavrın normatif medya kuramları çerçevesinde, hangi kesime ve neden daha yakın olduğunun irdelenmesi açısından da diğer çalışmalardan farklıdır. Müdahale sonrası basının takındığı tavrın ne olduğundan ziyade bu tavrın siyasi sistem ile nasıl ilişkilendirileceği üzerinde durulan çalışmada, müdahaleye giden

⁸³ Beral Alacı ve Resul Babaoğlu, "27 Mayıs Sürecinde Türkiye’deki Basın Politikaları", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, s. 33 (2021): 317-346.

⁸⁴ Bu uygulamaya göre 27 Mayıs 1960 sonrasında hükümet, 27 Mayıs’tan önce tutuklanan gazetecilerin serbest bırakılması ve benzer biçimde kapatılan gazete-dergi vb. yayınların açılmasını sağlayarak basın alanında ödül “havuç” sağlamıştır. Ayrıca Askeri müdahale karşıtı yayınlara ise cezalandırabileceği “sopa” yaklaşımını ifade etmiştir. Ayrıntılar için bkz. **age**, s. 343.

süreçte gazetelerin, 27 Mayıs'ın gerçekleşmesine katkıda bulunup bulunmadığı araştırılmış, bunun yanı sıra gazetelerin, DP dönemi boyunca iktidar ile olan ilişkileri de ele alınmıştır. Araştırmayı diğerlerinden ayıran diğer bir önemli neden de araştırma kapsamında yapılan arşiv taramasının süresinin oldukça geniş ve kapsamlı oluşudur. Arşiv taraması sadece müdahale sonrasındaki dönem için değil, müdahaleden önceki, DP dönemi için de yapılmıştır. Zira gazetelerin müdahale sonrası müdahaleciler lehine yaptıklarını yayınların ve DP'ye karşı takındıkları tavrın nedenlerinin anlaşılması için müdahale öncesi tutumlarının ve DP ile bir başka ifadeyle mevcut siyasi otorite ile ilişkilerinin nasıl olduğunun bilinmesi gereklidir. Diğer çalışmalarda askeri müdahaleye giden süreçte yaşanan 6-7 Eylül Olayları, Dokuz Subay Olayı, Vatan Cephesi ve Tahkikat Komisyonu, Öğrenci Olayları gibi dönemin önemli olaylarının basın üzerinden bir değerlendirilmelerinin yapılmamış oluşu da bu çalışmayı diğerlerinden ayırmaktadır.

Bu çalışmada, 27 Mayıs askeri müdahalesine giden süreçte etkisi olan bu olaylar karşısında basının sergilediği tavır ve basının tavrına DP iktidarının nasıl karşılık verdiği de araştırılmıştır. DP iktidarı süresince meydana gelen önemli olaylar basın yine basın üzerinden ayrıca analiz edilmiştir. Böylece müdahale sonrası basının tavrının ve siyasi sistem ile olan ilişkisinin nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın bir başka özelliği de müdahale sonrası müdahaleyi meşrulaştırmak için yapılan yayınların içeriklerine ve yoğunluklarına göre temalara ayrılmış ve detaylıca incelenmiş oluşudur. Bu yönleri ile bu çalışma literatüre, 27 Mayıs'a giden süreçte basın, siyaset ve kuramsal anlamda değişen süreci ortaya koyan çalışmaları arttırmaya yönelik katkı sağlayacaktır.

Çalışma siyasi sistemler ile ilgili olmayıp; siyasi sistemin dönemin yazılı basını üzerindeki etkisini, kuramsal bağlamda ne olduğunu-olmadığı ortaya koymak, basının tutumunu normatif medya kuramları ile açıklamakla ilgilidir. Diğer bir önemli özellik ise müdahalenin tek bir gazete üzerinden değil, dönemin dört büyük gazetesi üzerinden değerlendirilecek oluşudur.

1.5. Tezin Bölümleri

Bu bölüm ile toplamda üç bölümden oluşan çalışmanın, birinci bölümü “Giriş” bölümüdür. Giriş bölümünde, tezin konusu ve yöntemi, kuramsal çerçevesi, kullanılan kaynaklar, konuyla ilgili araştırmalar ve tezin bölümleri başlıkları yer almaktadır.

Araştırmanın, “Demokrat Parti Dönemi Basın-Siyaset İlişkisi” başlığını taşıyan ikinci ana bölümde, Demokrat Parti ile basın arasındaki ilişki, DP’nin iktidarda kaldığı on yıl boyunca meydana gelen önemli olaylar bağlamında incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye’de basın-siyaset ilişkisinin doğuşuna ve gelişimine de yer verilmiştir. Bu bölümden itibaren birincil kaynaklar kullanılmaya başlanmış, Siyaset-basın ilişkisi ve 27 Mayıs müdahalesine giden süreçte meydana gelen önemli olaylar basın üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın tartışma bölümünü oluşturan üçüncü ana bölüm ise “Türk Basınında 27 Mayıs 1960” başlığı ile oluşturulmuştur. Gazetelerin, 1960 askeri müdahalesi ile ilgili haber ve yorumlarına yer verilmiş ve elde edilen veriler, çalışmanın ana sorusuna ve diğer yan sorulara cevap verecek şekilde tematik olarak incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, çalışmanın örneklemini oluşturan dört gazetenin tarihsel arka planlarına, DP dönemindeki yayın politikalarına ve DP ile kurdukları ilişkilere dair bilgilere yer verilmiştir. Tartışma bölümünde, gazete haberlerinin incelendiği her tema sonrasında, ayrıca bir değerlendirme yapılmıştır.

2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ BASIN VE SİYASET İLİŞKİSİ

Tezin bu bölümünün esas konusu, Demokrat Parti (DP) ile basın arasındaki ilişkidir. Siyaset ve basın çerçevesinde değerlendirilen bu ilişkinin olası etkilerinin, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine giden süreçteki rolü incelenmiştir.

DP ile basın arasındaki ilişki, partinin iktidarda ve muhalefette olduğu dönemler bağlamında ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca, Demokrat Parti'nin basın ile ilişkisinin yanı sıra bu ilişkinin niteliğinin temellerini oluşturan, Türkiye'de basın ve siyaset ilişkisinin doğuşu ve gelişimine de yer verilmiştir. Ayrıca dönemin önemli olayları, askeri müdahaleye giden süreçte yine basın ekseninde analiz edilmeye çalışılmıştır.

2.1. Türkiye'de Basın-Siyaset İlişkisinin Doğuşu ve Gelişimi

Siyaset ve basın arasındaki karşılıklı ilişki, Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de oldukça zorlu ve karmaşık bir mücadele alanında gelişmiştir. Basın ile 19. yüzyılda tanışan Osmanlı Devleti'nde basın faaliyetleri, Batı ülkelerinden iki yüz yıl kadar geç başlamıştır.

Basının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde; Türkiye'de siyasi dinamikler, Batı ülkelerinde ise toplumsal dinamikler etkili olmuştur.⁸⁵ Zira Türkiye'de ilk gazete, devlet eli ile dönemin padişahı II. Mahmut tarafından çıkarılmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nde basın ile siyaset arasındaki ilişkinin niteliğinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Gazeteciliğin, topluma ulaşılmasında ve toplumun yönlendirilmesinde önemli bir araç olduğunu fark eden II. Mahmut, 1831 yılında, çoğu tarihçi tarafından Türk Basınının ilk gazetesi kabul edilen Takvim-i Vekayi çıkarmış ve gazeteyi siyasi bir iletişim aracı olarak kullanmayı düşünmüştür.⁸⁶ Bu düşünce,

⁸⁵ Vedat Demir, **Medya Etiği**, (İstanbul: Beta Basım Yayın, 2006), 77-78.

⁸⁶ Takvim-i Vekayi gazetesinin yakın zamana kadar ilk Türkçe gazete olduğu ve Türk Basın Tarihinin bu gazete ile başladığı kabul edilmekteydi. Ancak günümüzde Orhan Koloğlu'nun yapmış olduğu araştırmalar, 1828 yılında Mısır'da, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından çıkarılan Vekayi-i Mısıriye'nin, Türk Basın Tarihinin ilk gazetesi olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Bkz. Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**. (İstanbul: Pozitif Yayınları, 2015), 25-26. Ayrıca bkz. Orhan Koloğlu, **İlk Gazete İlk Polemik**. (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014).

Takvim-i Vekayi gazetesinin dolayısıyla basın, Türkiye’de devlet politikalarını ve fikirlerini kamuoyuna duyuran ve dayatan bir araç şeklinde algılandığının göstergesidir.⁸⁷ II. Mahmut, “Bu gazete kutsal şeriata ve devlet düzenine dokunmamak şartıyla iktidarına çok yardımcı olacaktır.” sözleri ile gazeteye addettiği görevi tam anlamıyla dile getirmiş ve bu gazete ile toplumu kendi siyasi emelleri etrafında birleştirmeyi hedeflemiştir.⁸⁸

Takvim-i Vakayi’ den sonra özel teşebbüsler tarafından çıkarılan gazeteler, her ne kadar özel teşebbüs tarafından çıkarılmış da olsalar, ya devlet bünyesinde görev yapan kişiler tarafından çıkarılmışlar ya da varlıklarını devam ettirebilmek için devlet yardımı almışlardır.⁸⁹ Dolayısıyla basın, bir şekilde siyasi otoriteye hep bağlı kalmıştır.

Basını sadece hedeflerine ulaşmakta kullandıkları bir araç olarak gören Osmanlı siyasi otoritesi, basın çalışanlarının da siyasi otoriteye yakın, otoriteyi güçlendirecek bir anlayışa sahip olmaları gerektiğini düşünmüşlerdir.⁹⁰ Bu nedenle Osmanlı Devleti’nde, basının hareket alanı, siyasi otoritenin baskısı ile şekillenmiş ve basın mümkün olduğunca sansür, basın yasaları, maddi ve cezai yaptırımlar ile denetim altında tutulmaya çalışılmıştır.

Türk basınının ortaya çıkışının ve gelişiminin, Batıdakinden farklı oluşunu “doğum hatası” olarak nitelendiren İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi Murat Özgen, bu hatanın hiçbir zaman düzelmediğini de iddia etmektedir.⁹¹ Bu dönemdeki basın ve siyaset arasındaki ilişkiler ve basına karşı siyasi otorite tarafından gerçekleştirilen uygulamalar, sonraki dönemlerde kurulan ilişkilerin ve uygulamaların

⁸⁷ Topuz, **age**, 2003 s, 5; Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, **Osmanlı’da Muhafız Basının Doğuşu (1828-1878)**. 1. bs. (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013), 53-57.

⁸⁸ Murat Özgen, **Gazetecinin Etik Kimliği**, 3. bs. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2006), 154. Alpay Kabacalı, **Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa**. (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2000), 49.

⁸⁹ Topuz, **age**, 2003, s, 17. Takvim-i Vakayi gazetesinden sonra Ceride-i Havadis adında 3 Temmuz 1940 yılında William Churchill adında bir İngiliz tarafından yarı özel bir gazete çıkarılmıştır. Gazetenin çıkış hikâyesi oldukça ilginçtir. İngiliz bir tüccar olan William Churchill, yasak bir alanda avlanırken bir çocuğun yaralanmasına sebep olmuş ve tutuklanmıştır. Bu durum İngiliz Büyükelçiliğinin olayı siyasileştirmesine ortam hazırlamıştır. Olayın daha fazla büyümesini istemeyen Osmanlı Devleti; William Churchill’e gazete çıkarma izninin yanı sıra birtakım imtiyazlar vermiştir. Churchill, devletten her ay 2500 kuruş para almış ve bu para ile Ceride-i Havadis gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Bu nedenle Ceride-i Havadis, yarı resmi bir gazete olarak kabul edilmektedir. Ceride-i Havadis gazetesinden sonra tam olarak özel teşebbüs ile çıkarılan ilk gazeteler; Tercüman-ı Ahval (Agah Efendi-1860), Tasvir-i Efkâr (Şinasi -1862), Muhibir (Ali Suavi-1866) ve İbret (Namık Kemal-1871)’ tir. Bu gazetelerin ortak özelliği, hiçbir şekilde devlet yardımı almadan kurulmuş olmaları ve ilk fikir gazeteleri olarak kabul edilmeleridir. Ancak bu gazete sahipleri/yazarları, devlet bünyesinde görev yaptıklarından bir şekilde devlet ile bağlantılıdır. Topuz, **age**, 1973, s, 10-23; Koloğlu, 2015, **age**, s, 43-51.

⁹⁰ Nilgün Gürkan, “Türkiye’de Siyasal Tıkanma ve Medya”, **Birikim**, s. 104, (1997): 80-90, 85.

⁹¹ Özgen, **age**, s, 155.

temelini oluşturmuş ve Türk siyaset ve basın ilişkisinin karakteristiğini bir nevi belirlemiştir.

Türk basını, cumhuriyetin ilanına kadar, genel olarak baskı altında kendine has bir şekilde hem nitel hem de nicel olarak gelişme göstermiştir. Millî Mücadele'nin kazanılmasında oldukça önemli bir rol üstlenen ve bu rolü başarılı bir şekilde yerine getiren Türk basını, tüm baskılara rağmen gelişmeye devam etmiş, Cumhuriyetin kurulmasında etkili olan düşüncelerin toplum içinde yerleşmesine de zemin hazırlamıştır.

Cumhuriyetin ilanı sonrası, basın-siyaset arasında en çok dikkat çeken konu halifelik meselesidir. İstanbul basınında, hatırı sayılır bir çoğunlukta bulunan hilafet savunucuları, halifelik makamının devam etmesinin ve İstanbul'un tüm İslam âleminin merkezi olmasının Türkiye için fayda sağlayacağını ileri sürmüşlerdir. Mustafa Kemal, hilafet makamı hakkında görüşlerini değiştirmek için gazeteciler ile toplantılar yapmış ve onları hilafetin kaldırılması için destek vermeleri konusunda ikna etmeye çalışmıştır.⁹²

İstiklal Mahkemelerinin yeniden göreve getirilmesinde etkili olan bu durum, birçok gazetecinin yargılanmasına neden olmuştur.⁹³ Gazetecilere açılan davaların asıl amacının İstanbul basınına gözdağı vermek olduğunu söyleyen Alkan'a göre; bu

⁹² 1923 yılının Ocak ayında İzmit'te düzenlenen bu toplantıya katılan gazeteciler; İleri gazetesi yazarı Suphi Nuri İleri ve Kılıçzade Hakkı Kılıç, Tanin gazetesi yazarı İsmail Müştak Mayokan, İkdâm gazetesi yazarı Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Akşam gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, Vakit gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman, Tevhid-i Efkâr gazetesi yazarı Velid Ebuzziya'dır. Atatürk'ün bu toplantıyı düzenlemekteki asıl amacı İstanbul'un önde gelen gazetecilerinin halifelik hakkındaki görüşlerini öğrenmektir. Toplantıda halifelik meselesi dışında, seçimlerin ne zaman yapılacağı, Cumhuriyet Halk Fırkası, Rus meselesi, eski savaş suçlularının cezalandırılıp cezalandırılmayacağı, Yeni anayasa gibi konular da görüşülmüştür. Toplantıda görüşülen konuların gizli kalmasını isteyen Atatürk, görüşülen konularla ilgili yazı yazılmasına ya da yorum yapılmasına dair herhangi bir yasaklamadan bahsetmemiştir. İsmail Arar, **Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı**. (İstanbul: Burçak Yayınları, 1969), 39-41; Ahmet Emin Yalman, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim 1922-1971**. 2. bs., c. 1. (İstanbul: Pera Yayınları, 1997), 823-824.

⁹³ İstiklal mahkemelerinin yeniden faaliyete geçmesine sebep olan olay; Emir Ali ve Ağa Han isimli şahısların Hint Müslümanlarını temsilen İsmet Paşa'ya halifelik kurumunun kaldırılmaması hakkında yazdıkları bir mektubun, daha İsmet Paşa'nın eline ulaşmadan İstanbul basınından Tanin, Tevhid-i Efkâr ve İkdâm gazetelerinde yayınlanmasıdır. İsmet Paşa bu duruma çok sinirlenmiş ve bir an önce basının hilafet ile ilgili söylemlerine yönelik tedbirler alınmasını sağlamıştır. Bkz. Zürcher, **age**, 201. Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Cevdet, Ahmet Emin Yalman, Velid Ebuzziya ve eski Tunceli milletvekili Lütfi Fikri Düşünsel'in hilafet makamının korunmasının Türkiye için büyük kazanç sağlayacağına dair yayınlar yapması sonucu bu gazeteciler hakkında davalar açılmıştır. Bkz. A. Turan Alkan, **İstiklal Mahkemeleri**. (İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1993), 57. Lütfi Fikri Düşünsel dışındaki tüm gazeteciler beraat etmiş ancak Lütfi Bey 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bkz. Topuz, 1973, **age**, s. 135-136. Lütfi Fikri Düşünsel'in cezası 13 Şubat 1924 yılında kaldırılmıştır. Nuri İnuğur, **Türk Basın Tarihi**, (1919-1989), (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992), 47.

davalar aslında otoritenin kimde olduğunu bir kez daha hatırlatma çabasından başka bir şey değildir.⁹⁴ 1924 yılının Ocak ayı sonunda görevine son verilen İstiklal mahkemeleri ile tek parti döneminin başlarında, muhalefet etkisiz hale getirilmiş ve muhalif basın da susturulmuştur.

İstiklal Mahkemelerinin 30 Ocak 1924 yılında kapatılmasından sonra Atatürk, basın ile iyi ilişkiler kurmanın daima faydalı olacağına inandığından, 4 Şubat 1924 tarihinde İzmir’de bir basın toplantısı daha gerçekleştirmiştir.⁹⁵ Atatürk, bu toplantı ile İstanbul basını ve Ankara hükümeti arasındaki buzların erimesini ve İstanbul basınından yeni rejime destek olmalarını istemiştir.⁹⁶ Atatürk, toplantıda “Mücadele bitmemiştir. Gerçekleri milletin kulağına ve vicdanına gereği gibi ulaştırmakta basının görevi çok, çok önemlidir” söylemini tüm katılımcılara yönelik dile getirmiştir.⁹⁷ Toplantı iki taraf için de gayet olumlu geçmiş, ancak Tanin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın ve Tevhid-i Efkâr başyazarı Velid Ebuzziya’ nın hilafet hakkında yazmış olduğu yazılar, ortamın tekrar gerilmesine sebep olmuştur. Ahmet Emin Yalman anılarında, İzmir toplantısı sonrası Ankara hükümeti ile İstanbul basını arasındaki iplerin tekrar kopmasına neden olan bu olayın 1936 yılına kadar gerçek anlamda bir gazetenin ülkede var olamayışının nedeni olduğunu belirtmiştir.⁹⁸ Tüm bu yaşananlar sonucu Ankara Hükümeti, 3 Mart 1924 tarihinde halifeliği kaldırmış, Halife’yi de ülkeden sürmüştür. Böylelikle Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra siyasi hayatı tek bir gücün kontrol ettiği netlik kazanmıştır.

TBMM, bağımsızlık savaşının sürdüğü dönemde, her türlü düşüncenin dile getirildiği ve her türlü fikrin tartışıldığı demokratik bir parlamento olarak görev yapmış, ancak yaşanan olaylar nedeni ile Türkiye Cumhuriyeti kademeli olarak tek parti yönetimine doğru evrilmiştir. Özellikle Takrir-i Sükûn Kanunu’nun kabulünden ve İstiklal Mahkemelerinin muhalif olan herkesi devre dışı bırakmasından sonra, tek parti yönetiminin hâkimiyeti daha da baskın hale gelmiştir. Tek parti yönetiminin

⁹⁴ Alkan, **age**, s, 59.

⁹⁵ Topuz, 2003, **age**, s, 146. İzmir’de düzenlenen toplantıya Tanin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın, İkdâm gazetesi başyazarı Ahmet Cevdet, İleri gazetesi başyazarı Celal Nuri, Vakit gazetesi başyazarı Mehmet Asım, Akşam gazetesi başyazarı Necmettin Sadık, Vatan gazetesi başyazarı ve sahibi Ahmet Emin Yalman, Tercüman-ı Hakikat gazetesi başyazarı Hüseyin Şükrü ve Tevhid-i Efkâr gazetesi başyazarı Velid Ebuzziya davet edilmiştir. Ancak Atatürk Velid Ebuzziya’ nın sabit fikirli olduğunu ve onunla görüşmenin olumlu bir sonuç vermeyeceğini düşündüğünden basın toplantısına katılmasını istememiştir. Bkz. Yalman, **age**, s, 920; Topuz, 1973, **age**, s, 137.

⁹⁶ Yalman, **age**, s, 917-920.

⁹⁷ Topuz, 1973, **age**, s, 137.

⁹⁸ Yalman, **age**, s, 922.

kesinlik kazanmasına sebep olan ABD Büyük Buhranı da ayrıca Türkiye'yi derinden etkilemiştir.⁹⁹

Dönemin tek partisi CHP, tek parti yönetimini benimsemiş ve DP'nin kurulacağı 1946 yılına kadar etkin bir şekilde yönetime devam etmiştir. Kurulan bu yeni düzenin bozulmaması adına da sert önlemler alınmış ve siyasi muhalefete de yaşama şansı verilmemiştir.¹⁰⁰ Bunun en önemli nedeninin inkılapların gerçekleştirilmesinin tehlikeye düşeceği endişesi olduğunu söyleyen Köker, başlangıçta Cumhuriyet rejimini kuranların böyle bir niyetinin olmadığını ifade etmiştir.¹⁰¹ Özellikle halkın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların farkında olmayan iktidar partisinin temel hak ve özgürlükleri de kısıtlamış olması, Mustafa Kemal'i harekete geçirmiştir.¹⁰² Mevcut durumu düzeltmek ve hoşnutsuzlukların giderilmesini sağlamak için muhalif bir partinin varlığının gerekli olduğunu düşünen Mustafa Kemal, muhalefet görevini kendisine sadık bir şekilde yürütebilecek birinin arayışına girmiş ve bu görev için arkadaşı Fethi Okyar'ı uygun bulmuştur.¹⁰³ Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule Hanım'ın ve Nuri Conker'in de bulunduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF), 15 kişilik kadrosu ile 12 Ağustos 1930 tarihinde resmen kurulmuştur.¹⁰⁴

SCF'nin kurulmasının basın açısından önemi büyüktür. Zira muhalif bir partinin kurulması, basında da muhalif hareketlenmelerin oluşmasına ortam

⁹⁹ Burada belirtmek gerekir ki Sovyetler Birliği bu buhrandan diğer ülkeler gibi etkilenmemiş, bu nedenle Sovyetler, ekonomik anlamda bazı alanlarda Türkiye tarafından örnek alınmıştır. Bazı gazeteler Sovyetlerin ekonomik anlayışlarını ve ideolojilerini savunmuştur. Ancak Sovyetlerin benimsedikleri ideolojiler, oluşturdukları sınıf ayrımları Türkiye için uygun kabul edilmemektedir. Sınıf çatışmasının karşısında bulunan Türk siyasetçileri, komünizm ve sosyalizm rejimlerini benimsememiş, daha çok kendi ulusçuluk anlayışlarını gütmeye devam etmişlerdir. Bu durum siyaset ve basın arasındaki ilişkilerin gerilmesine de neden olmuştur. Ayrıntılar için bkz. Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 17. bs. çev. Y. Alogan, (İstanbul: Assum Basım ve Mücellit, 2019), 79-80.

¹⁰⁰ Bu dönemde çok partili siyasi hayata geçişin ilk denemesi yapılmış ve 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası (TCHF) kurulmuştur. TCHF, meclis otoritesinin karşısında durarak kişisel özgürlükleri savunmuştur. Zürcher'e göre TCHF'nin parti beyannamesi, batı ülkelerindeki liberal partiler niteliğindedir. Ayrıca parti milliyetçi ve laik politikalarından yana bir duruş sergilemekte ve açıkça otoriter ve merkezîyetçi eğilimlere karşıdır. Ayrıntılar için bkz. Zürcher, **age**, 201-202. Basından ve halktan destek gören Türk siyasetinin ikinci partisi konumundaki TCHF etkili bir muhalefet kanadı oluşturmuştur. Mete Tunçay, **T.C.'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)**, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1992), 107. Bağımsız bir Kürt Devleti kurma mücadelesi veren Kürtlerin çıkarttığı Şeyh Said İsyanı, TCHF'nin 3 Haziran 1925 tarihinde kapatılmasına neden olmuştur. Cemil Koçak, **Siyasal Tarih (1923-1950)**, **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1997), 101.

¹⁰¹ Levent Köker, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 77.

¹⁰² Zürcher; Mustafa Kemal'in yeni bir parti kurulmasına destek vermesinin nedenleri arasında, İsmet Paşa'nın beş yıllık iktidarı boyunca kendi güç tabanını oluşturarak, Cumhurbaşkanı'nın "kuklası" olmaktan çıktığını düşünerek, İsmet Paşa'ya baskı yapmak istemiş olabileceğini söylemektedir. Bkz. Zürcher, **age**, s. 211.

¹⁰³ Topuz, 2003, **age**, s. 156. Karpaz, **age**, s. 61

¹⁰⁴ Zürcher, **age**, s. 212

hazırlamıştır. Ayrıca bu dönemde, muhalif yeni gazeteler de kurulmuştur.¹⁰⁵ Serbest Cumhuriyet Fırkası' nın, halk ve basın tarafından bu denli desteklenmesi, ülkedeki kötü gidişatın bir göstergesidir.¹⁰⁶ CHP, tek parti yönetimine karşı muhalif seslerin tekrar yükselmeye başlamasına karşın önlemler alma ihtiyacı hissetmiştir. Basının SCF'yi desteklemesi, hükümetin basına yönelik otoriter uygulamaların yetersiz olduğunu düşünmesine sebep olmuş ve hükümet, dönemin en ağır basın kanunu olan "Matbuat Kanunu" nu kabul etmiştir.¹⁰⁷ 1940 yılına kadar 6 defa değiştirilen 1931 Matbuat Kanunu üzerinde yapılan en önemli değişiklik, beyanname sistemi yerine gazete çıkarmak isteyenlerin ruhsat alması ve teminat yatırması gerektiği ile ilgili şartların getirildiği 1938 yılında yapılan düzenlemedir.¹⁰⁸ Gazetelerin, telefon ile verilen bir talimat sonucu kapatılabildiği bu dönemde, gazete çıkarmak zorlaştırılmış ve basın, bir nevi daha yayıma başlamadan kısıtlanmıştır.¹⁰⁹

Tek parti yönetiminin basını denetim altında tutmak için uyguladığı bir diğer yöntem de gazetelerin başyazarlığını yapan kişileri yönetime katmak olmuştur.¹¹⁰ Bu gazeteciler, bir yandan gazetecilik mesleğini icra ederken diğer yandan da tek parti yönetiminin bir üyesi konumunda bulunmuşlardır.¹¹¹ Milletvekili konumunda bulunan

¹⁰⁵ Topuz, 2003, **age**, s, 155-157. Bu dönemin Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı destekleyen gazeteler arasında Arif Oruç'un "Yarın" gazetesi, "Hizmet, Halkın Sesi ve Yeni Asır" gazeteleri bulunmaktadır. Muhalif partiyi destekleyen yazıların yayımlanmasından sonra, gazete baskı sayılarında ciddi bir artış olmuş, özellikle Yarın gazetesinin baskı sayısı o zamana kadar eşine rastlanmamış bir artış ile 80 bini bulmuştur. Bkz. Demir, **age**, 130. Ayrıca Zekeriya Sertel tarafından kurulan "Son Posta" gazetesi de muhalefetin yanında yer almıştır. Muhalefetten aldıkları cesaret ile demokrasi ve hürriyet konularında çok daha rahat yayınlar yapmaya başlayan gazetelerin yayınları, iktidar partilileri oldukça rahatsız etmiştir.

¹⁰⁶ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, (İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967), 63.

¹⁰⁷ Matbuat Kanunu (1881 S.K.), **Resmî Gazete**, 1867, (Ağustos, 1931): 732-736. Kanun, Para, hapis, yayın kapatma cezaları gibi birçok cezai maddenin yer aldığı ve toplam 66 maddeden oluşmaktadır. Matbuat Kanunun en önemli maddesi "Memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararı ile gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18. madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan bir gazetenin mesulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramazlar" ifadesinin yer aldığı 50. maddedir. Ayrıntılar için bkz. 1881 Numaralı Matbuat Kanunu, Md.50. Bu dönemde SCF'yi destekleyen gazeteler arasında Son Posta, Yeni Asır, Yarın ve Hizmet gazeteleri bulunmaktadır. Bahattin Demirtaş, "Türk Basınındaki Yansımalarla Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası ve 1930 Yerel Seçimleri", **Ekev Akademi Dergisi**, s.73, (2018): 313

¹⁰⁸ Caner Arabacı, **Basın Birliği- Medya ve Siyaset**, (İstanbul: Eğitim Kitapevi, 2008), 84.

¹⁰⁹ Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay bu konuyla ilgili Ulus gazetesinde; "Gazetecilerin iyileri sırf aşk yüzünden (meslek aşkı) bu meslektedirler. Ancak pek iyi bilirler ki talihleri bir telefon darbesine bağlıdır" cümlelerine yer vermiştir. Bu dönemde İçişleri Bakanlığı'nın bir gazeteyi kapaması için telefon açması yeterli olmuştur. Bkz. Topuz, 2003, **age**, s, 162.

¹¹⁰ Demir, **age**, s, 136. Bu dönemde genellikle başyazarlar aynı zamanda gazetelerin de sahipleridir.

¹¹¹ Gazeteci milletvekilleri arasında, Necmettin Sadak (Akşam), Ahmet Şükrü Esmer (Ulus), Sadri Ertem (Tanin, Vakıf), Şefik Özdemir (Babalık), Asım Us (Vakit), Cemal Aliş (Bartın), Reşat Nuri Güntekin (Cumhuriyet), Ahmet İhsan Tokgöz, Nadir Nadi (Cumhuriyet), Kemalettin Kamu, Ferid Celal Güven (Yeni Adana), Halil Nihat Boztepe (Akşam, Vakıf, Tanin), Abidin Daver (İkdam, Cumhuriyet), Necip Ali Küçüka (Hakikat, Cumhuriyet), Nasuhi Baydar, İbrahim Alaettin Gövsa (İkdam), Nafî Atıf Kansu (Hakimiyet-i Milliye), Kemal Ünal, Hüseyin Cahit Yalçın (Akşam, Tanin), Zeki Mesut Alsan

gazeteciler, yazılarını tek parti hükümetinin ideolojileri çerçevesinde yazmışlardır. Tek parti yönetimi, gazetecilere milletvekilliği vererek sadece baskı ile değil, yönetime ortak oldukları gerekçesi ile de eleştirel yazılar yazılmasının önüne geçmiştir. Öyle ki 1939 yılında CHP nizamnamesine milletvekili gazeteciler ile ilgili olarak “Partili Gazetecilerin Riayet Edecekleri Hususlar” başlığı altında bir hüküm koyulmuştur.¹¹² Gazetecilerin yönetime katılmalarının istenmesinin altında yatan amaç, iktidarın fikirlerini savunarak kamuoyunun muhalefet yapmasının önüne geçmektir.¹¹³

II. Dünya Savaşı sonunda dünyada yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin iç siyasetini de oldukça etkilemiştir. Tek parti yönetimine karşı başlayan muhalefet hareketleri, bu dönemde oldukça artmıştır. Özellikle basından gelen ilk muhalif hareketler, bu dönemde genellikle ekonomik alanda yapılmış, siyasi sistemin eleştirildiği yazılara pek rastlanmamıştır. Ancak 1945 yılının sonlarına doğru, o güne kadar gazete sütunlarında görünmeyen demokrasi ve faşizm ile ilgili yazılar görülmeye başlanmıştır.¹¹⁴

Bu dönemde basınla ilgili dikkat çeken bir diğer gelişme de sol içerikli birçok yayının ortaya çıkmasıdır. Özellikle Zekeriya-Sertel çiftinin çıkarmış olduğu Tan ve Görüşler Dergisi, Sovyet taraftarı yayınları ile oldukça tepki toplamıştır. Zira hükümet, bu dönemde yayım yapan “Marko Paşa”, “Tan”, “Zincirli Hürriyet” gibi sol eğilimli yayın organlarını sık sık kapatmış, hatta bu kapatılma kararları da diğer basın organlarınca destek görmüştür. Aynı uygulama, sağ eğilimli yayın organları için de geçerli olmuş, “Millet” ve “Büyük Doğu” gibi radikal yayınlar yapan dergi ve gazeteler de hükümet tarafından kapatılmıştır. Bu tür yayın organlarının kapatılması ve hükümetçe çeşitli tedbirlerin alınması, Türkiye’de oluşturulması planlanan demokrasinin sınırlarını açıkça belirlemiştir. Türkiye’de öncelikle Kemalist hedeflerin korunması amaçlandığından belli ölçülerde muhafazakâr bir anlayış ile siyasi otoritenin müsaade ettiği ölçüde bir demokrasi anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır.¹¹⁵

(Ulus) gibi daha birçok isim yer almaktadır. Bkz. O. Murat Güvenir, **II. Dünya Savaşında Türk Basını**. (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991), 67-68.

¹¹² Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname, 1939, sayfa 31,

https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2627/197603749_1943.pdf [22.08.2023].

¹¹³ Demir, 2007, **age**, s, 136

¹¹⁴ Koçak, **age**, s, 131.

¹¹⁵ Demir, 2007, **age**, s, 155. Özellikle sol eğilimli yayınlara tahammülün olmadığı bu dönemde basın açısından oldukça utanç verici olan “Tan Baskını” gerçekleşmiştir. Sertellere ait olan gazetenin

Siyasi açıdan büyük değişikliklerin yaşandığı bu dönemde, tek parti yönetimine karşı muhalif hareketlerin artması, Türk siyasetinin çok partili hayata geçişini hızlandırmıştır. Çok partili siyasi hayata geçiş ile Türk siyaseti bambaşka bir şekle bürünmüştür.¹¹⁶

Tek parti yönetiminin özellikle ekonomik alanda uyguladığı politikalara karşı hem basından hem de parti içinden yapılan muhalif tepkiler sonucu giderek belirginleşen kutuplaşmalar, mecliste tartışılan Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nun görüşmeleri sırasında had safhaya varmıştır.¹¹⁷ Kanunun kabul edilmesini istemeyen ve ret oyu veren yedi isim, hükümete karşı gittikçe netleşen bir muhalefetin başlangıcını oluşturmuştur.¹¹⁸ Bu yedi isimden dördü; Adnan Menderes, Refik

matbaası ve komünist olarak kabul edilen diğer matbaalar basılmış ve ekipmanlar kullanılamaz hale getirilmiştir. Bu olayın başlamasına ve gazete matbaalarının tahrip edilmesine sebep olan yine bir gazetede, Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı yazısı olmuştur. Hüseyin Cahit Yalçın, "Kalkın Ey Ehli Vatan", **Tanin Gazetesi**, 3 Aralık 1945, 1-3. Topuz, 2003, **age**, s, 181. Tan Baskını' nı başlatan sürecin Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazısı olduğunu Mete Tunçay da belirtmiştir. Tunçay, 1983, **age**, s, 219. Tan Baskını dönemin yazılı basınında oldukça geniş yer almıştır. **Son Posta Gazetesi**, 5 Aralık 1945, 1 ve 7, **Vakit Gazetesi**, 5 Aralık 1945, 1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Aralık 1945, 1, **Ulus Gazetesi**, 5 Aralık 1945, 1. Tan Baskını sonrası sıkıyönetim ilan edilmiştir. Tan baskını ve basına yönelik saldırılar ilk olarak sol kesime karşı tepki niteliğinde algılanmakla birlikte, döneme tanıklık eden Abidin Nesimi durumun öyle olmadığını belirtmektedir. Nesimi'ye göre Tan Baskını, esasen Cami Baykurt'a yönelik faaliyetleri engelleme amacıyla düzenlenmiştir. Bunun nedeni Baykurt'un, Mareşal Fevzi Çakmak ile parti kurma girişimleri ve bu girişimde ilk adım olarak Yeni Dünya Gazetesi'ni çıkarmasıdır. Dolayısı ile Tan Baskını ile başlayan olaylar, farklı basın kuruluşlarının yanı sıra Yeni Dünya gazetesi ve matbaasının da yağmalanması ile devam etmiştir. Ayrıntılar için bkz. Tevetoğlu, 1967 ve Akar, 1989'dan akt. Özgür Gökmen, "Çok-partili Rejime Geçerken Sol: Türkiye Sosyalizminin Unutulmuş Partisi", **Toplum ve Bilim**, c. 78, (1998), 164.

¹¹⁶ Tek parti yönetimine karşı muhalif hareketlerin artmasının temel nedeni, dünyada yaşanan gelişmelerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, ABD ve Sovyetler Birliği arasında süregelen Soğuk Savaş, dünyayı iki farklı kutba bölmüştür. Doğu ve Batı bloğu şeklinde adlandırılan bu kutuplaşma, başta Türkiye olmak üzere diğer ülkeleri de etkilemiştir. Türkiye, ekonomik çıkarları açısından Batı Bloku'na daha yakın bir duruş sergilemiş ve özellikle Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazları üzerindeki talepleri, Türkiye'nin Batı'ya daha fazla yaklaşmasını teşvik etmiştir. Ayrıca, bu dönemde İtalya ve Almanya gibi ülkelerde tek parti yönetimlerinin sona ermesi ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere (BM) katılması gibi gelişmeler, Türkiye'deki tek parti rejiminin giderek zayıflamasına neden olmuştur. Batı bloğuna katılmanın bir ön koşulu olarak, demokratik bir siyasi sistemin kurulması gerektiği bilinciyle Türkiye, BM Anayasası'nı kabul ederek daha demokratik bir yönetim modeline geçiş yapmayı taahhüt etmiştir. Bu durum, demokratik bir rejimin kurulması taraftarı olan çevrelerin tek parti yönetimine karşı muhalif seslerini yükseltmesine neden olmuştur. Dünya çapında yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra, ülke içinde ticaret burjuvazisi ve siyasi iktidarda etkili olma çabasında olan büyük toprak sahipleri de tek parti yönetimine karşı muhalif hareketler sergilemeye başlamıştır. Özellikle çok partili siyasi yaşama geçişte etkili olan toprak sahipleri, CHP içinde siyaset yaparak ve mecliste mücadele ederek muhalif hareketlerini arttırmışlardır. Ayrıntılar için Bknz. Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 228-230.

¹¹⁷ Ahmad, **age**, s, 126.

¹¹⁸ Kanunu-eleştirenler, toprak reformunun üretimin azalmasına sebep olacağı ve anayasal hak olan özel mülkiyet hakkının ihlal edilmesini gerekçe göstermişlerdir. Bkz. Ahmad, **age**, s, 126. Özellikle kendisi de bir toprak ağası olan Adnan Menderes ameleye toprak verilmemesi için son derece ısrarcı olmuş, asıl çözümün toprağın bölünmesi değil tarım uygulamalarının modern yöntemlere göre yapılması ile sağlanacağını üzerinde durmuştur. Eroğul, 1998, **age**, s, 27.

Koraltan, Celal Bayar ve Fuat Köprülü, meclise “Dörtlü Takrir” isimli tarihi belgeyi vermişlerdir.¹¹⁹ Bazı gazeteler de Dörtlünün düşüncelerini açıklaması için sütunlarını açmış ve muhalefete destek vermiştir.¹²⁰

Gazetelerde yazılar yazarak hükümetin eleştirilmesini ve parti içinde bu tür muhalif hareketleri onaylamayan İsmet İnönü, muhalefetin parti dışında gerçekleşmesinin daha doğru olduğunu ifade etmiştir. İsmet İnönü, “Bunu parti içinde yapmasınlar. Çıksınlar, karşımıza geçsinler, teşkilatlarını kursunlar ve ayrı bir parti olarak mücadeleye girişsinler” sözleri ile tepkisini ortaya koymuştur. İnönü, bu sözleri ile bir nevi muhalefet partisinin kurulması zamanının geldiğini işaret etmiştir.¹²¹ İsmet İnönü’nün bu sözlerinden sonra Dörtlü’nün partiden ayrılması ile yeni bir parti kuracağı haberleri gazetelerin manşetlerinde yerini almış ve toplumda bu haberin mutluluk ve umut ile izlendiğine dair haberler yapılmıştır.

Gazeteler, demokratikleşmenin gereği olarak ikinci bir partinin kurulması konusunda ortak yayınlar yapmışlardır. İktidar yanlısı gazete sütunlarında dahi demokratikleşme adına ikinci bir partinin varlığının elzem olduğuna dair benzer yazılar yer almıştır.¹²² DP’nin, 7 Ocak 1946 tarihinde kurulması basında oldukça olumlu karşılanmıştır. CHP taraftarı basın organlarında dahi DP’nin kurulmasının demokrasi adına atılan önemli bir adım olduğunu vurgulanmıştır.

Takrir-i Sükûn Kanunu’nun kabulü ile başlayan ve II. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar tek parti yönetiminin baskısı ile susturulan basın, demokrasiye geçişte oldukça büyük bir rol oynamıştır. Basın, bu süreçte toplumun tek partili anlayışa karşı birleştirilmesinde etkili olmuş, demokrasi ile ilgili kavramların kamuoyuna duyurulmasında ve yerleştirilmesinde de önemli katkılar sağlamıştır.¹²³ Böylelikle basın, çok partili düzene geçişin ve demokratikleşmenin yolunu açmıştır.

¹¹⁹ Suavi Tuncay, **Parti İçi Demokrasi ve Türkiye**. (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996), 140. Diğer üç isim: Damar Arıkoğlu, Emim Sazak, Cavit Oral. Bu konuda bkz. Hüseyin Şeyhanlıoğlu, **Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti**. (Ankara: Kadim Yayınları, 2011), 111.

¹²⁰ Ahmet Emin Yalman’ın gazetesi Vatan ile Zekeriya-Sabiha Sertel’in gazetesi Tan, Dörtlülere destek vermiş, sütunlarında düşüncelerini açıklamalarına izin vermişlerdir. Bkz. Zürhrer, **age**, 246)

¹²¹ Özgen, **age**, s, 193.

¹²² “Yeni Parti Hazırlığı”, **Akşam Gazetesi**, 4 Aralık 1945, 1; “C. Bayar C.H.P. Den Çekildi”, **Vakit Gazetesi**, 4 Aralık 1945, 1.

¹²³ Gürkan, **age**, s, 471-472.

2.2. Demokrat Parti'nin Muhalefet Yıllarında Basın-Siyaset İlişkisi

DP'nin kuruluşunu tetikleyen rejim içi muhalefet, 1945 yılı ortalarından itibaren daha da belirgin hale gelmiştir. Bu muhalefet, yeni demokrasi akımıyla uyumlu bir şekilde ortaya çıkmıştır. 21 Mayıs'ta başlayan bütçe görüşmeleri, parlamentoda şiddetli bir muhalefetin varlığını orta gelirli vatandaşların ve özellikle memurların zorlu ekonomik koşulları, yolsuzluklar, karaborsa faaliyetleri ve adaletsiz vergi sistemi gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun görüşmeleri sırasında daha da şiddetlenen eleştiriler, "Dörtlü Takrir" olarak bilinen bir önerge sunulmasıyla netlik kazanmıştır.¹²⁴ Önergeyi sunan kişilerin CHP'den ihraç edilmesinin ardından, yeni bir parti kurma çalışmalarına başlanmıştır. DP'nin 7 Ocak 1946 tarihinde kurulması, Türk siyasi tarihinin dönüm noktasını oluşturmuştur.

1946-1950 yılları arasında, sadece siyasi değil, basın alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türk basını, bu dönemde hem nitelik hem de nicelik olarak gelişme göstermiş ve ülke siyaseti ile ilgili haberler gazetelerde daha sık yer alır olmuştur.

DP'nin kurulması, gazete gündemlerini de değiştirmiş, gazeteler iktidar ve muhalefet partilerini yakından takip ederek gelişmeleri halka duyurmak için birbirileri ile yarışır hale gelmişlerdir. Basın, halkın siyasete katılımını sağlamayı ve mecliste olup biteni halka duyurmayı kendine görev edinmiştir. Basın çalışanları, siyasi aktörler ile sürekli iletişim halinde kalmış ve edindikleri bilgileri halka, halkın beklentilerini de siyasi aktörlere ulaştırmışlardır. Çok partili düzenin kalıcı olabilmesi için muhalefetin sesi olan basın, hükümeti eleştirmekten de geri kalmamıştır.

Bu dönemde, Vatan Gazetesi ve Millet Mecmuası DP'nin destekçisi olarak faaliyet göstermiş, CHP'nin propagandasını yapmayı da Son Telgraf, Tanin, Vakit ve Akşam gazeteleri üstlenmiştir. CHP'nin resmi yayın organı olan Ulus gazetesi ise bu yıllarda, yurt içi siyaset haberlerinden ziyade uluslararası politika haberlerine ağırlık vermiştir. Ulus'ta DP ile ilgili eleştirel yazılara, ya da CHP'nin propagandasının yapıldığı haberlere rastlanmayışı, iktidar yanlısı basının muhalefet partisini ciddiye almadığı izlenimi yaratmıştır. Çünkü DP; kuruluş döneminde, iktidara ve iktidar

¹²⁴ Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş, seçimlerin serbest yapılması, üniversite özerkliği, CHP'nin yürütme gücü yetkisinin sona erdirilmesi gibi içeriklere sahip olan öneri dört milletvekili tarafından verildiği için tarihe "Dörtlü Takrir" olarak geçmiştir.

https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%B6rtl%C3%BC_Takrir, [03.01.2024]

yanlısı basına göre, iç muhalefeti teşvik eden müstakil bir grup gibi algılanmıştır. Zira muhalif bir partinin varlığının gerekliliğine inanan CHP yanlısı basın, yeni kurulan partinin sınırlı ve denetlenebilir olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca basına göre yeni bir parti, iktidarın ikinci adayı olarak değil de iktidarı denetleme amacı ile kurulmuştur.¹²⁵ Benzer düşüncüyü Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi de paylaşmaktadır. DP'nin programını ve kuruluşunu değerlendiren Nadir Nadi, konuyla ilgili şu satırları kaleme almıştır; “Demek oluyor ki ana prensipleriyle [...] şimdilik bir kontrol partisi halinde vazife görmeye gayret edecek, ileride iktidar yerine gelebildiği takdirde, Türk politik ve sosyal bünyesinin hiçbir sarsıntıya uğramaksızın kendi yolunda gelişmesini isteyecektir.”¹²⁶

CHP'nin yayın organı Ulus, zaman ilerledikçe DP'nin muhalif bir parti olarak güç kazandığının farkına varmış olacak ki 1949 yılında yaptığı yayınlarla husumet havası yaratmıştır. DP, Ulus Gazetesi'nde kimi zaman Bolşevik destekçisi olarak lanse edilmiş, gazete, yayınladığı eleştirel yazılarda, mugalata ve küfürbazlığı da elden bırakmamıştır.¹²⁷ Ulus Gazetesi, iktidarın sözcülüğünü üstlenmiş ve muhalefete her türlü eleştiriyi yapma hakkını kendinde görmüştür.

Hürriyet gazetesinin başyazısında da iktidarın gazetelere karşı takındığı tavır eleştirilmiştir. İktidar, kendi finanse ettiği ve yandaşı olan gazeteler dışındakileri muhalif olarak kabul etmiştir. Zira tarafsız gazeteler bile ya CHP'ye ait oldukları ya da DP'ye satıldıkları şeklinde bir algının kurbanı olmuşlardır.¹²⁸ Bu nedenle gazetelerde sık sık CHP yetkilileri hakkında eleştirel yazılar yayımlanmıştır. Hürriyet gazetesinin başyazısında, iktidar partisinin kendi nutuklarına fazla yer ayırmayan gazeteleri muhalif olarak nitelendirmesinin yanlış bir tutum olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, tarafsız gazetelerin muhalif partisine mensup kişilerin sözlerine, sütunlarını ayırmaları gerektiğini belirtilmiş ve bu gazetelerin bu şekilde davranmaması durumunda Halk Partisi'nin yayın organı olarak kabul edileceğine dikkat çekilmiştir.¹²⁹ Sonuç olarak, iktidar lehine yazılan yazılara karşı herhangi bir eleştiri yapılmazken, muhalefete yönelik yapılan eleştirilerin hoş karşılanmadığına dikkat

¹²⁵ Ayşe Nur Menekşe, Türk Basınında 1946-1950 Dönemi Demokrat Parti'nin Demokrasi Konusundaki Muhalefeti, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), 10-11.

¹²⁶ Nadir Nadi, “Demokrat Partisi dün resmen teessüs etti” **Cumhuriyet Gazetesi**, 08 Ocak 1946, 1-2

¹²⁷ “Köprülü ‘nün Cevabı”, **Vatan Gazetesi**, 28 Ağustos 1949.

¹²⁸ “İktidar ve Gazeteleri”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Ocak 1950,

¹²⁹ “Muhalefetin Cazibesi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Ocak 1950. Gazetede de yayımlanan bu başyazıda Hürriyet gazetesinin tarafsız olduğu vurgulanmak istenmiştir.

çekilmiştir. Bu ve benzeri haberler, bu dönemde demokratik bir yaklaşım olmadığını ve basına sansür uygulamaya benzer bir zihniyetin varlığının devam ettiğini göstermektedir.

İktidarın sadece kendi yanındakilere söz hakkı tanıdığı sansürcü uygulamaları, DP'nin muhalefet sürecinin merkezinde yer almıştır. DP, her fırsatta basın hürriyetinin önemine vurgu yapmış ve bu hürriyeti her şeyden üstün tutacaklarına dair vaatlerde bulunmuştur.¹³⁰ Celal Bayar; “Bugünkü basın kanunu hür basını sağlamaktan uzaktır. Hür basını biz Demokratlar yapacağız.” ifadelerini kullanmıştır.¹³¹ DP, basın özgürlüğünün en büyük savunucusu olarak ortaya çıkmış ve basın da bu savunmaya karşılık, DP'nin iktidara gelmesi için yayınlarıyla partiye destek vermiştir.

Basın ile ilişkilerini düzeltmek isteyen CHP, baskıcı tutumlarından dolayı dönemin başbakanı Recep Peker'i görevden almış, önce Hasan Saka'yı ardından da Şemsettin Günaltay'ı hükümetin başına getirmiştir.¹³² Şemsettin Günaltay Hükümeti (16 Ocak 1949-22 Mayıs 1950), Hasan Saka Hükümeti'nin yerine geldiğinde, Basın Kanunu'nu önemli bir konu olarak ele almıştır. Günaltay Hükümeti, basın özgürlüğünün maksimum düzeyde güvence altına alınması gerektiğini ve aynı zamanda vatandaşların şeref ve haysiyetinin korunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıklamalarla, demokratik ülkelerin mevzuatını örnek alarak basın özgürlüğünü ve vatandaşların onurunu koruma konusunda hassasiyetlerini göstermeye çalışmıştır. CHP hükümeti, bu yaklaşım ile basının DP'ye verdiği desteği ve iktidara karşı gösterilen tepkiyi azaltmayı amaçlamıştır. Hükümet, basının eleştirilerine karşı daha açık ve uzlaşmaya yönelik bir tutum benimsemiş ve kamuoyunun güvenini kazanmaya çalışmıştır.¹³³

Muhalefet partisinin basın özgürlüğü konusundaki hassasiyeti, CHP'nin basına ödünler vermesine sebep olmuştur. Muhalefetin basını kullanarak kamuoyunun desteğini kazandığını gören iktidar partililer, basın üzerindeki tavırlarını değiştirerek demokratikleşme yolunda önemli adımlar atmıştır. Tek parti iktidarı süresince

¹³⁰ İnüç, **age**, s. 218. Basın hürriyeti ile ilgili DP sözcüsü mecliste; “Cemiyet içinde iyiye, ileriye ve açıklığa doğru bütün hamleler hızını matbuat hürriyetinden alırlar. Matbuat hürriyetinin mevcut olmadığı yerlerde ise vatandaşın, hak ve hürriyetleri tehlikeye düşeceği gibi, topluluk hayatı gizliliğin ve kapalılığın kiri ve pası altında çürümeye mahkûmdur” demiştir. Koloğlu, 2015, **age**, 122.

¹³¹ Topuz, 2003, **age**, s. 185.

¹³² **age**, s. 186.

¹³³ Nuran Yıldız, “Demokrat Parti ve Basın”, **Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, c.51, s.1, (1996):485

susturulan ve sürekli kontrol altında tutulan basın, çok partili hayata geçiş ile yeni bir kimlik kazanmıştır.¹³⁴

1950 seçimlerine doğru CHP hükümeti istemeyerek de olsa muhalefet partisinin önerilerini dikkate almış, antidemokratik uygulamaların birçoğunu kaldırmıştır. Tek parti yönetimi, bu dönemde oy kaybını engellemek ve ülkede demokrasinin yerleşmesini sağlamak adına oldukça ılımlı davranmıştır.¹³⁵

Sadun Tanju, 1946-1950 dönemi Türk basınına dair yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır;¹³⁶

Zaman ilerledikçe muhalefeti destekleyen gazetelerin sayısı gittikçe artıyordu. Artmamasına da sebep yoktu. Zira muhalefet, düşüncede ve eylemde her şeyin en mükemmeliğini öne sürüyordu. Genellikle aydınlar demokrasinin bütün nimetlerinin elde edileceği hayali ile etkilenmişlerdi. [...] İktidara ise o ölçüde hasis davranılıyordu. Basın halkı coşturmaya, düşünmeye değil, bilmeğe, habere önem veriyordu.

Bedii Faik de 1946-1950 dönemi Türk basınının, cesur ve demokratik bir tutum sergileyerek demokrasiye destek veren bir güç olduğunu ifade etmiştir.¹³⁷ Bu görüşlerin altında yatan temel neden, iktidarın yaklaşımıdır. İktidar, basını mühürlemekle tehdit etmiş ve susturmuştur. İktidarın baskıcı ve dayatmacı tutumu, yasal sınırları aşarak devam etmiş, söz ve yazı özgürlüğünün tanınmaması, güçsüz bir iktidarın aciz bir tavır sergilediği izlenimini vermiştir.

1946-1950 yılları arasında Türkiye’de basın ve siyaset arasında yaşanan önemli gelişmelerden biri de halkın siyasete katılım oranının artmış olmasıdır.¹³⁸ Halk siyasi gündemi daha yakından takip eder olmuştur. Basın, iktidarın tüm baskılarına rağmen, yayınlarında tüm siyasi konulara yer vermiş ve halkı bilgilendirmeyi amaçlamıştır. 1950 seçimlerinin sonuçları, bu konuda basının ne kadar başarılı olduğunu da

¹³⁴ **age**, s. 14.

¹³⁵ Alpay Kabacalı, **Türk Basınında Demokrasi**. (İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1994), 224. Bu dönemde DP, 1931 Matbuat Kanunu’nun 50. maddesinde yer alan gazete kapatma yetkisinin hükümete verilmesini öngören hükmün kaldırılmasını önermiş ve bu öneri 13 Haziran 1946’da Meclis tarafından kabul edilmiştir.¹³⁵ İnuğur, **age**, s. 201; Topuz, **age**, s. 185; Menekşe, **age**, s. 482-483. Matbuat Kanunun değiştirilmesine ek olarak, Genel Toplantılar, Seçim ve Basın Birliği hakkındaki kanunlar da kaldırılmıştır

¹³⁶ Topuz, 1973, **age**, s. 177-178.

¹³⁷ Bedii Faik, Samanyolu TV Röportajı, Akt. Menekşe, **age**, s. 13.

¹³⁸ Olgun, **age**, s. 26. Halkın siyasete katılım oranının artışı, 1946 ve 1950 seçimlerindeki seçmen sayılarının artışından açıkça anlaşılmaktadır.

göstermiştir. Demokrasiye geçiş sürecinde, kamuoyunu sürekli olarak bilgilendiren ve halkın siyasete aktif bir şekilde müdahil olması yönünde yayınlar yapan basın, önemli bir rol üstlenmiş ve Türk siyasi tarihinde yeni bir dönemin başlamasına ortam hazırlamıştır.

2.3. Demokrat Parti Dönemi Basın-Siyaset İlişkisi

Türk siyaseti, “beyaz devrim” şeklinde adlandırılan 14 Mayıs 1950 seçimleri ile 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi arasındaki dönemde DP’nin iktidarında bambaşka bir çehre kazanmıştır.¹³⁹ Türkiye’de, bu 10 yıllık süre boyunca sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal açıdan birçok değişiklik meydana gelmiş, yaşanan bu değişimler sonraki yılların şekillenmesinde de önemli bir rol oynamıştır.

1950 seçimleri ile toplum siyasete daha çok müdahil olmaya başlamış, siyasi bir kimlik kazanmış ve toplumdaki siyaset algısı tamamen değişmiştir. Feroz Ahmad, 1950 seçimleri ile iktidarın el değiştirmesini siyasi bir başarı olarak ifade etmiştir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için alışılmadık bir durum olduğunu da vurgulamıştır.¹⁴⁰ Zira, 27 yıldır iktidarda olan ve devlet ile iç içe geçmiş bir partiden iktidarı sorunsuz bir şekilde teslim almış olmak, Türk siyasi tarihi açısından oldukça önemli bir gelişmedir. 14 Mayıs 1950 tarihinde DP’nin iktidara gelişi, birçok tarihçi tarafından bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında Tek Parti Dönemi’ni sonlandıran 1946 seçimleri dâhil olmak üzere, Türkiye’de gerçekleşen seçimler arasında üzerinde en fazla tartışılan ve konuşulan seçim 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri olmuştur. TBMM 9. Dönem milletvekillerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen ve katılım oranının %89,3 seviyesinde olduğu 1950 seçimlerinde, oyların %55,2’sini alan DP, seçimi kazanmıştır.¹⁴¹ İktidarın, halkın siyasi katılımının ve etkisinin yüksek olduğu bir seçim

¹³⁹ Beril Ekşioğlu Sarılar, **Beyaz Devrimden 27 Mayıs’a İktidar-Basın-Sansür**, (Konya: Literatürk Academia, 2021)

¹⁴⁰ Ahmad, 2020, **age**, s, 51

¹⁴¹ Bu oran seçimde % 55,2 oy alan DP’nin; TBMM’nin toplam milletvekili sayısının % 85,42’sini temsil etmesine karşılık gelmiştir. Dönemin en çok oyu alan kazanır anlayışına sahip seçim sistemi sayesinde; aralarında sadece % 15 gibi bir fark olmasına rağmen, meclisin 487 milletvekili kontenjanının 416’sını DP vekilleri elde etmiştir. Mehmet Ali Kumbuzoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler (1923-1980)**, ed. Mete Kaan Kaynar, Nurettin Kalkan, (Ankara: TBMM Basımevi, 2022),51. Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.genel_secimler [22.07.2023]. Seçmen sayısının 8.905.743 olduğu 1950 seçimlerinde seçmenlerin 7.953.085’i oy kullanmıştır. 1950 seçimleri o güne kadar gerçekleşen seçimlerde en yüksek katılım oranına sahip seçim olma özelliğini taşımaktadır.

ile değişmesi, demokratik kurumların işlediğine ve halkın tercihlerinin saygı gördüğüne işaret etmektedir.¹⁴²

Kemal Karpat da 1950 Türkiye seçimlerini bu bağlamda değerlendirmiştir. Karpat'ın açıklamaları, demokrasi açısından önemli bir perspektifi yansıtmaktadır. Karpat, seçim sonuçlarını değerlendirirken, iktidarın halkın oyuyla değişebilmesinin demokratik bir başarı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, DP'nin zaferini, toplumda Halk Partisi'ne karşı birikmiş hoşnutsuzlukla ilişkilendiren Karpat, seçmenlerin mevcut yönetimden memnun olmadığını ve değişim istediğini gösterdiğini de söylemiştir. Bu açıklamalar, seçimlerin demokratik değişimi nasıl yansıttığını ve halkın siyasi tercihlerinin demokratik süreçler üzerindeki etkisini açıklar niteliktedir.¹⁴³

Basın, iktidar değişikliğine büyük ilgi göstermiştir. Gazetelerde seçim sonuçlarının analiz edilmesinden köşe yazarlarının görüşlerine kadar, seçimler ile ilgili tüm ayrıntılar kapsamlı bir şekilde bir yer almıştır. Bu durum demokratik süreçlerin açıklık ve şeffaflıkla işlediğini ve basının demokrasinin uygulanması ve yerleşmesinde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

Gazetelerde, seçimler ile ilgili yapılan yorumlarda benzer ifadeler kullanılmıştır. Cumhuriyet gazetesinin başyazarı Nadir Nadi, seçimleri başarılı bir sınav olarak değerlendirmiş ve 1950 seçimlerinin kansız ve ihtilalsiz bir iktidar değişikliği olarak gerçekleştiğini ve halk iradesinin sorunsuz bir şekilde yansıtıldığını vurgulamıştır. Dönemin önemli gazetecilerinden bir diğeri Adliye Fenik de DP'nin seçim zaferini büyük bir devrim olarak yorumlamış, ayrıca DP'nin, seçimlerdeki başarısının toplumsal bir değişimin habercisi ve tarihi bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Akşam gazetesinin yazarı Şevket Rado da seçimlerin sorunsuz bir şekilde sona ermesinin önemini vurgulayan gazeteciler arasında yerini almıştır.¹⁴⁴ Vatan gazetesi, "Türk milleti büyük seçim imtihanını şerefle geçirdi" başlığıyla seçim sonuçlarını övmüş ve Türk milletinin bu süreci başarıyla atlattığını belirtmiştir.¹⁴⁵ DP

Ayrıca Türkiye genel seçimlerinde 1981 ve 1987 yıllarında gerçekleştirilen seçimler dışında katılım oranının bu denli yüksek olduğu başka bir seçim olmamıştır.

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_se%C3%A7imlere_kat%C4%B1%C4%B1m [12.09.2023]. Kumbuzoğlu, age, s, 50

¹⁴² Zeki Eraslan, **Tarihçi ve Basın, Türk Basın Tarihi**, c. 1, (Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018), 548.

¹⁴³ Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, (İstanbul: AFA Yayınları, 1996), 328.

¹⁴⁴ **Yeni İstanbul Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, 1; **Akşam Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, 1; **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 1950,1; **Yeni Adana Gazetesi**, 16 Mayıs 1950,1.

¹⁴⁵ "Türk milleti büyük seçim imtihanını şerefle geçirdi", **Vatan Gazetesi**, 15 Mayıs 1950,1.

yanlısı Zafer gazetesi, seçimlerden bir gün sonraki yayınında manşetine “Dünkü seçimlerin ilk neticeleri alındı. Demokrat Parti zafer yolunda” başlığını kullanmış ve DP’nin zaferini tekrar vurgulamıştır.¹⁴⁶ Cumhuriyet gazetesi manşetinde “Seçim tam bir sükûn içinde geçti, iştirak nispeti bütün tahminleri aştı. Yurtta dün baskısız bir seçim yapıldı” sözlerine yer vermiş ve seçimlerin huzur içinde geçtiğini ve katılımın tahminleri aştığını ifade etmiştir.¹⁴⁷ Akşam gazetesinin yazarı Halide Edip Adıvar ise 14 Mayıs’ın “Demokrasi Bayramı” olarak kabul edilmesini önermiştir. Bu, seçim sonuçlarının demokrasi ve özgürlüklerin bir zaferi olarak görüldüğünü ve Türk siyasi tarihinin önemli bir anı olması nedeniyle kutlanması gerektiğinin düşünüldüğünü göstermektedir.¹⁴⁸ Cumhuriyet Halk Partisi’nin yayın organı olan Ulus gazetesi ise, “CHP İktidarı devrediyor, CHP Meclis içinde ve dışında tam bir muhalefet ve tenkit partisi olarak vazifesine devam edecektir” başlığıyla CHP’nin iktidarı devrettiğini ve muhalefet görevini sürdüreceğini duyurmuştur.¹⁴⁹

Gazetelerde seçim ile ilgili verilen haberler, seçim sonuçlarının basında geniş bir ilgi gördüğünü ve seçimler hakkında olumlu bir yorum yelpazesi oluşturduğunu göstermektedir. Seçim sonrası DP yanlısı gazetelerin manşetlerinde ve köşe yazılarında, 14 Mayıs seçimleri; “Beyaz İhtilâl”, “Ak Devrim”, “Heyelan” veya “Kansız İhtilâl” olarak adlandırılmıştır.¹⁵⁰ Bu terimler, seçim sonuçlarının Türk siyasi tarihinde barışçıl bir şekilde gerçekleşen radikal bir değişimin önemini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır.

CHP kanadında yer alanlar için seçim sonuçları şaşkınlık yaratmış olsa da sonuçları anlayışla karşılamışlardır.¹⁵¹ İktidarın seçim yolu ile el değiştirmesinin ve

¹⁴⁶ “Dünkü seçimlerin ilk neticeleri alındı. Demokrat Parti zafer yolunda”, **Zafer Gazetesi**, 15 Mayıs 1950,1.

¹⁴⁷ “Seçim tam bir sükûn içinde geçti, iştirak nispeti bütün tahminleri aştı. Yurtta dün baskısız bir seçim yapıldı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Mayıs 1950,1.

¹⁴⁸ Muharrem Turp, Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Bir Mihenik Taşı: Basında 1950 Seçimleri, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, c. 18, s. 37, (2018): 693

¹⁴⁹ “CHP İktidarı devrediyor, CHP Meclis içinde ve dışında tam bir muhalefet ve tenkit partisi olarak vazifesine devam edecektir”, **Ulus Gazetesi**, 15 Mayıs 1950, s. 1. Turgut Çeviker, **Karikatürkiye: 1923-2008**, c.1, (İstanbul: NTV Yayınları, 2010), 217.

¹⁵⁰ Hüseyin Şeyhanlıoğlu, **Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması**, (Ankara: Türkiye Kadim Yayınları, 2011), 193.

¹⁵¹ **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, 1. **Yeni İstanbul Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, 1.

CHP'nin 1950 seçimlerinde uğradığı yenilginin aynı zamanda CHP için de bir başarı olduğunu söyleyen İsmet İnönü, iktidarı DP'ye teslim etmiştir.¹⁵²

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen seçim sonuçlarının kesinlik kazanması sonrasında, 22 Mayıs 1950'de Refik Koraltan başkanlığında TBMM'de yapılan oturumla, Celal Bayar 3. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.¹⁵³ Bayar, hükümeti kurma görevini Aydın Milletvekili Adnan Menderes'e tevdi etmiştir.¹⁵⁴ Göreve başlamasıyla Menderes, Cumhuriyet Gazetesi'ne demeç vermiş ve basına yönelik geçmiş dönemlerde yapılan baskılara atfen, ilk olarak matbuat hürriyetini teminat altına alacağız söyleminde bulunmuştur.¹⁵⁵

DP'nin özgürlük söylemi, sert, baskıcı ve otoriter kelimeleri ile özdeşleşmiş CHP iktidarından bıkan herkes için bir kurtuluş olmuştur.¹⁵⁶ Siyasal ve toplumsal açıdan tek parti yönetimi yüzünden dışlanan sınıflar için birleştirici, bütünleştirici bir parti görünümünde olan DP, iktidarı süresince dilinden düşürmediği "milli irade" nin tek temsilcisi olduklarını her fırsatta vurgulamıştır. Bu anlayış, DP'nin tüm siyasetinin temelini oluşturmuş ve her fırsatta başvurduğu bir savunma mekanizması haline gelmiştir.¹⁵⁷

DP, 27 yıl boyunca iktidarda kalan CHP yönetiminin yaratmış olduğu elit kesimi yok sayarak, iktidara geldikten sonra kendi elitini yaratmaya çalışmıştır.

¹⁵² Tanel Demirel, **Türkiye'nin Uzun On Yılı, Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi**. (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021), 102. "C.H.P. iktidarı devrediyor" **Ulus Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, 1.

¹⁵³ "Büyük Millet Meclisinin Tarihi Toplantısı B.M.MECLİSİ BUGÜN AÇILIYOR Cumhurbaşlığına Bayar Seçilecek" **Zafer Gazetesi**, 22 Mayıs 1950, 1. **Akşam Gazetesi**, 24 Mayıs 1950,1; Süleyman İnan, "Adnan Menderes (1899-1961)". **Atatürk Ansiklopedisi**, 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/adnan-menderes-1899-1961/> [01.09.2023].

Mahmut Celal Bayar, Cumhurbaşkanı olarak seçildiği 22 Mayıs 1950 tarihinden 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar Cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır. Bkz. TCCB, Celal BAYAR, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (TCCB), https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/celal_bayar/ [01.09.2023].

¹⁵⁴ Tam adı Ali Adnan Menderes'tir. Aydın ili zengin toprak ağaları arasında yer alan Menderes, 1899 tarihinde doğmuş olup İzmir Kızılçullu Amerikan Koleji dahil birçok eğitim kurumunda eğitim görse de dönemin savaş faaliyetlerine bağlı olarak eğitimini tamamlayamamıştır. Eğitim kurumlarında kendisi ile ilgili kanaat fişinde "Çalışkan, intizamlı, ahlaklı ve terbiyeli, hassas ve heyecanlı, az söz söyler, orta zekâ vasıflarında bir çocuk" özelliğinde olduğu belirtilmektedir. Bkz. Necip Fazıl Kısakürek, **Benim Gözümde Menderes**, Bütün Eserleri, Eser No: 41, 7. bs. (İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2009), 22. Menderes, 1930 yılında yeni kurulan SCF'ye girmiş ve siyasi yaşamına başlamıştır. SCF'nin 1 yıl sonra feshedilmesi ile CHP'ye katılarak Aydın milletvekili seçilmiştir. Ancak 1945 yılı itibarı ile CHP'den ihraç edilmiştir. Bkz. Ahmad, **age**, s, 51-52. Mete Kaan Kaynar, **age**, s, 19.

¹⁵⁵ "Başbakan Menderesin gazetemize demeci", **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Mayıs 1950, 1.

¹⁵⁶ Rıfkı Salim Burçak, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950**. (Ankara: Oğaç Matbaası, 1979), 200-201.

¹⁵⁷ Demirel, **age**, s, 107, Ahmad, **age**, 126. Ayrıca bkz. Fulya Özkan, 1950'lerin Popülizm Açısından Değerlendirilmesi. **Journal of Historical Studies**, c.1, s. 2, (2004): 32.

Öncelikle, büyük toprak sahipleri ve özel sektörün gelişmesini isteyen iş çevreleri ile din ve vicdan özgürlüğünün özlemini çeken kesimler, CHP ile yakınlığı bulunmayan Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki Kürt toplulukları ve eski iktidarda yer bulamayan değişik gruplar, DP'nin yanında yer almışlardır.¹⁵⁸ Ayrıca demokratikleşme, özgürlük ve insan hakları gibi kavramların savunucusu konumunda görülen DP'ye azınlıkların da destek verdiği görülmüştür.¹⁵⁹ Böylelikle DP'nin iktidara gelişiyle sosyal taban değişmiş ve Türk siyasetinde bambaşka bir döneme girilmiştir.

Basının desteğini arkasına alarak iktidar olan DP, iktidara gelir gelmez basın özgürlüğüne ilişkin verdikleri sözü tutmaya çalışmıştır. Hükümetin Başbakanı Adnan Menderes, bu dönemde basının ne kadar önemli ve güçlü bir kurum olduğunu ifade ettiği konuşmasında basın ile ilgili düşüncelerini; “Basın, çok canlı bir müessesedir, asimilasyon gücü üstün olan bir kurumdur. [...] basın dördüncü kuvvettir demek, onu biraz da hafife almaktır” sözleri ile özetlemiştir.¹⁶⁰

DP'nin kuruluş felsefesini, insan hakları, demokrasi ve özgürlük söylemleri üzerine inşa etmiştir. Bu söylemler ile muhalefetten iktidara gelene kadar geçirmiş olduğu süre zarfında oldukça ılımlı bir siyaset izleyen parti, basın özgürlüğü ile ilgili kanunları hayata geçirmek için adımlar atmaya başlamıştır. Tek parti döneminin basın üzerinde oldukça geniş kısıtlamalara sebep olan basın kanununu kaldırarak, demokrasi söylemlerine uygun bir basın yasasını hayata geçirmiş ve 15 Temmuz 1950 tarihinde 5680 sayılı Basın Kanunu'nu kabul etmiştir.¹⁶¹ 24 Temmuz 1950 tarihinde yürürlüğe giren ve liberal bir anlayış ile oluşturulan yeni basın kanunu, özgür bir basının tüm özelliklerini taşımaktadır.

Gazeteci ve siyasetçilerin ortak çalışmasının ürünü olan Basın Kanunu ile özgür bir basın için yasal dayanaklar oluşturulmuş, basın hukukuna ilişkin tüm sorunlar ele alınmış, özellikle basın cezaları ve cevap hakkı gibi konular

¹⁵⁸ DP yönetimi, Kürt toplulukları ile ilgili olarak CHP'den farklı bir yaklaşımda bulunmamakla beraber jandarma baskısını kısmen azaltmıştır. Bu dönemde, bu baskının azalması dahi oldukça önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Bkz. Demirel, **age**, s, 108. Mukerrem Sarol, **Bilinmeyen Menderes**. (İstanbul: Kervan Yayınları, 1983), 653.

¹⁵⁹ Fevzi Benlisoy, Ellili Yıllar Türkiye'sinin Tarihi: Azınlıkların Tarihi. **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, ed. Mete Kaan Kaynar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 355.

¹⁶⁰ Sarol, **age**, s, 177.

¹⁶¹ Demir, 2007, **age**, s, 160.

tartışılmıştır.¹⁶² Basın cezalarına ilişkin düzenlemelerin de yapıldığı bu kanun ile hapis cezaları yerine para cezaları getirilirken, basın ile ilgili bir suçun yargılanması da özel mahkemelere bırakılmıştır.¹⁶³ Bu süreçte, ayrıca hapisteki gazeteciler için af kararı çıkmış ve gazeteciler serbest kalarak kapatılan gazeteler de yayım hayatlarına devam etme şansı bulmuşlardır. Böylelikle tek parti yönetiminin boğucu, baskıcı tutumundan kurtulan ve oldukça geniş özgürlüğüne kavuşan basın hayatında, birçok yeni gazete de yayım hayatına başlamıştır.¹⁶⁴

Dönemin olumlu gelişmelerinden bir diğeri de basın çalışanları ile gazete sahipleri arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kanunun kabul edilmesidir. DP, gazetecilere oldukça önemli haklar sağlayan 5953 sayılı kanunu, 13 Haziran 1952 tarihinde yürürlüğe koymuştur.¹⁶⁵ Bu kanun ile basın çalışanlarına sosyal haklardan yararlanmak, sendika kurmak, kıdem tazminatı almak, askerlik, mahkûmiyet gibi durumlarda ücret almak ve yıllık izin, ücretli izin gibi haklardan faydalanma imkânları verilmiştir.¹⁶⁶ DP'nin basın çalışanlarına yönelik böyle demokratik kanunlar çıkarması, muhalif gazetelerin de DP'yi desteklemesini sağlamıştır. Tüm aşamalardan sonra, DP hükümeti sorunları çözen, kişi hak ve hürriyetlerini önemseyen bir otorite olarak kabul edilmeye başlanmıştır.¹⁶⁷

1950-1960 yıllarını kapsayan DP hükümetinin basın ile ilişkisi zamanla bambaşka bir hale bürünmüştür. Muhalefette ve iktidarının ilk yıllarında basın özgürlüğü söylemini dilinden düşürmeyen ve yeni basın kanunu ile bu söylemi pekiştiren DP iktidarı, özgür bir basın için umut olmuştur. Ancak ilerleyen zamanda DP, beklentileri karşılıksız bırakmış, iktidar ile basın arasındaki ilişkide eskiye nazaran hatırı sayılır bir değişiklik olmamıştır. Zira, tek parti yönetimi anlayışının içinden yetişmiş DP'liler de tıpkı CHP'liler gibi basından her koşulda kendilerini

¹⁶² Dönmezer ve Bayraktar, **age**, s, 177-183. 5680 sayılı kanunun temelinde yatan düşünce ise şu sözler ile açıklanmıştır: "Devlet bütün çalışmalarını, halk çoğunluğunun düşünüş ve görüşüne uydurmalıdır. Halk çoğunluğunun düşünüş ve görüşünü açıklayan araçlardan biri de basındır. Basının kendisinden beklenen görevleri yapabilmesi için bağımsızlığını sağlaması zorunludur. Modern demokrasi ilkeleri de bunu gerektirir. Basın özgürlüğüne dayanan demokrasiler gerçek demokrasi niteliğini taşırlar. Hür basın aynı zamanda milletçe kalkınmayı sağlar". Çetin Özek, **Türk Basın Hukuku**. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978), 19.

¹⁶³ **age**, s, 184-186.

¹⁶⁴ Füzruzan Tökin, **Basın Ansiklopedisi**, (İstanbul: Kulen Basımevi, 1963), 33.

¹⁶⁵ Topuz, 2003, **age**, s, 194

¹⁶⁶ **age**, s, 194

¹⁶⁷ Ruhdan Uzun, "Türkiye'de Kitle İletişimi Dün Bugün Yarın", ed. Korkmaz Alemdar, (Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2017), 46

desteklemesini, hükümetin yaptıkları hakkında toplumun bilgilendirilmesini ve iktidarlarına zarar verecek herhangi bir yayından kaçınmalarını beklemişlerdir. Muhalefette olduğu yıllar boyunca, “basın özgürlüğü” kelimesini dilinden düşürmeyen DP, zamanla basına karşı kendi söylemleri ile çelişen bir tutum sergilemiş, özellikle iktidarının ikinci yarısından sonra tavrını giderek sertleştirerek tamamen değiştirmiştir. DP iktidarı döneminde de eskiden olduğu gibi basın alanında uygulanan baskılar artarak devam etmiş, gazeteciler yargılanmış, cezaevlerine atılmış, kâğıt tahsisi, ilan gelirleri ve benzeri yöntemler ile gazeteler ve gazeteciler cezalandırılmıştır. Ayrıca muhalefeti ve muhalif basını etkisizleştirmek isteyen ve bu konuda desteğe ihtiyaç duyan DP iktidarı da kendisine yakın yayın organlarını da ödüllendirmiştir.

Meclisteki muhalif milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına yönelik almış olduğu karar ile baskıcı bir siyaset anlayışı geliştirmeye başlayan DP iktidarının, Hüseyin Cahit Yalçın’ın yazdığı yazıya karşılık açtığı kovuşturma, partinin muhalefete ve basına yönelik ilk otoriter eylemi olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁸

Ülke genelinde yaşanan ekonomik sıkıntıların ve parti içi anlaşmazlıkların artması, DP yönetiminde birtakım huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir. Başından beri basınla iyi ilişkiler kurmak için çaba gösteren Adnan Menderes, bu ilişkilere istinaden basının yönetim ile ilgili muhalif yazılar yazamayacağını düşünmüş, ancak yaşanan tüm huzursuzluklar basında yer almıştır. Bu durum karşısında DP yönetimi, basın özgürlüğünü oldukça kısıtlayan antidemokratik adımlar atarak, 6334 sayılı Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkındaki Kanunu kabul etmiştir.¹⁶⁹

Basında artan eleştiriler sonucunda, Başbakan Menderes’in çevresinde bulunan bazı milletvekilleri, basınla ilişkilerin yeniden düzenlenmesi amacıyla yasa teklifleri sunmuşlardır. Bu girişim, basın ve hükümet arasındaki gerilimi artırmıştır. Bu sırada hükümetin yeni bir kanun tasarısı üzerinde çalıştığı haberleri gazetelere sızmış, bu da kamuoyunda büyük tepkilere yol açmıştır. Nadir Nadi’nin 8 Aralık 1953 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Hangi Basın Rejimi” başlıklı makalesi, DP ile basın arasındaki ilişkiyi özetler durumdadır;

¹⁶⁸ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**. (Ankara: İmge Kitapevi, 1998), 131-134

¹⁶⁹ Topuz, 2003, **age**, s. 195. 6334 sayılı kanunda sadece basına yönelik kısıtlamalar değil hem hapis hem de para cezalarını içeren hükümler de ele alınmıştır.

Daha birbuçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkaran, onun yardımı ile kuvvetlendiğini açıkça ilan eden, işbaşına gelir gelmez eski basın kanununun zincirlerini koparan bir iktidar şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört beş ay kala birden bire zihniyet ve huy değiştirsin, bu kolay kolay akla sığar bir şey değildir. [...] Hür basının zararlarını önlemek uğruna göze alınan her tedbir sonunda mutlaka o basından beklenen faydaları da silip süpürmüş yani hürriyeti yok etmiştir.¹⁷⁰

Hükümet, 6334 sayılı kanuna dayanarak, 1954 yılının sonlarına doğru gazetecilere davalar açmış ve bu davalar sonucunda gazeteciler, hem hapis hem de para cezaları ile cezalandırılmıştır.¹⁷¹ DP, Hüseyin Cahit Yalçın'ın davası hariç diğer davalardan vazgeçmiştir.¹⁷² Hıfzı Topuz'un "Demokles'in kılıcı gibi gazetecilerinin başlarının üzerinde sallanan" şeklinde ifade ettiği 6334 sayılı kanun üzerinde, 6732 ve 6733 sayılı değişiklikler ile basın hürriyetini tamamen sınırlandıran birtakım düzenlemeler yapılmıştır.¹⁷³

Cumhuriyet, Ulus, Zaman, Milliyet, Yeni Gün, Vatan, Dünya, Yeni Sabah ve Tercüman gazetelerinin kapatıldığı bu yıllarda, ağır cezalar ile cezalandırılan basının, tek parti dönemindeki gibi gazete sayfa sayıları da sınırlandırılmıştır. 1949 yılında kaldırılan bu uygulama, 9229 sayılı kanun ile tekrar uygulamaya konulmuş ve gazetelerin sayfa sayıları 42 ile sınırlandırılmıştır. 1954 ile 1960 yılları arasında söz konusu yasalar çerçevesinde, 1161 gazeteci hakkında basın davası açılmıştır. Bu davalar sonucu 238 gazeteci hapse atılmıştır.¹⁷⁴

DP iktidarı, gazeteleri kontrol altına almak için yasal düzenlemelerin dışında başka uygulamalara da başvurmuştur. 26 Kasım 1957 tarihli "gazete ve dergi

¹⁷⁰ Nadir Nadi, "Hangi Basın Rejimi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Aralık 1953, s. 1-3.

¹⁷¹ Adnan Menderes, Fuat Köprülü Celal Yardımcı; kapatılan Ulus Gazetesinin yerine açılan Halkçı Gazetesinin muhalif yazıları nedeniyle Hüseyin Cahit Yalçın, Cemal Sağlam, İbrahim Cücenoglu ve Nihat Erime dava açmış, dava sonucu 70 yaşındaki Hüseyin Cahit 26 ay hapis 4444 lira para cezası, İbrahim Cücenoglu 17 ay hapis 266.6 lira para cezası ve Cemal Sağlam 5 yıl 5 ay 10 gün hapis 10.888 lira para cezası ile cezalandırılmıştır. Nihat Erime'ye ise 3500 lira para cezası verilmiştir. Ayrıca Akis Gazetesindeki yazıları ile Basından Sorumlu Devlet Bakanına hakaret ettiği gerekçesi ile deneyimli gazeteci Metin Toker de hapis cezası ile cezalandırılmıştır. **age**, s. 197. İnuğur, **age**, s. 295.

¹⁷² Eroğul, **age**, s. 169. Muhalif gazetecilerin hapis ve para cezaları ile tehdit edildiği bu yıllarda iktidar yanlısı gazeteler ve gazeteciler için hiçbir işlem yapılmamıştır. Yıldız, **age**, s. 499

¹⁷³ Topuz, 2003, **age**, s. 197-200. 6732 sayılı değişiklik ile kötü niyetli bir şekilde kasıtlı yayınlar yapmak, hükümetin saygınlığını zedeleyecek asılsız ve abartılı yayınlarda bulunmak kesinlikle yasaklanmıştır. 6733 sayılı değişiklik ile de basın özgürlüğü ile ilgili maddeleri değiştirmiş ve basın özgürlüğü kısıtlanmıştır.

¹⁷⁴ **age**, s. 205. Basın özgürlüğünü önemli bir ölçüde düzenleyen bu yasalar, 1960 yılına kadar yürürlükte kalmış ve 12 Ekim 1960'ta Milli Birlik Hükümeti tarafından kaldırılmıştır.

kâğıtlarının tek elden ithali” ile ilgili bir kararname ile önce kâğıt ithalini kendi tekeline almış, daha sonra 1958 yılında “reklam ve ilanların tek elden dağılımı” ile ilgili bir kararname ile de basını ekonomik açıdan kendisine bağımlı hale getirmiştir. Bu yıllarda bir yayın organının yayın hayatına devam edebilmesi, iktidar ile kurmuş olduğu ilişkiye bağlı olmuştur. Devletin imkânlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan DP yönetimi, “Besleme Basın” şeklinde adlandırılan bir sistem oluşturmuştur.¹⁷⁵ 3 Eylül 1958 yılında ise gazetelerin dağıtımı, reklam ve ilan tarifeleri ile ilgili yeni bir düzenleme getiren hükümet basında oldukça eleştirilmiştir.¹⁷⁶ Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi konu ile ilgili, “Bazı gazetelerden önemli kısıntılar yapılmış, bazılarında da daha müsamahalı davranılmış, bir kısmının ilan gelirleri ise arttırılmıştır. Özel ilanların bu şekilde dağılışı, insana ister istemez, Hükümetçe basın hakkında yeni bir ceza ve mükâfat usulü denendiği hissini veriyor” ifadelerini kullanmıştır.¹⁷⁷

DP’nin iktidarda kaldığı 1950-1959 yıllarında aşağıda yer alan gazetelere verilen ilan ve reklam gelirleri dağılım oranları incelendiğinde iktidara yakın olan yayın organları ile muhalif olan yayın organları arasındaki fark açıkça görülecektir.¹⁷⁸

Zafer Gazetesi	: 7.114.330
Cumhuriyet Gazetesi	: 2.653. 704
Milliyet Gazetesi	: 2.271.437
Hürriyet Gazetesi	: 2.269.643
Vatan Gazetesi	: 1.641.145
Tercüman Gazetesi	: 1.139.578
Ulus Gazetesi	: 930.953
Son Havadis Gazetesi	: 690.418

¹⁷⁵ Kabacalı, 2000, **age**, s, 216. Tek parti döneminde baskı sayısı ve satış oranları diğer gazetelere göre daha az olan Ulus gazetesi, tüm gazetelerden daha çok ilan almıştır. DP döneminde ise durum tersine dönmüş Ulus gazetesine hiç ilan verilmez olmuştur. Bu dönemde ilanların bolca verildiği yayın organları ise DP yanlısı Zafer, Son Posta, Türk Sesi ve Son Havadis gazeteleridir. Ayrıca Milliyet gazetesi de yayına başlayacağı sıralarda hükümete kendisini destekleyeceğine dair söylemlerde bulunduğu için çok ciddi maddi destek görmüştür. Ayrıntılar için bkz. Demir, 2007, **age**, s, 161.

¹⁷⁶ İnüç, **age**, s, 392.

¹⁷⁷ Nadir Nadi, “Yeni İlan Rejimi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Ocak 1958, 1,-3

¹⁷⁸ Korkmaz Alemdar, **Türkiye’de Kitle İletişimi, Dün-Bugün-Yarın, Demokrat Parti döneminde Resmi ve Özel İlanlar**. (Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2009), 172. Görüldüğü gibi DP’nin yayın organı olan Zafer gazetesi en yüksek ilan ve reklam geliri alırken CHP’nin yayın organı olan Ulus gazetesi ve CHP yanlısı Son Havadis gazetesi en az geliri almıştır.

DP hükümeti, kâğıt tahsisi konusunda da adaletli bir yaklaşım sergilememiştir. Yandaş basına, tirajlarından daha fazla muhalif basına ise tirajlarından daha az kâğıt tahsis edilmiştir. Bu durum, muhalif gazetelerin kâğıt yetersizliği nedeniyle baskı sayılarını azaltmalarına yol açmıştır. Konuyla ilgili dönemin çeşitli gazetelerinde birçok haber yapılmış ve hükümet, kâğıt tahsisi, ilan ve reklam gelirlerinin dağıtımı ile ilgili konularda oldukça sert eleştirilmiştir. Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) 9 Eylül’de Adnan Menderes’e adaletsiz tavrı ile ilgili eleştirel bir yazı göndermiştir;

Enstitü gittikçe artan kuşkuyla Türk basınının durumunu izlemektedir. Hükümetiniz geçen yıl içinde basın özgürlüğünü daraltan çeşitli kararlar aldı. Herhangi bir ülkedeki iç politika olayları elbette bizi ilgilendirmez ama enstitümüz basın özgürlüğünün korunması için bütün devletlerin dikkatini çekmekle kendini görevli saymaktadır.¹⁷⁹

DP hükümetinin basın uygulamalarının uluslararası arenada eleştirilmesine sebep olan bir diğer olay da literatürde “Pulliam Davaları” olarak bilinen olaydır. Amerikalı Eugene Collins Pulliam adında bir gazeteci, Lübnan İç Savaşı ve Irak’taki Hükümet Darbesi gibi olayları gözlemlemek ve bir dizi röportaj yapmak amacıyla Türkiye’den başlayarak bir seyahat planı yapmıştır. Pulliam, bu planını Vatan Gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Ahmet Emin Yalman’a 8 Eylül 1958 tarihinde gönderdiği bir mektupla ifade etmiştir.¹⁸⁰ Pulliam, Türkiye’ye gelmeden önce Uluslararası Basın Enstitüsü İstanbul temsilcisi Zeyyat Gören aracılığıyla Başbakanlıktan randevu talep etmiştir. Görüşme talebi kabul edilen Pulliam’a görüşmenin gerçekleşeceği gün ve saat bilgisi verilmemiştir.¹⁸¹

Uzun süre Başbakan ile görüşmek için bekleyen Pulliam, sonunda pes edip ülkesine dönmek üzere iken Başbakanın kendisiyle İzmir’de görüşeceğini öğrenmesi üzerine İzmir’e gelmiş, ancak Adnan Menderes’in kendisiyle görüşmek istememesi

¹⁷⁹ Topuz, 2003, **age**, s, 202-203

¹⁸⁰ Yalman, **age**, s, 341. Dönemin tanınmış gazetecilerinden Orhan Birgit’e göre, Irak’ta 14 Temmuz 1958 tarihinde gerçekleşen darbe sonucunda öldürülen Kral Faysal ve Başbakan Nuri Said, Adnan Menderes’in dostlarıydı. Bu sebeple Pulliam, ilk röportajını Başbakan Menderes’le yapmayı istemiş olmalıdır. Ayrıntılar için bkz. Orhan Birgit, **Evvel Zaman İçinde**, (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006), 257. Eugene Collins Pulliam 3 Mayıs 1889’da Kansas’ta doğmuştur. Çocukluk yıllarında gazete satışıyla basın hayatına giriş yapmıştır. 1944 yılına kadar The Indiana Polis Star, The Arizona Republic, The Indiana Polis News ve The Phoenix Gazette gibi büyük gazetelerin sahibi ve başyazarı olmuştur. Gazetecilik kariyeri boyunca 50’den fazla gazetenin sahibi olmuş ve aynı zamanda 1958-1970 yılları arasında “Associated Press” gibi önemli bir haber ajansının başkanlığını üstlenmiştir. Gazete sahibi, başyazar ve uluslararası bir ajansın yöneticisi olarak görev yapmış, ayrıca Uluslararası Basın Enstitüsü yönetim kurulu üyeliği gibi önemli görevlerde bulunmuştur.

¹⁸¹ Yalman, **age**, s, 341. Bu konuyu Ahmet Emin Yalman’a yazdıkları mektupta ifade etmişlerdir.

üzerine sinirlenip ülkesine dönmüştür. Amerikalı gazeteci, ülkesine döndükten hemen sonra Türkiye’de 1957 yılından itibaren devam eden kin ve düşmanlıktan ve basına yapılan şiddetli baskılardan bahsettiği iki sert yazı yazmıştır.¹⁸² Amerika’da 72 gazetede yer alan Pulliam’ın yazısı, Türk Basımında da geniş yankı uyandırmıştır. Yazıyı iktibas eden Dünya, Vatan, Ulus, Akis ve Kervan gazeteleri hakkında Adnan Menderes’in isteği ile kovuşturma açılmıştır.¹⁸³ Yazıya sütunlarında yer veren Altınok ve Kim dergisi de başbakanın öfkesinden nasibini almıştır. Bu dergiler hakkında da savcılığa kovuşturma izni verilmiştir. Açılan davalar sonucu; birçok gazeteci hakkında bir ila üç yıl arasında hapis cezası istenmiş, Vatan, Ulus ve Akis gazeteleri kapatılmıştır. Ulus gazetesi yazarlarından Ülkü Arman, açlık grevine başlayarak durumu protesto etmiştir.¹⁸⁴

Türkiye’de gazetelerin kapatılması ve gazetecilerin hapis cezası almalarına neden olan alıntılara bakıldığında, Pulliam’ın yazılarının aslında son derece sert bir üslupla kaleme alındığı, ancak hafifletilerek aktarıldığı görülecektir. Bu yazılar İngiliz diplomatik yazışmalarına konu olmuş ve The Arizona Republic ile Indianapolis Star gazetelerinde yayınlanmıştır.¹⁸⁵

Tüm bu olup bitenler sonucunda, 1 Ağustos 1959 tarihinde Milliyet gazetesi yazarlarından Abdi İpekçi, Pulliam’a şu sözlerden oluşan bir mektup göndermiştir,

Sayın Pulliam, lütfen bir daha Türkiye hakkında yazı yazmayınız. Gerçi sizin oralarda herkes istediğini düşünüp yazmakta serbesttir. Basın hürdür ama siz lütfen Türkiye hakkında yazı yazmayınız. Çünkü bizim buralarda basın hala hür olduğunu zanneden bazı meslektaşlarımız var. Onlar bunları iktibas ediyorlar ama aradaki fark şimdilik 6 yıl, 7 ay, 16 gün hapis, 19888 lira para cezası ve üç gazetenin kapatılıp yüzlerce gazetecinin işsiz kalması.¹⁸⁶

Eugene Pulliam Abdi İpekçi’nin mektubuna istinaden Milliyet’e beyanatta bulunmuş; “Türk meslektaşlarım dünyanın en cesur gazetecileridir. Tabii dostumuz ve

¹⁸² Kabacalı (1994), **age**, s, 259

¹⁸³ Adnan Menderes Dünya Gazetesi ile olan iyi ilişkilerinden ötürü Dünya gazetesine hakkındaki şikayetini geri çekmiştir.

¹⁸⁴ Topuz, 2003, **age**, s, 206.

¹⁸⁵ Yazının ayrıntıları için bkz. TNA FO, 371/144790, Nina and Eugene Pulliam, “Grand Failure That He is: Turkey’s Hope, The Arizona Republic, Saturday, October 2, 1958.

¹⁸⁶ İnuğur, **age**, s, 348; Topuz, **age**, s, 206

müttefikimiz Türkiye'nin ve hayranı olduğumuz Türk Milletinin bu durumu çok acıdır" sözleri ile basın içinde bulunduğu durumu adeta özetlemiştir.¹⁸⁷

Pulliam Davaları, 1959 yılının ortalarına kadar devam etmiştir. Yapılan duruşmalarda, gazetecilere mahkûmiyet kararları verilmiş, mahkeme diğer sanıklar ve Vatan gazetesi ile Ahmet Emin Yalman hakkında da aynı kararları vermiştir.¹⁸⁸ Bu haber nedeniyle, aralık ayına kadar 235 gazeteci hapse atılmıştır.

Pulliam davaları, DP hükümetinin özellikle Başbakan Adnan Menderes'in kontrolünü yitirdiğine dair en çarpıcı örneklerden biridir. Birçok gazetecinin yargılanması ile sonuçlanan olaya, dünya basını da oldukça geniş yer vermiştir. Time Dergisi, konu ile ilgili bir başyazı yayımlamış, Uluslararası Basın Enstitüsü, Adnan Menderes'e sayısız protesto telgrafi göndermiştir.¹⁸⁹ Bu davalar ile DP hükümetinin basına uygulamış olduğu baskıya tüm dünya şahit olmuştur.

27 Mayıs müdahalesi sürecinde, DP iktidarının yurtdışındaki itibarını önemli ölçüde sarsan bir olay olarak değerlendirilen Pulliam davaları, Batı kamuoyunda Türkiye'deki basın özgürlüğüne dair son derece olumsuz algıların oluşmasına neden olmuştur. Siyasi iktidar, son dönemde basın kanununda yapılan düzenlemelerle muhalif görüşleri bastırabileceğini düşünmüş, ancak Pulliam davalarında gazetecilere verilen ağır cezalar sonrasında oluşan tepkiyi, gerektiği gibi değerlendirememiştir. Pulliam davaları, Türkiye'nin basın özgürlüğü mücadelesinde yaşanan zorlukların bir yansımasıdır ve bu dönemin basın siyaset ilişkisinin genel karakterini özetler nitelikte olduğundan ayrıca önem taşımaktadır.

2.4. 27 Mayıs Müdahalesine Giden Süreçte Basın-Siyaset İlişkisi

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara geçmesi ile meclisin yapısı değişmiş, tek parti yönetiminde üstün olan devlet seçkinlerinin üstünlüklerini yitirmesi, muhalefet kanadında yer alan CHP'yi ve CHP'ye gönülden bağlı olan bürokrat ve

¹⁸⁷ age, s, 207

¹⁸⁸ Rıfıkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, (Ankara: Nurol Matbaacılık, 1998), 622. Ahmet Emin Yalman, bu davanın sonucunda herhangi bir ceza almayacağını ummuş olabilir. Çünkü İngiliz diplomatlarla yaptığı bir görüşmede, yakında hükümetin gazetecilere yönelik bir af kararı çıkarabileceğini, hükümetin bir af kanunu hazırlama aşamasında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, aksi takdirde Yalman'ın ağır bir ceza ile karşı karşıya kalabileceği vurgulanmıştır. Gerçekten de Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlığında yapılan bir toplantıda, Menderes, haklarında dava açılmış ve mahkûmiyetle sonuçlanacağı anlaşılan bazı gazetecileri affetmek istediğini ifade etmiştir, ancak bu gazeteciler arasında Yalman'ın adı geçmemiştir.

¹⁸⁹ Kabacalı, 1994, age, s, 260; Yıldız, age, s, 504.

aydın çevreleri oldukça huzursuz etmiştir.¹⁹⁰ Demokrat Partinin 10 yıllık iktidarı boyunca uyguladığı yanlış hükümet politikaları da bu huzursuzluğu had safhaya çıkarmıştır. Özellikle, 1955 ile 1960 yılları arasında meydana gelen bazı olaylar, 27 Mayıs askeri müdahalesine giden yolda kaldırım taşları olarak nitelendirilmiş ve müdahalenin gerçekleşmesinin nedenleri olarak gösterilmiştir.

Literatürde her biri ayrı olarak değerlendirilen ve üzerinde araştırmalar yapılan bu olaylardan biri 1955 yılında gerçekleşen 6-7 Eylül olaylarıdır. 6-7 Eylül olayları şeklinde adlandırılan olay, günümüzde daha çok “pogrom” şeklinde ifade edilmektedir. Zira 6-7 Eylül’de yaşananlar, “kendiliğinden gerçekleşen bir durum” olmadığından “olay” şeklinde nitelendirilmesi doğru değildir.¹⁹¹ Ayşe Sezer Şanlı da 6-7 Eylül’de gerçekleştirilen eylemleri, planlı bir hareket olduğundan ve etnik bir kökeni hedef aldığından pogrom şeklinde ifade edilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁹² Pogrom ifadesi, Algül ve Demoğlu tarafından yazılan ve Türk sinemasındaki Türk Yunan vatandaşı imajını en çok etkileyen üç olayın tartışıldığı makalede de kullanılmıştır.¹⁹³ Bu makalede, 6-7 Eylül 1955 tarihindeki şiddet hareketlerinin planlı olduğuna ve özellikle sonuçlarına değinilmiştir. Pogrom ifadesini kullanan bir başka araştırmacı da Ecem Sarıçayır’dır. Sarıçayır, “Homogenizing the Border” isimli eserinde, 6-7 Eylül’de yaşananları göç ve Türkleştirme politikaları bağlamında incelemiştir.¹⁹⁴ Alfred de Zayas da pogrom kelimesini tercih edenler arasındadır. Yazar, “The Istanbul pogrom”, “1955 İstanbul pogromu” isimli makalesinde, azınlıklara karşı uygulanan şiddetin bir soykırım olduğunu söylemiş ve olayları hukuk bağlamında ele almıştır.¹⁹⁵

Demokrat Parti iktidarının belki de en karanlık zamanlarından biri şeklinde nitelendirilen bu olay, tek parti yönetiminin baskı ve şiddet dolu zamanlarını

¹⁹⁰ Şükrü Karatepe, **Darbeler ve Anayasalar**, (Ankara: Binyıl Yayınevi, 2017), 213.

¹⁹¹ Pogrom kelimesi, etnik, dinsel ya da kültürel nedenler ile belirli bir gruba karşı yapılan bilinçli ve toplu şiddet eylemi olarak tanımlanmaktadır. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pogrom>, [28.01.2024].

¹⁹² Ayşe Sezer Şanlı, 6-7 Eylül 1955: Türkiye’de Bir “Pogrom” Yaşandı, ed. Mete Kaan Kaynar, **Türkiye’nin 1950’li Yılları**, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2020), 377-378.

¹⁹³ Figen Algül ve Elif Demoğlu, **Cinema As Carrier Of Memory Transformation Of The Image Of The Greek/Turkish Citizen Of Greek Descent In Turkish Cinema**, In Role of Image in Greek Turkish Relations, Berlin: Peter Lang Publishing, Inc., (2018), pp.155-176.

¹⁹⁴ Ecem Sarıçayır, **Homogenizing The Border: Kars After The Pogrom Of 1955**. In Art and Architecture of Migration and Discrimination (pp. 53-59). Routledge, (2023).

¹⁹⁵ Alfred de Zayas Affiliations, The Istanbul Pogrom of 6–7 September 1955 in the Light of International Law, **Geneva School of Diplomacy**, c. 2, s. 2, (2007), pp. 137-154

hafızalarından silmeye ve yeni bir başlangıç yapmaya çalışan Türkiye'deki azınlıkları, telafisi mümkün olmayan bir facianın kurbanları haline getirmiştir.¹⁹⁶

Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlere (BM) başvurusunun reddedilmesi üzerine Kıbrıslıların, Millî Mücadele Örgütü (EOKA), Kıbrıs'ta İngilizlere karşı eylemlere başlamıştır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki Kıbrıs sorununu çözmek üzere, Londra'da bir konferans düzenlenmiş, 29 Ağustos 1955 tarihinde taraflar toplanmıştır. Türkiye adına toplantıya, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu katılmıştır. Konferans devam ederken, Zorlu'nun kendisine çektiği faks üzerine harekete geçen Adnan Menderes, Hürriyet gazetesinde Hikmet Bil ile görüşerek Rumlar aleyhine haberler yapılmasını istemiş, bakanın Londra'da elini kuvvetlendirecek birtakım eylemler ile harekete geçilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu görüşmeden hemen sonra gazetelerde, Rum ajanların yakalandığına, Rumların Türk Bayrağına hakaret ettiğine dair haberler yayınlanmıştır.¹⁹⁷ Yapılan haberler, toplumun nabzını iyice yükseltmişken, Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin bombalandığına ilişkin İstanbul Ekspres gazetesinde kışkırtıcı bir haberin manşetten verilmesi, bardağı taşıran son damla olmuştur.¹⁹⁸

İçişleri Bakanlığı tarafından tertip edilen olaylar kapsamında halk, Taksim Meydanı'nda toplanmış ve azınlıkların çoğunlukla yaşadığı Beyoğlu, Harbiye, Şişli, Nişantaşı, Kurtuluş ve Galata başta olmak üzere karşılarına çıkan Rum dükkânlarını, mağazalarını, evlerini hatta mezarlıklarını bile yağmalamışlardır.¹⁹⁹ İki gün süren

¹⁹⁶ Ahmad, s. **age**, 102. Şanlı, **age**, s. 379. 6-7 Eylül'ün yaşanmasının asıl nedeni, DP iktidarının 1955 yılında ekonomik sorunları örtbas etmek amacıyla Kıbrıs meselesini siyasi çıkarları için kullanmaya çalışması olarak gösterilebilir. Zira iktidarın ilk yıllarında "Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur" diyen DP'liler, 1955 yılında stratejisini tamamen değiştirmiş ve Kıbrıs meselesini sürekli gündemde tutarak, toplumu ülkenin asıl sorunlarından uzak tutmak için kullanmıştır. Ülkenin en önemli sorunlarından biri haline getirilen Kıbrıs sorunu, Yunanistan'ın 1954 yılında Kıbrıs adasının kendisine bağlanmasını istemesi ile daha da ciddi bir hal almıştır. Özellikle Hürriyet gazetesi başta olmak üzere Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde de yapılan kampanyalar, Kıbrıs meselesini milli bir sorun haline getirmiş, gazetelerin gündemden düşürmedikleri yayınlar ile toplumun milli duyguları körüklenmiştir. Basının yanı sıra, sendikalar ve öğrenciler de Kıbrıs konusu üzerine ciddi tepkiler göstermeye başlamıştır. Özellikle Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF), Kıbrıs konusunda toplumun heyecanını her daim taze tutmak amacı ile komiteler kurmuştur. Dönemin başbakanı Adnan Menderes tarafından Kıbrıs Türk Cemiyeti'ne (KTC) dönüştürülen bu komite, 6-7 Eylül pogromunun gerçekleşmesinde büyük rol oynamıştır.

¹⁹⁷ Ayşe Hür, **Çok Partili Dönemi'n Öteki Tarihi-I- İnönü ve Bayar'lı Yıllar (1938-1960)**. (İstanbul: Profil Yayıncılık, 2015), 150.

¹⁹⁸ Topuz, 1973, **age**, s. 194.

¹⁹⁹ Saldırganların muhtarlıklardan edindikleri azınlıkların evleri ve dükkânları ile ilgili bilgilerin bulunduğu listelere sahip olması ve saldırıların Ankara ve İzmir illerinde de eş zamanlı başlaması olayların planlı bir şekilde gerçekleştirildiğini kanıtlar niteliktedir. Bununla birlikte güvenlik güçlerinin olaylara seyirci kalıp herhangi müdahalede bulunmaması da bu yönde emir aldıklarını doğrular

olaylar sırasında 4.214 evin, 1.004 işyerinin, 73 kilisenin, 1 sinagogun, 2 manastırın, 26 okulun ve otel, bar, fabrika gibi yerlerin de aralarında bulunduğu 5.317 tesisin saldırıya uğradığı belirtilmiştir.²⁰⁰ Ayrıca birçok kadın tecavüze uğramış, mezarlıklardaki gayrimüslim ölümler dahi çıkarılmıştır. Saldırıları o kadar şiddetli olmuştur ki iddialara göre İçişleri Bakanı Namık Gedik ile Taksim’de hasar kontrolü yapan dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, gördükleri karşısında “Galiba dozu kaçırdık” sözlerini sarf etmiştir.²⁰¹ Kontrolden çıkan kalabalığı durdurmaya gücü yetmeyen polis, ordudan yardım istemiş, ancak asker olaya müdahale edene kadar ortalık savaş alanına dönmüştür. Mecliste yapılan toplantılarda DP’li vekiller, olayların suçlusu olarak komünistleri ve basını göstermiştir. 6-7 Eylül’de yaşananların ertesi günü tüm gazetelerde tahribatın boyutlarına dair haberler yapılmıştır.²⁰² Zor durumda kalan hükümet, muhalefetin eleştirilerinden kurtulmak için 3. Ordu Müfettişi Korgeneral Nurettin Aknoz yönetiminde Sıkıyönetim ilan etmiş ve meclisi tatil etmiştir.²⁰³ Sıkıyönetim komutanı ilk iş olarak bombalama haberini yapan gazetecileri ve dönemin komünist olarak fişlenen solcularını tutuklatmıştır.²⁰⁴ Olayları takip eden 19 Eylül tarihinde ise İsmet İnönü’nün meclisin açılması ile ilgili yazdığı yazıyı yayımlayan Ulus Gazetesi süresiz, Hürriyet, Hergün ve Tercüman gazeteleri de 15 gün

durumdadır. Ayrıntılar için bkznz. Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**. (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2005).

²⁰⁰ **age**, s. 34. Saldırıların gerçekleştiği tarihten sonraki 6 gün içerisinde İstanbul’da 900’e yakın ev aranmış ve maddi değeri oldukça yüksek olan değerli eşya, polis tarafından ele geçirilmiştir. “Zarar görenlere yardım”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.09.1955, s. 1-3. Haberin devamında çalıntı eşyaların, İstanbul’dan kaçırılmalarına engel olmak için polislerin sadece evleri değil tren, kamyon, araba gibi taşıtları da aradığı yazılmıştır.

²⁰¹ **Hür, age**, s. 156

²⁰² “Bir kahvede bir gayrimüslimin fabrikasına saldırmak üzere hazırlıklar yapan 70 kişilik grubu dağıttı”, **Hürriyet Gazetesi**, 11.09.1955, s. 1-5. “Saldırıların ardından, 11 Eylül 1955’e kadar, sayısı 1500’ü bulan ihbar üzerine, polis evlerde arama yapmıştır. Yalnızca bir gün içinde, Beyoğlu’nda 225, Eminönü’nde 307, Beşiktaş’ta 67, Üsküdar’da 52, Fatih’te 29, Şişli’de 10 ve Büyükdada’da 1 evde arama yapılmıştır. “Örfi İdare altı ay devam edecek”, **Milliyet Gazetesi**, 13.09.1955. “Galata Tersane Caddesi 39’da dükkânı olan demir tüccarı Yanı Kapsızoglu, hamal Emrullah ve Timur’u dükkânından 20,000 TL çaldıkları gerekçesiyle ihbar etti. İki suçlu yakalandı. Üzerlerinde 9.656 TL bulundu. Her ikisi de tutuklandı.” **Hürriyet Gazetesi**, 11.09.1955. İstanbul’un muhtelif ilçelerinde (Kasımpaşa, Şehremini, Beyoğlu, Yedikule ve Mecidiyeköy) çalıntı eşyaların bulunduğu, bu eşyaların, ev, sokak ve boş arazilere atıldığına dair birbiri ile benzer birçok haber, gazete manşetlerinde verilmiştir. “Büyük Millet Meclisi bugün saat 15’te toplanıyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.09.1955, s. 1. “5 günde 899 yerde arama yapıldı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 13.09.1955, s. 1-3. Haberin devamında, 18.655 farklı eşya, 91.699 TL tutarında para, 8 çelik kasa, 612 parça mücevher, 300 altın lira ve 74 saat bulunduğu ifade edilmiştir.

²⁰³ Ahmad, 2020, **age**, s. 102. Ahmad’a göre hükümetin sıkıyönetim ilan etmesi muhalefeti susturmak için alınmış bir karardır. Zira sıkıyönetimin ilan edilmesi için Anayasanın 86. Maddesinde yer alan koşulların hiçbirisi yoktur. Ayrıca bkznz. Sarılar, **age**, s. 127. “İstanbul, Ankara ve İzmirde örfi idare tekrar ilan edildi MECLİS FEVKALADE İÇTİMAA ÇAĞRILDI” **Tercüman Gazetesi**, 8 Eylül 1955, 1.

²⁰⁴ Eroğul, **age**, s. 179. Bombalama haberi, Vedat Pekgırgın ve Gökşin Sipahioğlu isimli gazeteciler tarafından yapılmıştır. İnuğur, **age**, s. 324. Olaylardan sonra yaklaşık 2000 kişi “komünist” oldukları ya da komünizm ile ilgili düşünceleri savundukları için tutuklanmıştır. Güven, **age**, s. 4.

süreyle kapatılmıştır.²⁰⁵ Sıkıyönetim Komutanı Aknoz'un basına karşı takındığı tavır öyle serttir ki Aknoz, gazeteciler arasında "Kapattım Paşa" olarak anılmaya başlanmıştır.²⁰⁶

6-7 Eylül pogromu sonrası, ülke genelinde ve basın üzerinde hükümetin baskıları artmıştır. 1950 seçimlerinden sonra oluşturulmaya çalışılan demokratik yapının bozulmaya başladığının göstergesi olan olay sonucu, ordu içerisinde bazı gruplar ülke ekonomisinin kötü gidişatı nedeniyle müdahale edilmesi gerektiğini düşünmüştür. DP iktidarına müdahale edilmesi gerektiğini düşünen bu gruplar, ordu içerisinde birtakım cuntalar kurmuştur.²⁰⁷ Özellikle DP'nin üçüncü ve son döneminde gerçekleşen ve 1957 ile 1960 yılları arasındaki sürece damgasını vuran "Dokuz subay olayı", ordu içinde DP iktidarına karşı kurulan cuntaların varlığını ispatlar niteliktedir.²⁰⁸ Ayrıca, "Dokuz subay olayı", 27 Mayıs askeri müdahalesinin gerçekleşeceğinin en belirgin göstergelerinden de biri olarak kabul edilmektedir. Bu arada, ordudaki cunta faaliyetleri olduğundan kuşku duyan Milli Emniyet Hizmetleri'nin de (MEH) şüpheli hareketleri yakından takip ettiği bilinmektedir. Zira

²⁰⁵ Yıldız, **age**, s. 501. ²⁰⁵ Ulus Gazetesi 31 gün sonra tekrar yayına başlamış, ancak açıldığı ilk gün "Türk Ordusu Ancak Vatan'ın Hizmetindedir" başlıklı yazısı ile 32 gün süreyle tekrar kapatılmıştır. Ayrıca 22 Eylül'de "Batı Trakya Türkleri ve Acıklı Durumları" başlıklı yazısı nedeniyle Medeniyet Gazetesi süresiz, 8 Aralık'ta "DP Grubundaki Huzursuzluk Arttı" başlıklı yazısı nedeniyle Dünya Gazetesi 15 gün ve aynı tarihte "Bu Böyle Gitzmez" başlıklı yazısı nedeniyle Vatan Gazetesi 15 gün süreyle kapatılmıştır.

²⁰⁶ Şanlı, **age**, s. 386. Kıbrıs meselesi, 1959'un şubat ayında yeni bir aşamaya taşınmıştır. İlgili taraflar arasında bağımsız bir cumhuriyet kurma konusunda temel bir anlaşmaya varılmıştır.

²⁰⁷ Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**. (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 62. Ordu içinde ilk gruplaşmalar, aslında 1950 yılında oluşmaya başlamıştır. DP'nin iktidara gelmesinden oldukça hoşnut olan genç subaylar, devam eden süreçte iktidardan şikâyetçi olmaya başlamıştır. Faruk Ateşdağlı ekseninde toplanan bu genç subaylar, 1952 yılında teşkilat haline gelmiştir. Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, (İstanbul: Boyut Kitapları, 2004), 53. DP iktidarının ikinci döneminde ise ordu içindeki gruplaşmaların sayısı artmıştır. 1954'te İstanbul'daki askeri birlikler içerisinde, Orhan Kabibay ve Dünder Seyhan'ın liderlik ettiği yeni örgütlenmeler oluşmuştur. 1954 yılından sonra bu iki askerin başını çektiği cuntanın üye sayısı 30 kişiyi geçmiş ve çalışmalarına hız vermiştir. Talat Aydemir, Osman Köksal, Sezai Okan ve dönemin Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'in yaveri Adnan Çelikoğlu da Ankara'da başka bir cunta kurmuşlardır. Selim Kurt, 27 Mayıs Darbesi ve Cumhuriyet Dönemi Darbelerine Olası Etkileri, **I. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Darbeler ve Tepkiler**, (2016):80. Ayrıntılar için bkz. Mehmet Hakan Özçelik, Mustafa Özgüneş, "Bir 27 Mayıs Tahlili: Silahlı Kuvvetler Birliği" **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, c. 20, s. 20, (2018):273. Bu cuntalar 6-7 Eylül olaylarından sonra aktifleşmeye başlamış, ancak yaşanan 9 subay olayı cunta hareketlerinin askıya alınmasına neden olmuştur.

²⁰⁸ Bu dönemde ordu içinde oluşan bu gruplaşmalar, Demokratların sadece iktidarda kalmak için çaba sarf ettiğini, milletin ve ordunun beklentilerini göz ardı ettiğini düşünmüşlerdir. Gökhan Ak, Dokuz Subay Olayı. ed. Mete Kaan, **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 286. İhtilalin planlayıcıları Güventürk, Hasan Sabuncu, İlhami Barut, Ata Tan, Naci Aşkun, Cemal Yıldırım, Kazım Özfirat ve Ahmet Dalkılıç. Bknz. Abdi İpekçi & Ömer Sami Coşar, **Bir İhtilalin İçyüzü**, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010), 76.

dokuz subay olayı, 1957 yılında MEH'in takibi sıkılaştırması sonucu, Binbaşı Samet Kuşçu'nun ihbarı ile ortaya çıkmıştır.²⁰⁹

1956 yılında, İstanbul Millî Savunma Bakanlığı Temsil Bürosu Başkanlığı görevinde bulunan Binbaşı Samet Kuşçu'nun, darbe hazırlığı yapan gruba girmesi, yakın arkadaşı Ata Tan vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Kuşçu'nun bulunduğu mevkiinin imkânlarından faydalanmak isteyen cuntacılar, Kuşçu ile iletişime geçmiş ve cuntanın başında bulunan Faruk Güventürk, tüm darbe planlarını Kuşçu'ya anlatmıştır.²¹⁰ Ancak diğer cunta üyeleri ve özellikle İstanbul Kolordu Kurmay Başkanı olan İlhami Barut, başlarda tüm planları paylaştığı Kuşçu'nun kilit mevkilere getirilme konusunda yapmış olduğu ısrarlardan şüphe duymaya başlamış ve Kuşçu ile cunta hakkında konuşmamaya özen göstermiştir.²¹¹

Cunta faaliyetlerinin dışında kalan Samet Kuşçu, 20 Aralık 1957 yılında tüm planları ihbar etmeye karar vermiştir.²¹² Kuşçu, Menderes ile irtibata geçmeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. İlk olarak emekli Tümgeneral Kazım Demirkan ile görüşen Kuşçu, İlhami Barut ve Kazım Özfırat ile toplantı yaptıklarını ve orduda darbe hazırlığı olduğunu anlatmıştır. Bu görüşmeden sonra, Mithat Perin'le de görüşen Kuşçu, olayın başbakana iletilmesini ve tahkikat yapılmasını talep etmiştir. Perin Menderes'e ulaşmaya çalıştıysa da başarılı olamamıştır.²¹³ Nihayetinde Kazım Demirkan Dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik ile görüşmüş, Gedik de Adnan Menderes'e durumu aktarmıştır.²¹⁴ Darbe hazırlığı ile ilgili haberler hakkında önceden

²⁰⁹ Binbaşı Samet Kuşçu, 1919'da Hatay-Antakya'da doğmuştur. Kuleli Askerî Lisesinden birincilikle mezun olan Kuşçu, 1949 yılında Harp Akademisini bitirmiştir. 1949-1953 Genel Kurmay İstihbarat Başkanlığı Dış Şube Müdürü, 1954-1956 yılları arasında NATO Başkumandanlık Karargâhı'nda İstihbarat Dairesi Şube Müdürü olarak görev yapmıştır. 9 subay olayının gerçekleştiği sırada ise Millî Savunma Bakanlığı Temsil Bürosu Başkanlığı görevini yürüten Kuşçu, zeki, kültürlü biri olarak tanımlanmaktadır. Selma Göktürk Çetinkaya, **Türkiye'de İhtilal ve Muhalefet İlişkileri (1954-1960)**, (İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2019), 287. Samet Kuşçu birden çok dil bildiğinden, rakiplerini geride bırakmıştır. "Esrarını hala muhafaza eden 9 SUBAY OLAYI", **Milliyet Gazetesi**, 5 Haziran 1962, s. 5.

²¹⁰ İpekçi ve Coşar, **age**, s. 71-74.

²¹¹ Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, (İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2004), 96.

²¹² Neslihan Altuncuoğlu ve Merve Durmuş, 9 Subay Olayı'nda Samet Kuşçu'nun Rolü. **Journal of Universal History Studies**, c.3, (Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue, (2020), 135.

²¹³ Mehmet Karayaman, Beyaz İhtilal'den Ak Devrim'e: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesinin Hazırlanışı ve Sonuçları. ed. Cevdet Kırpık, Can Devci, Tekin Aycan Taşçı, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Darbeler**. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002), 307.

²¹⁴ Bazı kaynaklara göre, Namık Gedik'e, Samet Kuşçu'nun anlattıkları Mithat Perin tarafından aktarılmıştır. Mithat Perin, Park Otel'de Namık Gedik ile buluşmuş ve olayı anlattıktan sonra Samet Kuşçu da otele çağırılmıştır. Otelde Kazım Demirkan, Namık Gedik ve Samet Kuşçu bir araya gelmiştir. Aynı günün akşamı MSB Şemi Ergin, I. Ordu Müfettişi Org. Fazıl Bilge, Kazım Demirkan ve Samet

bilgi sahibi olan Şemi Ergin de durumdan haberdar edilmiş, buna rağmen Ergin orduda darbe ile ilgili herhangi bir cunta oluşumuna ihtimal vermediğini söylemiştir.²¹⁵

Dokuz subay olayında, cuntacıların kurtuluşunu sağlayan kilit isim Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin'in emir subayı Adnan Çelikoğlu'dur. Zira Çelikoğlu, Namık Gedik'in olayın araştırılması ile ilgili talimatı karşısında soruşturmanın cuntacı isimlere ulaşmasını engelleyecek adımlar atmış, dahası dokuz subayın tutuklanmasının ardından tüm darbe planlarının ihbar edildiği bir mektubun da dikkate alınmaması için oldukça fazla çaba göstermiştir.²¹⁶ Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın, "Konu önemli üzerine gidin" talimatına rağmen Şemi Ergin'in etkisinde kalan Menderes, "Kumandanları üzecek tedbirler alınmasına lüzum görmüyorum" şeklinde karşılık vermiştir.²¹⁷

Kamuoyuna, 17 Ocak 1958 tarihinde "Dokuz subay, isyan kışkırtıcılığı yapmak, fesat çıkarmak suçlamaları ile tutuklanmıştır" haberi ile duyurulan dokuz subay davası, 25 Kasım 1958 tarihinde sonuçlanmıştır.²¹⁸ Dava sonucu, sadece Samet Kuşçu iftira ve orduyu isyana teşvik suçlarından iki yıl hapis cezası almış ve ordudan ihraç edilmiştir. Yargılanan diğer askerler ise delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştır.²¹⁹

Darbe planlarının ortaya çıkması üzerine, soruşturmaların ne denli ciddi bir şekilde yapılacağı hakkında, bir fikri olmayan ordu içindeki örgütlenmeler, iyice sessizleşmiş ve baskı ortadan kalkana kadar ihtilal planları ertelenmiştir.²²⁰ Samet Kuşçu ise tüm olup bitenleri, "İhmal vardı. Vurdumduymazlık vardı. Menderes'e

Kuşçu toplanmışlar ve Kuşçu bildiği her şeyi tekrar anlatmıştır. Karayaman, **age**, s. 307, 308; Ak, **age**, s. 288.

²¹⁵ Bayram Akça, Sinan Kıyanç, "CIA ve 27 Mayıs 1960 Darbesi" **Tarih Okulu Dergisi**, c.11, s. 36, (2018):540. Namık Gedik Ergin'in sözlerine karşılık Kuşçu'nun iddia ettiği darbe hazırlığı ile ilgili tüm bilgilerin titizlikle incelenmesini istemiştir. İpekçi ve Coşar, **age**, s. 81.

²¹⁶ Ak, **age**, s. 289. Samet Kuşçu ve ihbar ettiği; Kurmay Albay İlhami Barut, Kurmay Albay Cemal Yıldırım, Kurmay Yarbay Faruk Güventürk, Kurmay Albay Naci Aşkın, Kurmay Binbaşı Ata Tan, Binbaşı Ahmet Dalkılıç ve Kurmay Yüzbaşı Kazım Özfirat ile Yüzbaşı Hasan Sabuncu, 25-26 Aralık 1957 tarihlerinde, Harbiye Merkez Komutanlığı'na tutuklanmıştır. Çelikoğlu, tutuklanmalardan önce, tüm cunta üyelerini, ne söyleyecekleri konusunda bilgilendirmiştir.

²¹⁷ Ergin, bu olay hakkında yapılacak tahkikatın, ordudaki komutanları rahatsız edeceği, orduya karşı onur kırıcı bir hareket olacağı, ordunun DP iktidarına bağlı olduğu ve bu meselenin ordunun şahsi meselesi olduğundan, ordu içinde halledilmesi gerektiği konusunda, Menderes'i ikna etmiştir. **age**, s. 290-29. Karayaman, **age**, s. 309.

²¹⁸ "İstanbul'da 9 Subay Tevkif Edildi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 17.Ocak 1958, s.1. "M.M.V temsil Başkanlığı'nın bir tebliği ile 9 SUBAYIN TEVKİF edildiği açıklandı. Büyük çapta tevkifler yapıldığı yalanlandı", **Milliyet Gazetesi**, 17 Ocak 1958, s.1.

²¹⁹ Ahmet Atılğan, A., ve Esmâ Koç, Whistleblowing: Türkiye'den İki Örnek Olay. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s. 41,(2019), 389.

²²⁰ Erkanlı, **age**, s. 13; İpekçi ve Coşar, **age**, s. 101.

ulaşmamı engellediler. Onu uyuttular. Hem kendi başını hem de beni yaktı” şeklinde özetlemiştir.²²¹ Samet Kuşçu’nun ihbarını yeterince dikkate almayan DP iktidarı, gösterdiği zafiyetin bedelini çok ağır ödemiş; dava sonucunda sekiz subayın beraat etmesi ve hükümetin olaylar karşısındaki tavrı, ordu içinde yeni örgütlenmelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum ordunun 27 Mayıs 1960 tarihinde herhangi bir zorlukla karşılaşmadan müdahaleyi gerçekleştirmesinde de büyük rol oynamıştır.

27 Mayıs’a adım adım yaklaşırken ve müdahale sonrası, Yassıada’da DP aleyhine açılan davalardan biri de Adnan Menderes’in muhalefet ile mücadele etmek için açtığı “Vatan Cephesi” dir.

DP’nin antidemokratik uygulamalara devam etmesi, yargı, üniversite ve basın gibi aydın çevrelere uygulanan baskıları arttırması, muhalif gazeteci ve politikacıların tutuklanması gibi olaylar, iktidarın 1957 seçimlerinde güç kaybetmesine ve dolayısıyla kendisini destekleyen seçmen sayısının da azalmasına neden olmuştur.²²² Ayrıca enflasyonun artması, tarım sektöründe yaşanan olumsuzluklar, döviz sıkıntısı, ekonomi alanında alınan yanlış kararlar gibi unsurlar da muhalefet ile ilişkilerin sertleşmesine ortam hazırlamıştır. Tüm bu olumsuzlukların yanı sıra, ispat hakkı ile ilgili kanun önerisinin mecliste reddedilmesi ve CMP başkanı Osman Bölükbaşı’nın da tutuklanması, DP aleyhine olan gelişmeler arasında yerini almıştır. Muhalefetin DP’ye karşı birleşmesi, DP’yi kendi lehine olacak şekilde harekete geçirmiştir.²²³

²²¹ Ak, **age.** s, 285.

²²² Tülay Aydın, 1957 Genel Seçimleri: Taşrada Değişen Siyaset Dengesi, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, c.22, s. 3, (2023): 869. 1957 seçimlerine DP, CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP), Hürriyet Partisi (HP) ve Vatan Partisi (VP) olmak üzere toplam 5 parti katılmıştır. Seçimlere katılım oranı 1950 seçimlerinde %89,3, 1954 seçimlerinde %88,6 iken 1957 seçimlerinde %76,6 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca milletvekili sayısı 541’den 610’a yükselmiştir. İktidar partisi DP, oy oranında yaklaşık %10’luk bir düşüş yaşamış, ancak yine de bu seçimde en yüksek oy oranına sahip olmuştur. CHP ise oy oranını yaklaşık %6 artırmıştır. DP’nin TBMM’deki sandalye oranı 1954 seçimlerinde %92,9 iken 1957 seçimlerinde %69,5’e düşmüştür. CHP’nin sandalye oranı ise 1954’te %5,7’den %29’a yükselmiştir. CMP, oy sayısını artırmış olsa da milletvekili sayısını 5’ten 4’e düşürmüştür. Yeni kurulan HP ise MP’nin yaklaşık yarısı kadar oy almış, ancak aynı sayıda milletvekili çıkarmıştır. Sosyalist çizgisi ile bilinen Vatan Partisi ise milletvekili çıkaramamıştır. Özellikle, CHP’nin kazandığı milletvekili sayısındaki artış dikkat çekicidir. 1954 seçimlerinde çoğunluk sistemi nedeniyle aldığı oyların büyük bir kısmını kaybetmiş olan CHP’nin, 1957 seçimlerindeki temsil kaybının azaldığı görülmüştür. Sonuçlara göre, DP %48,6 oy oranıyla 424 milletvekili, CHP %41,4 oy oranıyla 178 milletvekili, CMP %6,5 oy oranıyla 4 milletvekili, HP %3,5 oy oranıyla 4 milletvekili kazanmıştır. Cemal Altan, Türkiye’de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerin Sosyolojik Özellikleri, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 22, (2008): 6. Ayrıca bkz. Muttaki Ünlü, 1957 Genel Seçimlerinde DP, CHP, CMP ve HP’nin Seçim Kampanyalarının İdeolojik Analizi, (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2002) 44.

²²³ Fatma Alev Atayakul, Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957), (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 320.

1957 yılında gerçekleşen seçimlerde, CHP, oy oranını arttırmış, bu durum iktidar ile muhalefet arasındaki gerginliği de arttırmıştır. Muhalefet, eskiye kıyasla daha üst perdeden muhalefet yapmaya başlamış ve iktidarı, otoriterleşmek, partizanlık yapmak, laiklikten taviz vermek ve ekonomik sıkıntılar gibi konularda suçlamıştır. DP iktidarı da bu suçlamalara, muhalefetin devlet iradesine karşı çıktığını söyleyerek karşılık vermiştir.²²⁴

İsmet İnönü, CHP Genel Merkezinde bir basın toplantısı düzenlemiş ve DP'yi seçimlerde yaptığı yolsuzluklar, devlet radyosunu propaganda aracı olarak kullanmak, uygulanan yanlış ekonomi politikaları ve yargı güvencesi gibi konularda eleştirmiştir. İnönü'nün konuşmasının basın organlarında yer alması, içerisinde suç öğeleri olduğu gerekçesi ile hükümet tarafından yasaklanmıştır.²²⁵ DP grup toplantısında da İnönü, sözleri sebebiyle ihtilalci metotlar kullanmakla suçlanmıştır.²²⁶ Muhalefet ile iktidar arasındaki mücadele zamanla, Menderes-İnönü mücadelesine dönüşmüş, iki lider karşılıklı olarak birbirlerini suçlamaya devam etmiştir. Menderes tarafından ihtilal havası oluşturmakla itham edilen İnönü, "Sehpalar kurulursa kimin hesabına işleyeceğini kimse bilemez" diyerek oldukça sert bir cevap vermiştir.²²⁷

Seçimlerden sonra yurt gezilerine çıkarak kamuoyu desteğini arttırmak isteyen Adnan Menderes, bu gezilerde muhalefete yoğun eleştirilerde bulunmuş ve muhalefeti kara propaganda yapmakla suçlamıştır. Adnan Menderes, iktidarın gerçekleştirdiği hizmetlerin muhalefet tarafından görmezden gelindiğinden şikâyet ederek, İsmet İnönü'yü tanımladığı konuşmasında, 10 defa nifak, 5 defa ihtiras, 4 defa tezvir ve 3 defa kin kelimeleri kullanmıştır.²²⁸ Menderes, 12 Ekim 1958 tarihinde Manisa ilinde yaptığı, 27 Mayıs'tan sonra Yassıada'da dava konusu olan konuşmasında, "Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı [...] vatan cephesini kurulması" gerektiğinden ve iktidarın muhalefete karşı bu

²²⁴ Talat Köseoğlu, **Demokraside Davalarımız**. (İstanbul: Türkiye Basımevi, 1962), 259.

²²⁵ "İnönü gece gazetecilerle bir hasbihalde bulundu", **Milliyet Gazetesi**, 3 Haziran 1958, 1.

²²⁶ Çiğdem Aydoğmuş, Milli Muhalefet Cephesine Karşı İktidarın Yanıtı: Vatan Cephesi. **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, c.8, s.3, (2021): 1172-1188, 1182. "BAŞVEKİL SERT KONUŞTU", **Milliyet Gazetesi**, 7 Eylül 1958, 1. "Menderesin Muhalefete Dünkü Sert İhtarı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 7 Eylül 1958, s. 1.

²²⁷ "İnönü, Başbakanın Nutkuna Cevap Verdi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Eylül 1958, s. 1. "İnönü, Türkiye'de iftira ve tehditten yılacak siyaset adamı yoktur, dedi", **Milliyet Gazetesi**, 8 Eylül 1958, s.1.

²²⁸ Yasemin Doğaner, **Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesinin Rolü**, (Ankara: Siyasal Kitapevi, 2013), 49.

cephe ile savunulmasının zaruretinden bahsetmiştir.²²⁹ Aynı tarihte İstanbul İl Kongresinde konuşma yapan İsmet İnönü de muhalefetin, iş birliği yapması gerektiği üzerinde durmuştur.

İnönü'nün konuşması sonucu, mevcut seçim kanunu nedeniyle, koalisyon kuramayan muhalefet cephesi çareyi, iktidara karşı birleşmekte bulmuştur. 16 Ekim 1958 tarihinde Türkiye Köylü Partisi (TKP) ile CMP birleşmiş, 24 Kasım 1958 tarihinde de HP, CHP saflarına katılmıştır.²³⁰ Bu birleşmeler, merkezinde CHP'nin bulunduğu Güç Birliği Ocaklarının kurulmasına ortam hazırlamıştır. Menderes, kin ve husumet cephesi olarak nitelendirdiği ve “Haçlı Ordusu” na benzettiği Güç Birliği Ocaklarından bahisle, CHP'nin iktidar olmak için kestirme yollar deneğini ifade etmiştir. Menderes'in “meşru ve kavni bir parti olarak devam edeceklerse, Meclis kararını kabul etmeleri lazımdır” sözlerine karşılık İnönü “Her şeyden önce geçim darlığı giderilmelidir. İç huzuru gören amil muhalefete, reva görülen hücumdur” diyerek iktidarın ne kendisine ne de millete huzur vermediğini ifade etmiştir.²³¹

Muhalefetin suçlamalarına karşı elini güçlendirmek için Adnan Menderes'in kurulmasını istediği, siyasetin dışında kalan kitleleri iktidara yakınlaştırmak ve DP tabanını genişletmek amacıyla kurulan Vatan Cepheleri (VC) , hızla ülke geneline yayılmaya başlamıştır.²³² Bu dönemde basın, büyük ölçüde DP'den desteğini çektiğinden, basından istediği desteği bulamayan Menderes, Vatan Cephesi'nin propagandasını devlet radyosunu etkin bir şekilde kullanarak yapmıştır.²³³ Radyoda her saat başı VC'ye katılan uzun isim listelerinin okunduğu yayınlar o kadar sık yapılmıştır ki dinleyenler bıkmış ve bu isim listelerinin okunduğu yayın saatlerinde radyoyu kapatmıştır.²³⁴ Bu durum öyle rahatsız edici bir hal almıştır ki “Radyoyu

²²⁹ Muhalefetin vatan cephesinin kurulmasına karşı gösterdiği tepki basında da yerini almıştır. “Menderes Vatan Cephesi İstiyor. Bu cephe yanında değil karşısındadır” **Cumhuriyet Gazetesi**, 13 Ekim 1958,1. Menderes, ülkenin kalkınmasını istemeyen ve toplumun huzurunu ve güvenliğini bozmak isteyenlere karşı böyle bir cephenin kurulması gerektiğini her fırsatta dile getirmiş, iktidar bu cephe ile 1957 seçimlerinde muhalefete kaptırdığı oy çokluğunu geri kazanmak için uğraşmıştır. Hakkı Uyar, **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Örnek Vatan Cephesi**, (İzmir: Büke Yayınları, 2001), 25.

²³⁰ Eroğul, 1998, **age**, s, 145

²³¹ “GÜÇBİRLİĞİ EHLİSALİPTİR”, **Milliyet Gazetesi**, 25 Kasım 1958, s, 1-5.

²³² “Ajans Dinlemiyenler Derneği Kapatıldı”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Aralık 1958, s, 1. “Radyoda Ajans Dinlemiyenler Derneği feshedildi”, **Milliyet Gazetesi**, 4.12.1958, s, 1. Zührer, **age**, s, 276. Bu dönemde basın ile ilişkileri iyice bozulan DP radyo'yu, propaganda yapmak için kullanmaya başlamıştır. DP, halkın Vatan Cephelerine katılımını sağlamak için radyoda her saat başı uzun isim listeleri yayınlamıştır. Radyoda okunan isimler arasında vefat etmiş, yeni doğmuş insanların isimlerinin okunduğu iddialarının yayılması bazı DP'liler de dahil olmak üzere oldukça eleştirilmiştir.

²³³ Bu dönemde, iktidarı sadece Zafer Gazetesi ile birkaç tane yerel gazete desteklemiştir.

²³⁴ Uyar, **age**, s, 27.

Dinlemeyenler Cemiyetleri” dahi kurulmuştur.²³⁵ Radyolarda Vatan Cephesi ve DP hakkındaki haberler, ülkedeki diğer haberlerden daha çok yer almıştır. Konuyla ilgili bir dinleyici yazmış olduğu bir mektupta aşağıdaki satırlara yer vermiştir;

26 Nisan 1959 tarihine müsadif Pazar gecesi [...] Muğla ve Köyceğiz havalisinde şiddetli bir zelzele olmuş, yüzlerce ev yıkılmıştır [...] Pazar günü sabahın erken saatlerinde Dünya ve Vatan gazetelerini okuyunca tüylerimi ürperten bu acı haberin tam iki zımmında sabahleyin İstanbul Radyosunun ajans haberlerini vereceği saati yani saat 9’u sabırsızlıkla bekledim. Saat 9, radyonun düğmesini çeviriyoruz [...] Zelzele ile ilgili haberleri bekleyip duralım. Saat 9:15, İstanbul Radyosunun haber bülteninin okunması sona ermiştir. Zelzele ile uzaktan ve yakından alakalı hiçbir haber yok. Bakın radyonun haber bülteninde neler var: [...] Dördüncü haber olarak da fevkalade bir şeymiş gibi Demokrat Parti’nin Ankara’da açtığı Matbuat Ocağına geniş yer ayrılmıştır.²³⁶

Yasemin Doğaner makalesinde Vatan Cephesine katılım nedenlerini; CHP’nin sert muhalefeti, DP’ye duyulan minnettarlık, cami, yol, okul, köprü ve içme suyu gibi ihtiyaçların giderilmesi, HP tarafından kandırıldığını düşünen eski DP’lilerin partiye dönüş yapmak istemeleri, partiler arası rekabet, görevde yükselme ya da siyasi gelecek beklentileri gibi kişisel çıkarlar şeklinde sınıflandırmıştır. Vatan Cephesine katılanların ödüllendirilmesi ile ilgili Kim Dergisi’nde;

İçki ruhsatı elinden alınan, lokantası pislik yüzünden kapatılan [...] her açığöz vatandaşın bir VC açmaya teşebbüs ettiği pek açığöz olmayan vatandaşların dahi bildiği bir gerçektir. [...] Zira VC’nin kuruluşundan maksat, vatandaşa yaşayabilmek için VC’li olmak lazım geldiği inancını vermektir. Gir VC’ye al içki ruhsatını. Gir VC’ye aç gazinonu. [...] Gir VC’ye al kredini.²³⁷

Türk siyasi tarihinde benzeri görülmemiş bir oluşum olan Vatan Cephesi, doğal olarak muhalefetten tepki görmüş, iktidarın Vatan Cephesi, muhalefetin ise Güç

²³⁵ Zührer, *age*, 276-277. Radyo Dinlemeyenler Cemiyeti Avukat Bedri Çalışkur tarafından 2 Aralık 1958 tarihinde kurulmuştur. Rasim Koç, *İdam Sehпасındaki Dış İşleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009), 209. Av. Bedri Çalışkur, cemiyeti kurma sebebini “Radyoların neşriyatından mağdur vatandaşlara bir teselli kaynağı” şeklinde açıklamıştır. “Ajans Dinlemeyenler Derneği Kuruldu”, *Milliyet Gazetesi*, 2 Aralık 1958, 1.

²³⁶ “Okurların Forumu”, *Forum Dergisi*, Sayı 124, 15 Mayıs 1959.

²³⁷ *Kim Dergisi*, 8 Ağustos 1959, 9. Dönemin basını Vatan Cephesi VC olarak kısaltılmıştır. Bu kısaltmanın, tahmin edildiği gibi İngilizce tuvalet anlamına gelen “WC” (Water Closed)’ye benzetilerek kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Birliğı Ocakları nedeniyle kamuoyu resmen iki kutba ayrılmıştır. İlginç olan ise hem iktidar hem de muhalefet tarafından oluşturulan bu gruplar, demokrasiyi devam ettirmek ve vatanı korumak gibi ortak söylemlerde bulunmuşlardır.²³⁸

27 Mayıs sonrası, Vatan Cephesinin adı sadece Yassıada duruşmalarında geçmiş, Vatan Cephesi davasında başta Adnan Menderes olmak üzere 22 kişi sanık olarak yargılanmıştır. Tahmin edilenden çok daha ağır sonuçları olan Vatan Cephesinin kurulması, muhalefet tabanının iktidara karşı daha da genişlemesine neden olmuş, ayrıca hem siyasilerin hem de toplumun zaaflarının siyaset üzerinden şekillendiğini göstermiştir.

1960 yılına gelindiğinde, İnönü'nün yurt gezilerinin engellenmeye çalışılması ve Tahkikat Komisyonu (TK) kurulması, CHP ve DP arasındaki tüm bağları koparmıştır.²³⁹ CHP'nin destek verdiği iddia edilen darbe dedikoduları da durumu büsbütün kötüleştirmiştir.²⁴⁰ DP sadece CHP ile değil, basınla da sert muhalefet içerisindedir. Gazetelerde her gün iktidara karşı muhalif yazılar yayınlanmaya başlanmış, uygulanan basın yasakları dahi muhalefetin şiddetini durdurmaya yetmemiştir. Yapılan muhalefetin şiddetinin artması sonucu, 12 Nisan'da DP'liler olağanüstü toplanarak muhalefete yönelik sert tedbirler alınması gerektiğine karar vermiş, 16 Nisan'da da DP'nin muhalefet ve basının hükümete karşı işlediği suçların araştırılmasına dair hazırlamış olduğu "Tahkikat Önerisi" ni meclise sunmuştur.²⁴¹ Ertesi gün, muhalefet partisi CHP, 21 ayrı olaydan sorumlu tuttuğu Başbakan Adnan Menderes hakkındaki önergeyi meclise verdiğini kamuoyu ile paylaşmıştır.²⁴² Tahkikat önerisinin meclise sunulmasının ardından, İsmet İnönü tarihe geçen konuşmalarından birini yapmış, "Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam" diyerek aslında DP iktidarını bir kez daha uyarmıştır.²⁴³

Bu uyarıyı dikkate almayan Adnan Menderes, 7 Nisan 1960 tarihli DP Meclis Grubu toplantısında, milletvekillerine Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasının gerekliliği ile ilgili şu sözleri sarf etmiştir;

²³⁸ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti**, (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004), 527.

²³⁹ "Tahkikat komisyonu kuruldu", **Tercüman Gazetesi**, 18 Nisan 1960, s. 1.

²⁴⁰ Demir, **age**, 162.

²⁴¹ "D.P nin Tahkikat önergesi dün gece yarısı neşrolundu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Nisan 1960, 1. "D.P.'nin TAHKİKAT takriri dün açıklandı", **Milliyet Gazetesi**, 16 Nisan 1960, 1.

²⁴² Kabacalı, **age**, s. 262-263

²⁴³ Eroğlu **age**, s. 173-176.

Siz Meclissiniz Beyler. Bugün parti olarak buradasınız. Yarın Büyük Millet Meclisisiniz [...] Büyük Millet Meclisi olarak milletin iradesini kullanacak olan heyetinizin alacağı tedbirlerin hepsinde beraberim, en ilerisinde beraberim. Bu noktada size eleştiri hakkı tanımak mümkün mü? [...] Bunu Büyük Millet Meclisinde tahkikat açmak ve el koymak suretiyle gerçekleştiriniz.²⁴⁴

Cumhurbaşkanı Celal Bayar da “Her şeyden önce hükümetimizi korumaya, tecavüzleri, saldırıları cezalandırmaya mecbursunuz” sözleri ile komisyonun kurulmasına destek vermiştir.²⁴⁵

Dikta ve baskı rejimi kurmakla suçlanan DP temsilcileri, asıl dikta ve baskı rejiminin tek parti döneminde yaşandığını savunmuş, ihtilalin ise muhalefetin bir temennisi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca DP’liler milletin tek temsilcisi olan meclisin, bu komisyon aracılığıyla gerçekleri ortaya çıkaracağına inanmışlardır. Nitekim 18 Nisan 1960 tarihinde, Tahkikat Komisyonu kurulmuştur.²⁴⁶ Olağanüstü yetkiler ile donatılmış olan komisyon, her şeyi sorgulamaya ve sonlandırmaya yetkili kılınmıştır. Bu dönemde DP, ülke içi siyasetini tamamen sertlik üzerine kurmuş, meclis tartışmalarının gazetelerde yayınlanması ve meclis dışında herhangi bir siyasal etkinliğin gerçekleşmesi de kesinlikle yasaklanmıştır.²⁴⁷

Emre Kongar, Tahkikat komisyonu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır;

Demokrat Partinin yaptığı bir sivil hükümet darbesidir. Bu yasayla meclis içerisinde seçilen 15 milletvekili hem asker hem de sivil mahkeme yetkileriyle hem savcı olarak hem de yargıç olarak ‘muhalefetin rejim aleyhtarı faaliyetlerini incelemek üzere’ görevlendirilmiştir, [...]. 27 Mayıs Devrimi olmasaydı, Menderes seçimlere gidecekti. Evet, hiç kuşkusuz gidecekti; muhalefetteki CHP’yi kapatıp, çok partili demokrasiyi tek partili rejime dönüştürmüş olacaktı.²⁴⁸

²⁴⁴ Haluk Kılçık, **Adnan Menderes’in Konuşmaları, Demeçleri, Makaleleri**, (Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları, 1992), 173.

²⁴⁵ Mükerrer Sarol, **Bilinmeyen Menderes II**, (İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1983), 931.

²⁴⁶ Tahkikat Komisyonunun görev ve yetkileri için bkz. Resmî Gazete, s.10491, Kanun: 7468, 28.04.1960. www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10491.pdf [25.10.2023]

²⁴⁷ Zürhrer, **age.** s, 277.

²⁴⁸ Emre Kongar, “6-7 Eylül Olayları”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Haziran 2003. Bu komisyon, 15 üyeden oluşturulmuş ve DP milletvekilleri arasından seçilmiştir²⁴⁸. Komisyon hemen çalışmaya başlamış ve başkanlık görevine Ahmet Hamdi Sancar getirilmiştir²⁴⁸. Komisyon, daha sonra kendi içinde iki alt komisyon oluşturmuştur. Birincisi, CHP’nin yıkıcı ve gayrimeşru faaliyetleri hakkında bilgi edinmek amacıyla Nusret Kirişcioğlu başkanlığında kurulmuş; diğeri ise bir kısım basın hakkında bilgi edinmek amacıyla Bahadır Dülger başkanlığında beş üyeden oluşturulmuştur. Ayrıntılar için bkz. Selin Esen, 18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu, **Mülkiye**, c. 34, s, 267, (2010), 178.

Tahkikat Komisyonunun kurulmasının anayasaya aykırı olduğunu savunan hukuk profesörlerinden Hüseyin Nail Kubalı soruşturma hakkında “Anayasaya ağır şekilde ihlâl ve hukuk devleti prensibi açıkça inkâr edilmiş olacaktır” ifadelerini kullanırken, bir diğer hukuk profesör Tarık Zafer Tunaya da “komisyona kazaî yetkiler tanımak Anayasayı ihlâldir” şeklindeki görüşünü dile getirmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi üyesi Sıtkı Yırcalı da teklifi şiddetle reddederek, “Örfî idare bile bu yetkilere sahip değildir” yorumunu yapmıştır.²⁴⁹ Ali Fuat Başgil’e göre, Meclis “177. maddeye dayalı olarak kişileri, dernekleri, şirketleri ve partileri dahil herhangi bir konu üzerinde tahkikat komisyonu kurabilir. Ancak bu, Meclisin herhangi bir konuyla ilgili olarak sınırsızca tahkikat komisyonu kurabileceği anlamına gelmez” demiştir.²⁵⁰

Başkanlığına Mükerrer Sarol’ un getirildiği Tahkikat Komisyonu göreve başlar başlamaz, partilerin kongre ve toplantı yapmalarını ve yeni örgütler kurmalarını yasaklamıştır. Ayrıca, komisyonun faaliyetleri ile ilgili olarak her türlü haber, bilgi, beyan, tebliğ, yorum, belge, fotoğraf ve yazının TBMM Zabıt Ceridesi dışında yayınlanması da yasaklanmıştır. Bu yayın yasağı, yerel gazeteleri de etkilemiştir. DP, meclisteki çoğunluğunu kendi lehine kullanırken, muhalefet ise haksızlığa uğradığını, bu olaydan en fazla zarar gören basın aracılığıyla kamuoyuna duyurmuştur.²⁵¹

Tahkikat Komisyonunun kurulmasını liberal, demokratik bir sistem anlayışından otoriter bir sisteme doğru evrilme olarak tanımlayan Nadir Nadi, gazetesindeki köşesinde şu yazıyı kaleme almıştır;

Ey Ulu Tanrım, nereden kalktık, nereye geldik? Tek parti rejimine son verecektik, yurdumuz hürriyet güneşi ile ıslıl ıslıl parlayacaktı. İnsan hakları bütün heybetiyle yürürlüğe konacaktı. Düşüncelerinden ötürü hiçbir vatandaşın kılına zarar

²⁴⁹ “Örfî idare bile bu yetkilere sahip değildir”, **Ulus Gazetesi**, 27 Nisan 1960, s. 1.

²⁵⁰ **Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları** (1962): 2021-2022. TBMM İçtüzüğünde yer alan 177. maddenin içeriğine göre, meclisin bir konu ile ilgili re’sen bilgi edinme hakkı vardır ve bilgi edinmek istediği konuyla alakalı bir tahkikat komisyonu kurabilir. Tahkikat yapılmasını, meclisteki herhangi bir milletvekili öneride bulunabilir. Ancak kurulacak olan komisyonun yetkileri anayasa ile sınırlandırılmıştır. Türkiye’de 177. madde 1951 yılına kadar işletilememiştir. Ancak meclise tahkikat komisyonu kurulması ile ilgili önerilerde bulunulmuştur. CHP Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın, 19.1.1949 tarihinde ve DP İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten 22.3.1950 tarihinde 177. maddeye göre meclise tahkikat komisyonu kurulması önerileri vermişlerdir. Milletvekillerinin önerileri ilgili konuların adli mercilerce zaten incelenmeye devam ettiği gerekçesi ile reddedilmiştir. Ayrıntılar için bkz. Ergun Özbudun, **Parlamentar Rejimde Parlametonun Hükümeti Murakabe Vasıtaları**, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1962), 103.

²⁵¹ Tokmak, **age**, s. 97-98. Göreve başlayan komisyon, ilk olarak 12 gazete ve derginin yayınına son vermiş ve matbaalarını da kapatmıştır. Birçok gazeteciyi sorguya çeken, her türlü yayını toplatma ve durdurma yetkisini elinde bulunduran Tahkikat Komisyonunun kararlarına uymayanlar için de üç aydan üç yıla kadar hapis cezası belirlenmiştir.

gelmeyecekti. İdare tarafsız olacaktı. Herkese eşit muamele yapılacaktı. Yargıçların güvenliği sağlam hale gelecekti. [...] Basın Türkiye’deki hürriyet rejimini bir ayna gibi yansıtacaktı [...] Bugün TBMM’de görüşülecek kanun teklifi kabul edildiği takdirde, [...] Hukukun olmadığı yerde orman rejimi hüküm sürer. Böyle bir anlayış ise insan tabiatına aykırıdır ve uzun zaman payidar olamaz.²⁵²

Komisyounun kurulmasına, basın, aydın çevreler ve üniversiteler büyük tepki göstermiştir. Hukuk profesörleri tarafından anayasaya aykırı olmakla suçlanan komisyon, profesörleri siyasetle uğraştıkları gerekçesi ile disiplin cezası ile cezalandırmıştır.²⁵³ Bu durum üniversite öğrencilerinin ayaklanmasına sebep olmuş, 1960 yılının Mayıs ayında öğrenci olayları yüzünden ülkede tam bir kaos ortamı hüküm sürmüştür.²⁵⁴ Başka bir ifadeyle DP ile muhalefet arasındaki siyasi gerilim, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri’ndeki bazı öğretim üyelerinin iktidara karşı tepkilerini göstermeleri nedeniyle, öğrenciler arasında da yayılmıştır. Özellikle Tahkikat Komisyonunun kurulması, üniversitelerden gelen tepkilerin boyutu değiştirmiş, öğrenciler tepkileri artık kalabalık gruplar halinde gösteriler düzenleyerek yapmaya başlamışlardır. 22 kişinin göz altına alındığı ilk gösteri Ankara Kızılay Meydanında gerçekleşmiştir.²⁵⁵ Bir diğer olay da 27 Nisan’da Marmara Lokali’nde düzenlenen kongrede gerçekleşmiştir. Öğrenciler tarafından düzenlenen kongreye polisin müdahale etmesi, polis ile öğrenciler arasında olaylar çıkmasına sebep olmuştur.²⁵⁶ Bu olaylar, 27-28 Nisan öğrenci olaylarının başlangıcı olmuştur. Bununla birlikte 27 Mayıs askeri müdahalesinin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynayan öğrencilerin harekete geçmesinde, ordudaki darbe taraftarları ve CHP büyük bir rol oynamıştır.²⁵⁷ 28 Nisan 1960 tarihinde toplanan CHP’nin, anayasa düzeninin tekrar kurulması için gereken mücadeleyi vereceklerine dair yayınladığı bildiri de oldukça etkili olmuştur. CHP, bu bildiri ile iktidarın antidemokratik uygulamaları karşısında tüm muhalefeti tek çatı altında örgütlemeyi amaçlamış, aydın çevreleri, basını ve üniversite öğrencilerini de cesaretlendirmiştir.²⁵⁸

²⁵² Nadir Nadi, “Nasıl Bir Rejime Gidiyoruz” **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Nisan 1960, 1.

²⁵³ Kabacalı, **age**, s, 265.

²⁵⁴ Zührer, **age**, s, 277

²⁵⁵ **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Nisan 1960, 1.

²⁵⁶ **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Nisan 1960, 1-5.

²⁵⁷ Dursun, **age**, s, 162.

²⁵⁸ Başgil, **age**, s, 119, 120. Ali Fuat Başgil’e göre, özellikle üniversite gençliğinin harekete geçirilmesi için CHP örgütlerinin üyesi olan elebaşları, olaydan bir gün önce toplanmış ve ertesi günkü eylemlerin planlarını yapmıştır. Üniversite öğrencilerinin sokak muhalefetine görünen yüzü olarak aktif bir rol oynaması için gereken ortam hazırlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi öğrencileri 28 Nisan 1960 günü Hukuk Fakültesi bahçesinde toplanmaya başlamış ve İstiklal Marşı'nı söyleyerek yürüyüşe geçmiştir.²⁵⁹ Öğrenci yürüyüşlerinde “Kahrolsun Menderes”, “İsmet Paşa çok yaşa”, “Atatürk”, “Diktatör İstifa”, “Ordu gençlik el ele” gibi sloganlar atılmış, ayrıca sözleri hükümet aleyhine değiştirilen “Osman Paşa Marşı” söylenmiştir.²⁶⁰ Eylemleri durdurmaya çalışan polisin sert tavrı karşısında, Rektör Sıddık Sami Onar'ın “Talebeye bu şekilde müdahale etme hakkınız yok. Üniversiteden derhal çekilin” sözlerine karşılık fiziki şiddete maruz kalması öğrencileri daha da kıskırtmıştır.²⁶¹ Olaylar karşısında nasıl bir tutum takınacağını bilemeyen polis, öğrencilerin dağılması için havaya ateş açmıştır. Olaylar esnasında öğrencilerden birinin seken bir kurşun ile diğerinin de tankın altında kalarak can vermesi, eyleme katılmayan öğrencileri de harekete geçirmiş ve eylemlerin büyümesine sebep olmuştur.²⁶²

Polisin olayları bastırmakta yetersiz kalması sonucu, I. Ordu Komutanı Org. Fahri Özdilek görevlendirilmiş, askerlerin olaya müdahale etmesi sonucu, öğrencilerin tavırları da attıkları sloganlar da değişmiştir. Orduyu karşısında gören öğrenciler “polis gitsin asker gelsin, Ya Ya Ya Şa Şa Şa Türk Ordusu Çok Yaşa” şeklinde sloganlar atmaya başlamıştır.²⁶³ Öğrencilerin asker ile karşı karşıya geldiği anda, orduya övgü dolu sözlerle slogan atılmasına ve neredeyse gözleri yaşlı bir şekilde askerlerin gençlerle kucaklaşma sahnelerine şahit olan Başgil, anılarını yazdığı 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri isimli kitabında, “Menderes hükümetinin sonudur bu. Çünkü harekete artık askerler de katıldı.” demiştir.²⁶⁴

Askerler, öğrenci gösterilerinin hiçbirine müdahalede bulunmamıştır. Üst düzey subayların, öğrencilerle temas kurarak onları dağıtmak yerine desteklemesi, bu olayların planlı ve desteklenen bir girişim olduğu iddialarını güçlendirmiştir.²⁶⁵

²⁵⁹ Özdağ, **age**, s, 154. Turhan Feyizoğlu, **Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket**, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2005), 19

²⁶⁰ Gürsoy, **age**, s, 59. Osman Paşa Marşı'nın, Yıldız Kenter ve Yücel Ofluoğlu tarafından uyarlandığı iddia edilmiştir. “Türk Gençliği Korkmam Diyor/Etrafımı Yıkmam Diyor/Atatürk'ün Çocukları/Hak Yolundan Çıkmam Diyor, Olur mu Böyle Olur mu/Kardeş kardeşi vurur mu/Kahrolası Diktatörler/Bu dünya size kalır mı, Kılıcını vurdun taş/Taş yarıldı baştanbaşa/Şanlı Büyük Türk ordusu/Askerinle binler yaşa”

²⁶¹ Aydemir, **age**, s, 2016, 15. Rektör Sıddık Onar ve Hukuk Fakültesinin Dekanı Sulhi Dönmezer, çıkan arbedede polis müdürü Zeki Şahin tarafından tartaklanmış, sonrasında olay yerinden uzaklaştırılmışlardır.

²⁶² Albayrak, **age**, s, 536. Turan Emeksiz isimli öğrenci seken kurşun nedeniyle, Nedim Özpolat isimli öğrenci ise dengesini kaybederek tanktan düşüp 30 Nisan'da hayatını kaybetmiştir.

²⁶³ İpekçi ve Coşar, **age**, s, 104.

²⁶⁴ Başgil, **age**, s, 120-121.

²⁶⁵ Ali İsmet Gencer, **Hürriyet Yolunda 27 Mayıs 1960**, (Ankara: MTTB Yayınları, 1960), 19-45.

Örneğin, öğrenciler Aksaray Meydanı'nı doldurmaya başladığında, Fındıkzade'deki Zırhlı Tugay Birliği, kalabalığı dağıtmak için yeterli güce sahip olduğu halde topluluğa müdahale etmemiş, aksine kalabalık öğrenci grubunu Beyazıt Meydanı'na yönlendirmiştir. Olayların sıkıyönetim ilan edilen Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde meydana gelmiş olması da gösterilerin planlı bir girişim olduğu iddialarını güçlendirmiştir.²⁶⁶

Askerlerin, öğrencilere destek ve koruma amacıyla kullandığı başka bir yöntem de yakalanan göstericilerin işleme tabi tutulmadan serbest bırakılmasıdır. Çoğu tutuklu, Davutpaşa Kışlası'na götürülürken ya yolda ya da daha sonra serbest bırakılmıştır.²⁶⁷

Olaylarla ilgili bir diğer dikkat çekici nokta da olayların bir yerde sona erdikten sonra ve kısa bir süre sonra beklenmedik bir başka yerde yeniden patlak vermesidir. Bu durum, olayların tek bir merkezden kontrol edildiği ve yönlendirildiği şüphelerini arttırmaktadır. Nitekim 27 Mayıs darbesinin İstanbul ayağını planlayan Kurmay Binbaşı Şefik Soyuyüce'nin, öğrenci eylemlerinin kendisi tarafından organize edildiğini açıklaması, bu konudaki tartışmaları daha da önemli hale getirmiştir.²⁶⁸ Bazı subayların sivil kıyafetler giyerek gösterilere katılmış olması da, olaylar ile ilgili ortaya atılan başka bir iddiadır.²⁶⁹ Gerçekten de bu olaylarda etkin rol oynamış ve kitleleri tahrik ederek öğrencileri polise saldırtan elebaşlarının hemen hemen hiçbiri Yassıada'da yargılanmamışken, olaylara müdahale eden polislerin tamamının yargılandığı ve çeşitli cezalara çarptırıldığı gözlenmiştir.

²⁶⁶ Dikili, **age**, s, 20

²⁶⁷ Emekli Kurmay Yarbay Şükran Özkaya, 27 Mayıs Devrimi'nde aktif bir rol üstlenmiş ve Milli Birlik Komitesi üyeliği yapmış bir darbeci subaydır. Özkaya, 27 Mayıs döneminde görev yaptığı Davutpaşa Zırhlı Tugay'ının, darbeci subaylar için hayati bir birlik olduğunu belirtmektedir. Anılarında, gözaltına alınan gençlerin kaçmasına göz yumduklarını ve 3500 öğrencinin gözaltına alındığı, ancak sadece 43 öğrencinin Davutpaşa'ya ulaştığını, gözaltından kaçan öğrencilerin birçoğunun tekrar üniversiteye döndüğünü ifade etmektedir. Fethi Gürcan-Öner Gürcan, **Ben Bir İhtilalciyim**, (Ankara: Süvari Yayıncılık, 2005), 26.

²⁶⁸ Dikili, **age**, s, 22. Soyuyüce, darbe öncesinde İstanbul Üniversitesi Mediko-Sosyal bölümünde iki doktor arkadaşı aracılığıyla öğrencilerle iletişim kurduklarını ve öğrencilerle olan ilişkileri bu doktorlar aracılığıyla sürdürdüklerini belirtmiştir. Ayrıca, öğrencilere yiyecek ve diğer malzemeleri kendilerinin sağladığını ifade eden Soyuyüce, "Tümenden üç kamyon dolusu helva, peynir, ekmek getirdim, üniversitenin arka kapısından içeriye soktum, çocuklara dağıttık. Bundan sonra, tüm 28 Nisan sonrası eylemler bizim kontrolümüz altında gerçekleşti." şeklinde konuşarak, askerlerin olaylardaki rolünü vurgulamıştır. Ayrıntılar için bkzn. Cemal Kalyoncu, 27 Mayıs'ta öğrencileri kullandık, **Aksiyon Dergisi**, s. 442, (2003).

²⁶⁹ Dikili, **age**, s, 22.

Gelinen noktada Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Hukuk Fakültesine sığmayan olaylar, kısa sürede büyümüş ve yaşanan gelişmelerden sonra İçişleri Bakanlığı bir bildiri yayınlamak zorunda kalmıştır. İstanbul ve Ankara üniversitelerinde yaşanan olaylardan duyulan üzüntünün ifade edildiği bildiride, ayrıca bu iki ilde sıkıyönetim ilan edildiği belirtilmiştir.²⁷⁰ Sıkıyönetim ilanından sonra açık ve kapalı yerlerde toplantı yapılması, akşam 21.00 ile sabah 05.00 saatleri arasında sokağa çıkılması yasaklanmış, sinema, tiyatro, meyhane gibi umuma açık yerler de bir sonraki emre kadar kapatılmıştır.²⁷¹ İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ayrıca olaylar ile ilgili herhangi bir fotoğraf ya da haber yapılmasını da yasaklamıştır.²⁷² Sıkıyönetime rağmen olayların şiddetinin giderek artması, üniversitelerin bir ay süreyle kapatılmasına neden olmuş, öğrencilerin kontrol altına alınması için bir bildiri daha yayınlayan sıkıyönetim komutanlığı, taşradaki öğrencilerin memleketlerine dönmesini istemiş, ayrıca bazı gazeteleri kapatarak basına da yeni yasaklar getirmiştir.²⁷³

Muhalefet partilerinin destek verdiği İstanbul ve Ankara illerinde gerçekleşen öğrenci olaylarının ülke geneline yayılması sonrası DP, gerginliği azaltmak ve muhalefete hala halkın büyük bir kesiminin iktidarı desteklediğini göstermek amacıyla Ankara’da 5 Mayıs 1960 tarihinde bir miting yapmaya karar vermiştir.²⁷⁴ Bu mitingi fırsat olarak gören muhalefet, aralarında askerlerin de bulunduğu CHP tarafından örgütlenen bir grubun, 555K (beşinci ayın beşinci gününde saat beşte Kızılay’da) parolası ile DP’lilerin arasına katılmasını planlamıştır.²⁷⁵ Çıkan olayları bastırmakla görevlendirilen askerler, gençlere yumuşak davranmış, ancak Adnan Menderes’e 3500

²⁷⁰ “Dün saat 15 de İstanbul ve Ankara’da ilan edilen örfi idare, vuku bulan hadiselerin neşrini menetti” **Milliyet Gazetesi**, 29 Nisan 1960, 1-5. “İstanbul’da geceleri sokağa çıkma yasağı kondu, eğlence yerleri kapatıldı, hadiselerin neşri yasak”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Nisan 1960, 1.

²⁷¹ **Tercüman Gazetesi**, 6 Mayıs 1960, 1.

²⁷² Feyizoğlu, **age**, s. 22. Sıkıyönetimin ilan edilmesi, öğrenci eylemleri durdurmak için yeterli olmamış, 29 Nisan 1960 tarihinde bir önceki gün çıkan olaylarda hayatını kaybeden Turan Emeksiz’in cenazesini kaldırmak isteyen öğrenciler, taleplerinin reddedilmesi sonucu kısa sürede sayıları otuz bine ulaşan hatta aralarında öğretim üyelerinin de bulunduğu bir eylem daha yapmışlardır. Kalabalık “Şehidimizi İsteriz” sloganları atmıştır. Eroğul, 1998, **age**, s. 157. Aynı gün İzmir’de üniversite öğrencileri olayları protesto etmek için sessiz bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Nisan 1960, 1.

²⁷³ Feyizoğlu, **age**, s. 23, 24; Kabacalı, **age**, s. 269-270.

²⁷⁴ Feyizoğlu, **age**, s. 38

²⁷⁵ Karayaman, **age**, s. 321. Miting günü muhalefeti cesaretlendiren, Menderes’i ise çileden çıkaran bir olay yaşanmıştır. Kızılay Meydanı’nda toplanan öğrenciler “Menderes İstifa”, “Kahrolsun Diktatörler” şeklinde sloganlar atmaya başlamıştır. Kabacalı, 1994, **age**, s.152. Adnan Menderes muhalif kalabalığı görmesine rağmen aracından inerek göstericilerin arasına katılmıştır. O kargaşada yere düşen ve kalabalık tarafından tartaklanan Menderes, Hürriyet Gazetesi yazarlarından Emin Karakuş’un aracına bindirilerek olay yerinden uzaklaştırılmıştır. **age**, s. 154. Dikici, 2009, **age**, s. 85.

kişinin gözaltına alındığına dair bilgi verilmiştir. Oysa olaylar sonrasında gözaltına alınan öğrencilerin büyük bir çoğunluğun kaçmasına göz yumulmuş, askerler kasten öğrencileri serbest bırakmıştır. Sonuç olarak, sadece 43 kişi gözaltına alınmıştır.²⁷⁶

Olaylar hakkında yayın yapılması yasaklandığından, gösteriler sırasında olup bitenler hakkında gerçek bilgi edinilememiş, CHP'liler aracılığıyla ölen öğrenci sayıları hakkında abartılı rakamlar yayılmış ve DP'liler ile ilgili birçok söylenti yayılmıştır.²⁷⁷ Olaylarda hayatını kaybeden öğrenci sayılarının çokluğu, ölenlerin cenazelerinin hayvan yemi yapıldığı, iktidar partililerin, muhalif gazete binalarına hatta İsmet İnönü'nün evine saldıracakları gibi birçok haber yayılmış ve sivil muhalefet kanadı harekete geçirilmeye çalışılmıştır.

Bu söylentilerden biri de 3 subayın darbe hazırlığı yaptığı gerekçesi ile tutuklanıp dövüldüğü, hatta Harp okulunun etkisiz hale getirileceği söylentisidir.²⁷⁸ Hızla yayılan söylenti, Harp okulunu harekete geçirmek için yapılmıştır. Bu tür haberlere kayıtsız kalamayan Harp Okulu öğrencileri de 21 Mayıs 1960 tarihinde sessiz bir yürüyüş gerçekleştirmiştir.²⁷⁹ Harp okulu öğrencilerinin yürüyüşünü çok önemli bir gelişme olarak kabul eden Celal Bayar, olayların araştırılmasını ve olaylardan sorumlu olanların en kısa sürede tespit edilip cezalandırılmasını istemiştir. 27 Mayıs müdahalesini planlayanların arasında olan ve Menderes'e yakınlığı ile bilinen Sıtkı Ulay ise Adnan Menderes'e Harp Okulu öğrencilerinin yürümesinin önemsiz bir olay olduğunu, öğrencilerden birinin babasının emniyet güçlerince tartaklandığını, bu sebeple arkadaşları ile yürüyüş yapma kararı aldıklarını söyleyerek geçiştirmiştir. Hatta yürüyüş sonrası diğer öğrenciler tarafından okulda hırpalandıklarını, bir nevi cezalandırıldıklarını söylemiştir.²⁸⁰ Ali Fuat Başgil de "Harbiyelilerin yürüyüşü sonrası DP iktidarını yıkılmaktan kurtaracak hiçbir şey kalmamıştır" ifadelerini kullanmış ve 27 Mayıs müdahalesinin fitilinin ateşlendiğini

²⁷⁶ Demirel, **age**, s, 340. Olan bitene oldukça sinirlenen Cumhurbaşkanı Celal Bayar, dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik'e talimat vererek protestocuların dağıtılmasını istemiş, dağılmayanlara karşı da ateş açılması emri vermiştir²⁷⁶, ancak bu emrin emniyet güçlerince yerine getirilmediği iddia edilmiştir.

²⁷⁷ CHP Gençlik Kolları İstanbul Başkanı, olaylar sırasında hayatını kaybeden öğrenci sayıları ile ilgili olarak "bir yerde bir kişi vurulduğu zaman yüz kişi vurulmuş gibi" haberler geldiğini söylemiştir. Bedri Baykam, **age**, s, 96. Öğrenci olayları ile ilgili yayın yasakları yüzünden herhangi bir haber yapılamamış, ancak müdahale sonrasında gazeteler sütunlarında bu olaylara oldukça fazla yer vermiştir.

²⁷⁸ **age**, s, 340.

²⁷⁹ Başgil, **age**, s, 139.

²⁸⁰ Necmettin Önder, **Siyasi Hesaplaşma Yahut 27 Mayıs**, ed. Mehmet Gürlek, (Ankara: İyi Bir İnsan Yayınları, 2008), 56

söylemiştir.²⁸¹ Harp okulu öğrencilerinin yürüyüşünden sonra, Bakanlar Kurulu 22 Mayıs 1960 tarihinde ülke genelinde tüm üniversiteleri ekim ayına kadar kapatmıştır. Öğrenci olayları, ihtilalin habercisi ve öncüsü olarak değerlendirilmiş, cuntacılar 28-29 Nisan'da yaşananların müdahale için gereken siyasi ortamı hazırladığını düşünmüştür.²⁸²

Müdahalenin gerçekleşmesinde etkili olan bir diğer olay da İsmet İnönü'nün gerçekleştirdiği yurt gezilerinin iktidar tarafından engellenmesidir. İnönü'nün gezilerinin engellenmesi, 1960 Nisan ayında aldığı kararlar ile muhalefeti tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan DP'lilerin, İsmet İnönü'nün varlığından duydukları endişeyi de açıkça göstermiştir. İsmet İnönü'nün yurt gezileri sırasında kendisine sürekli engel olunması, muhalefetin DP'ye karşı bu denli sert tepki vermesine neden olmuştur. Özellikle İnönü'nün CHP il kongresinde konuşma yapmak üzere Kayseri'ye gittiği zaman çok ciddi olaylar meydana gelmiştir. 2 Nisan'da trenle yola çıkan İnönü ve beraberindeki heyet, Kayseri'ye girmek istediklerinde, Vali yardımcısı Şükrü Kenanoğlu ve diğer yetkililer tarafından engellenmiştir. Ancak, üst düzey yönetimden gelen talimat sonrasında Vali yardımcısı, İnönü'nün Kayseri'ye girmesine izin vermiştir. Kayseri'den sonra Yeşilhisar ilçesine gitmek isteyen İnönü'ye polisler izin vermemiş, İnönü de Ürgüp'e gitmek zorunda kalmıştır.²⁸³ Bu olaylar sırasında polis, İnönü'ye karşı takındıkları tavır nedeniyle şiddetli eleştirilere maruz kalmış ve iktidara yakınlıkları nedeniyle suçlanmıştır.²⁸⁴

30 Nisan 1959 tarihinde, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Uşak ziyareti de büyük olaylara yol açmıştır. İnönü, Kurtuluş Savaşı sırasında karargâh olarak kullandığı evi ziyaret etmeye geldiğinde, Uşak Valisi tarafından bu ziyaret engellenmeye çalışılmış ve toplanan kalabalık, İnönü'yü ve yanındakileri protesto gösterilerinde bulunmuştur.²⁸⁵ 1 Mayıs'ta Manisa'dan İzmir'e geçen İnönü, İzmir'de

²⁸¹ Başgil, **age**, s, 140

²⁸² Aydemir, **age**, s, 416

²⁸³ İpekçi ve Coşar, **age**, s, 133.

²⁸⁴ Emin Karakuş, **İşte Ankara**, (İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1977), 456-457.

²⁸⁵ Erol Özdemir, Vahdet Erdal ile Söyleşi: İstikrar Abidesi 12 İlde 21 Yıl İl Emniyet Müdürlüğü ve Aynı Özel Sektörde 26 Yıldır Devam Eden İş Hayatı, **Çağın Polisi**, c. 4, s.42, (2005): 10-15. "İnönü Uşak'ta taşla hafif yaralandı. M. Vekili, gazetecilere tecavüz oldu", **Dünya Gazetesi**, 01 Mayıs 1959, 1. "İnönü'nün Uşak ziyareti hadiseli oldu", **Akşam Gazetesi**, 1 Mayıs 1959, 1. Haberin devamında polisler vali tarafından "Vur emri" verildiği, Valinin emrinin emniyet güçlerince dinlenmediği yazılmıştır. 27 Mayıs müdahalesinden 29 kişi, Uşak olaylarının sanıkları olarak tutuklanmıştır. Bkz. "İnönü'ye tecavüz edenler hesap veriyor." **Milliyet Gazetesi**, 28 Haziran 1960, 1.

de gerginlikler yaşamış, CHP yanlısı Demokrat İzmir gazetesine saldırılması ve gazetenin tahrip edilmesi olayların durumunu daha da kötüleştirmiştir.²⁸⁶

İnönü, 4 Mayıs 1959'da İstanbul'a döndüğünde de Topkapı'da 10-15 kişilik bir grup tarafından saldırıya uğramıştır. Kalabalık, İnönü'nün aracının geçişine izin vermemiş, aracı tekmelemiş ve camlarını taşlamıştır.²⁸⁷ Olayı izleyen polis ve askerlerin müdahale etmedikleri iddia edilmiştir. Ancak bir binbaşının, olaya müdahale edip, askerlere emir vermesi sonucunda İnönü oradan uzaklaşabilmiştir. İnönü, 7 Mayıs'ta Ankara'ya döndüğünde de yine kalabalık bir grup tarafından karşılanmış ve polisle çatışmalar yaşanmıştır.²⁸⁸

Bu olaylar sonrasında CHP, TBMM'ye bir teklif sunarak Uşak, Turgutlu, Akhisar, İzmir, İstanbul olaylarına ilişkin Başbakan Adnan Menderes ve İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında soruşturma açılmasını talep etmiştir. Ancak bu önerge görüşülmeyince, muhalefet milletvekilleri meclisi topluca terk etmişlerdir. Olayların basında yer almasını yasaklayan hükümet ile muhalefet arasındaki uçurumun büyümesine neden olan bu olaylar, önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.²⁸⁹

2.5. Müdahale Hazırlıkları ve Müdahale Günü

27 Mayıs öncesi Ankara ve İstanbul dışında kalan Türkiye'nin diğer bölgelerinde, hayat normal şekilde devam ederken, bu iki ilde siyasi ortam oldukça gerilmiştir. Örneğin Adnan Menderes, Ankara ve İstanbul'da katıldığı etkinliklerde şiddetli protestolara maruz kalırken, müdahaleden on gün önce İzmir'de, müdahaleden bir gün önce de Eskişehir'de gerçekleştirdiği mitinglerde büyük bir sevgi gösterisi ile karşılanmıştır.

Siyasi çatışmaların ve tartışmaların yoğun yaşandığı bu dönemde "ihtilal" kelimesi çok yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İhtilal iddialarına, 1 Mayıs İşçi Bayramı vesilesi ile yaptığı radyo konuşmasında cevap veren Menderes,

²⁸⁶ Ali Dikici, 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ve Türk Polisi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 30, s. 89, (2014): 14.

²⁸⁷ "İnönü'ye tecavüz edenler hesap veriyor." *Milliyet Gazetesi*, 28.06.1960, 1. Yaşananlar ancak 27 Mayıs tarihinden sonra haber yapılabilmiştir. Uşak olaylarının da yer aldığı haberin devamında İnönü'yü öldürmek isteyen 11 kişinin tutuklandığı yazılmıştır.

²⁸⁸ *age*, s. 14.

²⁸⁹ *age*, s. 15.

“Memleketimiz ne bir ihtilal karşısındadır ne de ihtilalin sözde haklı sebepleri bu memlekette mevcuttur” sözleriyle tepki göstermiştir.²⁹⁰ Ayrıca, Hükümeti zayıflatma amacı taşıyan bu tür girişimlerin, sonuçsuz kalacağını belirtmiştir. Aynı konuşmasında, öğrenci olaylarına da değinen Menderes, bu olayların da Hükümeti zayıflatmak için kullanıldığını ifade etmiştir. Meydana gelen olayları yerinde incelemek isteyen Celal Bayar da İstanbul’a gelmiştir.

Bayar’ın İstanbul’a gelmesinin bir diğer nedeni de 2 Mayıs’ta İstanbul’da gerçekleştirilecek NATO toplantısıdır. Birçok yabancı basın mensubunun da katılacağı toplantı sırasında olay çıkmasından endişe eden Celal Bayar, 1 Mayıs’ta Sıkıyönetim Komutanlığına talimat vererek saat 16.00’den sonra sokağa çıkma yasağı getirilmesini istemiştir.²⁹¹ Öğrencilerin herhangi bir eylem yapma riskini göze alamayan hükümet, sokağa çıkma yasağına uymayanlar için içlerinde 27 Mayıs müdahalecilerinden Orhan Erkanlı ve Suphi Gürsoy’un da olduğu subaylara, vur emri vermiştir. Herhangi bir olay çıkması durumunda, hiçbir şekilde silah kullanmayacaklarını söyleyen Orhan Erkanlı ve Suphi Gürsoy, çıkacak olayları engellemek bir yana, bazı öğrencileri NATO toplantısı sırasında gösteri yapmaları için cesaretlendirmiştir.²⁹² NATO toplantısı başlamak üzereyken, ellerinde “Hürriyet istiyoruz”, “Kahrolsun diktatörler”, “Yanınızdakiler sizden değildir, onlar diktatördür” yazılı levhalar bulunan üniversite öğrencileri gösteri yapmaya başlamışlardır.²⁹³ İstanbul’da başlayan ve daha sonra Ankara ve İzmir’e sıçrayan öğrenci olayları, ardı arkası kesilmeyen hadiselerle devam etmiştir. Bu olaylar zinciri sonucunda, üniversiteler ile hükümet arasındaki her türlü diyalog kopmuş ve hükümet daha da güçlü bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır.²⁹⁴

Bu süreçte, kendini Kıdemli Başçavuş Ahmet olarak tanıtan bir kişiden Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a bir mektup gelmiştir. Bayar’ı uyarmak için yazılan mektupta aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir;

Bugün çok acele yazacam için beni affedeceksiniz. Beklim de bu mektup zatinize ulaşmadan her şey olup bitcek. Burada bir isyan olacağı şüphesizdir. Bize verilen

²⁹⁰ “Başvekil Bu ihtilal değil ayaklanma dedi”, **Milliyet Gazetesi**, 2 Mayıs 1960, 1.

²⁹¹ Firdevs Temizgüney, 1960 Darbesine Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları, **CTAD**, c.14, s. 27, (2018): 203.

²⁹² İpekçi ve Coşar, **age**, s. 114.

²⁹³ İpekçi ve Coşar, **age**, s. 114-115.

²⁹⁴ Özdağ, **age**, s. 154.

malumata göreceni sizin muhafız alayı kumandanı (YN: Albay Osman Köksal) ve Angare’de birçok subaylardan, astsubaylardan kimseler bunu yapacakmış. Bize de burada emirler verildi. Tanklar ve motorlu kıta kumandanları bunu yapacakmış. Bu kadar söylerim. Ben zamanı gelince, elinizi öpmeye geleceğim.²⁹⁵

Mektubun aceleci bir tonla yazıldığı ve içerisinde birçok yazım hatası içeren cümleler yer aldığı görülmektedir. Ancak mektubun üslubu ve dil kullanımı, kişinin kimliğini saklamak istediğini de göstermektedir. Mektupta dile getirilen endişeler, o dönemde ülkede yaşanan siyasi ve askeri gerilimi ortaya koymuştur. Yapılan uyarılara rağmen artık geri dönüşü olmayan bir yolun eşiğine gelinmiştir. Bu olayları değerlendiren Başgil, şunları söylemiştir;

Kanaatimizce, Demokrat Parti’nin iktidardan düşmesinin ana sebebi ve Türkiye’nin şu an acısını çektiği sıkıntıların kaynağı, muhalefetin sinsi manevralarıdır. Gerçekten de Menderes hükümetinin haksızlıklarının, suiistimallerinin Türkiye’de yeni bir şey olduğunu kimse iddia edemez. Sadece İnönü devrine baktığımızda bile, bunların çok daha beterlerini görürüz. Ne var ki, Menderes’in karşısına dikilen sistemli ve acımasız muhalefet, onu çileden çıkarmaya ve yeni yanlışlara itmeye çalışmaktan başka bir şey yapmadı.²⁹⁶

Darbeyi planlayan cunta, işleri hızlandırarak son şeklini vermek ve bu fırsattan yararlanmak için harekete geçmiştir. Ancak darbenin lideri olan Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, darbenin hemen öncesinde zorunlu bir izne ayrılmıştır. Bu durum üzerine Cemal Gürsel, bir bildiri kaleme alarak şunları belirtmiştir; “Bu sıralarda memlekette esen hırslı politika havasının zararlı tesirlerinden kendinizi korumasını biliniz. Bütün gayretimiz, memleket müdafaası için, lazım olan kudretimizi arttırmaya ve onu en yüksek dereceye çıkarmaya hasretiz.”²⁹⁷

Bu bildiri, darbecilere moral vermek amacıyla yazılmıştır. Ancak Cemal Gürsel’in zorunlu izinden dönüp İzmir’e gitmesi, darbe planını alt üst etmiştir. Cemal Gürsel, 3 Mayıs 1960 tarihinde Milli Savunma Bakanı’na yazdığı uzun bir mektupta, mevcut durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve önlemler alınması gerektiğini vurgulamıştır.²⁹⁸ Cemal Gürsel, darbenin yaklaştığını hissettiği anda, hükümeti

²⁹⁵ Rasim Ekşi, **Yassıada Çılgılığı 27 Mayıs Darbesi ve İdam edilen Hasan Polatkan’ın Savunması**, (İstanbul: Kızılçelebi Yayınları, 2005), 23 – 70.

²⁹⁶ Başgil, **age**, s, 169.

²⁹⁷ Şükran Özkaya, **Adım Adım 27 Mayıs**, (İstanbul: İleri Yayınları, 2005), 152.

²⁹⁸ Özdağ, **age**, s, 288.

gerginlik hakkında uyararak, gerekli adımların atılmasını beklemiş ve durumun ciddiyetini vurgulamıştır. Bu uyarılar, darbenin hazırlık aşamasındaki gelişmeleri göstermektedir. Ancak, bu uyarılar da diğerleri gibi hükümet tarafından dikkate alınmamıştır.

Müdahale yapmak için doğru zamanı bekleyen cuntacılar da 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gecenin sabahında harekete geçmiş ve Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. Alparslan Türkeş, sabah saat 04.30'da radyoda yaptığı konuşmasında, "Kardeş kavgasına meydan vermemek ve demokrasiyi içine düştüğü buhrandan kurtarmak" gerekçesiyle yönetimi devraldıklarını duyurmuştur.²⁹⁹

27 Mayıs günü, ülkenin dört bir yanında DP üyeleri ve destekçileri tutuklanmış, stratejik öneme sahip bölgeler güvence altına alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ı gözaltına almıştır. Eş zamanlı olarak Meclis Başkanı Refik Koraltan, İçişleri Bakanı Namık Gedik ve diğer DP milletvekilleri de evlerinden alınarak Kara Harp Okulu'na götürülmüştür.³⁰⁰ Müdahale gerçekleştiği sırada Eskişehir'de olan Başbakan Adnan Menderes, müdahale haberini aldıktan sonra Kütahya'ya doğru yola çıkmıştır. Menderes'in bulunduğu yer, Eskişehir'deki I. Hava Üs Komutanı Tuğgeneral Turgan tarafından tespit edilmiş ve Adnan Menderes, Kütahya'daki Hava Er Eğitim Tugayı Komutanı Albay Süleyman Demet tarafından tutuklanmıştır.³⁰¹ Menderes, Kütahya'da uçağa bindirilerek Eskişehir Hava Üssü'ne götürülmüştür. 27 Mayıs 1960 Darbesi, sadece 4 saatte tamamlanmıştır. Tutuklamalardan sonra Demokrat Parti kapatılmış, partiye yakın olan devlet memurları görevden alınmış, bazıları da sürgüne gönderilmiştir. Ayrıca Yassıada Mahkemeleri gibi olağanüstü mahkemeler kurulmuş ve tartışmalı mahkûmiyetler gerçekleştirilmiştir.

Yassıada'da gerçekleştirilen yargılamalarda, birçok farklı dava görülmüştür. Bu davalarda, sanıklar çeşitli suçlamalardan yargılanmış, bazı davalar ise tuhaflıkları ile dikkat çekmiştir.³⁰² Yassıada'da gerçekleştirilen yargılamalar sonucunda,

²⁹⁹ Aydın, Taşkın, **age**, s, 63-64. Bu bildiride, hareketin tarafsızlığı, hiçbir parti veya gruba karşı olmadığı, hukuka bağlı olduğu ve tüm işlemlerin hukuk çerçevesinde gerçekleşeceği vurgulanmış, NATO'ya ve CENTO'ya bağlı kalınacağı ifadelerine yer verilmiştir.

³⁰⁰ **age**, s, 64.

³⁰¹ **age**, s, 65.

³⁰² "Köpek Davası", Türkiye'de Cumhurbaşkanı'nın yargılandığı ilk davadır. 14-24 Ekim 1960 tarihleri arasında gerçekleştirilen davanın konusu, Afganistan kralının, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hediye ettiği Afgan tazi cinsi köpeğin, Atatürk Orman Çiftliğe satılarak elde edilen gelir ile Ödemiş İlçesi Mursalı köyüne çeşme yaptırılmasıdır. Cumhurbaşkanı ve dönemin Tarım Bakanı, bu satış ile

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Meclis Başkanı Refik Koraltan, Agah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişoğlu, Bahadır Dülger, Emin Kalafat, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu ve Zeki Erataman gibi önde gelen DP üyeleri Anayasa'yı ihlal suçundan idam cezasına çarptırılmıştır.³⁰³ İdam cezası verilen 12 kişiden sadece üçünün; Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın cezaları infaz edilmiştir. 15 Eylül 1961'den 16 Eylül'e geçilen gece saatlerinde, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun idamı, 17 Eylül Pazar günü saat 13.25'te de Adnan Menderes'in idamı gerçekleştirilmiştir.³⁰⁴

Yassıada'daki Yüksek Adalet Divanı'nda duruşmalar, 14 Ekim 1960 tarihinde başlamış ve 15 Eylül 1961 saat 15.20 itibarıyla sona ermiştir. 203 gün süren Yassıada duruşmalarında, 19 dosya incelenmiş ve 529 sanık hakkında yargılama yapılmıştır. Ayrıca, toplamda 1063 tanık ifadesi alınmıştır.³⁰⁵ Yargılanma süreci boyunca, yargıçların sanıklara karşı tavrı oldukça eleştirilmiştir.³⁰⁶ Aynı şekilde, sanık avukatlarına karşı uygulanan kısıtlamalar da savunma hakkını engelleyen talihsiz bir yaklaşım olarak nitelendirilmiştir. Duruşmaların yapıldığı günlerde, Yassıada'ya ulaşımın zorlaştırılması da eleştirilen konular arasında yerini almıştır. Bir diğer konu da yargılamalar devam ederken, basında Yassıada sanıkları ile ilgili hakaret içeren

makamlarını kötüye kullanmak suçundan yargılanmış ve mahkûm edilmişlerdir. Ayrıntılar için bkz. Kurtul Altuğ, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, (İstanbul: Koza Yayınları, 1976), 120-121. "Bebek Davası" Başbakan Adnan Menderes ile Doktor Fahri Atabey'in yargılandığı davadır. Menderes, gayri meşru bebeğini Dr. Fahri Atabey'e öldürtmek ile suçlanmıştır. İki sanık da davadan beraat etmiştir. Bebek Davası, Adnan Menderes'in beraat ettiği tek davadır. Ayrıntılar için bkz. Filiz Çolak, Bir Devre Adını Veren Başbakanın Hazin Sonu: Adnan Menderes'in Yassıada Günleri, **Akademik Tarih ve düşünce Dergisi**, c.9, s.4, (2022): 1218-1241.

³⁰³ Yassıada'da DP üyelerinin aldığı cezalar ise şöyledir: Beraat Eden: 47 Kişi, Dört yıl hapis alan: 143 Kişi, Beş yıl hapis alan: 117 Kişi, Altı yıl hapis alan: 15 Kişi, Yedi yıl hapis alan: 6 Kişi, Sekiz yıl hapis alan: 2 Kişi, On yıl hapis alan: 17 Kişi, On beş yıl hapis alan: 2 Kişi, Yirmi yıl hapis alan: 1 Kişi, Müebbet hapis alan: 30 Kişi, Ölüm cezası alan: 14 Kişi. Gül Tuba Dağcı, **Osmanlıdan Cumhuriyete Ordu Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Darbesi**, (İstanbul: İlgi Yayınları, 2006), 32-106.

³⁰⁴ Türkiye Çalışmaları Grubu, **50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak**, (Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010), 21. Sezai Akdağ, "Yassıada'da Kararlar Nasıl Verildi?", **ATA Dergisi: Tarihi Objektiften 27 Mayıs İhtilali ve Yüksek Adalet Divanı Sempozyumu Özel Sayısı**, s. 5, (1993): 132

³⁰⁵ Ayrıntılar için bkz. Sezai Akdağ, **age**, s, 133-134. Başka bir kaynakta ise, Yassıada mahkemelerinde 18 davanın incelendiği, 202 celsede, toplamda 701 sanığın yargılandığı ve 1068 tanığın dinlendiği yazılmıştır. SDE, **age**, s, 12-13.

³⁰⁶ Yassıada Mahkeme Başkanı Salim Başol'un tavrı sanıklara ve sanık avukatlarına karşı oldukça serttir. Başol, dava boyunca sanıkları sürekli azarlamıştır. Örneğin; Menderes'in konuşmasına izin vermeyen Başol "sizi buraya tıkan böyle istiyor-Eğer ben kesin deyince kesmezseniz kestirmesini bilirim" gibi cümleler kurmuştur. Menderes'in avukatına da "daima böyle lüzumsuz şeyler söylersiniz zaten, sizi susturmak için ne yapmalı, susmazsanız sustururum" demiştir. Hasan Polatkan'ı da kendisini savunduğu bir anda "öyle şey olmaz, kısa kes, az konuş" gibi ifadeler kullanarak azarlamıştır. Ayrıntılar için bkz. SDE, **age**, s, 21-22

yayınlar yapılmasıdır. Gazetelerde her gün devrik hükümetin üyeleri hakkında karalama haberlerine yer verilmiştir.³⁰⁷

27 Mayıs darbesi sonucunda mevcut hükümet görevden alınarak bir “ara dönem” hükümeti kurulmuştur. Orgeneral Cemal Gürsel, Millî Birlik Komitesi Başkanlığı’nın yanı sıra “Devlet ve Hükûmet Başkanı” olarak ilan edilmiş, Albay Alparslan Türkeş ise Başbakanlık Müsteşarı olarak atanmıştır. Tümgeneral Cemal Madanoğlu da “Ankara Komutanı” olarak görev almıştır. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına I. Ordu Komutanı Korgeneral Cemal Tural, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına Albay Namık Kemal Ersun getirilmiştir.³⁰⁸ Bu hükümette görev alacak kişilerin, herhangi bir partiye üye olmayan, ancak ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmış kişiler olmalarına özen gösterilmiştir. Bu atamalar, darbenin hemen ardından ülkenin yönetimini askeri bir komitenin eline geçirdiğini göstermektedir.

Darbeyi gerçekleştiren askeri kadro incelendiğinde, askeri hiyerarşinin göz ardı edildiği ve rütbesi düşük subayların generalleri ve siyasi yönetimi ele geçirdiği görülmektedir. Emir komuta zincirinin ihlal edildiği bu darbe girişimine karşı çıkan diğer yüksek rütbeli subayların, olayları engellemek amacıyla emeklilik için tatilde oldukları ve darbeden haberdar olmadıkları iddiasıyla Cemal Gürsel’in darbenin liderlerinin başına getirildiği iddiaları kaynaklarda yer almaktadır.

Cunta, her an ortaya çıkma ihtimalini göz önünde bulundurmuş ve her adımda son derece dikkatli davranmıştır.³⁰⁹ 18 Mayıs 1960’ta Ankara’da, cunta üyeleri arasında son derece önemli bir toplantı gerçekleşmiştir. Bu toplantıya, İstanbul’dan Orhan Kabibay’ın yanı sıra Sezai Okan, Sami Küçük, Ekrem Acuner, Ertuğrul Alatl, Fikret Kuytak, Muzaffer Yurdakuler katılmıştır. Toplantıda, darbe planı bir kez daha gözden geçirildikten sonra, planın en kısa zamanda uygulanması kararı alınmıştır. Bu kararın alınmasında siyasi gelişmelerin yanı sıra, cunta üyelerinin deşifre olma riski etkili olmuştur. Tarih belirleme konusunda, 20 Mayıs’ta Hindistan başbakanının yapacağı ziyaret nedeniyle darbenin uluslararası bir krize yol açmaması için ziyaret sonrasına bırakılması kararlaştırılmıştır. Toplantıda, sadece darbenin zamanlaması değil, aynı zamanda darbe sonrası planlamalar da ele alınmıştır. Oluşturulacak kabinede, sivil ve askeri dengenin nasıl sağlanacağı tartışılmış ve sonuç olarak Milli

³⁰⁷ Sanıklar hakkında yapılan haberlere bir sonraki bölümde ayrıntılarıyla yer verilmiştir.

³⁰⁸ Albayrak, *age*, s, 541.

³⁰⁹ İpekçi ve Coşar, *age*, s, 154-158

Savunma, İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarının askeri, diğer bakanlıkların ise sivil olması kararlaştırılmıştır.³¹⁰

23 Mayıs 1960 Pazartesi günü, daha sonra cunta üyelerinden olan İrfan Baştuğ'un evinde darbe planı son aşamaya taşınmıştır. Genç subaylar, darbenin bir an önce gerçekleşmesini istemişler, ancak Cemal Madanoğlu daha sakin bir yaklaşım benimsemiştir. Madanoğlu, öncelikle görevdeki Kuvvet Komutanlarına bilgi verilmesi, Cumhurbaşkanı'nın istifaya davet edilmesi ve eğer istifa etmezse ordunun yönetimi devralacağının belirtilmesi gerektiğini önermiş, ancak bu öneri kabul edilmemiştir. Tüm görüşmeler sonucunda darbenin, Adnan Menderes'in Atina'ya yapacağı gezi sırasında, 25-26 Mayıs gecesi gerçekleşmesi planlanmıştır.³¹¹ Ancak Adnan Menderes'in, Atina ziyaretini iptal edip 25 Mayıs'ta Eskişehir'e gitme kararı alması, darbenin tarihini 26-27 Mayıs'a ertelenmesine yol açmıştır.³¹²

Adnan Menderes, Eskişehir'de konuşma yaparken cunta, hükümeti devirmek için harekete geçmiştir³¹³. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Fransız gazetelerine verdiği demeçte, en kısa sürede seçimlere gidileceğini belirtmiş, ancak bu ifade de Adnan Menderes'in mikrofonsuz konuşması nedeniyle yeterince duyulmamıştır.

27 Mayıs askeri müdahalesi, Türkiye'nin çok partili demokrasi deneyiminde önemli bir kesit olmuştur. Araştırmacılara göre, 27 Mayıs Darbesi'nin birçok nedeni vardır; bir bakış açısına göre, 27 Mayıs'a yol açan süreçte, iktidarın mutlak hâkim olduğu ve her koşulda bu hakimiyeti sürdürmek isteyen bir yönetimin varlığı, toplum düzeninin bozulmasına ve kaosu ortaya çıkmasına yol açmıştır³¹⁴. Başka bir deyişle,

³¹⁰ age, s, 168

³¹¹ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, (1954-1960), (İstanbul: Remzi Kitapev,2000), 393-394 darbenin planlama sürecinde Adnan Menderes'in şehir dışında olması tesadüfi bir durum değil, aksine Milli Birlik Komitesi tarafından bilinçli bir tercihti. Bunun nedeni, Türkiye'nin ABD ile yaptığı ikili anlaşmalarda, hükümete karşı silahlı bir saldırı gerçekleşmesi durumunda ABD'nin müdahale edebileceği ihtimaliydi. Bu nedenle Komite, Adnan Menderes'in şehir dışında bulunmasını bir fırsat olarak gördü ve darbe planını uygulamak için bu fırsatı değerlendirdi.

³¹² Abdi İpekçi'ye göre, darbenin ertelenmesi üç ana gruba ayrılabilir. Birincisi, Sami Küçük' ün belirttiği nedenle, 25 Mayıs gecesi yapılan toplantıda Ekrem Acuner'in, harekete katılacak olanların bir orgeneral olmadan destek vermeyeceklerini açıklamasıydı. İkincisi, toplantının başında Acuner'in bu şartı koymasına rağmen, tümgeneral rütbesine sahip olan Cemal Madanoğlu'nun bulunmaması nedeniyle Sezai Okan'ın Acuner'e karşı sert bir konuşma yaparak arkadaşlarının evlerine gitmelerini istemesiydi. Üçüncüsü ise bir gün sonra Acuner ve arkadaşlarının bu şartı uygulamayacaklarını belirtmeleriyle darbenin gerçekleşmiş olmasıydı. Sami Küçük, **Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Hareketi**, (İstanbul: Mikado Yayınları, 2008), 92.

³¹³ Muhsin Batur, **Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası**, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985), 79-86.

³¹⁴ Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantiği ve 27 Mayıs İhtilali**, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993), 292.

siyasi otoritenin tekelleşmesi ve diğer görüşlerin dikkate alınmaması, ülkede istikrarsızlık ve huzursuzluğun artmasına neden olmuştur.³¹⁵ Çelebi'ye göre, DP iktidarı ile muhalefet arasındaki sorunlar, ekonomik zorluklar, ülkenin çok partili sistem konusundaki deneyimsizliği ve 1924 Anayasası'nın çoğunluk partisinin hakimiyetini sınırlayacak kurumları oluşturmaması gibi faktörler, 27 Mayıs 1960 müdahalesinin tetikleyicileri olmuştur.³¹⁶ Ayrıca, iktidarın planlı ekonomi sistemini uygulamama, ekonomik sorunlar ve bunun toplumsal rahatsızlık yaratması, iktidarın demokrasi dışı yöntemlere başvurarak muhalif partileri ve medya organlarını bastırma politikası, bağımsız olması gereken yargı ve üniversite kurumlarını kendi denetimi altına alma isteği gibi faktörler, darbenin nedenleri olarak gösterilir. Tüm bu nedenler, toplum içinde gerilim yaratarak kardeş kavgalarına yol açmıştır.

Nadir Benderlioğlu'nun torunu Ayşin Hanım'ın anlattığına göre darbe gecesi, Nadir Bey, "Allah müstahakkını versin, bunun arkası gelir. Artık kim erken kalkarsa ihtilal yapar. Asker bu işe karışmamalıydı. Demokrasi böyle olmaz." şeklinde tepki göstermiştir. Benderlioğlu'nun söylediği bu sözlerde ne kadar haklı olduğu sonraki yıllarda açıkça görülmüştür. Benderlioğlu ayrıca Menderes'in asılma kararını radyodan öğrendiğinde, "Keşke uçak kazasında ölseydi. Evet, hataları vardı ama hak ettiği bu değildi." demiştir. Benderlioğlu, müdahale sonrasında bir gece gözaltında tutulmuş, gazetesini bastırdığı Nasreddin Basımevi taşlanmış ve gazetesini de kapatılmıştır.³¹⁷ Nadir Benderlioğlu, DP'nin hatalarını değerlendirerek ihtilalin nedenlerini şöyle ifade etmiştir;

Demokrat Parti teşkilatı, 1954 senesinden beri kendi bünyesine sokulup yuvalanmış menfaatçiler telkin ve tafsilatı ile adım adım demokrasiden uzaklaşmıştır. Hele ki 1957 seçiminde sonra seçim kanunu, basın kanunu ve insan haklarını ilgilendiren kanunlarda yaptığı değişiklikler, milli bünyeyi sarsmış ve şaşırtmıştır. Son senelerde dikta ve polis rejiminin bütün fenalıklarıyla tatbiki kalkışması, bardağı taşıran son damla olmuştur. Bu hareketleri yapan kişiler hıyanetle itham edilmiş, bozguncu ve 5. kol adıyla damgalanmıştır. Teşkilatı ve bütün kademleri kendi çıkarları için cahil, ehliyetsiz ahlak düşkünleriyle ve kendi adamlarıyla

³¹⁵ Suna Kili, **1960-1975 Döneminde CHP'de Gelişmeler**. (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1979), 135.

³¹⁶ Onur Çelebi, **Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015), 205.

³¹⁷ Merve Aslan, **Demokrat Parti Döneminde Yerel Gazete Örneği: Demokrat Akşehir Gazetesi (1952-1960)**, (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 143.

doldurmuşlardı. Bu zümreye karşı mücadele eden, partiyi düzeltmek isteyen hakiki demokratlar kenara atılmıştı. Bu gidişe, Milli Birlik Komitesinin de dediği gibi millet, kardeş kavgasından kurtaracak hiçbir çare kalmadığını görünce bütün imanıyla haykırmak zorunda kalmıştır. Şimdi vazifemiz, Milli Birlik hükümeti etrafında toplanmaktır. Partilerde dile düşmüş partililerin fiilleri ve mali durumları için amansız ve af edilmez hesap istemesini istiyoruz.³¹⁸

Hikmet Özdemir de 27 Mayıs'ın, milli kurtuluş savaşı tarzında bir ihtilal değil, politik iktidarın bir sınıftan diğerine geçtiği bir “devrim” şeklinde nitelendirilmemesi gerektiğini söylemiştir. Bu bağlamda, askerlerin yönetimi ele geçirmesi ve parlamenter demokrasinin kesintiye uğraması sebebiyle “darbe” terimi kullanılması daha uygun olacaktır. Bununla birlikte, olayın sıradan bir darbe olarak kabul edilmesi de doğru değildir. Zira 27 Mayıs darbesinin gerçekleştirilmesine, belirli bir çevrenin destek verdiği görülmektedir. Bu nedenle, darbeyi gerçekleştirenler dâhil birçok kişi darbenin yapılmasını beklenmeyen bir şekilde memnuniyetle karşılamıştır.³¹⁹ DP'nin uygulamalarına karşı olan bazı halk kesimleri, muhalefet partileri, ordunun büyük bir kesimi, eleştirel gazeteler ve üniversiteler, müdahalenin gerçekleşmesine olumlu yaklaşmış ve bu sürecin bir parçası olarak etkili olmuşlardır.

Bülent Tanör de DP'ye karşı biriken sosyal, siyasal ve ekonomik muhalefetten bahsederek, bu muhalefetin belirli bir toplumsal temele ve tabana sahip olduğunu dile getirmiştir.³²⁰ Aynı zamanda Tanör, 27 Mayıs'ı diktatörlüğe giden bir süreci durduran bir hamle olarak görmüş, sivil toplumun ilerlemesine zemin hazırlayan bir adım olarak da değerlendirmiştir. Ancak bu yaklaşım, askeri müdahalelerin genellikle otoriter ve özgürlüğe karşı bir tutum olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.³²¹

Genel olarak, DP iktidarına karşı oluşan muhalif aydınlar, iktidarın politikalarını Cumhuriyet ideallerinden sapma olarak görüp karşı çıkmışlardır. Bu nedenle DP iktidarını deviren 27 Mayıs darbesine büyük destek vermişlerdir. Darbenin ardından, aydınlar arasında darbeye hukuksal bir zemin oluşturma çabaları dikkat çekmiştir. Ancak bu tutum, Türk demokrasisi için bir sorun teşkil etmiştir. Aydınlar,

³¹⁸ “Ordumuz Bir Kere Daha Millet Kaderine El Koymak Zorunda Kaldı”, **Demokrat Akşehir Gazetesi**, 3 Haziran 1960, 1-2.

³¹⁹ Özdemir, **age**, s, 229-230.

³²⁰ Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789–1980)**, 4. bs. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 9–11.

³²¹ İlyas Doğan, **Çok Partili Dönem ve Türkiye’de Sivil Toplum, (1945–2000)**, **Kamu Hukuku Arşivi**, (KHUKA), c. 2, s. 10, (2007): 86.

demokrasi sürecini ilkesel değil faydacı bir perspektifle değerlendirmişlerdir. Seçilmiş bir iktidarı, politikalarını benimsemedikleri gerekçesiyle askeri bir darbe ile görevden uzaklaştırmanın haklılığını savunmuşlar ve bunu demokratik bir anlayışla bağdaştırmaya çalışmışlardır.

27 Mayıs askeri müdahalesi, Türkiye'nin siyasi tarihinde tartışmalı bir konu olmuş ve farklı görüşlere yol açmıştır. Müdahaleye açıkça övgülerde bulunan ve DP iktidarının meşruiyetini yitirdiğini savunan yazarların yanı sıra, müdahaleyi demokrasi bağlamında değerlendiren ve demokrasiye karşı işlenen bir suç şeklinde yorumlayan yazarlar da vardır. Bazı yazarlar da müdahalenin haklı bir hareket olduğunu savunmuş, ancak müdahale sonrası kabul edilen 1961 Anayasası'nı eleştirmiştir. 1982 Anayasasını hazırlayan Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı, 27 Mayıs'ı haklı bir ihtilal olarak değerlendirenlerden biri olarak müdahaleyi;

27 Mayıs'ta Türk milleti adına Silahlı Kuvvetlerimiz, gayri meşru duruma düşmüş bir iktidarı tasfiye etmiştir. Aydınların, totaliter eğilimli bir idareye karşı ayaklanması, direnme hakkını kullanması doğaldır. Hürriyet mücadelesi daima aydınlar tarafından yapılmıştır. Çünkü aydın, düşünür ve düşündükçe hürriyeti ister... Hürriyete karşı baskı, toplum hürriyeti benimserse, başarısızlığa uğramaya mahkûmdur. Bilakis baskı altına alınan toplumda, karanlıklara gömülen hürriyet fikri, eğer toplumun ihtiyaçlarını karşılıyorsa, karanlıklardan keskin kılıçlar halinde çıkar. Bizde de böyle olmuş, ilkel görüşleriyle her şeyi satın alabileceğini sanan 1950–1960 iktidarı, satın alınamayacak varlıkların mevcut olduğunu böylece anlamıştır. Cumhuriyeti gençliğe emanet eden Atatürk'ün dehası bir kere daha anlaşılmıştır, şeklinde yorumlamıştır.³²²

Davut Dursun'un değerlendirmesi de darbeye destek veren kesimleri ve bu kesimlerin motivasyonlarını ele almaktadır. Bu değerlendirmeye göre, darbeye destek verenler arasında üniversite gençliği, öğretim üyeleri ve ekonomik sıkıntılar yaşayan bireyler bulunmaktadır. Ayrıca, bu kesimlerin siyasi görüş ve değerler açısından CHP'nin temsil ettiği değerlere daha yakın oldukları belirtilmektedir. CHP ile yakın ilişkisi bulunan bu kesimlerin, DP iktidarının olumsuz etkilerinden rahatsızlık duyduğu ve darbeyi desteklediği vurgulanmaktadır. Bu değerlendirmede, DP iktidarı döneminde kenar güçler olarak kabul edilen esnaf, köylü ve küçük burjuvazinin

³²² Orhan Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, 2. bs. (İstanbul: Yenilik Basım Evi, 1973),121.

merkeze yaklaşmaya başlamasıyla birlikte, merkezde kabul edilen sınıflarda sert tepkilerin oluştuğuna dikkat çekilmektedir. Davut Dursun'un analizi, darbeye destek veren kesimlerin siyasi ve ekonomik arka planını aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, darbenin sosyal ve siyasi dinamikleri üzerindeki etkisini açıklamaya çalışmaktadır.³²³

Bir başka görüşe göre de 27 Mayıs askeri müdahalesinin sivil toplum ya da direnme hakkıyla doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bu müdahalede asıl önemli olan, askerlerin sivil yönetimi devirmeye teşebbüs etmesidir. Müdahaleye zemin hazırlayan düşünce, sivil toplum tepkisi değil, sadece CHP sempatizanı bazı üniversite hocaları, az sayıda üniversite öğrencisi ve onlarla aynı ideolojik bakışı paylaşan bazı basın mensuplarını kapsayan bir gruptur. Bu nedenle müdahalenin meşruluk sorunu, bu kesimler arasında önemli değildir.

Bununla birlikte meşruluk, sivil-toplumsal bir değer olarak kabul edilirse, bu süreçte halkın büyük bir çoğunluğu müdahale gelişmelerine dahil olmadığından, müdahalenin meşruluğu, halkın geniş kesimleri arasında sınırlıdır ve müdahaleye karşı olanlar çoğunluktadır.³²⁴

Bu tür değerlendirmelerin çelişkili bir durumu yansıttığını söylemek mümkündür. DP iktidarının demokrasiye uygun olmayan uygulamaları karşısında, demokrasiyi savunma iddiasındaki bir grup aydın ve yazarın askeri müdahaleyi desteklemesi, demokratik değerlerle çelişen bir durumu temsil eder. Çünkü demokrasi, seçimle işbaşına gelmiş bir hükümetin, yine seçimle değiştirilmesi gerektiği temel prensibi üzerine kuruludur. Ancak bu çelişki; o dönemdeki siyasi gerginlikler, ideolojik ayrışmalar ve DP iktidarının bazı antidemokratik uygulamalarıyla açıklanabilir. Bazı aydınlar, DP iktidarının Cumhuriyet değerlerine aykırı hareket ettiğini düşünerek, bu değerleri koruma amacıyla müdahaleyi desteklemiş, demokrasi ve özgürlüklerin korunması amacıyla atılmış bir adım olduğunu düşünmüş olabilirler. Ancak demokrasiyi koruma amacıyla demokratik olmayan bir yöntemi benimsemek karmaşık bir durumdur ve uzun vadede demokratik değerleri tehlikeye atabilir. Bu nedenle, bu tür çelişkili değerlendirmeler, eleştiriye tabi tutulmuş ve tartışmalara yol açmıştır.

³²³ Davut Dursun, **27 Mayıs Darbesi- Hatıralar / Gözlemler / Düşünceler**, (İstanbul: Şehir Yayınları, 2003), 25–26.

³²⁴ Mustafa Erdoğan, **Liberal Toplum Liberal Siyaset**, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993), 372

Sonuç olarak, 27 Mayıs 1960'ta devlet yönetimini üstlenmiş olan Milli Birlik Komitesi, hemen ilk günlerden itibaren büyük destek görmüş, özellikle basın 27 Mayıs müdahalesini her yönden desteklemiş ve meşrulaştırmaya çalışmıştır. Müdahalenin, basında bu denli destek görmesi ve çeşitli haberler ile meşrulaştırılmaya çalışılması, üzerinde durulması gereken bir konudur. Zira basının, özellikle kurulduğu günden bu yana basın özgürlüğü, kişi hak ve hürriyetleri, ifade özgürlüğü gibi konularda sıkıntı yaşayan ve birçok sorun ile baş etmeye alışan Türk basınının müdahaleyi meşrulaştırması ayrıca ilginçtir.

3. TÜRK BASININDA 27 MAYIS 1960

Türkiye siyasi hayatının kırılma noktası olarak adlandırabileceğimiz 27 Mayıs 1960 müdahalesi sonucunda, basın, özellikle ön plana çıkardığı ya da arka planda bıraktığı, yazmayı ya da yazmamayı tercih ettiği konular ile toplumsal ve siyasi hayatın şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Olağan dönemlerde özgürlük, demokrasi, hürriyet gibi kavramların en büyük savunucusu ve destekçisi olan basının, 27 Mayıs müdahalesinde sergilediği tutum, Türk siyasi yaşamında ve Türk basın tarihinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur.

DP iktidarının ilk yıllarında gerek Adnan Menderes gerekse diğer DP'liler, kamuoyuna ulaşılmasında ve kamuoyunun yönlendirilmesinde basının oldukça etkili bir araç olduğunu kabul etmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar da “[...] bir kuş, kanadına kuvvetin nereden geldiğini bilmelidir. Biz DP olarak kanadımıza kuvvetin sizlerden geldiğini biliyoruz” diyerek bu desteğin ne kadar önemli olduğunun bilincinde olduklarını ifade etmiştir.³²⁵ Ancak 1954 seçimlerinde halktan çok büyük destek alan parti, millet iradesinin tek temsilcisi olduğunu düşünmüş ve basının verdiği desteğe eskisi kadar ihtiyacı olmadığı yanılgısına düşmüştür. Üstelik sadece basını değil, üniversite gençliği ve aydın çevreleri de ikinci plana atmıştır.

Halkın iktidarı bu denli desteklemesi DP'lileri yapılan işlerin doğruluğuna ve devam edilmesi gerektiğine inandırmıştır. İlerleyen süreçte anlaşılabileceği ki bu düşünce çok yanlıştır ve DP'nin sonunun gelmesinde oldukça etkili olmuştur. Basın, bir dönem iktidara gelmesi için tam destek verdiği DP'yi sonrasında iktidardan indirmek için çalışmıştır. 27 Mayıs'a giden süreçte incelenen gazeteler de yapılan haberler bu durumu açıkça göstermektedir.

Türk basınının geneli bu dönemde askeri müdahaleye ve müdahalecilere destek vermekle kalmamış, müdahalenin gerçekleşmesinde ve sonrasında meşrulaşması için de oldukça fazla çaba harcamıştır. Özellikle ordudaki hiyerarşi göz ardı edilerek bir grup düşük rütbeli subayın gerçekleştirmiş olduğu müdahalenin toplum nezdinde

³²⁵ Dursun, 2018, *age*, s, 153

destek görmemesi önemli bir sorun teşkil edeceğinden, basın bu müdahaleyi meşrulaştırma çabaları da hayati derecede önemli olmuştur.

Araştırmanın bu bölümünde, 27 Mayıs askeri müdahalesi gazetelerde yapılan haber ve köşe yazılarının içeriklerine göre belirli konu başlıkları altında incelenmiştir. Türkiye'nin yeni siyasi dinamikleri göz önünde bulundurularak basının takındığı tavır, belirlenen temalar kapsamında normatif medya kuramları çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca araştırmanın örneklemini oluşturan Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri hakkında da monografik bir çalışmaya yer verilmiştir.

3.1. Gazeteler

Gazetelerin, 27 Mayıs müdahalesine karşı takındıkları tavrın nedenlerinin daha net anlaşılması için tarihi bilgileri, yazar kadroları ve yayın politikaları gibi bilgilerin bilinmesi son derece önemlidir. Özellikle mevcut hükümete olan yaklaşımlarının, kurdukları siyasi ilişkilerin ve siyasi ideolojilerinin tespit edilmesi, kuramsal açıdan sağlıklı bir değerlendirilme yapılabilmesi açısından değer taşımaktadır. Bu yüzden Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri, biçimsel ve teknik özellikleri göz ardı edilerek, araştırmanın konusu itibarıyla kuruluş tarihleri ile müdahalenin gerçekleştiği tarihe kadar incelenmiştir. Ayrıca gazeteler hakkında bir çıkarımda bulunulması için yapılan yayınlardan örnekler verilmiştir.

3.1.1. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi, Millî Mücadele yıllarının önemli gazetelerinden Yenigün gazetesinin sahibi Yunus Nadi'nin önderliğinde 7 Mart 1924 tarihinde, Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel ortaklıkları ile İstanbul'da kurulmuştur³²⁶ Gazetenin adını Mustafa Kemal koymuştur.³²⁷ Gazete, Cumhuriyet rejiminin

³²⁶ Aysun Köktener, **Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), s. 13. 1879 Yılında Muğla'da doğmuştur. İki farklı kültür dünyasında eğitim yaşamı geçirmekle birlikte eğitim yaşamına Rodos'ta başlamış sonrasında Süleymaniye Medresesi'nde ve akabinde Mekteb-i Sultani'de tamamlamıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası 1909 yılında Selanik'e gitmiş ve buradaki İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ait Rumeli gazetesinde başyazarlık görevi ile gazeteciliğe başlamıştır. Balkan Savaşı, kariyerinde önemli etki bırakmış, Tasvir-i Efkâr gazetesinin başyazarlarını yazmaya başlamış, yazıları ile askerlere moral vermeyi kendisine görev edinmiştir. Mustafa Kemal ile güçlü dostluğu ilerleyen yıllarda matbuatın güçlü ismi haline getirmiştir. Nadi, Birinci Dünya Savaşı bitimi ile 12 Nisan 1920'de Yeni Gün gazetesinin yayımlanmasında yer almıştır. Yunus Nadi, 28 Haziran 1945 yılında İsviçre'de yaşamını yitirmiştir. Ayrıntılar için bkz. Emrah Safa Gürkan, **Cumhuriyet'in 100 İsmi Büyük Devrimin Portreleri**. 1. Baskı, (İstanbul: Mundi Yayınları, 2023), 271-273.

³²⁷ İnüç, 1992, age, s. 64.

kuruluşundan 27 Mayıs'a kadar geçen sürede her dönemde etkin olarak yayın hayatına devam etmiş olması ve yaşanmış her olaya tanıklık etmesi açısından diğer üç gazeteden farklıdır.

Yeni rejimin ideolojisi ile aynı doğrultuda hareket eden bir yayın politikasına ve Kemalist siyasi bir söyleme sahip olan Cumhuriyet gazetesi, yapılacak olan devrimler hakkında toplumun bilgilendirilmesi amacı ile kurulmuş, yüklendiği bu önemli misyon ile Türk basın tarihinin önemli gazetelerinden biri olmuştur.³²⁸ Siyasi bir gazete olarak yayın hayatına başlayan gazete, yayın hayatı süresince kurucu ideolojinin yanında yer almış ancak toplumsal dinamiklere göre bazı dönemler de muhalif tarafta yer almıştır. İlk sayısında Yunus Nadi, sunuş yazısında gazetesini tanıtırken, "Cumhuriyet, Türkiye'de büyük kavgalarla elde edilmiş tarihi bir sonuçtur. [...] Biz onun temsilcisi ve koruyucusuyuz." sözleri ile demokratik bir rejimin oluşmasını ve korunmasını hedeflediklerini ifade etmiştir.³²⁹ Yunus Nadi yazısında ayrıca tarafsız bir gazete olduklarının altını çizmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin kuruluş nedenlerinden biri de Cumhuriyet rejiminin karşısında olan İstanbul basının hilafet yanlısı ve rejim karşıtı yayınlarına karşılık vermektir. Millî Mücadele sona ermiş, zafer kazanılmıştır ancak Babıali'deki kalem savaşı henüz sona ermemiştir. Hilafet yanlısı basın, hükümetin katkıları ile kurulduğunu iddia ettikleri gazeteyi, "rejim muhafızlığı" yapmakla suçlamışlardır.³³⁰

Devrimlerin tamamına destek olan ve benimsenmesi için çaba gösteren gazete, 1928 yılında kabul edilen harf devrimi sonrası Latin harflerini kullanan ilk gazete olmuştur. Ayrıca ölçü birimlerinin değişmesini, hafta sonu tatilinin pazar gününe alınması gibi daha birçok değişiklikte hükümetin yanında yer almıştır.³³¹ Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi'nin ortaklıktan ayrılması sonucu 1930'larda gazete tamamen Yunus Nadi'nin yönetiminde yayınlanmaya başlamıştır.³³²

Aka Gündüz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ziya Gökalp, Kemal Salih, Cevat Fehmi Başkut gibi ünlü kalemleri kadrosunda bulunduran gazete, yayın hayatına yedi

³²⁸ Emine Uşaklıgil, **Benim Cumhuriyetim**, (İstanbul, Everest Yayınları, 2011), 61.

³²⁹ Köktener, **age**, s. 15. Sunuş Yazısının tamamı için bkz. İnüç, 1992, **age**, 66-68.

³³⁰ **age**, s. 17.

³³¹ İnüç, 1992, **age**, s. 70.

³³² Ayşe Elif Emre Kaya, "Cumhuriyet Gazetesi'nin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi" **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, (2010): 76. İnüç, 1992, **age**, s. 70-72. Yunus Nadi, yaklaşık bir yıl sonra yeni rejimi ve devrimleri yabancılara da tanıtmak için Fransızca Cumhuriyet anlamına gelen "*La Republique*" gazetesini çıkarmıştır

bin tirajla başlamış, ancak 10 yıl gibi bir süre içerisinde otuz binlere yaklaşan bir tiraj yakalamıştır³³³ Kurulduğu dönemden çok partili siyasi yaşama geçiş dönemine kadar CHP'nin yarı resmi yayın organı gibi hareket eden gazete, siyasi içerikli haberlere ağırlık vermiş ve hem iç hem de dış siyasi haberlere sayfalarında daha çok yer vermiştir.³³⁴

Hükümetin basına karşı sıkı tedbirler uyguladığı dönemde Cumhuriyet gazetesi de kapatılan gazeteler arasında yer almıştır. Gazete, “devletin genel yayın politikasına aykırı davrandığı” gerekçesi ile 29 Ekim 1934 tarihinde on gün, yine aynı nedenden ötürü 12 Temmuz 1941 tarihinde doksan gün kapatılmıştır. II Dünya Savaşı sırasında hükümetin tarafsızlık dış politikası güttüğü dönemde Alman yanlısı olarak yaftalanan gazete, 7 Aralık 1941 tarihinde de “devletin dış politikasına aykırı davrandığı” gerekçesi ile bir günlüğüne kapatılmıştır.³³⁵

Yunun Nadi'nin 28 Haziran 1945 tarihinde vefat etmesi ile gazetenin yönetimi oğlu Nadir Nadi ve Doğan Nadi'ye geçmiş, Nadir Nadi kardeşine nazaran yönetimde daha çok söz sahibi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi Türkiye'de çok partili düzene geçişle siyasi çehre değişmiştir. Rejimin henüz yerleşmemiş olduğu gerekçesi ile temkinli davranan gazete, bir süre sonra bu değişimden etkilenmiştir. Nadir Nadi, yayın politikasında tarafsız kalmak ve iktidar ile muhalefet arasında bir denge kurmak için çaba göstermiş, ancak, DP'ye daha yakın bir siyasi çizgide yayın yapmaya başlamıştır. Nadir Nadi, Perde Aralığı isimli eserinde DP'ye olan yakınlığının nedenini, DP'nin CHP'den çok da farklı olmadığını şeklinde açıklamıştır. Ayrıca DP'ye karşı gösterilen heyecandan etkilendiğini, DP'nin, CHP'den biraz daha fazla liberal eğilimleri olduğu için, partiye daha da yakınlaştığını belirtmiştir.³³⁶

Tek Parti yönetimi boyunca hükümetin yarı resmi yayın organı olan gazete, çok partili dönemde DP'nin yanında yer almaya başlamıştır. Topuz'a göre de çok

³³³ Köktener, **age**, s, 26.

³³⁴ Yunus Nadi'nin aynı zamanda gazeteci milletvekili kimliği bulunmaktadır. Kendisi CHP'nin bağımsız milletvekili olduğundan gazete, CHP'nin resmi yayın organı olarak kabul edilmektedir.

³³⁵ Kaya, A.E., **age**, s, 39.

³³⁶ Nadir Nadi, **Perde Aralığından**, (İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1991), 280-282. Yunus Nadi'nin vefatından önce CHP ile yaşanan gerginlikler, gazetenin kapatılmasına neden olan olaylar ve Yunus Nadi'nin CHP'den yeniden milletvekili olarak aday gösterilmeyişi gazetenin DP'ye yönelmesine de zemin hazırlamıştır.

partili dönemde Nadir Nadi DP taraftarıdır.³³⁷ Bu süreçte Nadir Nadi, CHP hükümetinin aldığı kararlar ve özellikle 1946’ da gerçekleşen şaibeli seçim hakkında eleştiri dolu yazılar yazmıştır.³³⁸ Nitekim gazetenin DP’ye verdiği destek 14 Mayıs seçimlerinde iyice artmış ve DP’yi iktidara taşıyacak araçlardan biri haline gelmiştir.

Demokrat Parti’nin seçimlerden önce basına vadettiği özgürlükler, basının DP’nin yanında yer almasının en önemli sebeplerinden biridir. Cumhuriyet de tıpkı diğer gazeteler gibi bu vaatlerden etkilenmiştir. DP’nin iktidara gelmesinden sonraki süreçte söz verdiği gibi daha liberal bir basın kanunu çıkarması sonucu, gazeteler ile ilişkileri güçlenmiş, bu gazetelerden biri de Cumhuriyet olmuştur.

Cumhuriyet gazetesi ile DP arasında, ilk gerginlik hükümetin Arapça ezan okunmasını serbest bırakan kararı kabul etmesi nedeniyle yaşanmıştır. Kendisini Cumhuriyet rejiminin ve Atatürk ilkelerinin savunucusu olarak tanıtan gazete, bu kararı her ne kadar eleştirmiş olsa da karara uyum göstermeyi tercih etmiştir. DP’nin ilerleyen süreçte, din dersini okullarda zorunlu hale getirmesi kararına da tepki gösteren gazete, bu kararın alınmasında CHP’nin ilk adımı attığını belirtmiştir. Gazetenin DP hükümetinin aldığı kararlar hakkında gösterdiği uyum ve kabulleniş, DP’ye olan desteğin bir nevi devam ettiğinin göstergesi olmuştur.³³⁹

DP’nin 1954 seçimlerinde ezici bir çoğunlukla iktidara gelmesi ve Adnan Menderes’in artık basına ihtiyacı olmadığını dile getirmesi diğer gazeteler gibi Cumhuriyet gazetesinin de tepkisini çekmiştir.³⁴⁰ Hükümetin baskıcı politikası ve basın alanında aldığı kararlar gazetenin, DP’den ayrılanlar tarafından kurulan Hürriyet Parti’sine daha yakın yayınlar yapmasına sebep olmuştur.³⁴¹ Nadir Nadi, 28 Kasım 1958 yılında kaleme aldığı yazısında, DP ile aralarındaki ilişkiyi en başından özetleyerek gelinen noktada hayal kırıklığı yaşadığını ifade etmiştir.³⁴²

³³⁷ Topuz,2003, **age**, 2003, s, 188.

³³⁸ Nadir Nadi, “Bir Dahaki Sefere Ne yapmalıyız?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Temmuz 1946, s, 1.

³³⁹ Nadir Nadi, “Temel Şart”, **age**, 31 Ekim 1950, s, 1.

³⁴⁰ Nadir Nadi, “Bir benzetiş”, **age**, 8 Ocak 1956, s, 1.

³⁴¹ Bu dönemde basının Hürriyet Parti’sinin yanında yer almasının en büyük nedeni hükümetin “ispat hakkı” konusunda aldığı karardır. “Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun” çıkartılan kanuna göre, basına ispat hakkı tanınmamıştır. DP içinde ikilik yaratan bu karar sonrası ispat hakkını savunan DP’den ayrılanlar Hürriyet Parti’sini kurmuş ve basında bu partiye destek vermiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Selma Göktürk Çetinkaya, “Basına İspat Hakkı Tanınması Meselesi ve Muhalif Duruş”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, c, 35, s, 1. (2020).

³⁴² Nadir Nadi, “Düşman olan Dost”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Kasım 1958, s, 1.

Bu tarihlerde Cumhuriyet gazetesinde, DP'nin resmi ilan ve reklam dağıtımı, kâğıt tahsisi gibi konularda çıkardığı yasalar ile hükümete yakın olan gazetelerin desteklenmesi sık sık eleştirilmiştir.³⁴³ Muhalif basın arasında “besleme basın” şeklinde tabir edilen gazeteler de çıkarları uğruna gazetecilik mesleğine yakışmayan çıkarıcı politikalar gütmeleri ve hükümetten gelir sağlamak adına iktidara yakın yayınlar yapması nedenleriyle gazetenin eleştirilerine maruz kalmıştır.³⁴⁴ Bu tarihten sonra daha sol bir çizgide yayın yapmaya başlayan gazete, özellikle 1950'li yılların sonunda muhalif kanada geçmiş ve iktidar ile ilişkilerini tamamen koparmıştır.

Hükümetin basın, ekonomi, siyaset konularında uyguladığı tüm politikaları sürekli eleştiren ve muhalefetin güçlenmesi için CHP'nin sert muhalefetine destek veren gazete, hükümetin, 27 Nisan 1960 tarihinde Tahkikat Komisyonu'nun kurulması kararına çok sert tepki vermiştir. Öyle ki gazetede yapılan haberler, gazetenin, orduyu müdahaleye teşvik etmekle suçlanmasına sebep olmuştur.³⁴⁵ Nadi'nin bu makalesi ve Ali Ulvi'nin 27 Nisan (Yazısız) ve 30 Nisan (Uçtu uçtu) tarihlerindeki karikatürleri nedeni ile 1 Mayıs 1960 tarihinden itibaren on gün kapatılmıştır.³⁴⁶

1924 yılında yayın hayatına başlayan ve Cumhuriyet'in kurucu seçkinlerine hizmet eden gazete, 1946 yılında demokrasinin gelişmesi için muhalefet tarafında yer almış, 1950 seçimlerinde de DP'ye destek vermiştir. Demokrasiyi ülkeye yerleştirme iddiası ile iktidara gelen hükümet, bir süre sonra özgürlükçü söylemleri bir kenara bırakmış ve giderek daha otoriter eğilimler içine girmiştir. DP'nin otoriter uygulamaları nedeniyle muhalif tarafta yer alan gazete, 10 yıllık DP iktidarı süresince hükümeti, özellikle irticaya destek verdiği ve basın alanında sert politikalar uyguladığı gerekçesi ile sürekli olarak uyarmış ve eleştirmiştir. Altan Öymen'e göre, DP hükümetinin iktidarı süresince istikrarlı bir tavır sergileyen Cumhuriyet gazetesi, hükümetin muhalif basına yönelik uyguladığı maddi ve manevi baskılar sonucu 27 Mayısçıların yanında yer almış ve MBK'ye tam destek vermiştir.³⁴⁷

³⁴³ Cumhuriyet Gazetesi, hükümetin resmi ilan ve reklam dağıtımında gazeteler sıralamasında 1950 ile 1959 yılları arasında 2.653,704 TL ile ikinci sırada yer almıştır. Alemdar, **age**, s, 172.

³⁴⁴ Topuz,2003, **age**, s, 202.

³⁴⁵ Nadir Nadi, “Nasıl bir Rejime Gidiyoruz?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Nisan 1960, s, 1. Aslında daha çok hükümete karşı uyarı niteliğinde olan yazıda Nadir Nadi, DP'ye, otoriter eğilimlerine devam ettiği sürece iktidarlarının uzun süreli olamayacağını söylemiştir.

³⁴⁶ Ali Ulvi, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Nisan 1960, Ali Ulvi, “Uçtu, Uçtu”, **age**, 30 Nisan 1960

³⁴⁷ Altan Öymen, **“Öfkeli Yıllar”**, (İstanbul: Doğan Kitap, 2007), 80.

3.1.2. Hürriyet Gazetesi

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile tüm dünyada varlığı hissedilen liberal eğilimler, Türkiye'de çok partili sisteme geçiş ile kendini göstermiş, basın da görece özgür bir havaya bürünmesi yeni gazetelerin kurulmasına da imkân vermiştir. Bu gazetelerden biri de 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi önderliğinde kurulan Hürriyet Gazetesidir.³⁴⁸

Hürriyet gazetesinin 30 yıllık tecrübenin ürünü olduğunu vurgulayan Sedat Simavi, Türk basınında yepyeni bir dönemin başlamasını sağlamış, o güne değin yapılan gazetecilik anlayışını değiştirmiştir. Gazetenin ilk sayısında gazete başlığının altında “Günlük Müstakil Siyasi Gazete” ibaresine yer verilmiştir.³⁴⁹ Sedat Simavi, gazetede ilk başyazısında gazetesinin hiçbir partiye taraf olmadığını belirtmiş, hiçbir yerden maddi bir yardım almadan tamamen kendi imkanları ile yayın hayatına başladıklarını ifade etmiş ve ne herhangi birini memnun etmek ne de gücendirmek amacı gütmediklerini söylemiştir. Gazetenin “hür ve müstakil” kalacağını söyleyen Sedat Simavi, tarafsız bir yayın politikasına sahip olduğunu ispatlamak için de ilk sayıda sağ sütunda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, sol sütunda ise DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın resimlerine ve sözlerine yer vermiştir.³⁵⁰

Dönemin önemli gazetecilerini bünyesinde toplayan Hürriyet gazetesinde; Hikmet Bil, Ahmet İhsan, Şükrü Kaya, Refik Halit Karay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Hasan Bedrettin, Cevat Nizami, Rahmi Karaca, Tahsin Öztin, Feridun Es, Rakım Çalapala, Ali Ersan, Samih Tiryakioğlu, Kemal Tahir gibi isimler yer almıştır.³⁵¹

Aziz Nesin'e göre gazetecilik anlayışını değiştiren, “habercilik ile edebiyatçılık” kelimelerini birbirinden ayırmayı başaran Sedat Simavi'nin Hürriyet'i, habercilik

³⁴⁸ İnüç, **age**, 1992, s. 231. Asıl adı Süleyman Sedat Simavi olan gazeteci 1896 yılında doğmuştur. II. Abdülhamit dönemi aydınlarından Halil Hamdi Bey'in oğludur. Lise dönemlerinden itibaren resim ve karikatüre ilgi duyan Sedat Simavi, basın hayatına “Hande” dergisinde karikatür yayınlayarak başlamıştır. Dergicilik konusunda önemli gelişmelere imza atan gazeteci, “Diken”, “İnci” ve “Karikatür” dergilerinin de kurucusudur. Gazetecilik yaşamı ise 1920'de kurucusu olduğu Dersaadet gazetesi ile başlamıştır. Güleriyüz ve Hacıyatmaz gazetelerini de kuran Sedat Simavi ayrıca Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin de kurucuları arasında yer almıştır. 1948 yılında kurduğu Hürriyet gazetesi ile gazetecilik konusunda da birçok yeniliğin öncüsü olan gazeteci 11 Aralık 1953 yılında vefat etmiştir. Hanife Yaman, “Sedat Simavi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/simavi-sedat> [22.06.2023].

³⁴⁹ Aslında ilk düşünülen ibare “Günlük Tarafsız Siyasi Gazete” ibaresidir. Ancak Sedat Simavi bu ibarenin kullanılmasını, gazetesinin halkın menfaati için yeri geldiğinde taraf tutacağını söyleyerek tarafsız kelimesinin “suya sabuna dokunmayan” şeklinde anlaşılacağı düşüncesi ile değiştirmiştir. Öymen, **age**, s. 160.

³⁵⁰ **Hürriyet Gazetesi**, 1 Mayıs 1948, s. 1.

³⁵¹ İnüç, **age**, 1992, s. 234.

kavramını ön plana çıkarmıştır.³⁵² Kitle basınının öncüsü olarak nitelendirilen Hürriyet gazetesi, haberin fotoğraflar ile ispatlanmaya çalışılması, okuyucunun daha rahat anlayabilmesi için siyasi ve toplumsal konular hakkında yapılan haberlerin sade bir dil ile yazılması, okuyucuyu sıkacak, anlaşılması zor, uzun makalelerin kaldırılması gibi yenilikler getirmiştir.³⁵³

Hürriyet gazetesi çok fazla resim kullandığı, okuyucuları sadece bilgilendirmek değil eğlendirmek amacıyla çizgi romanlar yayınlaması gibi nedenlerle diğer gazeteler tarafından eleştirilmiştir. Gazeteye gelen bir diğer eleştiri de gazetenin Burla Ailesi olarak tanınan Yahudi bir ailenin verdiği destek ile kurulduğuna dair yapılmıştır. Bu suçlama 1948 yıllarında yabancı sermayenin ülkede çok yaygın olmaması açısından önem taşımaktadır. Zira bu suçlama Hürriyet gazetesinin dışlanmasına sebep olmuştur.³⁵⁴ Gazetenin ilk yıllarında diğer basın organlarıncı oldukça sık dile getirilen bu suçlama, dindar kesimleri rahatsız etmiş, arkasında Yahudilerin olduğu düşüncesi ile Hürriyet gazetesinin gelişmesinden endişe edilmiştir.³⁵⁵

Türkiye’de “sermayenin milliyeti” tartışmaları özellikle 1940 yıllara damgasını vurmuştur. Bu dönemde yabancı sermayenin henüz yaygın olmaması ve Hürriyet gazetesinin yayın hayatına başlar başlamaz ciddi bir başarı elde etmesi, gazetenin arkasında Yahudi kökenli Burla ailesi olduğu iddialarının ortaya atılmasına sebep olmuştur. Bu iddiaları güçlendiren önemli bir konu da Burla ailesinin o dönem Türkiye’de kâğıt işi yapıyor oluşudur. Ayrıca Burla ailesi dışarıdan matbaa makinesi getirme imkânı olan sayılı kişilerdir. Konuyla ilgili Hikmet Bil, Burla ailesi ile Sedat Simavi arasında, “Makine ısmarlandı [...] fiyat yükseldi ama üzme tatlı canını. Ben fabrikaya yazarım. Ben bu farkı kabul ediyorum derim. Sen bana ödersin” şeklinde bir konuşmaya şahit olduğunu ifade etmiştir.³⁵⁶

Gazetenin Yahudi sermayesi ile kurulduğu iddiaları özellikle gazetenin ilk yıllarında oldukça yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Hatta cuma günleri bazı camilerde imamlar Hürriyet gazetesinin alınmaması ile ilgili vaazlar vermişlerdir. Bu dönemde

³⁵² Demirtaş Ceyhun, “Babıali’nin Şu Son Kırk Yılı”, (İstanbul: milliyet Yayınları, 1995), 34. Koloğlu, 2015, **age**, s, 125.

³⁵³ Nazife Güngör. “Türkiye’de Popüler Kültür ve Çizgi Roman”, **Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi**, c, 12, s. 12, (1996):70-71.

³⁵⁴ Öymen, **age**, s, 166-167.

³⁵⁵ Necati Zincirkıran, **Hürriyet ve Simavi İmparatorluğu**, (İstanbul: Gençlik Yayınları, 1994), 18.

³⁵⁶ İrem Barutçu, **Babıali Tanrıları Simavi Ailesi**, (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004), 30.

Sedat Simavi'nin Burla ailesi ile ilişkisi hakkında, Simavi'nin Amerika'dan getirttiği matbaa makinelerinin borcunu ödeyemediği ve düştüğü sıkıntıdan kurtulmak için Burla ailesi ile ortak olduğu gibi başka iddialar da yapılmıştır.³⁵⁷

Hürriyet gazetesinin Yahudi sermayesi ile kurulduğu söylentileri çok uzun süre gündemi meşgul etmiştir. Sedat Simavi sonunda dayanamayıp, gazetenin kuruluşundan bir buçuk yıl sonra 8 Kasım 1949 tarihinde, Yahudi sermayesini kullandığına dair yapılan suçlamalara cevap vermek adına gazetenin logosunda Türk bayrağına yer vermiştir. 18 Kasım'da ise bayrağın altına "Türkiye Türklerindir" ibaresini yerleştirmiştir.³⁵⁸ Simavi'nin bu ibareyi kullanmaya başlamasını Bedii Faik, 'Yahudi sermayesiyle kuruldu' iddialarını çürütme girişimi şeklinde değerlendirmiş, "Sedat Simavi Burla Biraderlere borcunu asıl şimdi ödedi" ifadelerini kullanmıştır.³⁵⁹

Sedat Simavi, bu söylentilerden kurtulmak için defalarca, aileyle bir ilgisi olmadığı, borcunu ödediği ve yedi kuşak ailesinin tamamen Türk olduğunu gibi açıklamalar yapmıştır. Ancak bu açıklamalarda işe yaramayınca gazetede konuyla ilgili bir açıklama yayınlamak zorunda kalmıştır. Yazıda,

Ben Yirmi beş seneden beri Türkiye'nin en çok satan mecmualarını çıkararak topladığım para ile bu gazeteyi kurdum. [...] Ben yüzde yüz su katılmamış bir Türküm ve Türklüğün ideallerini tahakkuk ettirmek için bu gazeteyi çıkarıyorum. [...] "Hürriyet" in bu muvaffakiyetini çekemeyenler şimdi onun Yahudi sermayesi ile çıktığını söylemeye kadar varıyorlar. Bu meyve veren ağaca, zayıf kimseler, kabiliyetsiz ve sinsi şahsiyetler taş atarak zayıflatacaklarını zannediyorlar [...] Tekrar ediyorum: "Hürriyet" benim şahsi sermayem ile çıkan yüzde yüz bir Türk gazetesidir.³⁶⁰

İlk başyazısında hiçbir siyasi oluşuma destek vermeyeceğini, taraf olmayacağını belirten Sedat Simavi, ilk yıllarda DP'yi desteklediği, daha sonra ise CHP'nin yanında yer aldığı eleştirileri ile karşılaşmıştır. Hatta bir dönem gazeteyi CHP'nin satın aldığına ilişkin iddialar da ortaya atılmıştır. Tüm bu iddialara 19

³⁵⁷ Bedii Faik, *İhtilaller Arasında Bir Gazeteci*, (İstanbul: Dünya Yayınları, 1967), 163.

³⁵⁸ Yusuf Özkır, "Hürriyet Gazetesinin kimliği", *Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, s.3, (2013):52.

³⁵⁹ Barutçu, *age*, s, 37.

³⁶⁰ Sedat Simavi, "Mecburi açıklama", *Hürriyet Gazetesi*, 11 Aralık 1949, s, 1.

Ağustos 1949 tarihli yazısında cevap veren Sedat Simavi CHP'yi desteklemediğini özellikle belirtmiştir.³⁶¹

Başlangıç yayını 8 bin civarında olan gazetenin tirajı temmuz ayında 15 binlere çıkan gazete, önemli olayların vuku bulduğu dönemi iyi değerlendirmiş ve bir yıl içerisinde bu rakamı neredeyse ikiye katlamıştır.³⁶² Özellikle Londra'da gerçekleşen olimpiyat fotoğraflarının büyük boy ve renkli bir şekilde paylaşılması, gazetenin kapışılmasını sağlamıştır. Ayrıca Kore Savaşı'na muhabir göndererek bir ilki daha gerçekleştiren gazete, okuyucu sayısını her geçen gün arttırmıştır.³⁶³

1950 seçimlerinde DP'yi desteklemiş ve iktidarın seçim yasasını değiştirmesi için bu konuda sürekli yayınlar yapmıştır. DP mitinglerinin fotoğraflarını yayınlayan gazete DP'ye destek verilmesi için çaba göstermiştir. CHP'nin 25 yıllık iktidarının artık son bulması gerektiğini düşünen Sedat Simavi, gazetesinde de bu söylemleri gösterir yazılara yer vermiştir.³⁶⁴ CHP iktidarını basın politikaları yüzünden eleştiren Hürriyet gazetesi, DP'nin seçimleri kazanıp iktidara gelmesinde etkili olmuş ve basın özgürlüğü konusunda yeni hükümete yayınları ile baskı yapmış, ayrıca yeni iktidarı uyarmayı da ihmal etmemiştir. Sedat Simavi'nin 24 Mayıs 1950 tarihli baş yazısında kullandığı kelimeler bu bağlamda ilginç bir örnektir; "Dünden itibaren iktidar sandalyesine oturdunuz. Unutmayınız ki bu sihirli bir sandalyedir. Burada oturmasını olduğu kadar kalkmasını da peşinen bilmek şarttır".³⁶⁵

Sedat Simavi yayınlarında Demokrat Partiyi desteklemeye devam etmiştir. Devletin komünizmle mücadelesinde hükümetin yanında yer almış ve hükümet ile örtüşen bir yayın politikası gütmüştür.³⁶⁶ Bir süre sonra DP'nin Kore'ye asker gönderme kararı alması gazetenin muhalif tarafa geçmesine neden olmuştur. Hükümetin özgür basın vaatlerini unutup, iktidarın denetimi altında bir basın yaratmak için aldığı kararlar da Sedat Simavi'yi ayrıca hayal kırıklığına uğramıştır. Hükümetin din politikalarını da eleştiren gazete irticai hareketlere karşı sert bir tutum takınmış ve özellikle Tıcani tarikatını eleştiren yazılar yayınlamıştır.³⁶⁷ Sedat Simavi'nin, DP iktidarının CHP'nin mallarına el koymasını eleştiren bir yazı yayınlanması ve bu

³⁶¹ Sedat Simavi, "Bu Gazete", **age**, 19 Ağustos 1949, s. 1.

³⁶² Öymen, **age**, s. 166.

³⁶³ Birgit, **age**, s. 94.

³⁶⁴ Sedat Simavi, "Seçime Hazırlık", **Hürriyet Gazetesi**, 10 Mart 1950, s. 1.

³⁶⁵ Sedat Simavi, "Geleceklerle Hasbihal", **Hürriyet Gazetesi**, 24 Mayıs 1950, s. 1.

³⁶⁶ Sedat Simavi, "Aşırılık", **Hürriyet Gazetesi**, 8 Kasım 1950, s. 1.

³⁶⁷ Sedat Simavi, "Tıcaniler", **Hürriyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1951, s. 1.

yazıda Adnan Menderes’i uyaran ifadelerle yer vermesi, hükümet ile arasının açılmasına sebep olmuş, Sedat Simavi de dönemin diğer birçok gazetecisi ile aynı akıbeti paylaşarak basın suçlarından yargılanmıştır.³⁶⁸

Hürriyet gazetesi de Cumhuriyet gazetesi gibi DP’nin resmi ilan ve reklam dağıtımı, kâğıt tahsisi gibi basını kontrol altında tutmaya maddi yaptırımlar uygulaması ve kendisine taraf olan gazeteleri kollaması gibi konularda hükümeti eleştirmiştir.³⁶⁹

Hürriyet gazetesini, Türkiye’de en çok okunan gazete olmasını sağlayan Sedat Simavi 1953 yılında 11 Aralık’ta vefat etmiş gazetenin yönetimi oğullarına geçmiştir. Erol ve Haldun Simavi kardeşlerin yönetiminde gazete gelişmeye devam devam etmiştir.³⁷⁰

Hükümet ile çok da sert bir muhalefet içine girmeyen Simavi kardeşler, yayınlarında daha çok iktidar muhalefet arasındaki ilişkilere yer vermiştir. Altan Öymen’e göre Hürriyet gazetesi, kurulduğundan 27 Mayıs tarihine kadar yayın çizgisinde köklü değişiklikler yapmamış, iktidar ve muhalefet arasında bağımsız kalmaya çalışmış ve müdahaleye kadar nispeten iktidara yakın durmuştur.³⁷¹ Ancak 27 Mayıs askeri müdahalesinin gerçekleşmesi ile bambaşka bir yayın politikası sergilemiştir.

3.1.3. Milliyet Gazetesi

Babıali’nin usta kalemlerinden tecrübeli gazeteci Ali Naci Karacan’ın 3 Mayıs 1950 tarihinde kurduğu Milliyet gazetesi, Türk siyasi tarihinin kırılma noktası olan 14 Mayıs 1950 seçimlerine sadece 11 gün kala yayın hayatına başlamıştır.³⁷²

³⁶⁸ Şengül Özerken, **Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle, Türkiye’de 9 Gazete**, (Ankara: Nobel Yayınları, 2009), 61.

³⁶⁹ Hürriyet gazetesi DP iktidarı süresince resmi ilan ve reklam alan gazeteler sıralamasında 1950 ile 1959 yılları arasında 2.269.643 TL ile dördüncü sırada yer almıştır. Alemdar, **age**, 172.

³⁷⁰ Özkır, 2013, **age**, s, 53.

³⁷¹ Öymen, **age**, s, 80.

³⁷² İnuğur, 1992, **age**, s. 258. 1896 doğumlu Ali Naci Karacan, gazetecilik yaşamına “İfham” gazetesinde başlamıştır. Yaşamı süresince birden fazla gazetede yazı yazmış ve yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. İfham Gazetesi, Rebap, Tasvir-i Efkâr (Yunus Nadi tarafından davet edilmiş), İkdâm ve Vakit gazetelerinde görev almıştır. Akşam, İnkılap ve Milliyet gazetelerinin kurucuları arasında yer almıştır. Akşam gazetesinde yazdığı yazılarla Millî Mücadeleye destek olmuştur. Milliyet gazetesini kurana kadar CHP’yi destekleyen Karacan, Milliyet gazetesi kurulduktan sonra DP’nin yanında yer almıştır. Bu taraf değişikliğinin nedeni, kuvvetle muhtemel gazetesinin kurulmasında kendisine yardımcı olan Adnan Menderes’tir. Ali Naci Karacan için bkz. Erol Yüksel, “Ali Naci Karacan (1896-1955)”, Atatürk Ansiklopedisi, 8 Haziran 2022 tarihli makale, www.ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-naci-karacan-1896-1955/ [24.07.2023].

Zengin bir yazar kadrosuna sahip olan Milliyet gazetesinde, Halit Kıvanç, Arif Oruç, Kadri Kayabal, Ali İhsan Göğüş, Bedii Faik, Yılmaz Çetiner, Refik Halit, Bedirhan Çınar gibi isimler yer almıştır. Milliyet gazetesinin kadrosuna, kurulduktan dört yıl sonra Türk basın tarihinin önemli isimlerinden biri olan ve suikastta kurban giden ünlü gazeteci Abdi İpekçi' de katılmıştır. Abdi İpekçi, gazetede yazı işleri müdürü olarak görev yapmış, bu sırada da Milliyet gazetesi kadrosuna, Peyami Safa, Çetin Altan, Ali Gevgili gibi güçlü kalemleri de dahil etmiştir.³⁷³

İçerik ve biçim açısından Hürriyet gazetesine benzetilen Milliyet gazetesinde de yayınlarda fotoğraf kullanımına ağırlık verilmiş ve başyazılar kısa tutulmuştur. Bu bağlamda, Türk basın tarihine yön veren gazeteler olarak tanımlanan Milliyet ve Hürriyet gazeteleri birçok alanda ilklere imza atmış bu anlamda öncü gazeteler olarak kabul edilmiştir.³⁷⁴

Gazetecilik mesleğine Tasvir-i Efkar'da başlayan Ali Naci Karacan, Milliyet gazetesini kurmak için Adnan Menderes'ten destek almıştır.³⁷⁵ DP'nin iktidara geldiği 1950 seçimlerinden hemen önce kurulan gazetenin DP tarafından desteklenmesi, doğal karşılanmıştır. Zira, 27 yıllık CHP iktidarına son vermek için DP'nin basının desteğine ihtiyacı vardır. Milliyet gazetesinin kurulduğu dönemde basının neredeyse tamamı Demokrat Partiyi destekler durumdadır. Dolayısıyla Milliyet gazetesini, DP'nin desteklemesi, dönemin diğer basın organları tarafından tartışılmamıştır.³⁷⁶

Adnan Menderes ile yakın ilişkileri bulunan Karacan, kendisine sağlanan desteğe karşılık, gazetesinin DP'nin yanında olacağına hem Adnan Menderes'i hem de DP'yi muhalefete karşı destekleyeceğine dair sözler vermiştir. Bu sözlere karşılık Menderes, Milliyet gazetesinin ihtiyacı olan baskı makinelerinin alımında ve gazetenin basılacağı binanın yapımında kullanılacak hatırı sayılır bir miktarda maddi yardımda bulunmuştur. Sarol, Menderes'in, Milliyet gazetesini, "Nuh'un gemisine" benzettiğini söylemiştir.³⁷⁷ Bunu sebebi Ali Naci Karacan'ın, gazetecilik sektöründe Milliyet'ten önce yaşadığı başarısız tecrübelerinin oluşudur.

³⁷³ Topuz, 2003, *age*, s, 209-210.

³⁷⁴ Gülseren Adaklı, *Türkiye'de Medya Endüstrisi: Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*, (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006), 119.

³⁷⁵ Adaklı, *age*, 128. Koloğlu, 1994, *age*, s, 70.

³⁷⁶ Yassıada davalarından biri olan "Örtülü Ödenek" davasında, Milliyet gazetesine 1950 yılında 500 TL verildiği, 1951 yılında da Menderes'in Ali Naci Karacan'a 5 bin TL borç verdiği ifadeleri geçmektedir. Emin Karaca, *Milliyet Olayı*, (İstanbul: Altın Kitaplar, 1995), 19

³⁷⁷ Sarol, *age*, s, 207.

Adnan Menderes'in gazetenin kuruluşunda yaptığı yardımların karşılığı vermek ve bir kitle gazetesi olmak için çalışmalarına devam eden Ali Naci Karacan, DP iktidarı ile her zaman uyum içinde olmuştur.³⁷⁸ Bu bağlamda iktidarın ilk yıllarında Hürriyet ile aynı çizgide bir yayın politikası izlemiş olan gazete, toplumun her kesimine seslenmeyi başarmış ve kısa zamanda tirajını da oldukça yükselmiştir.

Milliyet gazetesini kurmadan önce çalıştığı gazetelerde CHP'yi savunan ve özellikle Atatürk ilkelerinin savunulmasında oldukça büyük bir çaba gösteren Karacan, Milliyet gazetesi ile Demokrat Partiyi desteklemeye başlamış, aynı zamanda CHP'yi eleştirmekten de geri kalmamıştır.³⁷⁹ Cumhuriyet Halk Partisinin son beş yılda sadece birtakım devrimler yaptığını, bunun dışında memleket için herhangi bir icraatı olmadığını ifade ettiği yazısında, halka seslenerek iktidarın değişmesi gerektiğine dair vurgular yapmıştır.³⁸⁰ Seçimlerden sonra da DP'nin yanında yer alan ve muhalefeti etkisizleştirecek yayınlar yapan gazete, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin aksine Arapça ezan konusunda hükümetin aldığı karara destek vermiş ve "Arapça Ezan" başlıklı yazıda, türbeleri açanları hatırlatarak ezanın hangi dilde okunduğunun çok da önemli olmadığı ifade edilmiştir.³⁸¹

Hükümetin sadece din politikaları konusunda değil ordu üzerinde yaptığı tasfiyeler konusunda da destekleyen Ali Naci, DP'nin ordu genelinde yaptığı uygulamaların, ülkenin çıkarları doğrultusunda alınmış bir karar olduğunu ve CHP iktidarının da zamanında kısmen de olsa benzer tasfiye uygulamalarını yaptığını, ayrıca hükümetin, bu kararlar ile orduyu siyasetten uzak tutacak tedbirleri de beraberinde aldığını, belirtmiştir. Yazısında, 1950 seçimlerinin iptal edilmesi için CHP iktidarının Cumhurbaşkanı ziyaret eden subayları da işaret eden Karacan, ordunun siyasi hırslar taşıyan zihniyetten temizlenmesi gerektiğini ve bu bağlamda, hükümetin almış olduğu tasfiye kararının yerinde olduğunu söylemiştir.³⁸² Gazete ayrıca iktidarın dış siyasette verdiği kararları desteklemiş, Kore'ye asker gönderilmesi konusunda gazetede, üst üste yayınlar yapılmıştır.³⁸³ 2 Ağustos 1950 tarihli gazetede de

³⁷⁸ Ali Gevgili, "Türk Basını", **Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), 219-220.

³⁷⁹ İnüç, 1992, **age**, s, 259.

³⁸⁰ **Milliyet Gazetesi**, 6 Mayıs 1950, s, 1-7.

³⁸¹ Ali Naci Karacan, "Arapça Ezan", **age**, 6 Haziran 1950, s, 1.

³⁸² Ali Naci Karacan, "Orduda Yapılan Değişiklikler", **age**, 8 Haziran 1950, s, 1.

³⁸³ "Hükümet Kararında İsalet Etmiştir", **age**, 27 Temmuz 1950, s, 1. "Kore'ye Asker Yollamamızın Sebebi", **age**, 28 Temmuz 1950, s, 1.

hükümetin BM'nin davetine cevap vermemesi halinde ABD'nin yardımları keseceğine dair iddialar ortaya atmıştır.³⁸⁴

Bu dönemde basın tarafından Demokrat Partiye verilen destek hat safhaya ulaşmıştır. Öyle ki gazeteciler ile sık sık irtibat halinde olan DP'liler, gazetecilere, "seçim zaferi sizin eserinizdir, DP'nin iktidarda olması basının sıkı çalışması ile mümkün olmuştur" şeklinde iltifatlar etmişler, asıl kazananın basın olduğuna ve iktidarlarını basına borçlu olduklarına dair söylemlerde bulunmuşlardır.³⁸⁵

1954 yılında, DP iktidara geleli dört yıl olmasına rağmen ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların sebebi olarak CHP'yi işaret eden Milliyet gazetesinde, ekonomik sıkıntılara sebep olan vurgun, karaborsacılık gibi kötü alışkanlıkların CHP döneminde başladığına, CHP döneminde yaşanan sıkıntıların unutulmaması gerektiğine ve ekonomik sıkıntılar ile ilgili DP hükümetin suçlanması için henüz çok erken olduğuna dair yazılar yer almıştır.³⁸⁶ 1954 seçimlerinde de CHP'nin iktidar hırsı ile hareket ettiği ve halkı yalan haberler ile kandırmaya çalıştığı gibi haberler yapılan gazetede, "seçimlerde muhalefet ne yaparsa yapsın, seçmen huzur ve güven içinde oyunu kullanacaktır" denmiştir.³⁸⁷ Ayrıca seçimler sonuçlandıktan sonra Demokrat Partinin aldığı yüksek oy oranı üzerinden muhalefeti eleştirmeye devam eden Ali Naci Karacan, CHP'nin, halk tarafından istenmediğine, muhalefette dahi herhangi bir amacı kalmadığına dair yorumlar yapmıştır.³⁸⁸

Seçimlerden sonra gazetenin muhalefet kanadına doğru bir eğilimde olduğu görülmüştür. Ali Naci, gazetenin yeni binasında yazmış olduğu ilk makalesinde; gazetenin herhangi bir partiye yaranmak için hareket etmeyeceğini, tek amacının topluma hizmet etmek olacağını yazmıştır. Halkın en büyük destekçileri olduğunu belirten Karacan, ayrıca ne muhalefeti ne de iktidarı memnun etmek gibi bir gayelerinin olmadığını belirtmiş, hiçbir şeyden çekinmeden korkmadan doğru haber yapacakları söylemiştir.³⁸⁹ Bu tarihten sonra gazetede yer alan haberlerde daha çok denge politikası güdülmüş, muhalefet ile iktidar arasındaki bitmeyen çekişmenin sona ermesi, ülkenin birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyduğuna ilişkin yayınlar yapılmıştır.³⁹⁰

³⁸⁴ "Hükümet Kararını Beğenmeyenler Okusun", **age**, 2 Ağustos 1950, s. 1.

³⁸⁵ Ali Gevgili, **Yükseliş ve Düşüş**, (İstanbul, Bağlam Yayınları, 1987), 85-86.

³⁸⁶ Ali Naci Karacan, "Hayat Pahallılığının Başlangıcı", **Milliyet Gazetesi**, 23 Nisan 1954, s. 1-7.

³⁸⁷ Ali Naci Karacan, "Seçim Güvenliği", **age**, 29 Nisan 1954, s. 1-7.

³⁸⁸ Ali Naci Karacan, "Halkın Sesi Halkın Sesi", **age**, 4 Mayıs 1954, s. 1-7.

³⁸⁹ İnüç, 1992, **age**, s. 261

³⁹⁰ Ali Karacan, "Millet Gürültü İstemiyor", **Milliyet Gazetesi**, 27 Kasım 1954, s. 1-7.

Gazetenin yayın politikasındaki bu değişim DP'nin basına karşı uyguladığı politikaların değişimi ile açıklanabilir. Zira, 1954 seçimlerinde halkın büyük desteğini alan DP, artık basına ihtiyacı olmadığını vurgulamıştır.

Milliyet gazetesi, Adnan Menderes'in sağladığı yardımların ve Ali Naci Karacan ile ikili ilişkilerinin iyi olması münasebeti ile uzun süre Demokrat Partinin en hararetli destekçilerinden olmuştur. 1954 seçimlerinden sonra daha dengeli bir yayın politikası izleyen gazete, Abdi İpekçi'nin yazar kadrosuna katılmasıyla tamamen değişmiştir. Abdi İpekçi'nin, "İktidar Muhalefete İsnadlarda Bulundu" başlıklı bir yazı yazması, Ali Naci Karacan'ın, Menderes karşısında mahcup olacağını düşünmesine neden olmuştur.³⁹¹ Bu haberin gazetesinde yer almış olması karşısında şaşkınlığını ve endişesini gizleyememiş olan Karacan, yakın çevresine "Benim gazetem böyle bir şeyi nasıl koyar, ben şimdi Menderes'e ne diyeceğim" sözlerini sarfetmiştir.³⁹²

Hükümetin basın özgürlüğünü kısıtlayıcı kanunlar çıkarması ve 6-7 Eylül Pogromunda takındığı tavır (aydınların tutuklanması vb. eylemler), Milliyet gazetesinin muhalefete geçişini netleştirmiştir. Özellikle Ali Naci Karacan'ın vefatından sonra gazete yönetimin ERCÜMENT Karacan ve Abdi İpekçi'ye geçmesi ile gazetenin hükümete olan muhalifliği daha belirgin hale gelmiştir.³⁹³ Bu tarihten sonra gazete daha demokrat-sol eğilimli bir yayın politikası izlemeye başlamıştır. Yayınlarında daha çok CHP'nin yapmış olduğu muhalefete destek yazıları yer almış, iktidarın muhalefete karşı takındığı tavır eleştirilmiştir. Milliyet gazetesinin muhalefete geçmesi ile ilgili olarak Menderes, "her şey aklıma gelirdi de Ali Naci'nin gazetesinde yani manen bizim sayılacak Milliyet'in DP'nin karşısına geçeceği aklıma gelmezdi" demiştir.³⁹⁴

Milliyet gazetesi de iktidarın, basını reklam ve ilan dağıtımını ayrıca kâğıt tahsisi gibi maddi yaptırımlarla kontrol altında tutmak istemesiyle ilgili yayınlar yapmış ve eleştirmiştir.³⁹⁵ Demokrat Parti iktidarının üçüncü dönemine gelindiğinde gazetecilerin sık sık tutuklanması, ifadelerinin alınması, yargılanması gibi durumlar olağan hale gelmiştir. Milliyet gazetesi yazarları da bu dönemde sık sık mahkemelere

³⁹¹ "İktidar Muhalefete İsnadlarda Bulundu", **age**, 4 Temmuz 1955, s. 1.

³⁹² Tufan Türenç, Erhan Akyıldız, **Gazeteci**, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986), 146.

³⁹³ Kabacalı, 2000, **age**, s. 2015. Türenç, Akyıldız, **age**, s. 150.

³⁹⁴ Sarol, **age**, s. 207.

³⁹⁵ Milliyet gazetesi hükümetin 9 yıl içinde resmi reklam ve ilan dağıtımında gazeteler sıralamasında DP iktidarı süresince 2.271.437 TL ile üçüncü sırada yer almıştır. Alemdar, **age**, s. 172.

verilmiş ve yargılanmıştır.³⁹⁶ Bu yargılanmaların nedeni gazetenin muhalefeti destekleyen yayınlar yapmasıdır. İktidarı eleştirmek için her fırsatı değerlendiren Milliyet gazetesi 1 Ocak 1959 tarihli yayınında; yılın adamı seçilen Fransa Devlet Başkanı Charles De Gaulle haberine gönderme yaparak Türkiye’de cezaevine atılan gazetecileri yılın adamı olarak ilan etmiş, hükümetin gazetecilere karşı uyguladığı yaptırımları kınamıştır.³⁹⁷

1960 yılında iktidarın Tahkikat Komisyonu ile ilgili çıkardığı yasa tasarısını Cumhuriyet gazetesinde eleştiren Nadir Nadi’ye destek veren Milliyet gazetesi, “Bu Teklif Kanunlaşmamalı” başlıklı yazısı ile tenkit etmiş, TK’ye verilmesi planlanan yetkilerin Cumhuriyet tarihi boyunca hiçbir kuruma verilmediği ve demokrasiye aykırı olduğu yazılmıştır.³⁹⁸

Gazetenin yazarlarından Çetin Altan 7 Nisan 1960 tarihinde kaleme aldığı “Eski Hatıralar” başlıklı “Keşke bende asker olsaydım” cümlesi ile bitirdiği yazısında, ordu ile milletin arasındaki güçlü bağlardan bahsetmiş, milletin orduya duyduğu güvenin ve sevginin atalarımızdan miras kaldığına dair cümlelere yer vermiştir.³⁹⁹ 27 Mayıs askeri müdahalesinin yaklaştığını öngördüğüne dair yorumlar yapılan Altan’ın yazısı sonrası gazete hakkında kapatılma kararı verilmiştir.⁴⁰⁰ Milliyet gazetesi ülkede gerilimin son derece arttığı 8 Mayıs 1960’da kapatılmış ve 15 gün boyunca kapalı kalmıştır, ayrıca gazetenin tüm nüshaları da toplatılmıştır.⁴⁰¹

27 Mayıs müdahalesi sonrasında gazete Milli Birlik Komitesini desteklemiş ve müdahaleyi meşrulaştıracak yayınlar yapmıştır.

3.1.4. Tercüman Gazetesi

Türkiye’de Demokrat Parti döneminde değişen durumlardan biri de basının sermaye yapısı olmuştur. Bu döneme kadar gazete sahipleri gazeteciliğin içinden yetişmiş kişiler olmuş, ancak Demokrat Parti döneminde, gazetecilik ile uzaktan

³⁹⁶ Topuz, 2003, **age**, s, 204.

³⁹⁷ Abdi İpekçi, “YILIN bir başka ADAMI: Hapisteki Gazeteciler”, **Milliyet Gazetesi**, 1 Ocak 1959, s, 3.

³⁹⁸ “Fevkalade yetki” Encümen kabul etti”, **age**, 27 Nisan 1960, s, 1-4.

³⁹⁹ Çetin Altan, “Eski Hatıralar”, **age**, 7 Nisan 1960, s, 1-4.

⁴⁰⁰ Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, (Ankara, Elips Kitap,2007), 45.

⁴⁰¹ Feroz Ahmad, **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklanmalı Kronolojisi (1945-1971)**, (Ankara: Bilgi Basımevi, 1976), 209.

yakından ilgisi olmayan bazı isimler de gazete sahibi olmaya başlamıştır. Tercüman gazetesi de bu anlamda bir ilki oluşturmuştur.

Tercüman gazetesi 26 Mayıs 1955 tarihinde beş ortaklı “İleri Matbaacılık Şirketi” tarafından kurulmuştur.⁴⁰² Gazetenin ortakları arasında gazetecilik mesleğini bilen, tecrübeli tek kişi Cihad Baban’ dır. Diğer ortaklar; İzzet Zeki Baraz (İktisat Doktoru ve Tüccar), Semih Tanca (İktisat Doktoru ve Tüccar), Reha Özakin (Eski Ziraat Bankası Müfettişi) ve Cemal Hünel (Eski Muğla Milletvekili ve Tüccar) isimlerinden oluşmuştur. Gazetenin başyazarlığını Cihad Baban yapmış, yazı işleri müdürlüğüne ise Tevfik Erol getirilmiştir.⁴⁰³

Gazetenin adı genel olarak Tercüman olarak bilinmektedir. Ancak gazete yayın hayatına “Hadiselere Tercüman” ismi ile başlamıştır. 1961 yılında ismi “Haberlere ve Olaylara Tercüman” şeklinde değiştirilen gazetenin ilk yazı kadrosunda, Haldun Taner, Semih Tuğrul, Yakup Kadri, Murat Sertoğlu, Ahmet Kabaklı gibi isimler yer almıştır. İlerleyen süreçlerde Peyami Safa, Yılmaz Öztuna gibi tecrübeli kalemler de gazetede yazılar yazmıştır.⁴⁰⁴

Cihad Baban, 26 Mayıs 1955 tarihli gazetenin ilk yayınında Times dergisinin duvarında yazan “Her sabah dünya yeniden kurulur her sabah taze bir başlangıçtır” cümlesinden esinlenerek gazete başlığına bu cümleyi yerleştirmiştir. Aynı zamanda bu cümleyi başlık olarak kullandığı ilk köşe yazısında da Tercüman gazetesinin dürüst ve vefalı olacağını belirterek gazetenin toplum için önemine değinmiştir.⁴⁰⁵

Kurulduğu ilk yıllarda bağımsız bir yayın politikası izlemeye gayret eden gazete, DP hükümetinin tepkisini çekmiştir. Gazetenin yayın kadrosuna katılan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Murat Sertoğlu gazetede daha muhafazakâr bir yayın politikası izlemiş ve bu sayede Tercüman gazetesi, yayınladığı dini tefrikalarla kısa sürede 160 bin gibi hatırı sayılır bir tiraja ulaşmıştır.⁴⁰⁶

DP’nin İzmir milletvekili olan Cihad Baban Tercüman gazetesini parti ile anlaşmazlıklar yaşadığı dönemde kurmuştur. Bu durum, DP içinde fikir ayrılıklarının

⁴⁰² İnuğur, 1992, **age**, s. 314. Nuri İnuğur, Tercüman gazetesinin 6 ortaklı kurulduğunu yazmıştır. Hıfzı Topuz’un eserinde 6. ortak Zuhuri Danışman’ın (Eski Bolu Mebusu ve Tarihçi) ismine yer verilmemiştir.

⁴⁰³ Topuz, 2003, **age**, s. 222.

⁴⁰⁴ M. Orhan Kaynak, **Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü**, (İstanbul: Küll Yayınları, 1994), 140-141.

⁴⁰⁵ Cihad Baban, “Her Sabah Taze Bir Başlangıçtır”, **Tercüman Gazetesi**, 26 Mayıs 1955, s. 1.

⁴⁰⁶ Atabay, **age**, s. 153.

yaşandığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Zira, Adnan Menderes'in fikirlerine katılmadığını belirten Cihad Baban, Politika Galerisi isimli eserinde de "Açıktan muhalefet etmiyordum ama Menderes'in aradığı uysallığı da gösteremiyordum" demiştir.⁴⁰⁷ Buna rağmen Adnan Menderes'i sık sık uyardığını, yasa dışı uygulamalardan vazgeçmesi için çok çaba sarf ettiğini söylemiştir.

Baban her ne kadar Menderes ile fikir ayrılığına düşmüş de olsa nihayetinde iktidarın içindedir. Dolayısıyla hükümetin bazı politikalarını savunmuş ve muhalefete yüklenmiştir. CHP'nin politikalarını ve sertleşen muhalefetini eleştirdiği ve CHP'nin hatalarından vazgeçmediğini, toplumun CHP'yi istemediğini ve desteklemediğini ifade ettiği yazılar yazmıştır.⁴⁰⁸

Ulus gazetesinin 19 Eylül 1955 tarihinde CHP lideri İsmet İnönü'nün TBMM'yi toplantıya çağırdığı "Çetin Bir İmtihan" başlıklı yazısını aktardığı gerekçesi ile ilk kez kapatılan Tercüman, 15 gün boyunca kapalı kalmıştır.⁴⁰⁹

Hükümetin din politikalarını da destekleyen gazete, laikliği dinsizlik ile karıştırılmaması gerektiğini ve din eğitiminin doğru bir biçimde verilmesinin önemi üzerinde durmuştur.⁴¹⁰ Komünizme karşı olan Cihad Baban, yazılarında komünizmi bir tehlike olarak nitelemiş, Nazım Hikmet, Kaya Yamaç ve Zekeriya ve Sabiha Sertel gibi dönemin komünist isimlerini eleştirmiş ve hatta vatandaşlıktan çıkarılmaları gerektiğini söylemiştir.⁴¹¹ Bu bağlamda gazete hükümet ile örtüşen bir tablo çizmiştir. Ayrıca dış siyasette de hükümet ile aynı düzlemde bir anlayışa sahip olan Tercüman, 6-7 Eylül pogromunda sessiz kalmış, sütunlarında iktidarın söylediklerine yer vererek bir nevi desteklemiştir.⁴¹²

Cihad Baban, iktidarın basın özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamalarını sertleştirmesini onaylamamıştır. Milletvekilliği kimliğini bir kenara bırakarak gazeteci kimliği ile gazetelerin kapatılmasına, gazetecilerin yargılanmasına ve basının susturulmak istenmesine şiddetle karşı çıkmıştır. 1 Haziran 1956 tarihli yazısında, gazetelerin milli birliğin kurulması için oldukça önemli olduğunu vurgulayan ve ispat hakkı konusunda oldukça hassas davranan Baban, bu yazıdan iki gün sonra daha sert

⁴⁰⁷ İnüç, 1992, age, s, 315.

⁴⁰⁸ Cihad Baban, "CHP İçinde Buhran", **Tercüman Gazetesi**, 5 Haziran 1955, s, 1.

⁴⁰⁹ Nuran yıldız, "Demokrat Parti ve Basın", **Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, c,51, s, 1, (1996): 501.

⁴¹⁰ Cihad Baban, "Laiklik ve din Mevzuu", **Tercüman Gazetesi**, 9 Ocak 1956, s,1.

⁴¹¹ **age**, 17 Eylül 1955, s, 1.

⁴¹² "Mesuller Şiddetle Cezalandırılacak", **age**, 18 Eylül 1955, s, 1.

bir dille hükümetin basın politikalarını eleştirmiştir.⁴¹³ Hükümete karşı üslubunu daha da sertleştiren Baban, 1950 seçimlerinde basın özgürlüğünü vaat edenlere “sözlerinizden dönecek misiniz?” diye sormuştur.⁴¹⁴

Diğer gazeteler gibi Tercüman gazetesi de maddi sıkıntılar içerisinde yayın yapmaya çalışan gazetelerin yaşadığı zorluklara ve kâğıt tahsisi gibi konulara değinmiş, sayfalarında hükümetin adaletsiz davrandığına dair yazılara yer vermiştir.⁴¹⁵

Hükümeti iyiden iyiye eleştirmeye başlayan Cihad Baban’a karşı partililer tarafından tepki gösterilmeye başlayınca Baban, DP’den istifa etmiştir.⁴¹⁶ Bu tarihten sonra Hürriyet Partisi saflarında yer alan Cihad Baban hem Yeni Gün gazetesinde hem de Tercüman gazetesinde yazmaya devam etmiştir. Baban’ın yazdığı yazılar, Tercüman gazetesinin, yeni kurulan Hürriyet Partisinin yayın organı gibi hareket ettiği algısını oluşturmuştur.

Cihad Baban hem siyasi hem de gazetecilik kimliğinin kazandırdığı tecrübeler ile Tercüman gazetesini en çok okunan gazeteler arasında yer almasını sağlamıştır. Gazete, belli açılardan iktidarı eleştiren bir yayın politikası ile hareket eden bir gazete olmakla beraber Cihad Baban’ın 1957 seçimlerinden sonra gazeteden ayrılması ile gazete sık sık el değiştirmiştir.⁴¹⁷ Baban’ ın ayrılmasından sonra baş yazıları Peyami Safa yazmaya başlamıştır. Gazetenin imtiyazı Cemal Hünelp’a geçmiş, sonrasında Hünelp, Tercüman’ı Nihat Karaveli’ye devretmiştir. Karaveli ise 1961 yılının Temmuz’unda Ragıp Kutman’a satmıştır.⁴¹⁸

27 Mayıs’a giden süreçte, gazetenin yönetiminde gazetecilik ile hiç alakası olmayan, gazeteyi sadece ticari amaçları uğruna kullanmayı düşünen kişilerin bulunması Tercüman gazetesini dönemin şartlarına göre hareket etmesine ortam hazırlamıştır. Müdahaleden önce iktidara yakın yayınlar yapan gazete, müdahale sonrasında MBK’ yi desteklemiş ve müdahalenin en ateşli savunucularından biri olmuştur.

⁴¹³ Cihad Baban, “Demokrat Parti Hükümeti ile Mutabakat halinde değiliz”, **age**, 1 Haziran 1956, s. 1.

⁴¹⁴ Cihad Baban, "Demokrat Parti Programını Alkışlayan Eller", **age**, 3 Haziran 1956, s. 1.

⁴¹⁵ Tercüman gazetesi, resmi ilan ve reklam dağıtımında gazeteler sıralamasında 1950 ile 1959 yılları arasında 1.139.578 TL ile altıncı sırada yer almıştır. (Ortalamanın altında olan bu tutarı gazetenin 1955 tarihinde kurulmuş olduğu göz önüne alarak değerlendirmek gerekir.) Alemdar, **age**, s. 172.

⁴¹⁶ Cemal Aydın, Gazeteci, Yazar ve Devlet Adamı Cihad Baban (1911-1984) (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Erzurum, 2022), 119.

⁴¹⁷ İnüç, 1992, **age**, s. 318.

⁴¹⁸ Topuz, 2003, **age**, s. 223.

3.2. 27 Mayıs Müdahalesinin Gazetelerde Temalara Göre Değerlendirilmesi

1960 müdahalesi döneminde araştırmanın örneklemini oluşturan Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman, Türk basınının önemli gazeteleri arasında yer almıştır. Ulusal yayın yapan bu gazeteler, baskı sayıları ile de dönemin önde gelen gazetelerindendir.⁴¹⁹ Tirajları nedeniyle toplumun büyük bir kesimine ulaştıklarından, bu gazetelerde yer alan haberler ve yorumlar da ayrıca önem taşımaktadır.

Gazeteler araştırmanın bu bölümünde, gazeteler haberler ve köşe yazıları olarak iki temel grupta incelenmiştir. Bu ayrımın sebebi haber ile köşe yazısı arasındaki nesnellik ve öznellik farkından kaynaklanmaktadır. Haber, olaylar hakkındaki bilgileri içermeli, toplumun bilgilendirilmesi amacı ile yapılmalı ve tarafsız olmalıdır. Haber yapılırken, bilgi verilmek istenen olayın olduğu gibi sunulması önemlidir. Bu yapılmadığında, toplum yönlendirilmiş olur ve toplumda farklı görüşlerin savunulması engellendiğinden sağlıklı bir kamuoyunun oluşması beklenemez. Köşe yazıları ise gazetecilerin öznel fikir ve düşüncelerini barındırdığından, haber metinlerinden ayrı değerlendirilmelidir. Gazeteciler, köşe yazılarında olay ile ilgili kendi bilgi birikimleri ölçüsünde öznel yazılar yazabilir, kişisel yorum yapabilirler. Köşe yazılarında, haberlerdeki gibi nesnel bir bilgi verilmesi beklenemez. Bu bağlamda haberlere ve yorumlara bakılırken, tarafsız olup olmadığı, dolaylı ya da doğrudan mevcut siyasi rejime yönelik, aleyhte ya da lehte bir içerik ile oluşturulup oluşturulmadığına ilişkin bir inceleme yapılabilir.

Bu tezde, gazetelerde yer alan haber ve yorumların analiz edilmesinde, özellikle kuramsal bağlamda bir çıkarımda bulunmak için araştırmanın sorularına yanıt verebilecek bir ayrım yapılmaya çalışılmıştır. İnceleme sırasında, gazeteciler yorum yaparken değişen siyasi rejimin yanında mı yoksa karşısında mıdır? Takındıkları tavır neye göre belirlemişlerdir? Yapılan yayınlarda kaynak gösterilmiş midir? 27 Mayıs ile ilgili kullanılan sıfatlar nedir, neden bu sıfatlar kullanılmıştır? Gazeteciler, 27 Mayıs askeri müdahalesi ile ilgili yapmış olduğu yayınlarda neyin, kimin etkisinde kalmışlardır? Yapılan haberler 27 Mayısçılar tarafından nasıl karşılanmıştır? 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin gerçekleşmesi ile basının daha özgür bir duruma geldiğine dair yapılan çıkarımların doğruluk payı var mıdır? Yapılan

⁴¹⁹ Müdahale döneminde yayın yapan Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinin yanı sıra Akşam, Ulus ve Vatan gibi diğer gazeteler de oldukça önemli bir yere sahiptir.

haber ve yorumlarda devrik hükümet nasıl tanımlanmıştır? 27 Mayısçıların itibarını arttırıcı tabirler kullanılmış mıdır? Gazetelerde dönemin önemli siyasi aktörleri ile müdahale arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmış mıdır? Gazetelerin mevcut siyasi rejime karşı takındıkları tavrın nedenleri nasıl açıklanabilir? sorularına cevap bulmak amaçlanmıştır. Bu sorulara cevap verebilecek nitelikte olduğu düşünülen haber ve yorumlar, içeriklerine ve yoğunluklarına göre “Basının Müdahaleye Yaklaşımı”, 27 Mayıs 1960 ve Basın Özgürlüğü”, “İsmet İnönü, 27 Mayıs 1960 ve Basın”, “Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 ve Basın”, “Milli Birlik Komitesi 27 Mayıs 1960 ve Basın”, “27 Mayıs 1960 Öncesi Yayınlanamayan Haberler ve Sonraki Durum” şeklinde 6 ayrı başlık altında ele alınmıştır. Sonuçta, dönemin şartları dikkate alındığında, ülkenin içinde bulunduğu siyasal durumun, takip edilebileceği en etkili kaynak olan gazetelerde, müdahale hakkında yapılan yayınlar ışığında mevcut siyasi durum ile basın arasında var olan ilişki ile ilgili kuramsal bir çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Basının Müdahaleye Yaklaşımı

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Demokrat Partinin antidemokratik uygulamalarda bulunması, laiklik karşıtı davranışlar sergilemesi, baskı rejimi kurarak ülke içinde kardeş kavgasına sebep olması gibi nedenler ileri sürülerek yapılmıştır. Dolayısıyla müdahaleyi gerçekleştiren cuntacılar, öncelikle 27 Mayıs hareketinin haklılığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için de basın kullanılmıştır. Basın, müdahale sonrası, 27 Mayıs’ı meşrulaştırılacak ve toplumun desteğinin kazanılmasına katkı sağlayacak yayınlar yapmıştır.

Müdahale ile ilgili yaklaşık 1860 gazete sayfası taranmış ve müdahale sonrasında, dönemin gazetelerinin manşetleri, köşe yazıları ve müdahale ile ilgili haberleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda, ülkenin önde gelen gazetelerinin tamamında, müdahalenin büyük bir mutlulukla karşılandığı, müdahalecilere övgüler yağdırıldığı ve müdahale lehine bir kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür. Gazeteler, müdahaleyi çeşitli yollarla meşrulaştırmak için adeta birbirleri ile yarışmışlar, hatta ortak bir bildiri yayınlayarak MBK’ye bağlılıklarını bildirmiş ve şükranlarını sunmuşlardır.⁴²⁰

⁴²⁰ Ortak bildiri yayınlayan gazeteler arasında; Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Yeni Sabah, Vatan, Akşam, Dünya gibi gazeteler yer almıştır. Mustafa Akbayır, Darbe Dönemlerinde Türk Medyası: 27

27 Mayıs müdahalesinin neden yapıldığını açıklama gayreti içerisinde giren gazetelerde, müdahale, genel olarak “ihtilal”, “milli bayram”, “hürriyet bayramı”, “milli inkılap”, “gerçek demokrasi” gibi tabirler ile adlandırılmıştır. Özellikle büyük puntolarla ve renkli bir şekilde verilen meşrulaştırma haberleri, sadece yazılı olarak değil, fotoğraflar ve karikatürler ile de desteklenmiştir. Müdahaleyi kutlama haberleri ve fotoğrafları için özel sayfalar hazırlanmıştır. Gazetelerde destekleyici yayınların yanı sıra DP iktidarı, olmadık haberlerle eleştirilmiş hatta suçlamıştır. Böylece devrik iktidar ile toplumun bağının koparılması amaçlanmıştır. Yabancı basın kaynaklarından alıntılar da yer aldığı gazetelerde, müdahale, “darbe” olarak nitelendirilmemiş, müdahale kavramının demokrasi kavramı ile örtüşmediğine dair bir ifadeye rastlanmamıştır. Hiçbir gazete müdahalenin güvenilirliğini sorgulamamıştır.⁴²¹

27 Mayıs müdahalesi gece yarısı gerçekleştirildiğinden ve gazetelerin ertesi günkü baskıları çoktan hazırlanmış olduğundan müdahale haberi ile ilgili gazetelerde yorumlara yer verilememiş, haber manşetlerden duyurulmuştur. İktidar yanlısı gazetelerin sessiz kaldığı müdahale sabahında müdahale haberini, Cumhuriyet gazetesi, “Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı İdareyi Ele Aldı”, Hürriyet gazetesi, “Türk Ordusu Vazife Başında silahlı Kuvvetlerimiz Bütün Yurtta İdareyi Fiilen Ele aldı”, Milliyet gazetesi, “İdare Orduda” ve Tercüman gazetesi de “Kansız Olarak Ordu İdareyi ele aldı Kısa Zamanda Seçime Gidilecek” başlıkları ile manşetten vermişlerdir.⁴²² Basının müdahaleye yaklaşımlarının nasıl olduğu, esas olarak sonraki günlerde yapılan yayınlardan anlaşılmaktadır.

Müdahalenin ülkenin krizde olduğu ve kardeş kavgasına son verilmek istendiği için yapıldığı ifadelerine yer verilen Cumhuriyet gazetesinde, müdahalenin haklı sebeplere dayandığı yazılmıştır. Ayrıca müdahalecilerin, tek gayelerinin tüm dünyada barış olduğunu ve cuntacıların NATO ve CENTO ittifaklarına bağlılıklarının devam ettiğini bildirmiştir.⁴²³ Cumhuriyet gazetesi, 28 Mayıs 1960 tarihli sürmanşetinde “Türkiye’nin Kahraman Silahlı Kuvvetlerimiz Tarafından İdaresinin İkinci Günündeyiz, Meclis Feshedildi, Yeni Anayasa ve Demokratik Müesseselerin Kurulma

Mayıs, 12 Eylül ve 15 Temmuz Örneğinde Medya-Demokrasi İlişkisi, (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, 2018),49.

⁴²¹ Gürhan Savcı, Türkiye’de Askeri Darbeler ve Basının Tavrı (1946-1997), (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Gazetecilik ana bilim Dalı, 2006),81-83

⁴²² **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s.1, **Hürriyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s.1. Ayrıca tüm gazete manşetleri için bkz. Ek 1-2.

⁴²³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s, 1

Hazırlığına Başlandı” ifadelerini kullanmıştır.⁴²⁴ Gazetenin ilk sayfasında müdahale ile ilgili 10 farklı habere yer verilmiştir. Bu haberler;

- “Siyasi hayatta çok önemli değişikliklere gidiyoruz”
- “Milli Birlik Komitesi Başkanı Org. C. Gürsel’in milletimize hitabesi”
- “Menderes, Kütahya yolunda yakalandı”
- “27 Mayıs hareketi nasıl hazırlandı?”
- “İstanbul Askeri Vali ve Belediye Başkanı dün basın toplantısı yaptı”
- “İnönü sağ ve sıhhatte”
- “Dönüm Noktası”
- “Bir hukukçular heyeti yeni anayasayı hazırlıyor”
- “Gençliğin Silahlı Kuvvetlere Teşekkürü”
- “Mevkuf gazeteciler serbest”

başlıklarında kaleme alınmıştır.⁴²⁵

27 Mayıs’a yaklaşılan günlerde DP’yi hedef alan köşe yazılarına ve haberlere daha çok yer veren gazete, 28 Mayıs’tan itibaren manşetlerde ve ilk sayfa haberlerinde MBK’nin icraatlarını olumlayan ve yücelten ifadeler ve müdahalenin gerçekleşmesinden duyulan memnuniyete ilişkin haberlere ağırlık vermiştir.

Müdahale öncesi DP’ye açıkça muhalif yayınlar yapan bir diğer gazete de Milliyet gazetesidir. Askeri müdahale haberine, öncesinde basım işlemlerini tamamladığından yer veremeyen gazete, aynı gün ikinci bir sayı çıkarmıştır.⁴²⁶ “İdare Orduda” manşeti ile yayınlanan bu sayı, müdahale sürecinin hiçbir can kaybı olmadan başarıldığını haberleştirmiştir. Gazete,

- Bugüne kadar mesul mevkide bulunan şahıslar Silahlı Kuvvetlere teslim oldu
- Yayınlanan ilk tebliğ
- Hareketin maksadı
- Askeri Vali: Tuğg. Tulga
- Sokağa çıkılmayacak
- Kin güdülmeyecek

⁴²⁴ **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴²⁵ **age**, s. 1-6.

⁴²⁶ **Milliyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, 2. Baskı.

başlıkları ile müdahale hakkında edindiği bilgileri okuyucularına duyurmuştur. Gazete, bir önceki gün yayınladığı rutin baskıdan farklı olarak tüm haberleri kalın ve büyük puntolarla yayınlamış, özellikle haberlerin sağ alt köşesine büyük puntolarla “Silahlı Kuvvetler” ifadesini eklemiştir.⁴²⁷

Müdahale sonrası günlerde müdahale ile ilgili daha ayrıntılı haberlerin yer aldığı gazetede, askeri müdahale sürecinin anlatıldığı “O Gece Parola “Vatan” İşareti De “Namus” İdi” başlığı ile verilen haber, müdahale süreci ile ilgili oldukça ayrıntılı veriler içermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Kaynak gösterilmeden yapılan haber, müdahale tarihinden çok önce yapılan planlamaları ve sadece müdahaleciler tarafından bilinebilecek, “parola-işaret” gibi bilgileri içermektedir.⁴²⁸

Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerine nazaran müdahaleyi çok büyük bir coşkuyla karşılayan Hürriyet gazetesi de 27 Mayıs tarihli sayısında, müdahale ile ilgili olarak 3 ayrı haber yapmıştır.

- Türk Silahlı Kuvvetlerinin Millete Tebliğleri
- Örfi İdare dün iki tebliğ neşretti
- Bayram sevinci İstanbul bayraklarla donandı

başlıkları ile yapılan haberlerde halkın müdahaleyi sevinçle karşıladığına dair yapılan haber oldukça dikkat çekicidir.⁴²⁹ Zira müdahale öncesi iktidar yanlısı yayınlar yapan gazete, müdahaleden bir gün önce, 26 Mayıs’ta Menderes’in Eskişehir’de, Türkiye’de iktidar olmanın seçim dışında farklı bir yolla olamayacağını söylediğini ve halk tarafından coşkuyla karşılandığını haberleştirmiştir. 26 Mayıs’ta yayınlanan bu habere rağmen müdahaleye geç bile kalındığı ifadelerini kullanan gazete, 27 Mayıs günü DP

⁴²⁷ age, s.1.

⁴²⁸ Ömer Sami Coşar, “O Gece Parola “Vatan” İşareti De “Namus” İdi”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 5. Habere göre müdahale ’yi gerçekleştirecek cuntanın Ankara’da bulunan üyeleri, İstanbul’daki üyelere, 26 Mayıs’ta, “Geciktim, özür dilerim, 2703 lira olan borcumu İstanbul’a gönderdim” ibareli şifreli bir telgraf göndererek müdahale ’nin başlangıç tarih ve saatini bildirmişlerdir. Müdahale’nin 4 subay, 1 tank taburu ve 1 bölük asker tarafından gerçekleştirildiği yazılan haberde hiçbir askerin ismine yer verilmemiştir. Askeri müdahale yapılmasının ülkenin kötü gidişatı ve halkın içinde bulunduğu zorluklar nedeniyle gerekli olduğuna vurgu yapılan haberde, müdahalenin aslında Nisan ayında planlandığına, müdahaleye liderlik edecek isim arayışları konusunda yaşanan olumsuzluklar yüzünden geciktiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Müdahalecilerin 25 Mayıs’ta yeniden görüşmeler yaptığını, “Vatan” parolası ile “Namus” işareti ile harekete geçileceğini, ancak Ankara’daki ekip ile bağlantı kurulamadığından 26 Mayıs gecesi saat 03.00’ de müdahale ’nin gerçekleşeceğini bildirmiştir.

⁴²⁹ **Hürriyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s. 1.

iktidarının karşısında yer almış ve TSK'nın tüm ülkede huzurun devam ettiğine dair beyanatını yayınlamıştır.⁴³⁰

Gazetenin 27 Mayıs tarihli baskısında dikkat çeken diğer haber de Vekil Ethem Menderes'in başkanlığında toplanan Milli Müdafaa Vekaleti İstişare Konseyi'nin askeri personellerde terfi ve maaş işlemlerini içeren haberdur.⁴³¹ DP'nin askeri personelin koşullarının iyileştirme çalışmalarına başladığının ve kanun tasarısı çıkarma hazırlıkları aşamasına geldiğinin yazıldığı haberde, müdahalenin gerçekleşmesi ile çalışmaların tamamlanamayacağına vurgu yapılmıştır.

27 Mayıs tarihli Hürriyet gazetesinde toplam yirmi iki habere yer verilmiştir. Gazetenin müdahale ile ilgili haberlere günlük haberlerden çok daha az yer vermesi, baskı işlemleri ve süreç ile ilgili gelişmelerden sağlıklı haber alamadığı gibi nedenlere bağlı olduğu düşünülebilir. Zira ileriki konularda görüleceği üzere gazete, sonraki sayılarında müdahale haberlerine oldukça fazla yer verilmiştir.

Araştırma örnekleminin son gazetesi olan Tercüman gazetesi de müdahale haberlerine ilişkin detaylara bir sonraki günkü yayınında yer vermiştir. Gazetenin müdahaleden bir önceki günkü sayısında; Adnan Menderes'e verilen şeref madalyası haberi, yerini sonraki gün Menderes'in göz altına alındığı haberlerine bırakmıştır.⁴³² Tercüman gazetesi de Hürriyet gazetesi gibi müdahale öncesi iktidar yanlısı yayınları ile dikkat çekerken müdahale sonrasındaki ilk yayınında halkın sevinç gösterileri yaptığını yazmıştır. Gazetenin ilk sayfasında yer alan altı haberden beşi askeri müdahale ile ilgilidir. Haberler,

- Birgi gelmekten vazgeçti
- Milletçe bayram sevinci içindeyiz,
- Sonuç değil, başlangıç
- İsmet İnönü hayatta ve sıhhatte,
- Bir Teğmen şehir oldu iki de yaralımız var
- Hadise bütün dünyada çok müsbet karşılandı

başlıkları ile sunulmuştur.

⁴³⁰ "Geç Bile Kaldı...", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴³¹ "Milli Müdafaa İstişare Konseyi dün toplandı", **age**, 27 Mayıs 1960, s. 1.

⁴³² "Başvekile Şeref Madalyası Verildi", **Tercüman Gazetesi**, 26 Mayıs 1960, s. 1. "Milletçe Bayram Sevinci İçindeyiz", **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s.1,

Gazetelerin askeri müdahaleyi meşrulaştırma haberleri incelendiğinde, toplumda farklı düşüncelere sahip her kesimin desteğinin sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu minvalde genel olarak meşrulaştırma haberleri, Halk Nezdinde Meşrulaştırma, Dini Söylemlerle Meşrulaştırma, Atatürk, Demokrasi ve Özgürlük Söylemleri ile Meşrulaştırma, TSK'yi Yüceltici Söylemlerle Meşrulaştırma, Fotoğraf ve Karikatürlerin Kullanımı ve Yurtdışı Basının Destek Verdiği Söylemi ile Meşrulaştırma şeklinde alt başlıklara ayrılarak detaylıca incelenmiştir.

3.2.1.1. Halk Nezdinde Meşrulaştırma

Müdahalenin, DP hükümetinin uygulamalarını onaylamayan ve DP iktidarı süresince dışlanan ve seçkinliğini kaybeden üniversite, öğrenciler ve aydınlar gibi bazı çevrelerce ya da DP'ye muhalif olan sivil ya da siyasi temsilciler tarafından mutlulukla karşılanmış olması ve bu grupların orduya minnet duyması normal karşılanabilir. Ancak ilginç olan 27 Mayıs müdahalesini tüm halkın mutlulukla karşıladığına dair yapılan haberlerdir. Müdahaleciler için 27 Mayıs hareketinin haklılığının, özellikle halk nezdinde kabul edilmesi oldukça önemli olmuştur. Zira toplumun destek vermemesi müdahalenin tam anlamıyla başarılı sonuçlanmasının önündeki en büyük engel olarak görülmüştür. Dolayısıyla halkın müdahaleden son derece memnun olduğuna dair yayınlar için gazetelerde oldukça fazla yer ayrılmıştır. Halkın müdahaleden ne kadar memnun olduğu düşüncesi, özellikle düzenlenen mitingler aracılığı ile oluşturulmuş, gazetelerde de bu düşünciyi toplum içinde yerleştirmek için, halkın müdahaleden duyduğu memnuniyet içerikli haberlere oldukça uzun süre devam edilmiştir. müdahale sonrası, dönemin önde gelen gazetelerin hemen hepsinde bu tür haberlere aralıksız yer verilmiş ve halk yönlendirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, incelenen Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinde müdahale, bayram olarak adlandırılmış ve halkın büyük bir coşku ile bu bayramı kutladığına dair birçok haber yapıldığı görülmüştür.⁴³³

Hürriyet gazetesi, “Bütün yurttaki Hürriyet Bayramı devam ediyor” manşeti altında, halkın sokağa çıkma yasağına rağmen İstanbul'da sokaklara çıktığını, evlerini

⁴³³ Halit Kıvanç, “Bayram Sevinci İçinde...”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 6; “Her Tarafta Miting ve Şenlik Yapılıyor”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 5; Nizam Payzın, “Ankara'da 'Hürriyet mücadelesi' nasıl başladı” **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 4; “Huzur içinde olan yurttaki coşkun bayram sevinci dün de devam etti”, **age**, 1 Haziran 1960 s. 1-5; Nadir Nadi, “Bardağı Taşırın Damla”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 1-3, “Yurttaki Bayram sevinci ve şenlikler devam ediyor”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 1; “Büyük sevinç 27 Mayıs günü Üniversite bir bayram havası içinde idi”, **age**, 2 Haziran 1960, s. 6.

Türk bayrakları ile donatarak bayram sevinci yaşadıklarını belirtmiştir.⁴³⁴ Gazetenin bir başka sayısında, “Milli Birliğin Işığı Altında İstanbul” ifadelerini kullanılmış, “Yaşasın Ordumuz” pankartı ve bayraklarla donatılan İstanbul’un bir çok farklı bölgesine ait fotoğraflara yer verilmiş ve ülkede huzurun ve mutluluğun hakim olduğunu yazmıştır.⁴³⁵ Halkın askerler ile kucaklaştığı anların da resmedildiği bir başka haber de “Askeri ortaokul bandosu Kadıköylüleri coşturdu, yurttta ordu, halk ve gençlik kucaklaşması devam ediyor” manşeti altında yerini almıştır.⁴³⁶ Müdahaleyi “Hürriyet Hareketi” şeklinde nitelendiren gazetenin başka bir sayısında, ordunun müdahaleyi nasıl gerçekleştirdiğine dair detaylara yer vermiştir. Habere, halkın bir bayram havası içinde olduğu ve kurtuluşlarını kutladıklarına değinilmiştir. Gazete sayfalarında İstanbul ve Ankara illerinden bazı fotoğraflara yer verilmiş, Ayrıca ellerinde “Yaşasın Şanlı Ordumuz” pankartları bulunan binlerce gencin Anıtkabir’i ziyarete gittiği yazılmıştır. Yurdun dört bir yanında şenliklerin ve kutlamaların sürdüğü, halkın bütünleşerek birlik ve beraberlik duygusu ile orduya bağlılık yürüyüşleri yaptığı ve asker ile kucaklaşmalara devam edildiği gibi haberler uzun süre Hürriyet gazetesinin sayfalarında görülmeye devam etmiştir.⁴³⁷

Müdahale sonrası, ülkenin çeşitli bölgelerinden halkın coşkusunu yansıtan görüntülere ve haberlere yer veren Cumhuriyet gazetesinde polis, üniversiteli gençlerin ve ordu mensuplarının katılımıyla Ankara, İstanbul ve İzmir’de törenler ve yürüyüşler yapıldığını yazılmış ve bu haber “Ordu, Polis ve Gençliğin Kaynaşması” olarak verilmiştir.⁴³⁸ 27 Mayıs’ı “Hürriyet bayramı” olarak niteleyen Cumhuriyet gazetesinde ayrıca farklı tarihlerde yayınlanan sayılarında “Türk Milleti bayram yapıyor”, “Ankara’da halk 28 Mayıs günü ordu lehinde büyük tezahürat yaptı”, “Gençlik dün vakur bir yürüyüş yaparak abideye çelenk koydu”, “Yurttta bayram sevinci ve şenlikler devam ediyor”, “Bütün yurt Hürriyet Bayramı sevinci içinde çalkalanıyor”, “Orduya Şükran ve Minnet” başlıkları ile haberler yapılmış, gazete sayfaları farklı illerden insanların sevinçlerini yansıtan fotoğraflar ile donatılmıştır.⁴³⁹

⁴³⁴ “Bütün yurttta Hürriyet Bayramı devam ediyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 1.

⁴³⁵ “Yaşasın Ordumuz”, **Hürriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴³⁶ “Askeri ortaokul bandosu Kadıköylüleri coşturdu, yurttta ordu, halk ve gençlik kucaklaşması devam ediyor”, **age**, 2 Haziran 1960, s. 1.

⁴³⁷ **age**, 3 Haziran 1960, s. 1, **age**, 4 Haziran 1960, s. 1.

⁴³⁸ **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Haziran 1960, s. 1-3.

⁴³⁹ **age**, 28 Mayıs 1960, s. 1. **age**, 29 Mayıs 1960, s. 1. **age**, 1 Haziran 1960, s. 1 **age** 9 Haziran 1960, s. 1.

Milliyet gazetesinin başyazarı Abdi İpekçi de “Milliyet’ten Mektuplar” başlıklı yazısında müdahale ile ilgili ilginç satırlara yer vermiştir. Müdahale yapılacağını önceden öngördüğünü belirten ve müdahaleyi büyük bir sabır ve umutla beklediklerini yazan gazeteci, müdahaleden iki hafta önce yazdığı yazıya gönderme yaparak, o dönemde anlatılması gereken çok şey olduğunu ama DP’nin basına karşı uyguladığı yaptırımlar yüzünden kapatılma tehlikesi nedeniyle yazamadıklarını belirtmiştir. İpekçi, müdahale günü gazete çalışanlarının mutluluğundan da bahsederek, on beş gün önce Örfi İdare Kumandanlığına ifade vermeye gittiğinde kahraman subayların kendilerine sabırlı olmalarını ve on beş gün içerisinde beklentilerin gerçek olacağını söylediklerini yazmıştır. Abdi İpekçi, “Bugün gelecekti, yakınlaşmıştı. Biliyorduk, bekliyorduk” sözlerini kullandığı yazısında, gazete çalışanları olarak bu süreyi geçirmekte çok zorlandıklarını ve nihayet rüya gibi bu güzel güne kavuştuklarını ifade etmiştir. Yazar, “Sabrettik, şimdi sevinçten ağlıyoruz” sözleri ile yazısını sonlandırmıştır.⁴⁴⁰

Milliyet gazetesindeki haberlere göre, sadece İstanbul’daki vatandaşlar evlerini bayraklarla donatmakla kalmamış, Bursa’dan Manisa’ya, İzmit’ten Tekirdağ’a, Kastamonu’dan Sabık Cumhurbaşkanı Bayar’ın doğduğu Gemlik’e kadar birçok il ve ilçede geniş katılımların yer aldığı mitingler gerçekleştirilmiştir.⁴⁴¹ Milliyet gazetesi Gemlik’e özellikle değinerek halkın inkılap hareketini kitleler halinde kutladığını belirtmiştir.⁴⁴² Hürriyet gazetesi de farklı illerde yaşanan sevinç gösterileri haberlerine yer vermiştir. Özellikle Adapazarı ilinde kutlamalara katılan 83 yaşındaki bir nine ile yapılan röportaj haberi oldukça ilginçtir. Habere göre gençlere hitap eden 83 yaşındaki nine, DP döneminde birçok zorluk gördüğünü, sonunda bu güzel güne kavuşabildiği için Allah’a şükrettiği, söylemiştir.⁴⁴³ Bu söylemlerin gösterilerdeki gençler tarafından sevgiyle ve büyük tezahüratlarla karşılandığı yazılan haber, gazetelerin müdahaleyi meşrulaştırmak için yaptıkları haberlerde oldukça abartılı davrandıklarını göstermesi açısından ilginçtir. Zira, gençlere (çoğunluğu üniversite öğrencileri, liseliler vb.)

⁴⁴⁰ Abdi İpekçi, “Milliyetten Mektuplar”, **Milliyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 1-3.

⁴⁴¹ “Yurtta Muhteşem Mitingler Yapıldı”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Haziran 1960, s.1. “Her Tarafta Miting ve Şenlik Yapılıyor”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 1-5. “Sabık” sözcüğü “Sakıt” ile eş anlamlı olarak kullanılabilir. Sabık kelimesi önceki anlamına gelirken, sakıt kelimesi düşmüş, düşen, düşük, eski önemi yitirmiş, hükmü kalmamış anlamındadır. TDK, “Sabık”, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, [22.03.2024]; TDK, “Sakıt”, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, [22.03.2024].

⁴⁴² “Her Tarafta Miting ve Şenlik Yapılıyor”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 5.

⁴⁴³ Aydoğan Önel, Sacit Dinç, “Yaşlı Nine”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 5.

konuşma yapan 83 yaşındaki bir kadının bu tür bir söylemde bulunduğuna dair bir haber yapılması, kadının yaşı itibari ile pek de inandırıcı gelmemektedir. Somut bir ifade ile 1960 yılında 83 yaşında olan bir vatandaş, 1877 yılında doğmuştur ve Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere iki farklı yönetim anlayışını ve birçok yöneticiyi ayrıca savaşlar ve anlaşmalar dahil ülkenin farklı yıllardaki durumlarına tanıklık etmiştir. Gazeteye göre 83 yaşındaki kadının yaşadığı en büyük sıkıntı DP iktidarının baskıcı, hürriyetleri kısıtlayıcı yönetim anlayışdır ve 27 Mayıs onun için kurtuluş günüdür. Bu haber ile gazete, yediden yetmişe tüm halkın meydanlarda müdahaleyi kutladığı mesajını vermek istemiştir. Tercüman gazetesi de müdahale sonrası ilk yayınlarından itibaren kutlama haberlerini oldukça sık yayınlamıştır.

Gazetesi yazarlarından Muammer Yaşar, müdahalenin ertesi günü, 28 Mayıs 1960 tarihli yazısında oldukça abartılı bir dil ile 27 Mayıs müdahalesinin gerçekleştirilme sürecini anlattığı yazısında, Ankara'daki hareketliliği satırlarına taşımıştır. Ankara halkının duydukları silah ve tank sesleri ile ordunun harekete geçtiğini anladıklarını ve bu habere çok sevindiklerini ifade eden yazar, ordunun demokrasi ve hürriyeti kurtarmak için gece yarısı saat 04.00'da Çankaya'ya doğru yürüdüğünü yazmıştır.⁴⁴⁴ Muammer Yaşar, yazısının sonunda Tercüman'ın Notu başlığı altında "Aynı yolda hareket eden Tercüman, bu askeri harekattan duyduğu memnuniyeti belirtir" ifadesi paylaşmıştır. Ankara başta olmak üzere tüm illerde bayram sevinci yaşandığını bildiren gazete, halkın, genç, yaşlı herkesin birlik ve beraberlik içinde olduğuna değinmiştir.⁴⁴⁵

1 Haziran 1960 tarihli sayısında Hürriyet gazetesi, halkın DP'ye karşı zafer elde ettiğini yazarken, benzer bir habere de Milliyet gazetesinde rastlanmıştır.⁴⁴⁶ Milliyet Gazetesi'nin 27 Mayıs 1960 tarihli ikinci baskısında yer verilen Çetin Altan imzalı köşe yazısında, vatanını seven tüm kesimlerin askeri müdahale gününü heyecan ve sevinçle kutladığı bildirilmektedir.⁴⁴⁷ Altan'a göre, kardeş kavgaları, özgürlüklerin kısıtlanması gibi birçok olumsuzluğa sebep olan DP hükümeti, müdahale ile yönetimden uzaklaştırılmıştır. TSK, halkı yalancı, baskıcı, milletin kaderi ile oynayan

⁴⁴⁴ Muammer Yaşar, "Darbenin Hikayesi", **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 5.

⁴⁴⁵ "Milletçe bayram sevinci içindeyiz", **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁴⁶ **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁴⁷ Çetin Altan, "Büyük Gün", **Milliyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, 2. bs., s. 2.

iktidardan kurtarmıştır. Hürriyet saati çalışmış ve kahraman ordu milletin kaderini değiştirmiştir.

Gazetelerde, müdahale halk nezdinde sevinç haberleri dışında farklı söylemlerle de meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Gazeteler, topluma müdahalenin nasıl tanımlanacağı, gerçekleştirilme nedenleri ve özellikle müdahale hakkında toplumun ne düşünmesi ve nasıl tavır alması gerektiği gibi konularda yazılara yer vermiştir. Bu doğrultuda, Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazılar kayda değerdir. Gazetenin başyazarı Nadir Nadi, 28 Mayıs tarihli “Dönüm Noktası” başlıklı yazısında halkı Türk Silahlı Kuvvetlerine destek vermeye çağırmıştır. Nadi’ye göre ordunun yanında yer almak her bireyin vatan borcudur ve her vatandaş bu borcu ödemek için ülkenin yeniden huzura kavuşmasını sağlayacak kahraman ordumuzun yanında yer almalıdır.⁴⁴⁸

Gazetenin önemli yazarlarından bir diğeri Burhan Felek de Nadir Nadi ile aynı mesajları içeren ifadelerle yer vermiş, ordunun bu tarihi günlerde milletimizin desteğine ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴⁹ Halkı 27 Mayıs’ı sahiplenmeye çağıran başka bir yazı da Yaşar Kemal tarafından kaleme alınmıştır. Yaşar Kemal, “kansız gerçekleştirilen ve milletimizin büyük bir saygıyla, sevgiyle bağrına bastığı ihtilalimizin lekelenmesine göz yummamalıyız” sözlerini kullandığı yazısında, 27 Mayıs’ı Türk tarihinin en büyük devrimi olarak nitelendirmiştir.⁴⁵⁰ Gazetenin bir başka köşe yazarı Ziya Nebioğlu, ordunun müdahale yapmakta ne kadar haklı olduğunu, öğrencilerin neden orduya destek verdiğini yazmıştır. Nebioğlu ayrıca DP hükümetinin Tahkikat Komisyonu ile amaçladığı hain planların halka izah edileceğini ve bu göreve birçok kişinin gönüllü olduğunu da köşe yazısına eklemiştir.⁴⁵¹ Diğer gazeteler de 27 Mayıs’ın anlam ve önemini ne olduğunu tüm ülkeye anlatılacağı haberlere gazete sütunlarında sıklıkla yer vermiştir.⁴⁵² Gazete, orduya halkın tam destek vermesi konusunda yazılarına uzun süre devam etmiştir. Türk halkının müdahale sayesinde baskıdan ve antidemokratik yönetim anlayışından kurtulduğuna

⁴⁴⁸ Nadir Nadi, “Dönüm Noktası”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁴⁹ Burhan Felek, “Vazifemiz”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 3.

⁴⁵⁰ Yaşar Kemal, “Gerilikçiler”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 5.

⁴⁵¹ Ziya Nebioğlu, “Gençlik Anadolu’ya 27 Mayıs’ın izahını yapacak”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Haziran 1960, s. 3.

⁴⁵² “İnkılâp Kervanı”, **Hürriyet Gazetesi**, 20 Temmuz 1960, s. 1.

yönelik ifadeler Tercüman gazetesinde de görülmüştür.⁴⁵³ Diktatörlüğün sona erdiğini yazılan gazetede halkın bundan duyduğu büyük mutluluk anlatılmıştır.

Tercüman gazetesinin yazarlarından Kadircan Kafı da 28 Mayıs 1960 tarihli gazetenin üçüncü sayfasında yer alan makalesinde “Bu hareket bazı geri memleketlerde görülen adi hükümet darbelerinden biri değildir, bu hareket silahlı kuvvetlerin idareyi ele almaları da değildir, bu hareket Türk Milletinin iradesinin tecellisidir” sözleri ile müdahalenin diğer askeri hareketlerden farklı olduğunu ifade etmiştir. Gazetenin bir başka yazarı Faruk Yener de benzer ifadeleri kullandığı köşesinde, müdahalenin gerçekleştiği gün İstanbul Radyosuna gitmek için otomobile binerken genç bir askerin “Çabuk atlayın. Kaybedecek vaktimiz yok. İşte istediğiniz oldu” sözlerini anımsadığını ve müdahale günü yaşadığı sevincin getirdiği sarhoşluk içinde olduğunu belirtmiştir. Yazar, o gün radyoda yayınlanan müdahale metnin “en güzel yayın” olarak nitelendirirken, radyoda bulunanların heyecan ve coşku içinde olduğuna, herkesin bir telaş içinde yayınlanacak marşları, plakları bulmak için birbiri ile yarıştığına değinmiştir. Yener’e göre radyonun o günkü yayını dünyada başka hiçbir radyoya kısmet olamayacak kadar zevklidir ve “hürriyet gibi, vatanseverlik gibi yüce hislerle bezenmiş bir program”dır.⁴⁵⁴ Orduya ve gerçekleştirdiği harekete halkın destek olması için bu tür haberler, tüm gazetelerde görülmüştür. Gazeteciler, özellikle köşe yazılarında müdahaleye sahip çıkılması ve orduya yardımcı olunması hakkında mesajlar içeren yazılar yazmışlardır.

Gazetelerde müdahalenin meşru olduğunu ispatlamak için yapılan bir diğer söylem de DP döneminde, halkın giderek fakirleşmesine neden olması ve devlet hazinesinin DP’lilerin keyfi harcamaları yüzünden boşalmasıdır. DP’lilerin ülke ekonomisini kötü yönetmeleri müdahalenin yapılmasının gerekçelerinden biri şeklinde sunulmuştur. Dolayısıyla gazeteler sadece manevi olarak değil maddi olarak da müdahalecilerin yanında yer alınması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır. Devrik iktidarın, ülkeyi içine soktuğu ekonomik krizden kurtarmak için uğraşan MBK’nin ekonomi açıklamaları ve bu alanda yaptıkları çalışmalar sık sık haberleştirilmiştir.⁴⁵⁵ Halkın sempatisini ve desteğini kazanmak için temel gıda ürünlerinin fiyatlarını düşürmek için çalışan MBK, özellikle altın fiyatlarının düşmesi için özel tedbirler

⁴⁵³ “Milletçe bayram sevinci içindeyiz”, **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁵⁴ Faruk Yener, “Müzik ve Radyo”, **age**, 2 Haziran 1960, s. 3.

⁴⁵⁵ “Birbirinizi seviniz ve daha çok çalışınız”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1960, s. 1.

almıştır.⁴⁵⁶ Gazeteler de ülke ekonomisinin düzeltilmesi için TSK'nın başlattığı çalışmalara destek vermiş ve yaptıkları haberler ile halkında bu çalışmalara katılması için çaba göstermişlerdir.

TSK üyelerinin alyanslarını devlet hazinesine bağışlaması ile başlayan ve sonradan “alyans kampanyası” olarak adlandırılan yardım kampanyası, gazetelerin bu habere oldukça ilgi göstermesi ve sayfalarında sık sık yer vermesi ile toplumda büyük yankı uyandırmıştır. Kısa sürede ülkenin genelinde hatta yurt dışında büyük ilgi ile karşılanan kampanya hakkında gazetelerde, yapılan bağışların cinsi ve bağışçılar ile ilgili haberler yayınlanmaya başlanmıştır.⁴⁵⁷ Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri de ordu mensuplarının ziynet eşyalarını hazineye bağışladığına ilişkin haberleri ve kendilerinin de kampanyaya katıldıklarını okuyucularına duyurmuştur.⁴⁵⁸

Hürriyet gazetesi de kampanyaya katılımın oldukça fazla olduğunu, toplanan bağış miktarının büyüdüğünü ve yavru vatan Kıbrıs'ta da kampanya başlatıldığı haberini yapmıştır.⁴⁵⁹ Gazetelerin hemen hemen her yayınında kampanyaya katılan bağışçıların ve bağışların bilgilerine yer verilmiştir.⁴⁶⁰ Cemal Gürsel'in 3.763 tane alyansın hazineye bağışlandığına dair yaptığı konuşma da gazetelerde yerini almıştır. Haberin devamında, Gürsel'in bağışlardan ötürü halka ve ordu mensuplarına teşekkür ettiği belirtilmiştir.⁴⁶¹ Bağış kampanyası haberlerine oldukça uzun süre gazetelerde yer verilmiştir.⁴⁶²

⁴⁵⁶ “Geniş tasarruflar yapılacak”, **Hürriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁵⁷ “Ordu mensupları alyanslarını hazineye hibe ediyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s. 1. “Silivri esnafı fiyatlarda % 10 oranında indirim gitti”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁵⁸ “Bütün Subay Aileleri Yüzüklerini hazineye Hibe Etmeye Başladı”, **Tercüman Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s. 1. “Ordu Mensupları ziynet Eşyalarını Hazineye veriyor”, **Milliyet Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s.1. “Örnek Alalım: Ordu Mensupları Alyanslarını Hazineye Hibe Ediyorlar”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁵⁹ **Hürriyet Gazetesi**, 15 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁶⁰ “İstanbul Ticaret Borsası, hazineye 1 milyon lira bağış yapmış”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Haziran 1960, s. 1. “Hazineye bağışlar hızla devam ediyor” **age**, 16 Haziran 1960, s. 1. “Dişlerini hibe etti”, **Hürriyet Gazetesi**, 12 Haziran, 1960, s. 1. “Elli iki yıllık bir çift alyanslarını hazineye bağışlamıştı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁶¹ **Hürriyet Gazetesi**, 17 Haziran 1960, s.1. **Milliyet Gazetesi**, 17 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁶² “Hahambaşı dini altın kolyesini bağışladı” **Cumhuriyet Gazetesi** 18 Haziran 1960, s. 1. **Hürriyet Gazetesi**, 18 Haziran 1960, s. 1. “Kıbrıslı Türkler hazineye yardım kampanyasına hız verdi” **Hürriyet Gazetesi**, 20 Haziran 1960, s.1. “İstanbullular, hazineye bağış yarışını hızlandırdı” **Milliyet Gazetesi**, 21 Haziran 1960, s. 1. “Bayar'ın köyü olan Umurbey'de de bağış kampanyası başlatıldı” **Milliyet Gazetesi**, 22 Haziran 1960; **Hürriyet Gazetesi**, 22 Haziran 1960. “Gazetemize Paris'ten bir çift alyans gönderildi” **Cumhuriyet Gazetesi**, 23 Haziran 1960, s. 1. “Deniz Yedek Subay Okulu Komutanlığı, subay ve öğrencilerden toplanan alyanslar ile iki aylık maaşları hazineye bağışlamıştı”, **Gazetesi**, 22 Haziran 1960, s. 1. “Vehbi Koç, 26 kilo altın ile bir hastaneyi bağışladı” **Milliyet Gazetesi**, 26 Haziran 1960, s. 1.

Bağış kampanyasının yanı sıra müdahaleyi meşrulaştırmak adına Cumhuriyet gazetesi “Yunus Nadi 1960-1961 Armağanı” adı altında para ödülü olan bir makale yarışması düzenlemiştir.⁴⁶³ Ayrıca 27 Mayıs’ın anısına Tekel İdaresi “27 Mayıs Sigarası” isimli bir sigara çıkarıp 75 kuruşa satışa sunmuştur.⁴⁶⁴ Hazineye bağış yapanlara birer “Şükran Halkası” verilmiş, Yassıada duruşmalarının başladığı günün hatırası olarak 34 kuruşa satılan “Hatıra Pulları” tedavüle çıkarılmıştır.⁴⁶⁵

Gazeteler görüldüğü gibi müdahale sonrası halk nezdinde müdahaleyi meşrulaştırmak adına halkın müdahaleyi istediğini ve desteklediğini, müdahaleye sahip çıkılması ve orduya destek verilmesi gerektiğini ayrıca sadece manevi olarak değil maddi olarak da müdahalecilerin yanında yer alınması gerektiğini belirten yazılar yazmışlardır.

3.2.1.2. Dini Söylemlerle Meşrulaştırma

Gazetelerde, 27 Mayıs müdahalesine dini söylemlerle de meşruiyet kazandırılmak istenmiştir. Özellikle araştırmanın örnekleminde Hürriyet ve Tercüman gazetelerinde oldukça fazla yer verilen bu söylemler ile DP ve halk arasında dini bağlantıların zayıflatılması hatta koparılması amaçlanmıştır. Zira Ezanın Arapça okunması kararı ile seçmenin kalbinde önemli bir yere sahip olan DP’lilerin, dini alanda itibarsızlaştırılması müdahalenin meşrulaştırılması açısından önemli kabul edilmiştir.

Tercüman gazetesinin 1 Haziran tarihli sayısında yer alan bir habere göre, iktidara gelebilmek için dini araç olarak kullanan Adnan Menderes’in kaldığı otel odasının aranması sırasında, Menderes’in ayakkabılarının altında bir Kur’an-ı Kerim bulunduğu ve böylece Menderes’in dine aslında hiç kıymet vermediğinin anlaşıldığı ve olayın fotoğraflarının çekilerek askeri hakimlerce bir zabıt ile tespit edildiği ifade edilmiştir.⁴⁶⁶

Hürriyet Gazetesinde de Demokrat Partililerin dini unuttuğunu ve din konusunda samimi olmadıklarını iddia edilmiş, diğer Müslüman ülkelerin basınında yer alan haberleri de kanıt olarak sunulmuştur. Gazete, Mısır basınında, Kahire’nin en önemli gazetelerinden olan El cumhuriyet gazetesinde verilen bir haberi “Dini alet

⁴⁶³ “27 Mayısın manasını anlatınız”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 1960, s. 1.

⁴⁶⁴ “27 Mayıs Sigarası”, **age**, 23 Temmuz 1960, s. 1.

⁴⁶⁵ Yavuz, **age**, 317.

⁴⁶⁶ “Sabık Başvekil ve Din”, **Tercüman Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 1.

ederek iktidara geldiler, sonra dini de Allah'ı da unuttular, sefaata daldılar” şeklinde sayfalarına taşımıştır.⁴⁶⁷ Gazete de ayrıca diğer Müslüman ülke liderlerinin görüşlerine de yer verilmiştir. 30 ve 31 Mayıs tarihli sayılarında İran Şahı'nın 27 Mayıs hakkındaki olumlu yorumlarına ve müdahale sonrası, Kıbrıslı Türklerin de inançlarının arttığına dair haberler yapılmıştır.⁴⁶⁸

Askeri müdahale dini terimleri kullanan bir diğer haber de Milliyet gazetesinde yer almaktadır. Gazete yazarlarından Cevad Ulunay tarafından yazılan köşe yazısında, ülkedeki anormal sürecin devam edemeyeceği aşıkarken, halkın birbirine şiddet uygulaması, evladın babaya, kardeşin kardeşe düşman olması Milli Vahdet'in ortaya çıkmasını gerektirmiştir. Haberde benzer dini terimler kullanılarak halk adına dualar edilmiştir.⁴⁶⁹

Gazeteler bir yandan DP yöneticilerinin inançlarının sorgulanmasına ilişkin haberler yaparken diğer yandan da müdahalecilerin Vatan ve Allah sevgisi ile dolu olduğuna dair yayınlar yapmışlardır. Tercüman gazetesi yazarlarından Muammer Yaşar, tüm askerlerin hareket başlamadan önce abdest aldıklarını, göğüslerinde iman sevgisi ile şehitliği kabul ederek yola çıktıklarını yazmıştır.⁴⁷⁰ Gazetenin bir başka köşe yazarı Kadircan Kafı da Kur'an-ı Kerim'de Allah'a, peygamberlere ve yöneticilere itaat edilmesi gerektiğini, ancak bu itaatin adaletten ayrılmadıkları takdirde emredildiğini yazmıştır. Türk ordusunun 27 Mayıs günü gerçekleştirdiği müdahalenin bu bağlamda Allah'ın emirlerine uygun olduğunu belirtmiştir. Yazar müdahalenin Kuran'da yazan ayetler çerçevesinde de doğru olduğunu ifade etmiştir. Kafı, zalim olarak nitelendirdiği DP'li yöneticiler gibi halka zulüm edenlerin, Hz. Muhammet tarafından da aşağılandığını ve Hz. Muhammet'in zalimlere boyun eğilmemesini emrettiğini söylemiştir. Kafı yazısında, Türk ordusunun kansız olarak gerçekleştirdiği müdahalenin Peygamberin ruhundan gelen ilham ile yapıldığını gibi abartılı ifadelerle de yer vermiştir. Köşe yazısının son cümlesinde vatandaşlara seslenen yazar, “Allah'ın ve Peygamberimizin hoşnut olduğu bu kansız zaferden siz

⁴⁶⁷ “Mısır Basını Eski İktidar Dini de Unutmuştu Diyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁶⁸ “İran Şahı, Türkiye'deki inkılapı çok memnun” **age**, 30 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁶⁹ Refi Cevad Ulunay, “Bugünkü Vaziyet”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 3. Haberin devamında yazar, “[...] Allah memleket ve millet hakkında hayırlı etsin. Bu duayı bugün de tekrar ediyoruz. Memleketin saadeti için çalışanlara Allah muin olsun” ifadelerine yer vermiştir.

⁴⁷⁰ Muammer Yaşar, “Darbenin Hikayesi”, **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s.5.

de hoşnut olunuz” cümlesi ile gerçek bir Müslümanın müdahaleyi desteklemesi gerektiği mesajını vermiştir.⁴⁷¹

27 Mayıs’ın dini anlamda ayrı bir önem verilmesi gerektiği ile ilgili yapılan söylemlerden biri de şehitlik kavramıdır. Gazeteler, 28 Nisan-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında gerçekleşen olaylarda birçok gencin vatani uğruna can verdiğine ilişkin haberler paylaşmışlardır. Öldürülen bu gençler ile ilgili yapılan haberlerde tüm gazeteler “Hürriyet Şehitleri” ifadesini kullanmıştır.⁴⁷²

Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi, 28 Nisan’da hayatını kaybeden öğrencileri “Hürriyet şehitleri” olarak nitelendirmiş, bu gençlerin, Türk demokrasisini ve Türk ordusunu temsil ettiğini ve Anıtkabir’e gömüleceklerini ifade etmiştir.⁴⁷³ Gazetenin bir diğer yazarı Burhan Felek de benzer ifadeler kullanmış ve hükümete karşı direnen öğrencileri ve Türk ordusunu kurtarıcı olarak nitelemiştir.⁴⁷⁴

İstanbul’da da yaz tatiline giren öğrencilerin okulun son gününü marşlar ve şiirler okuyarak geçirdiğinden bahseden Hürriyet gazetesi, haberin devamında 28 Nisan öğrenci olaylarında hayatlarını kaybeden şehitlerimiz için tüm öğrencilerin iki dakika saygı duruşunda bulunduklarına ve İstiklal marşını okurken gözyaşlarını tutamadıklarına da değinmiştir. Ayrıca gazete, “Hürriyet şehitleri” nin Ankara’ya götürüldüğü 9,10 ve 11 Haziran 1960 tarihlerindeki sayılarında siyah bir logo kullanmıştır.⁴⁷⁵ “Teklif Ediyoruz” başlığı ile gençlerin Anıtkabir’e gömülmesi için bir kampanya başlatan gazete ayrıca ordu ile aynı idealleri paylaşan şehit gençlerin anısına Beyazıt Meydanı’na bir abidenin dikilmesini teklif etmiştir.⁴⁷⁶ Öğrenci olaylarında hayatını kaybeden Turan Emeksiz’in cenazesinin yıkanması esnasında cenazeyi yıkayan hocanın ifadelerine yer verildiği bir başka haberde de cenazeyi yıkayan Hacı Evliya Camii Hocası Arif Kul’un “45 senedir binlerce mevta yıkadım, böyle nurani bir yüze hiç tesadüf etmedim” dediği yazılmış, ayrıca hocanın yıkadığı cenazenin kim olduğunu bilmediğini ancak kutsal bir varlığa dokunduğunu hissettiğini söylediği ifade edilmiştir.⁴⁷⁷

⁴⁷¹ Kadircan Kafılı, “Bir Gaza Kıldın ki...”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 3.

⁴⁷² “Hürriyet Şehitlerini Dün Ankara’ya Uğurladık”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 10 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁷³ Nadir Nadi, “Unutulmaz Gün”, **age**, 10 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁷⁴ Burhan Felek, “Hayret ve Dehşet”, **age**, 10 Haziran 1960, s. 3.

⁴⁷⁵ “Ankara’da Bayram Sevinci”, **Hürriyet Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁷⁶ “Teklif Ediyoruz”, **age**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁷⁷ “45 senedir binlerce mevta yıkadım, böyle nurani bir yüze hiç tesadüf etmedim”, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 1.

Hürriyet gazetesinde yer alan bir başka haberde de Adnan Menderes'in Abdurrezzak Ensari isimli bir şeyhten öğrenci olayları sırasında olayları bastırmak için yardım istediği ile ilgilidir.⁴⁷⁸ Habere göre sözü edilen şeyh, 1950-1960 yılları arasında yaşanan 19 cinayet ile ilişkilidir. Öğrenci olaylarında hükümete yardımcı olduğu için Menderes tarafından kendisine bir teşekkür telgrafi çekildiği iddia edilmiştir. Haberde dini lider kisvesi altında Menderes'in katiller ile iş birliği yaptığı ileri sürülmüştür.

Tercüman gazetesi de öğrenci olayları ile ilgili yayınladığı haberlerde hayatını kaybeden gençleri şehit olarak tanımlamıştır. 29 Mayıs tarihli yayınlanan bir haberde 28 Nisan'dan itibaren doksan üniversite öğrencisinden haber alınamadığını belirtilmiştir.⁴⁷⁹ Sonraki günkü sayıda da şehitler için tespit komisyonu kurulduğu haberine yer verilmiştir.⁴⁸⁰

Ankara ve İstanbul'da yaşanan öğrenci olaylarını müdahale öncesinde de haber yapan ve bu nedenle 15 gün kapatılan Milliyet gazetesi, öğrenci olaylarında hayatını kaybeden öğrencilerin şehit şeklinde nitelendirilmesi ile ilgili haberlerin en ilginçini yayınlamıştır. Gazete, olaylar sırasında hayatını kaybeden gençleri, Türk tarihinin büyük zaferlerinden olan Çanakkale savaşında hayatını kaybeden şehitlere benzetmiştir. Milliyet gazetesinde yayınlanan bu haber, müdahale sonrası eski iktidara muhalif gazetelerin tutumlarının boyutunu göstermesi açısından oldukça çarpıcıdır.⁴⁸¹ Haberde öğrencilerin anıtlarının yapılması için başlatılan kampanyanın ikinci gününde toplanan para miktarı hakkında bilgi verilmiş ve "Çanakkale abidesinin yükselmesini sağlayan vatandaşlarımızın hürriyet şehitleri için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayacağı muhakkaktır" sözleri ile halk, bağış yapmaya davet edilmiştir.⁴⁸²

Hürriyet şehitleri haberleri gazete sayfalarında oldukça uzun zaman yer almıştır. Özellikle başlatılan kampanya ve şehitlerin nereye gömüleceği ile ilgili haberler sıkça yayınlanmıştır.⁴⁸³

⁴⁷⁸ "Düşük başvekil'in bir telgrafi", **Hürriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1960, s. 1. Telgrafın içeriğinde "Muhterem Şeyhim. Gösterdiğin bağlılığa teşekkür eder hürmetle ellerinizden öperim" ifadelerinin yer aldığı belirtilmiştir.

⁴⁷⁹ "28 Nisan hadiselerinde 90 üniversiteli kayıp", **Tercüman Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁸⁰ "Şehitleri tesbit için komisyon kuruldu" **age**, 30 Mayıs 1960, s. 5.

⁴⁸¹ Tek, **age**, s. 46.

⁴⁸² "Hürriyet Şehitleri İçin Kampanya", **Milliyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁸³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, **Milliyet Gazetesi** 29 Mayıs 1960, **Hürriyet Gazetesi** 29 Mayıs 1960.

Hürriyet şehitleri şeklinde adlandırılan öğrenciler hakkında yapılan haberler arasında korkunç iddiaların yer aldığı haberler de dikkat çekmektedir. Özellikle şehit gençlerin cesetleri hakkında ortaya atılan iddialar, şok edici seviyedir. Bu haberler arasında, MBK'nin açıklamasını yer veren ve cesetlerin makinede kıyılıp toz haline getirildiğiyle ilgili ihbar alındığı belirten Tercüman Gazetesi, halktan aramalarla ilgili yardımcı olmaları istemiştir.⁴⁸⁴

Hürriyet gazetesi de şehit gençlerin sayısının henüz tam olarak belirlenemediğini, tam sayının üniversiteler açılınca belli olacağı belirtmiş ve Maarif Vekilinin İstanbul'da 11 gencin öldüğü yönündeki açıklamasına yer vermiştir.⁴⁸⁵ Milliyet gazetesi şehit cenazeleri ve sayısı ile ilgili İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Sıddık Sami Onar'ın sözlerini kaynak göstermiş ve şehit cenazeleri ile ilgili ortaya atılan iddiaların abartılı olmadığını yazmıştır.⁴⁸⁶ Ayrıca Milliyet gazetesinde öğrencilerin cenazeleri ile ilgili yer alan başka bir haberde “Buzhaneden Toplu Halde Cesetler Çıktı” başlığı altında çıkarılan cesetlerin öğrencilere ait olduğunu yazılmıştır.⁴⁸⁷ Bir başka haber de büyük puntolar ile “Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?” cümlesi ile manşetten verilmiştir.⁴⁸⁸ Gazetede sözü edilen cesetlere ilişkin herhangi bir fotoğraf yayınlanmamış ancak haberi yayınlayan diğer gazetelerden farklı olarak Milliyet gazetesi, MBK'nin üyelerinden olan bir albayın BBC radyosuna yaptığı konuşmayı kaynak olarak göstermiştir.

Cumhuriyet gazetesinin sayfalarında da bu tür iddialara yer verilmiştir. Haber aynı kelimeler ile okuyucuya sunulmuştur. “Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı”, “Buzhane ve Çukurda Cesetler”, “Mezardan dün 3 ceset çıkartıldı” gibi başlıklarla verilen birçok haber gazete sütunlarında yer almıştır.⁴⁸⁹ Gazetelerin 9, 10, 11, 12 Haziran 1960 tarihli sayılarında, şehit cenazelerinin sayısının daha fazla olduğu ve aramaların devam ettiği, şehitlerin Anıtkabir'e defnedilip Ata'larına kavuştuğu şeklinde haberlere sıkça rastlanmıştır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁴ “Hürriyet Şehidi Gençlerimiz Hakkında Dün Milli Birlik Komitesi Açıklama Yaptı: Cesetlerin Makinada Kıyılıp Toz Haline Getirildiği İhbar Edildi”, **Tercüman Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁸⁵ “Şehit gençlerin sayısı henüz belli değil”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁸⁶ “Şehit gençleri tesbit için anket açılıyor”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁸⁷ “Buzhaneden Toplu Halde Cesetler Çıktı”, **age**, 2 Haziran 1960.

⁴⁸⁸ “Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?”, **age**, 4 Haziran 1960.

⁴⁸⁹ Haberler sırasıyla, **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Haziran, 4 Haziran, 5 Haziran 1960.

⁴⁹⁰ Haberler için bkz. İlgili tarihlerde **Cumhuriyet**, **Milliyet**, **Hürriyet** ve **Tercüman Gazeteleri**

Bu tür haberler ile DP yöneticilerinin dini inançlarının zayıf olduğuna ve Türk ordusunun Türk milletini büyük felaketlerden kurtardığına mesajlar verilmek istenmiştir. Haberlerin hiçbiri doğrulanabilir nitelikte değildir. Haberin kaynağı verilmemiş olmakla birlikte bazı haberlerde inandırıcılığın artması adına askerler isim verilmeden kaynak olarak gösterilmiştir.

3.2.1.3. Atatürk, Demokrasi ve Özgürlük Söylemleriyle Meşrulaştırma

Toplumun her kesimine hitap edilmesi gerektiği düşüncesi ile gazeteler, müdahaleyi meşrulaştırma amacıyla yaptıkları yayınlarda, Atatürk, demokrasi ve özgürlük gibi kavramları da kullanmışlardır. Bu kavramların kullanılmasının temel nedeni, Demokrat Parti döneminde Atatürkçülük düşüncesine verilen önemin azaldığı ve hatta bu ideolojiden sapıldığı algısının oluşmasıdır. Gazeteler, bu dönemde yaşanan bu ideolojik değişimin ve Atatürk ilke ve devrimlerine yönelik ihlallerin, müdahalenin gerçekleşmesinin nedenlerinden biri olarak göstermiştir.

1950 yılında iktidara gelen DP, hiçbir parti programında Atatürk'ün adına yer vermemiştir. TBMM' de hükümet programını ilan etmek için kürsüye çıkan Adnan Menderes, "14 Mayıs seçimleriyle memlekette şimdiye kadar yapılanlarla ölçülmeyecek ehemmiyette büyük bir inkılabın en mühim merhalesi aşılmıştır" ifadelerini kullanmış ve 1923 ile 1950 arasında gerçekleştirilen Atatürk devrimlerinden çok daha önemli bir adım atıldığını vurgulamıştır.⁴⁹¹ Atatürk devrimlerinin "millele mal olmuş-millele mal olmamış" şeklinde ikiye ayrılması gerektiği düşüncesini savunan Adnan Menderes, iktidara gelir gelmez ezanın tekrar Arapça okunması ile ilgili yasağı kaldırmıştır. Bu karar, laiklik ilkesine ters düştüğü için eleştirilmiş olsa da muhalefetten herhangi bir tepki gelmemiş ancak ilginçtir ki Cumhurbaşkanı Celal Bayar, partinin yapmış olduğu ilk icraatın Arapça ezan yasağının kaldırılması olması konusunda oldukça sinirlenmiş hatta görevi bırakmayı bile düşünmüştür.⁴⁹²

İktidarın ilk yıllarında CHP tarafından Atatürkçülük ilkelerinden taviz vermekle suçlanan DP, aynı zamanda gerici zihniyete sahip kimseleri cesaretlendirdiği gerekçesiyle de suçlanmıştır. Bu dönemde DP'nin Atatürkçülük düşüncesinden

⁴⁹¹ Aydemir, **age**, s, 41.

⁴⁹² Bayram Koca, "Ellili Yıllarda Merkez Sağ: Demokrat Parti'nin Özgürlük ile İstismar Arasındaki Dini Politikaları", **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, Editör: Mete Kaan Kaynar, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2020), 302.

uzaklaştığı iddiasını güçlendiren önemli olaylardan biri de Cumhuriyetin kurulmasından sonra, tekke ve zaviyelerin kapatılması ile dini faaliyetlerini gerçekleştirme imkânı bulamayan ve DP'nin din alanında almış olduğu kararları Atatürkçülük anlayışından vazgeçme olarak algılayan Ticanilerin, Atatürk'ün büstlerine ve portrelerine karşı saldırıya geçmeleridir.⁴⁹³ Atatürk heykellerine saldırılar düzenlenmesi sonucu gençliğin tepkisinden çekinen hükümet, Atatürk'ü Koruma Kanunu'nu çıkarmış ve Ticanilerin Türkiye'deki lideri Kemal Pilavoğlu ve 11 müridini tutuklamıştır. Bu tutuklamalar ve Atatürk'ü Koruma Kanunu'nun kabul edilmesi ile tarikatın eylemleri son bulmuş, DP'de kendisini Atatürk ilkelerine sahip çıkmamakla ve bu ilkelere aykırı davranmakla suçlayan muhalefeti susturma imkânı elde etmiştir. DP, Cumhuriyet rejimine zarar verecek her türlü eylemden kaçınmış, ancak muhafazakâr kesime hoşgörülü davranmayı ve iktidarının ilk yıllarında bu kesimin beklentilerine belli bir oranda cevap vermeyi de ihmal etmemiştir.⁴⁹⁴

Demokrat Parti iktidarının özellikle ilk yıllarında, Atatürk devrimlerinin toplumda yayılması ve yerleşmesi için kurulan Halkevlerini kapatması ve CHP'nin mallarının hazineye devredilmesini talep etmesi, DP'nin Atatürkçülük anlayışından uzaklaştığı düşüncesini kuvvetlendirmiştir.⁴⁹⁵ Dolayısıyla bu dönemde muhalefet ve iktidar arasındaki tartışmalar da genellikle Atatürkçülük üzerinden şekillenmiştir. 1954 yılından sonra dini çevrelerle yakınlaşan Adnan Menderes, sadece partiler arası değil üniversiteler ve basın tarafından da Atatürkçü anlayışı terk ettiği iddiasıyla eleştirilmiştir.

DP iktidarı süresince, Atatürkçülük hakkında hükümetin ve özellikle Adnan Menderes'in takındığı bu tavır, müdahale sonrasında gazetelerin müdahaleyi meşrulaştırmak için kullanacağı bir malzeme olmuş ve gazeteler müdahaleyi, Atatürk ilkelerine bağlılığın bir gerekçesi olarak lanse etmişlerdir. Bu doğrultuda Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi, DP, Atatürkçülük çizgisinden ayrıldığı ve Atatürk ilkelerinden tavizler verdiği için müdahalenin yapıldığını ileri sürmüştür.⁴⁹⁶

⁴⁹³ Age, s, 304. Ticaniler tarikatı, 1782 yılında Fas'ta kurulan bir tarikattır. Türkiye'de 1940 yılından sonra Kemal Pilavoğlu aracılığı ile yayılmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Tekin, **Ticanilik. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 261.

⁴⁹⁴ Doğan Duman, **Türkiye'de İslamcılık**, (İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 1999), 50.

⁴⁹⁵ Işıl Çakan, **Konuşunuz Konuşturunuz**, (İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004), 83.

⁴⁹⁶ Nadir Nadi, "Bardağı Taşıran Damla", **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s, 1-3.

Gazetenin bir başka haberinde de MBK ve TSK tarafından yeni anayasa ön projesinin hazırlanması amacı ile görevlendirilen heyetin, MBK başkanına sunduğu 28 Mayıs 1960 tarihli raporda, müdahalenin, DP'nin, Atatürk inkılaplarına karşı düşmanca tutum sergilediği için yapıldığı ve bu nedenle siyasi ve adi bir hükümet darbesi olarak tanımlanmaması gerektiği ifadeleri kullanıldığı yazılmıştır.⁴⁹⁷ Hürriyet gazetesinde ise Atatürkçülük söylemleri ile ilgili yapılan haberlerden birinde öğrenci olaylarına gönderme yapılmış ve DP'nin Atatürk inkılaplarını hiçe sayması karşısında, Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği Türk gençliğinin verdiği mücadeleden söz edilmiştir.⁴⁹⁸

DP hükümetinin ülkeyi kendi keyiflerine göre idare ederek, milletin itibarını zedelediğini ve bu itibarın Atatürk'ün ordusu tarafından kurtarıldığını yazan Hürriyet gazetesi yazarı Tahsin Öztin, 1950 seçimlerinde iktidarı değiştiren gücün DP'nin değil milletin gücü olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca yazıda devrik hükümet ile ilgili olarak “iktidar, onların da gözünü buğulandırdı. Hakikati göremez oldular. Onları omuzları üstünde iktidara getiren, milleti yalanla, dolanla oyalamaya [...] utanmadılar” sözlerine yer vermiştir.⁴⁹⁹ Tahsin Öztin bir başka yazısında da Celal Bayar ve Cemal Gürsel'i karşılaştırmış, Celal Bayar'ı, milletin iradesine karşı geldiği, milletine ihanet ettiği, Atatürk'ün emanetine sahip çıkmadığı gibi ağır ithamlar ile suçlamıştır. Öztin, yazısını Org. Cemal Gürsel'e seslenerek “Sana minnet, sana şükran, Orgeneralim” sözleri ile bitirmiştir.⁵⁰⁰

Aynı gazetede İlhan Esenin köşe yazısında da benzer ifadeler kullanılmış, Atatürk'ün eski iktidarın Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a güvenmediği yazılmıştır.⁵⁰¹ Tercüman gazetesindeki köşesinde Ayhan Hünelp ise Atatürkçü kimliği ile tanınan MBK Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'i halkın bağrına bastığını haberleştirmiştir.⁵⁰² Haberin devamında Gürsel'in açıklamalarına yer verilmiş ve hazırlanmakta olan yeni seçim kanunun Atatürk devrimlerini koruyucu özelliğe sahip olacağı belirtilmiştir.

⁴⁹⁷ “Anayasa Komisyonunun Ön projeye ait ilk raporu”, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 3. Heyet Üyeleri: Başkan: İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, Üyeler: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden; Ord. Prof. Sıddık Samir Onar, Prof. Naci Şensoy, Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Hüseyin Nail Kubalı, Prof. Ragıp Sarıca, Prof. Tarık Zafer Tunaya, Doçent İsmet Giritli.

⁴⁹⁸ “Teklif ediyoruz”, **Hürriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁴⁹⁹ Tahsin Öztin, “Yepyeni Çehre, Taptaze Ruh”, **Hürriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 5.

⁵⁰⁰ Tahsin Öztin, “Bir Vesile İki Portre”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 5.

⁵⁰¹ İlhan Esen, “Celal Bayar’a, Atatürk dahi itimat etmemişti” **Hürriyet Gazetesi**, **age**, 12 Haziran 1960, s. 4.

⁵⁰² Ayhan Hünelp, “Atatürkçü Kumandan”, **Tercüman Gazetesi**, 7 Temmuz 1960, s. 2.

Cumhuriyet gazetesinde de 27 Mayıs 1960 müdahalesi, Atatürkçülük söylemiyle meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Cevat Fehmi Başkut, hükümete karşı ayaklanan üniversite öğrencilerinden bahisle “Sanırsınız bir Atatürk, bin, on bin, yüz bin Atatürk oldu” sözleriyle öğrenci eylemlerini Atatürkçülüğün hala yaşadığına dair bir kanıt olarak sunmuştur.⁵⁰³ Nadir Nadi de 27 Mayıs’ın Atatürk ilkelerini hiçe sayan, demokrasiye gölge düşüren bir hükümetin iktidarı terk etmesinin tek yolunun müdahale olduğunu ve ordunun bu müdahale yapma kararının haklı olduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁴

Hürriyet gazetesinde Vasfi Raşit Sevig, TSK’nin askeri hareketinin Atatürk’ün birçok özelliği ile örtüştüğünü yazdığı köşe yazısında, müdahalenin, Atatürk inkılaplarına bağlılığı simgelediğini ve bu nedenle müdahaleyi “27 Mayıs İnkılabı” şeklinde tanımlayarak Atatürk inkılabının zaferi olduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁵

Cumhuriyet gazetesinden Yaşar Kemal, Atatürk ilkeleri ile müdahaleyi özdeşleştiren yazarlar arasındadır.⁵⁰⁶ Atatürk’ün başkaldırısının toplumu etkilediği ve “Anadolu Ateşi” ne dönüştürdüğünü yazan Yaşar Kemal, haberin devamında, ordunun Atatürk’ü örnek alarak müdahaleyi gerçekleştirdiğini ve halkın da orduya destek olduğunu ifade etmiştir. Yaşar Kemal, “Mustafa Kemal ihtilalinin devamı” başlıklı bir başka köşe yazısında da müdahalenin, millet tarafından büyük bir sevgiyle kabul edildiği ve desteklendiğini belirtmiştir.⁵⁰⁷ Gazetenin aynı tarihli sayısında da başyazar Nadir Nadi “Onun İzinden Gideceğiz” başlıklı köşe yazısında “çağdaş medeniyete ve batılı hukuk düzenine kavuşmanın biricik yolu bize vaktiyle Atatürk’ün gösterdiği yoldur” ifadelerini kullanmıştır.⁵⁰⁸

İstanbul’da halkın yaptığı mitinge ilişkin fotoğrafları yayınlayan Tercüman gazetesi haberin içeriğinde, milletin Atatürk’ün izinde, ordu ile yan yana olduğu ifadelerine yer vermiş, ayrıca İstanbul Üniversitesi girişine asılan ve girişi tamamen kaplayan Atatürk resmini okuyucuyla paylaşmıştır.⁵⁰⁹ Gazetenin aynı tarihli sayısında

⁵⁰³ Cevat Fehmi Başkut, “Evet, Ölmemiş”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 2.

⁵⁰⁴ Nadir Nadi, “Nazik Günler”, **age**, 7 Ekim 1962, s. 1-5.

⁵⁰⁵ Vasfi Raşit Sevig, “Yeni Anayasa hazırlanırken...”, **Hürriyet Gazetesi**, 15 Temmuz 1960, s. 2.

⁵⁰⁶ Yaşar Kemal, “Ben öpmeğe kıyamazdım”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 3.

⁵⁰⁷ Yaşar Kemal, “Mustafa Kemal ihtilalinin devamı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 2.

⁵⁰⁸ Nadir Nadi, “Onun İzinden Gideceğiz”, **age**, 5 Haziran 1960, s. 1.

⁵⁰⁹ “İstanbulda dün yapılan büyük mitingden fotoğraflar”, **Tercüman Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s. 3. Atatürk Portresi, üniversitenin Beyazıt Meydanı tarafındaki ana giriş kapısının üst kısmından başlamak üzere zemine kadar ulaşan büyüklüktedir. “İzindeyiz” yazısı altında dev Atatürk resmi ve en altta ise Milli Türk Talebe Birliği yazısı yer almaktadır.

köşe yazarı Kadircan Kaflı, Atatürk inkılapları ile ülkenin çağdaşlaştığını ancak vefatı sonrası yaşanan gelişmelerin ülkede birçok soruna yol açtığını yazdığı yazısında 27 Mayıs inkılabının gerçekleştirilmesi ile ülkede yeniden huzurun hakim olduğunu ve milletin bu inkılaptan duyduğu sevinci paylaşmıştır.⁵¹⁰ Gazetede yer alan resimler ve haberler ile 27 Mayıs sonrası ülkenin yeniden Atatürk'ün yolunda ilerlemeye başladığına vurgu yapılmıştır.

27 Mayıs askeri müdahalesi sonrası gazetelerde yer verilen söylemlerden bir diğeri de demokrasi ve özgürlük kavramlarının kullanıldığı söylemlerdir. “Demokrasi”, “gerçek demokrasi”, “hürriyet” ve “özgürlük” gibi kavramların ne olduğunun tartışılmadığı ya da tanımlanmadığı gazete haberlerinde, bu kavramlar oldukça sık kullanılmıştır.

Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi, devrik iktidarın özgürlük ve demokrasi karşısı uygulamalarına müdahale ile son verildiğini ve ülkede çağ dışı, baskıcı yönetim anlayışının ortadan kaldırıldığını ifade etmiştir.⁵¹¹ Gazeteye yazılar yazan Kemal Karpaz da 23 Temmuz 1960 tarihinde kaleme aldığı yazısında, 27 Mayıs müdahalesi sayesinde kurulması planlanan yeni düzenin “ikinci Cumhuriyet” olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. 1924 Anayasasının gelişmiş bir ülkenin ihtiyaçları için yetersiz olduğunu, değiştirilmesi ve geliştirilmesi olduğunu ileri sürmüştür.⁵¹² Gazete yazarlarından Hamdi Varoğlu ise köşe yazısında çok daha abartılı ifadelere yer vermiştir. Müdahalenin gerçekleştiği 27 Mayıs gecesi askerlerin, askeri araçların sokaklarda heybetli görüntüsünden duyduğu heyecanı ve coşkuyu anlattığı yazısında, o gece gördüklerini “Hürriyeti gözümle gördüm, hürriyetin kendisini” şeklinde ifade etmiş, ayrıca hürriyetin ilk ilanını tam hatırlayamadığını belirterek, 27 Mayıs'ı hürriyetin ikinci ilanı olarak betimlemiştir.⁵¹³

Hürriyet gazetesinde yer alan Tahsin Öztin imzalı haberde, müdahale ile ülkenin yeni bir itibar kazandığı, hüviyetini yeniden elde ettiği dile getirilmiştir.⁵¹⁴ Benzer bir haber de 28 Haziran günü manşetten verilmiştir. Gazeteye göre, ordu özlemi çekilen demokrasi düzenini yeniden kurmak için 27 Mayıs'ta vazifesini başarılı

⁵¹⁰ Kadircan Kaflı, “Beşinci İnkılapın Sonra”, *age*, 9 Haziran 1960, s. 4.

⁵¹¹ Nadir Nadi, “Dönüm noktası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Mayıs 1960, s. 1-3.

⁵¹² Kemal Karpaz, “İkinci Cumhuriyet”, *age*, 23 Temmuz 1960, s. 2.

⁵¹³ Hamdi Varoğlu, “İki Güneş”, *age*, 28 Mayıs 1960, s. 2.

⁵¹⁴ Tahsin Öztin, İktidarda Yalnız Millet Vardır”, *Hürriyet Gazetesi*, 1 Haziran 1960, s. 2. 27 Mayıs Öztin yazısında, müdahale yerine “İnkılâp” kelimesini kullanmıştır.

bir şekilde yerine getirmiştir.⁵¹⁵ Gazete de yayınlanan ilginç bir haber de halkın kazandığı hürriyeti kutladığına dair yazılmıştır. Hürriyet gazetesinde, Türk ordusu sayesinde bir bebeğin gözlerini hayata “tam bir hürriyet havası içinde” açtığı ve adının “Hürriyet” koyulduğu ifadelerine yer verilmiştir.⁵¹⁶

Her Türk vatandaşının, Türk ordusunun idareyi ele almasından ve diktatörlüğü yıkmasından dolayı duyduğu memnuniyetin haberlerinin yapıldığı gazetelerde sabık başbakanın memleketine atıflar da yapılmıştır.⁵¹⁷ Öyle ki Adnan Menderes’e hitaben Bursa’nın Karacabey ilçesi yakınlarında 1956’larda kurulan “Menderes” adlı göçmen köyünün adının değiştirildiği ve köye “Hürriyet” isminin verildiği yazılmıştır.⁵¹⁸ İlerleyen günlerde 27 Mayıs’ın “Hürriyet ve İnkılap Bayramı” olarak milli bayramlar arasına dahil edilmesi gündeme getirilmiştir.⁵¹⁹

Tercüman gazetesinde Muammer Yaşar, müdahalenin sadece ülke genelinde değil bütün dünyada da takdir edildiğini ve ordunun toplumu diktatörlük, kâbus ve korku salan uygulamalardan kurtardığı yazmıştır.⁵²⁰ Haberin içeriğinde, DP Hükümeti ve Adnan Menderes’in hürriyet arayışındakilere baskı uyguladığı ifadelerine yer verilmiştir. Haldun Taner’in 30 Mayıs tarihli köşesinde de DP hükümetinin meşruiyetini kaybettiğinden ülkede demokrasinin ve nizamın tekrar kurulması için çalışmanın bir insanlık ve vatan borcu olduğunu vurgulamıştır.⁵²¹

27 Mayıs müdahalesini, demokrasinin tekrar kurulması ile özdeşleştiren Milliyet gazetesi, müdahale sonrasında seçimler ile ilgili haberleri ilk yayınlayan gazeteler arasında yer almıştır.⁵²² Gazete ayrıca hürriyetin ve demokrasinin kurtarıcısı olarak orduyu işaret etmiştir.

Tercüman gazetesi, DP Hükümeti ve hürriyet ile ilgili haberinde, DP Hükümeti döneminde gerçekleşen üniversite olaylarına yer vermiştir.⁵²³ Haberde, gençliğin

⁵¹⁵ “İstanbul’un yaşadığı tarihi an: 27 Mayıs Cumaa Saat 3”, **age**, 28 Haziran 1960, s. 1.

⁵¹⁶ “Adı Hürriyet”, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 1.

⁵¹⁷ “Bütün yurttta hürriyet bayramı devam ediyor”, **age**, 30 Haziran 1960, s. 1.

⁵¹⁸ “Menderes köyü adını değiştirdi”, **Tercüman Gazetesi**, 11 Haziran 1960, s.1.

⁵¹⁹ “Hürriyet ve İnkılap Bayramı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Haziran 1960, s. 3.

⁵²⁰ Muammer Yaşar, “En Büyük Tehlike: Yersiz Acıma Hissi”, **Tercüman Gazetesi**, 11 Haziran 1960, s. 1. Habere göre Menderes, Türkiye genelinde parti teşkilatlarına gönderdiği 7 Mayıs 1960 tarihli talim ile “hürriyet isteyenlerin merkeze ihbar edilmesini” istemiştir.

⁵²¹ Haldun Taner, “Ne Kin Ne Acıma Ama Hesap Sorma”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 2.

⁵²² “Reisicumhur ve Başvekil Org. Cemal Gürsel, Seçimin 3 ay içinde yapılacağını söyledi”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁵²³ “Şehitlerimizin kanı üzerine taht kuramazsın Menderes”, **Tercüman Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 1. NATO Vekiller Heyeti toplantısıdır. Toplantıya NATO üyesi 16 ülkeden temsilci ve 200’den fazla

dünyanın gözü önünde hürriyet mücadelesi verdiği, NATO'nun İstanbul'da gerçekleştirdiği toplantı esnasında bu olayların sergilendiği, NATO katılımcılarının duyacağı şekilde gençliğin hürriyet sloganlar attığı ve Beyazıt Meydanı'nda şehit oldukları belirtilmiştir.

29 Mayıs'ta Kadircan Kafı' nın kaleme aldığı "Kalem ve Kılıç" başlıklı yazıda, kalem ile gazeteciler, kılıç ile de Türk ordusunu kastedilmiş, demokrasinin kurtarılması konusunda gazetecilerin ve Türk ordusunun görevli olduğunun, gazetecilerin gücünün yetmediği yerde ise ordunun devreye girdiğinin altı çizilmiştir. Yazar, "bu son hürriyet savaşına kalem başladı, kılıç tamamladı" sözleri ile demokrasi mücadelesi sürecini anlatmıştır. Yazısını "kalem sahiplerinden kılıç sahiplerine candan selamlar ve sevgiler" ifadesi ile sonlandıran Kadircan Kafı, başka bir yazısında da Osmanlı döneminde, 1876 yılında Sultan Aziz'i tahttan indiren Harp okulu öğrencilerinin eylemleri ile 27 Mayıs müdahalesini kıyaslamış ve harp okulu öğrencilerinin 27 Mayıs harekâtı ile tarihe "yeni bir altın yaprak" eklediklerini belirtmiştir.⁵²⁴

Hürriyet gazetesi yazarlarından Vakur Versan, demokrasi kavramı ve 27 Mayıs müdahalesine farklı bir yaklaşım getirmiştir.⁵²⁵ Demokrasi kavramının toplumca yanlış anlaşıldığını ve demokrasiyi çoğunluğun kendi istediği türde yönetim anlayışı şeklinde kabul ettiğini belirten yazar, demokrasinin tam olarak bu olmadığını, 27 Mayıs'ı getiren sürecin ilme ve ilmi düşüncelerin olmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir.

Gazeteler, Atatürk, demokrasi ve hürriyet gibi kavramları kullandıkları haber ve köşe yazılarında müdahale kavramına aykırı bir söylem kullanmışlardır. Haberlerde en kısa tabiri ile **halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimi anlamına gelen demokrasi kavramı müdahale kavramı ile özdeşleştirilmiştir.**⁵²⁶ Demokrasinin içerik olarak müdahaleden bambaşka bir anlama geldiği ya da müdahalenin demokrasi

yabancı gazeteci katılmıştır. Haberde ayrıca, toplantıya diğer ülkelerden katılan gazetecilerin özgür olduğu ayrıca belirtilmektedir.

⁵²⁴ Kadircan Kafı, "İki İnkılap ve Harp Okulu", **Tercüman Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 2.

⁵²⁵ Vakur Versan, "Kemiyet ve Keyfiyet", **Hürriyet Gazetesi**, 26 Temmuz 1960, s. 1.

⁵²⁶ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi> [04.04.2024]. Demokrasi kavramı daha geniş anlamıyla, halkın doğrudan ya da düzenli aralıklarla halkın içinden özgürce seçtiği kişilere siyasal denetimi teslim ettiği, herkesin, toplumsal, sosyal ve ekonomik durumuna bakılmaksızın eşit sayıldığı yönetim biçimi şeklinde ifade edilmektedir. Murat Aktaş, "Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış", **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 3, s. 1, (2015): 90.

kavramı ile aynı bağlamda kullanılamayacağına ilişkin eleştirel bir yazı yazılmamış aksine müdahale ile demokrasinin sağlandığına dair ifadeler kullanılmıştır.

3.2.1.4. TSK'yi Yüceltici Söylemlerle Meşrulaştırma

Atatürk'ün önderliğinde büyük bir Kurtuluş Savaşı veren Türk ordusu, milletin göz bebeğidir. Türk milletine göre, milletin bağrından çıkan kahraman Türk askeri, bağımsız ve hür bir Türk devletinin kurulmasını sağlamıştır. Dolayısıyla millet ordu-ordu millet demektir.⁵²⁷ Ordu Türk milletinin özgürce yaşamasında ve Türk devletinin bekasının devam ettirilmesinde güvence olarak kabul edilmiş, Türk milleti, ordusuna Türk yurdunu ve Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak konusunda her zaman güven duymuştur. Türk milletinin ordusuna duyduğu güven duygusunun ve bağlılığının bilincinde olan gazeteler, müdahaleyi meşrulaştırılma haberlerinde, orduyu yücelten söylemlere de yer vermiştir. Ordunun millete zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunmayacağına duyulan inanç, gazetecilerin müdahaleyi meşrulaştırmak için kullandığı önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Ordu, müdahale ile ilgili haberlerde genellikle “kurtarıcı”, “koruyucu”, “demokrasinin kurucusu”, “hürriyetlerin teminatçısı”, “kahraman” ve “şanlı” gibi ifadeler ile anılmıştır. Gazetelerde yayınlanan manşetlere ve köşe yazılarına göre ordu, milletin en çok ihtiyaç duyduğu anda yine üzerine düşeni layıkıyla yapmıştır.

Bu doğrultuda Tercüman gazetesinin yazarlarından Haldun Taner imzalı haberde, müdahale, çıkar mikrobı olmayan, soysuzlaşmayan, temiz vicdanlı ve vatan sevgisini ön planda tutan Ordu tarafından gerçekleştirilmiştir.⁵²⁸ Haberin devamında, ordunun tarihi vazifesini liyakat içerisinde, kendisine yaraşır bir şekilde gerçekleştirdiği ifadelerine yer verilmiştir. Gazetede yayınlanan başka bir haber de “her zaman Türkün ismini yücelten, yedi düvele karşı Türk'ün şerefini koruyan Şanlı ordu şimdi muhteris politikacılara karşı Türk milletinin namusu için, kardeşin kardeşe girmemesi için silah kuşanmıştı” yazılmış ve ordu kurtarıcı olarak gösterilmiştir.⁵²⁹

Milliyet gazetesinde Çetin Altan, 27 Mayıs tarihli köşe yazısında ordunun milletin kaderini değiştirdiğini, iktidarın uyguladığı baskıcı zihniyeti ortadan kaldırdığını ifade etmiş, 28 Mayıs tarihli yazısında da Türk milletinin haysiyetine zarar

⁵²⁷ Hüseyin Kalemli, “İstanbul'da İlk Kurtuluş Bayramı Kutlamaları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, s. 62, (2018):135

⁵²⁸ Haldun Taner, “sonuç Değil Başlangıç”, **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 5.

⁵²⁹ **Tercüman Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

vermeye çalışan kişilerin yaptıkları rezaletlerin asla kabul edilemeyeceğini, Türk ordusunun buna izin vermeyeceğini yazmıştır.⁵³⁰ Sami Kohen de gazetede ki köşesinde, müdahaleyi diğer ülkelerde gerçekleştirilen müdahaleler ile kıyaslamıştır. Yazar, dünyada ender yaşanan müdahalelerden birini gerçekleştiren Türk ordusuna övgüler yağdırmıştır.⁵³¹

Orduya övgü yapılan yazıları paylaşan Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Haluk Şehsuvaroğlu, Türk ordusunun geçmişte kazandığı zaferlere değinerek, ordunun her ihtiyacı olduğunda milletin yanında olduğunu, 27 Mayıs' ta da yine milletin hürriyetini koruyan bir ihtilal gerçekleştirdiğini yazmıştır.⁵³² Orduya övgüler yağdırılan bir diğer yazı da Hamdi Varoğlu'nun yazmış olduğu "Hayır o değil bu" başlıklı yazısıdır. 27 Mayıs' ı eşi görülmemiş bir ihtilal olarak tanımlayan Varoğlu, dünyanın hiçbir yerinde böyle bir ihtilalin gerçekleşmediğini, devrik hükümetin, Türk milletini mahrum bıraktığı tüm hakların iadesinde, ordunun müdahaleyi hiç kan dökmeden, Türk Milletine yakışır bir şekilde gerçekleştirdiği yazmıştır.⁵³³ Hamdi Varoğlu bir başka köşe yazısında oldukça abartılı ifadelerle yer verilmiştir. Hayati Tek yazarın üslubunu dönemin basını açısından ibretlik olarak nitelendirmiştir.⁵³⁴ Varoğlu 'nun "Kadife Eldivenli Orduya" yazısında,

Hürriyet müjdesini senin kahraman bir subayından aldığım ilk gece gözümün önünden gitmiyor şanlı ordu, [...] Gençlerin hürriyet uğruna akıttığı kanlarda yüzerek...yerlere serdikleri gençlerin cesetlerinin üzerine basarak, iktidarın sarsak sandalyelerine tutunmağa yeltenenleri [...] Bütün dünyayı kaplayan gür sesinle boğuşun kulaklarımdan hiç gitmiyor"⁵³⁵

gibi çok ağır ifadeler kullanmış ve orduyu bir kurtarıcı olarak tanımlamıştır.

Cumhuriyet gazetesinin müdahale ilgili haberlerinde diğer gazetelere nazaran orduya övgü yapılan haberlere daha çok rastlanmıştır. Nadir Nadi'ye göre, kardeş kavgasının başlamasına ramak kala ordu müdahale etmiş, DP iktidarının ilkel ve baskıcı yönetim anlayışına son vermiştir.⁵³⁶ Yaşar Kemal de Nadir Nadi gibi DP'nin

⁵³⁰ Çetin Altan, "Büyük gün", **Milliyet Gazetesi**, 27 Mayıs 1960, s. 2, Çetin Altan, "Bugün Canım Yazı Yazmak İstiyor", **age**, 28 Mayıs 1960, s. 2.

⁵³¹ Sami Kohen, "Son Söz Ordunun" **Milliyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s. 2.

⁵³² Haluk Şehsuvaroğlu, "Ordu ve Hürriyet", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s.3.

⁵³³ Hamdi Varoğlu, "Hayır o Değil Bu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 2.

⁵³⁴ Tek, **age**, s. 33.

⁵³⁵ Hamdi Varoğlu, "Kadife Eldivenli Orduya", **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 2.

⁵³⁶ Nadir Nadi, "Dönüm Noktası", **age**, 28 Mayıs 1960, s. 1-3.

kötü yönetiminden şikâyet ettiği yazısında orduya minnet duyulması gerektiğini vurgulamıştır.⁵³⁷

Hürriyet gazetesinde ordu ile ilgili yapılan haberlerde genel olarak, ordunun müdahaleyi yapmakta haklı olduğu üzerinde durulmuştur. Gazetenin köşe yazarlarından Hulusi Turgut, ordunun müdahaleyi gerçekleştirmek zorunda kaldığını, milletin öz evladı olan TSK'nin milletin yanında olduğunu, vatan ve millet tehlikeye düştüğünde de her daim hazır bulunduğunu yazmıştır.⁵³⁸ “Bir gün geldi, vatan ve millet tehlikeye düştü [...] ordu [...] Tarihte emsali görülmemiş muazzam bir tehlike ve felaketi önledi” ifadelerini kullanan Turgut’a göre, Türk ordusunun, vatanın öz evladı olarak büyük sorumlulukları vardır. Vatani ve milleti korumak ordunun en kutsal vazifesidir. Hürriyet gazetesine yazı yazan Dr. Yaşar Gürbüz de ordunun 27 Mayıs müdahalesini gerçekleştirmekten başka çaresi kalmadığını söyleyen yazarlar arasındadır.

Gazetelerde yapılan ortak söylemlerde, müdahaleyi gerçekleştiren Türk ordusuna, minnet duyulması gerektiği ve ordunun aldığı kararlara destek verilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Yapılan haberlerde, ordu kurtarıcıdır ve Türk milletini büyük bir felaketin eşiğinden kurtarmıştır. Ordu ile ilgili haber içeriklerinde neredeyse tüm yazarlar aynı ifadeleri kullanmıştır.

3.2.1.5. Fotoğraf ve Karikatür Kullanımları

Temel iletişim araçlarından biri de fotoğraftır.⁵³⁹ Her iletişim aracı gibi fotoğrafların da bir dili, gerçekliği ve inandırma yetisi bulunmaktadır. Dolayısıyla basında fotoğraf kullanımı, verilen haberin zihinlerde daha uzun süre kalması, haberin inandırıcılığının artması ve olayın içinde olmayan, o anı yaşamayan bireyler üzerinde etki bırakması açısından önemlidir. Basında fotoğraf kullanımının amacı öncelikle onu görenlerin kafalarında verilen haberle ilgili herhangi bir şüphe kalmamasını sağlamaktır.⁵⁴⁰ Ayrıca fotoğraf kullanımı, bir haberin aslına uygun şekilde

⁵³⁷ Yaşar Kemal, “Ben öpmeğe kıyamazdım” **age**, 29 Mayıs 1960, s. 3.

⁵³⁸ Hulusi Turgut, “Ordu ve Siyaset”, **Hürriyet Gazetesi**, 19 Haziran 1960, s. 2.

⁵³⁹ Fotoğraf kelimesi Yunanca da ışık anlamında kullanılan “photoa” ve yazı anlamında kullanılan “graphe” sözcüklerinin yan yana gelmesiyle oluşturulmuş bir sözcüktür. Birlikte okunduğunda “ışığın yazısı” gibi bir anlama gelir. Fotoğraf kelimesi ile ışığın yansıtılması ve yansıtılan ışığın içindeki görüntü (metin) anlaşılmaktadır. Daha Ayrıntılı bilgi için bkzn. Rıdvan Bülbül, **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**, (Ankara: Nobel Yayınevi, 2001).

⁵⁴⁰ John Caldeer, Julian Gareet, **Her Yönuyle Fotoğrafçılık El Kitabı**, çev. Ender Kütevin, Ziya Kütevin, (İstanbul: Say Yayınları, 1998), 110.

anlaşılmasına da yardımcı olur.⁵⁴¹ Fotoğraflar, yazılı metne göre nesnel bir yaklaşım sergilediğinden verilen haberin desteklenmesi, tanımlanması açısından önemli bir tanık olarak kabul edilebilir.⁵⁴² Fotoğraf kullanımına bu açıdan yaklaşıldığında çoğu fotoğrafın bir haberi, bir olayı yazılı metinden daha anlaşılır bir şekilde anlatabileceği düşünülebilir.⁵⁴³ Zira görme duyusu ile algılanan veriler bireylerin davranışlarında daha etkilidir. Bireyler diğer duyu organları ile algıladıkları verilerden ziyade gördükleri verilere daha çok inanma eğilimi gösterirler.⁵⁴⁴ Suat Gezgin'e göre, basında fotoğraf kullanımı, okumayı hızlandırması, kolaylaştırması ve anlam yoğunluğunu arttırması açısından da ayrıca önemlidir.⁵⁴⁵ Gezgin, küçük bir fotoğrafın satırlar dolusu yazı ile anlatılmak isteneni daha kolay ve açık bir şekilde anlatılacağını söylemiştir.

Fotoğraf ile ilgili bilinmesi gereken bir diğer önemli bilgi de fotoğrafın etkisinin daha çok olması için yeterli büyüklükte olması gerektiğidir. Zira fotoğraf yazılan metnin tanığıdır.⁵⁴⁶ Müdahale döneminde gazeteler fotoğrafın bu güçlü etkisini kullanmak için sayfalarında oldukça fazla fotoğrafa yer vermişlerdir.

Müdahale ile ilgili yaptıkları haberlerin etkisini ve inandırıcılığını arttırmak amacıyla fotoğraf kullanımını arttıran gazeteler, müdahalenin ilk günlerinde gazetelerin arka sayfalarının tamamını ön sayfalarının da büyük bir kısmını fotoğraflara ayırmışlardır. Öyle ki gazete sayfaları, ülke genelinde gerçekleştiği söylenen, sevinç gösterilerinin, mitinglerin ve yürüyüşlerin fotoğrafları ile dolup taşmıştır.

Gazetelerin arka sayfaları daha çok müdahaleyi kutlayan geniş halk kitlelerinin, öğrencilerin, binalara asılan pankartların resimlerine ayrılmıştır. Ön sayfalarda ise nispeten atılan manşetlere uygun fotoğraflar ile daha çok Cemal Gürsel başta olmak üzere MBK üyelerinin, devrik hükümet liderleri ile ilgili haberin içeriğine göre DP'lilerin küçük boyutlardaki fotoğraflarına yer verilmiştir.

Müdahalenin gerçekleşmesinden duyulan memnuniyet ile kullanılan fotoğraflar özellikle büyük boyutlarda, renkli bir şekilde verilmiş, fotoğrafların altına

⁵⁴¹ Özer Kanburoğlu, **Basında Fotoğraf Kullanımı**, (Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2003),

⁵⁴² Bülbül, **age**, s, 103.

⁵⁴³ C. Claude Hopkins, **Reklamcılık Yaşamım ve Bilimsel Reklamcılık**, çev. Mustafa Gerçekler, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001): 184.

⁵⁴⁴ Ulufur Teker, **Grafik Tasarım ve Reklam**, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2003), 76.

⁵⁴⁵ Suat Gezgin, **Basında Fotoğrafçılık**, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2003), 91.

⁵⁴⁶ Hermann Schlapp, **Gazeteciliğe Giriş**, çev. Işık Aygün, (Ankara: Konrad Adenaur Vakfı Yayınları, 2000), 129.

da açıklayıcı birkaç cümleye yer verilmiştir.⁵⁴⁷ Zira haberin özeti olarak kabul edilen fotoğrafların konuyu metinden daha iyi anlatılacağı kabul edildiğinden fotoğraf altına yazılan birkaç cümlelik metin yeterli görülmüştür.

Dönemin gazeteleri incelendiğinde, Hürriyet gazetesinin diğerlerine nazaran sayfalarında fotoğraf kullanımına daha çok yer verdiği görülmüştür. Gazetenin bu tavrı aslında sadece müdahale haberleri ile ilgili değil, genel yayın prensibi ile de ilgilidir. Zira gazete kurulduğu ilk günden beri fotoğraf kullanımına ağırlık vermiştir. Ancak genel bir değerlendirilme yapıldığında gazetenin müdahale döneminde fotoğraf kullanımı açısından sayfalarını daha da cömert kullandığı söylenebilir.

Hürriyet gazetesi gibi Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri de özellikle müdahaleyi takip eden ilk günlerde kutlamalara ilişkin fotoğrafları oldukça sık paylaşmıştır. Ayrıca Atatürk'ün posterlerinin, Türk Bayraklarının ve “Yaşasın Ordumuz” gibi sözlerin yazılı olduğu pankartların fotoğrafları da gazetelerde büyük boylarda yer almıştır.⁵⁴⁸ DP yöneticileri ile ilgili yapılan karalama haberlerine ilişkin fotoğraflarda ağırlıklı olarak Adnan Menderes'in fotoğrafı paylaşan gazeteler, devrik hükümet ile ilgili engellendiği yazılan felaket haberlerinde ise asker fotoğraflarını kullanmıştır. Gazeteler iç sayfalarında fotoğraflara yer vermemekle birlikte gazetelerin ikinci ve üçüncü sayfalarında da küçük boyutlarda fotoğraf kullanımlarına rastlanmıştır. Gazeteler, müdahaleyi meşrulaştırma söylemlerini sadece manşetler, haberler ve köşe yazıları ile değil kullandıkları fotoğraflar ile de yapmışlardır.

Gazetelerde bir süre sonra özellikle haziran ayının ortalarından itibaren müdahale ile ilgili fotoğraf kullanımına son verilmiş, kutlamalara ilişkin fotoğrafların yerini spor müsabakaları ile ilgili fotoğraflar almıştır.

Müdahale döneminde fotoğrafların yanı sıra oldukça ses getiren ve sıkça kullanılan bir diğer iletişim aracı da karikatürlerdir.⁵⁴⁹ En genel tanımı ile mizahın çizgi aracılığı ile verilmesi anlamına gelen karikatür, özellikle siyasal konu, olay ve kişiler ile ilgili açıkça söylenemeyen ya da söylenmek istenmeyen kelimeleri,

⁵⁴⁷ Ek. Bknz. Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet ve Tercüman Gazeteleri

⁵⁴⁸ “Yaşasın Ordumuz” sözlerinin yazılı olduğu pankart fotoğrafı gazetelerde yer alan en büyük boyda kullanılan fotoğraftır. Bknz. **Hürriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 6.

⁵⁴⁹ Mecazi olarak alay etmek ya da abartmak anlamlarında kullanılan Karikatür sözcüğünün kökeni İtalyanca “caricare” sözcüğünden gelmiştir. Tarihte ilk kez İtalyan ressam Annibella Carracci karikatür kelimesini kullanmıştır. Bir sanat olarak nitelendirilen karikatür, özellikle toplumsal aksaklıkları konu edinir. Bknz. Semih Balcıoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü**, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1987), 8.

cümleleri mizah kisvesi altında kullanılmasıdır.⁵⁵⁰ Günümüzde olduğu gibi müdahale döneminde de karikatürün gazetelerde kullanımı oldukça yaygındır. Karikatürün gazetelerde kullanımı ile ilgili iki önemli unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan birincisi karikatürün gazetenin hangi sayfasında, ikincisi ise sayfanın neresinde kullanıldığıdır.⁵⁵¹ Karikatürün türünü, gazetede hangi sayfada ve sayfanın neresinde kullanıldığı belirlemektedir. Güncel siyasi bir içeriğe sahip olan karikatürün birinci sayfada yer alması karikatürün etkisini arttırmaktadır. Ayrıca bu etkinin daha da artırılması isteniyorsa, karikatüre gazete sayfasının üst yarım kısmında yer verilmesi daha doğru olacaktır.⁵⁵² Böylece karikatür daha çekici hale gelir.

Müdahale döneminde gazetelerde karikatürler, tıpkı fotoğraflar gibi müdahaleyi meşrulaştırmak adına kullanılmıştır.⁵⁵³ Bu dönemde özellikle eski iktidarı yeren, müdahalecileri de yücelten karikatürlere sıkça rastlanmıştır. Araştırmaya konu olan gazeteler incelendiğinde, özellikle Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinin birinci sayfalarında, dönemin siyasi içeriği ile ilgili karikatürlere oldukça fazla yer verildiği görülmüştür.

Dönemin gazetelerinde yayınlanan birkaç karikatür özellikle basının müdahaleye yaklaşımını özetler niteliktedir. Örneğin Cumhuriyet gazetesinin 28 Mayıs tarihli sayısında, bir tüfeğe bağlanmış ve tüfek boyunca uzanan zeytin dalı çizilen karikatürde “Türk Demokrasisi” yazılmıştır. Müdahale metninde geçen ve müdahalenin gerekçesi olarak sunulan kardeş kavgasına son verilmek istenmesi ile ilgili sözlere atıfta bulunulan karikatür ile, barışı ve demokrasiyi ordunun getirdiği mesajı verilmiştir.⁵⁵⁴ Yine Cumhuriyet gazetesinin 30 Mayıs tarihli sayısının birinci sayfasında verilen karikatürde, 1950 yılında DP’nin seçim kampanyasında kullandığı “Yeter, Söz Milletin” logosu çizilmiş, “Basın”, “Ordu”, ve “Üniversite” kelimeleri yazılmıştır. Karikatür ile DP döneminde susturulan ve yok sayılan güçlerin DP’ye karşı birleştiği mesajı verilmiştir.⁵⁵⁵ DP yöneticilerin sık sık eleştirildiği ve karalandığı

⁵⁵⁰ Karikatür, metinde siyasal karikatür anlamı ile kullanılmıştır. Karikatürler anlamlarına göre sınıflandırıldığında, aktüel siyasi hayattaki konu, kişi ve olaylar hakkında yapılan çizgili mizah siyasal karikatürün alanına girmektedir. Daha ayrıntılı bilgi ve diğer karikatür türleri için bkz. Hıfzı Topuz, **İletişimde Karikatür ve Toplum**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1986), 38-41.

⁵⁵¹ **age**, s, 61.

⁵⁵² **age**, s, 62.

⁵⁵³ Bu dönemin ünlü karikatüristleri arasında, Ali Ulvi (Cumhuriyet), Sururi (Hürriyet), Altan Erbulak (Yeni Sabah), Semih Balcıoğlu (Akşam), Ferruh Doğan (Vatan), Turhan Selçuk (Yeni İstanbul), Mim Mustafa Uykusuz (Dünya) isimleri sayılabilir. Balcıoğlu, **age**, s, 7.

⁵⁵⁴ **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s, 1.

⁵⁵⁵ **age**, 30 Mayıs 1960, s, 1.

karikatürler de oldukça dikkat çekicidir. Adnan Menderes'in, Suzan Sözen ile gayri meşru ilişkisinin ortaya çıktığı ve Suzan Sözen'in itiraflarının gazete sayfalarında yer aldığı günlerde yayınlanan karikatürde, "Türk Ceza Kanunu" olduğu belirtilen kalın bir kitap çizilmiş ve iç sayfasına "Adnancığım her satırında sen varsın. S.S." cümlesi yazılmıştır. Cümlede geçen "S.S." ile Suzan Sözen'in Adnan Menderes ile ilgili bilinmeyen kirlı gerçekleri itiraf ettiğine gönderme yapılmıştır.⁵⁵⁶

Cumhuriyet gazetesinin karikatürleri Ali Ulvi tarafından çizilmektedir.⁵⁵⁷ Ali Ulvi'nin döneme damgasını vuran önemli karikatürlerinden biri de "Uçtu Uçtu" başlığı ile yayınlanmıştır.⁵⁵⁸ "Devri sabıkta bu karikatür eksik yapılmış olduğu halde 10 gün kapanmamıza sebep olmuştur" notu ile paylaşılan karikatürde, yukarıdan aşağıya dokuz ayrı lider kanatlı bir şekilde resmedilmiştir. Resimlerin üzerinde yukarıdan aşağı doğru sırasıyla, Sezar, Hitler, Mussolini, Peron, Nuri Es Said, Abdülillah, Batista, Syngman Rhee ve son olarak Adnan Menderes'in kastedildiği "Sabık..." isimleri yazılıdır. Karikatür ilk kez gazetenin 30 Nisan tarihli sayısında sekiz liderin resmedildiği bir şekilde yayınlanmıştır. Gazetenin 0n gün kapatılmasına neden olan karikatür, gazetenin darbe ile ilgili önceden bir bilgisi olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır.⁵⁵⁹ Zira müdahale sonrası dokuz liderin resmedildiği haliyle yayınlanan karikatürün altında yazılı olan "Devri sabıkta bu karikatür eksik yapılmış olduğu halde 10 gün kapanmamıza sebep olmuştur" cümlesinde "eksik yapılmış olduğu halde" ifadesi oldukça manidardır.

Cumhuriyet gazetesinde karikatürler, birinci sayfada ve sayfanın alt yarım kısmında yer almıştır. Karikatürler konusunda oldukça zengin bir içeriğe sahip olan Cumhuriyet gazetesi için yukarıdaki gibi örnekler çoğaltılabilir.

Karikatürleri sıkça kullanan ve müdahaleyi meşrulaştıracak mesajlar veren bir diğer gazete de Milliyet gazetesidir. Gazete 28 Mayıs tarihli sayısında askeri müdahale ile ilgili iki ayrı görsele yer vermiştir. Karikatürlerin ikisi de birinci sayfadan verilmiştir. Sayfanın üst yarım kısmında kullanılan karikatür oldukça büyük bir

⁵⁵⁶ **age**, 9 Haziran 1960, s. 1.

⁵⁵⁷ Tam adı Ali Ulvi Ersoy olup 1924 tarihinde doğmuştur. Öğretmen Okulu sonrası, Ankara Gazi Üniversitesi Resim Bölümü'nde eğitim gören Ulvi, ilk olarak 1940 yılında "Çocuk Sesi" adlı dergide karikatür çizmeye başlamıştır. Birden fazla dergide çizerek yapmasının yanı sıra belgesel ve çizgi filmler de hazırlayan karikatürist, birçok karikatür yarışmasında da ödüller almıştır. Ali Ulvi 1998 yılında, İstanbul'da yaşamını yitirmiştir. Karikatürcüler Derneği, "Ali Ulvi Ersoy", <https://www.karikaturculerdernegi.com/karikaturculerimiz/ali-ulvi-ersoy/>, [29.10.2023].

⁵⁵⁸ Ali Ulvi, "Uçtu, Uçtu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

⁵⁵⁹ Ali Ulvi, "Uçtu, Uçtu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Nisan 1960, s. 1.

boyuttur. Bayrak üzerinde Atatürk'ün portresi ve bir yanında bir asker diğer yanında ise takım elbiseli bir adam çizilmiştir.⁵⁶⁰ Görseldeki adamın üniversite öğretim üyesi olduğu anlaşılmaktadır. Zira karikatür “Üniversite ve Yüksekokullar açılıyor” haberi ile verilmiştir. Görselin hemen altına “Ne Mutlu, Türküm Diyene” yazısı eklenmiştir. Karikatür ile askerin ve üniversitenin Atatürk yolunda olduğuna dair bir mesaj verilmek istenmiştir. Gazetenin aynı sayısında sayfanın alt yarım kısmında kullanılan karikatür de ise Atatürk'ün kar üstünde dinlenirken çekilmiş meşhur resmi çizilmiştir. Ayrıca 27 Mayıs tarihini gösteren bir takvim de baş tarafına eklenmiştir. Görselin altına “Artık rahatça uyuyabilirim” cümlesi yazılmıştır. Karikatür ile Atatürk'ün de müdahaleden memnunluk duyduğuna, DP döneminde huzursuz olduğuna dair gönderme yapılmıştır.⁵⁶¹

Milliyet gazetesinde de oldukça ilginç karikatürlere rastlanmıştır. Bu karikatürlerin birinde “Hürriyet meşalesi resmedilmiştir. Meşalenin beş farklı karede, beş el tarafından tutulduğu çizilen karikatürde, ilk karede elin üzerine “gençlik” yazılmıştır. Meşaleyi taşıyan gençlik, ikinci karede meşaleyi “ordu” yazan ele teslim etmiştir. Karikatür, son kareye kadar meşaleyi taşıyan ordunun, son karede meşaleyi üzerinde “T.C.” yazan büstün üzerine sabitlemesi ile bitirilmiştir. Karikatürde öğrenci olaylarına gönderme yapılmış, ordunun ülkeye hürriyeti getirmesi için meşaleyi gençliğin fitillediği mesajı verilmiştir. Gazetenin aynı sayfasında, bu çıkarımı destekleyen “Hürriyet şehitleri” ve “Ordu mensupları” ile ilgili yazılı haberler mevcuttur. Bu doğrultuda, gazetelerde yer alan karikatürlerin yazılı metinler ile bir bütünlük sağladığını söylemek mümkündür.

Müdahale döneminde, sayfalarında karikatürlerden çok fotoğraflara yer veren Hürriyet gazetesinde DP'liler hakkında, basın yaklaşımını özetleyen bir karikatür yayınlanmıştır. DP İçişleri Bakanı Namık Gedik'in intiharının haber yapıldığı 31 Mayıs tarihli gazetede, Namık Gedik'in yerde yatan bedeni çıplak bir şekilde çizilmiştir.⁵⁶² Karikatürde, eski bakanın bedeninin çıplak çizilmesi, DP ile ilgili gizli kalan her şeyin ortaya çıktığını düşündürmektedir. Namık Gedik'in intiharı, Tercüman

⁵⁶⁰ **Milliyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁵⁶¹ **age**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁵⁶² “Namık Gedik İntihar Etti”, **Hürriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 1-3. DP Hükümeti döneminde İç İşleri Bakanı olarak görev yapan Namık Gedik'in Askeri müdahale sonrasında gözaltında tutulduğu Harp Okulu'nun penceresinden atlayarak intihar ettiği ifade edilmiştir.

gazetesinde de haberleştirilmiştir.⁵⁶³ Gazete haberin etkisini arttırmak için Hürriyet gazetesinde yayınlanan karikatüre benzer bir de karikatür yayınlamıştır.⁵⁶⁴

Tercüman gazetesi de sayfalarında özellikle DP'liler ile ilgili karikatürlere bolca yer veren gazetelerden biridir. Gazetenin dikkat çeken karikatürlerinden biri “OTOPSİ” adı verilen karikatürdür. Karikatürde, “Bay Düşük” notu ile Adnan Menderes çizilmiştir.⁵⁶⁵ Karikatürde “demokrasi meleği” nin, Menderes’in karnına bir süngü ile otopsi yaptığı ve bedeninden zimmete geçirilen mal, para ve benzeri usulsüzlükleri çıkardığı resmedilmiştir. Gazetede yer alan benzer bir karikatür de yine devrik iktidar yöneticileri ile ilgilidir. Yassı Ada’da tutuklu olan DP’lileri resmeden çizimde, basını suçladıkları görselleştirilmiştir.⁵⁶⁶ Gazetede manşetten verilen ve “Filiz” adı ile sunulan, bahse değer karikatürlerden bir diğeri de yine Adnan Menderes’in resmedildiği çizimdir.⁵⁶⁷ Çizimde, 27 Mayıs için çıkarılan hatıra sigarasının, sigara isteyen Menderes’e uzatılması sonucu, devrik liderin kapıldığı korku ve telaş resmedilmiştir. Menderes’in çekirge ismi ile nitelendirildiği bir başka karikatürde de çekirgenin (Adnan Menderes) üçüncü sıçrayışında Türk bayrağı tutan bir el tarafından yakalandığı ve ezildiği görselleştirilmiştir.⁵⁶⁸ Gazete yayınladığı karikatürler ile genellikle eski iktidarı eleştiren, karalayan mesajlar vermiştir.

Müdahale döneminde gazeteler, fotoğrafları ve karikatürleri yazılı metinleri güçlendirmek ve müdahaleyi meşrulaştırmak adına verilmek istenen mesajı güçlendirmek amacıyla kullanmıştır. Fotoğraflarda ağırlıklı olarak kutlama yapan kalabalıklar, hürriyet, demokrasi gibi pankartlarla yürüyen öğrenciler gibi müdahaleden memnun, mutlu kitleler resmedilirken, karikatürlerde ise daha çok devrik iktidarı suçlayan, eleştiren, alay eden çizimlere yer verilmiştir.

3.2.1.6. Yurtdışı Basının Destek Verdiği Söylemlerle Meşrulaştırma

Gazetelerin 27 Mayıs müdahalesini meşrulaştırmak için kullandığı bir diğer söylem de uluslararası basın organlarının müdahale ile ilgili yapmış oldukları olumlu haberleri okuyucuya duyurmak olmuştur. Böylelikle halka, müdahalenin sadece ülke genelinde değil, tüm dünyada haklı bir hareket olarak kabul edildiği mesajı verilmeye

⁵⁶³ “Eski Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik İntihar Etti”, **Tercüman Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

⁵⁶⁴ **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

⁵⁶⁵ “OTOPSİ”, **age**, 26 Haziran 1960, s. 1.

⁵⁶⁶ “Suçlu Kim?!” , **age**, 27 Haziran 1960, s. 1.

⁵⁶⁷ Filiz, “27 Mayıs Sigarası Çıkarılacak”, **age**, 8 Temmuz 1960, s. 1.

⁵⁶⁸ Filiz, “Çekirge”, **age**, 5 Haziran 1960, 1.

çalışılmıştır. Gazeteler uluslararası basında yer 27 Mayıs ile ilgili haberleri, “Dünya basını ne diyor?”, “Dünya Haberleri”, “Hadiseler Bütün Dünyada Geniş Alaka Uyandırdı” gibi başlıklar altında vermişlerdir. Genellikle iç sayfalarda yayınlanan haberlerde, yabancı basın organlarının müdahale ile ilgili yaptıkları haberlerin görsellerine de yer verilmiştir. Ayrıca gazeteciler yabancı basın mensupları ile de sürekli irtibat halinde kalarak müdahale ile ilgili yabancı basını bilgilendirmişlerdir.

“Dünyadan Haberler” başlığı altında yurtdışı basınında yer alan haberleri veren Cumhuriyet Gazetesi, yabancı gazetecilerin, Yeşilköy havalimanında Türk gazetecilerle yaptığı görüşmeyi sayfalarına taşımıştır. Askeri müdahale ile ilgili yabancı gazetecilerin değerlendirmelerine yer verilen haberde, müdahalenin yabancı gazetecilerce medeni ve fevkalade bir hareket olduğunun kabul edildiği ve Batı dünyasının bu hareketi “hürriyet hareketi” olarak nitelendirdiği yazılmıştır.⁵⁶⁹ Haberin devamında, yabancı gazetecilerin, müdahale sonrası dünyanın Türkiye’ye olan güveninin artacağını dile getirdikleri belirtilmiştir. Ayrıca haberde, bazı yabancı gazetecilerin, Türkiye’de, bir ay önce cereyan eden olayları çok yakından takip ettikleri, müdahaleyi sevindirici ve kendisine hayran bırakan bir inkılap hareketi olarak gördükleri gibi söylemlerde bulunduklarına dair ifadeler yer verilmiştir.⁵⁷⁰

Cumhuriyet gazetesinin paylaştığı yurtdışı basınından ilginç bir örnek de 27 Mayıs 1960 tarihli The News Washington Daily adlı Amerikan gazetesinin manşetidir.⁵⁷¹ Sadece görsel olarak paylaşılan gazete manşetinde, “Batı Yanlısı grup seçim sözü veriyor: Türk Ordusu yönetimi ele geçirdi; Menderes’in tutuklandığı bildirildi” ifadelerine yer verilmiştir. Haberde dikkat çeken konu, The News Washington Daily gazetesinin manşeti attığı tarihtir. 27 Mayıs tarihinde daha yurt içinde ulusal gazetelerin müdahale ile ilgili doğru dürüst bir haber yayınlaması mümkün olamamışken başka kıtada yayın yapan bir gazetenin haberi manşetten

⁵⁶⁹ “Yabancı gazeteciler ordunun son hareketini <<fevkalade>> olarak vasıflandırdılar”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 1-5. Haberde, “fevkalade” ifadesinin, Corni del Stella adlı İtalyan Gazetesi çalışanı Tavernari ve diğer İtalyan gazetecilerin dile getirdiği belirtilmiştir.

⁵⁷⁰ Gazetede olumlu ifadelerde bulunan yabancı gazetecilerin isimleri, Paris Match adlı Fransız dergisinde Ortadoğu temsilcisi olarak görev yapan C. Maquet, Life adlı ABD’li mecmuanın Ortadoğu Muhabiri James Whitem, Alman resmi ajansı muhabiri John Malliken ile Pakistanlı gazeteci Kahanna olarak verilmiştir. Ayrıca, gazetecilerin müdahale hakkında tam olarak, “çok iyi ve müspet bir hareket yapan kahraman Türk Ordusu, vatani görevini ifa etmiştir. Sonucun hayırlı olmasını dilerim” şeklinde olduğu da haber metninde belirtilmiştir. Londra Radyosunda da benzer ifadelerin kullanıldığı yazılan haberde, söylemi yapan kişi ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. **age**, 30 Mayıs 1960, s. 5.

⁵⁷¹ “Nasıl Bahsettiler”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 5. (Orijinal metin, “Pro-West group pledges elections: Turkish army seizes power. Menderes is reported arrested”)

vermesi oldukça ilginçtir. Askeri müdahalenin gerçekleştiği ülkenin gazetelerinden önce yabancı bir gazetenin haberi manşetten duyurmasının nedeni, 2020 yılında yayınlanan Merkezi İstihbarat Teşkilatı'na (CIA) ait Merkezi İstihbarat Bülteni'nde anlaşılmıştır.⁵⁷² Bültene göre, ABD'nin Türkiye'de gerçekleşen müdahale haberini ilk saatlerde müdahaleyi gerçekleştirenler arasından kimliği belirtilmeyen bir yetkilinin Amerikan Büyükelçiliği'ni telefonla arayarak bildirmiştir. Bültende ayrıca, “Müdahale'nin sadece Menderes hükümetine yönelik olduğu bilgisinin paylaşıldığı yazılmış, Türkiye'nin ABD'nin “sadık bir müttefiki ve NATO'nun sadık bir üyesi olduğu” belirtilmiştir.⁵⁷³ Yayınlanan raporda yer alan bir diğer ifade de müdahalenin genç subaylar tarafından gerçekleştirildiği ve MBK tarafından müdahale sonrasında İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı olarak görevlendirilen Tuğgeneral Refik Tulga'nın “aşırı Amerikan yanlısı” olduğu ile ilgilidir.⁵⁷⁴

Hürriyet gazetesi “Dünya basını ne diyor?” manşeti ile verdiği yurtdışı haberlerde özellikle yurt dışı basın organlarının müdahale ile ilgili yaptıkları haberlerin orijinal görsellerini de kullanmıştır. İngiliz Daily Express gazetesinin haberinin paylaşıldığı gazetede, müdahalenin “Kibar İnkılap” şeklinde nitelendirildiğine yer verilmiştir.⁵⁷⁵ Habere göre, İngiliz gazetesi, müdahale haberini manşetinden vermiş, ayrıca sayfasında müdahale haberlerine oldukça geniş yer ayırmış ve büyük puntolar kullanmıştır. Ayrıca Hürriyet gazetesi müdahalenin gerçekleşmesinden memnurluk duyan yabancı ülke liderlerinin de sözlerine yer

⁵⁷² CIA, Central Intelligence Bulletin, 27 May 1960, United States of America, Central Intelligence Agency (CIA), 13.03.2020, C03179255, Sayfa iii, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CENTRAL%20INTELLIGENCE%20BULL%5B15798874%5D.pdf>, [18.11.2023]

⁵⁷³ Raporda ilgili bilgi “Turkish Military Seizes Government: (information as of 0400 EDT, 27 May) Turkish Army units supported by Navy and Air Force elements seized control of Ankara and Istanbul in an apparently bloodless coup in the early morning of 27 May. President Bayar, most cabinet ministers in Ankara, and several of the highest ranking army officers are reported under arrest. Prime Minister Menderes, who was last reported touring in western Anatolia about 125 miles west of Ankara, apparently has not yet been taken. The coup was carried out by younger officers, with cadets of the military Academy apparently taking a major role. Representatives of the “military council” which is in control called at the American Embassy almost immediately to give assurances that the coup was directed only against the Menderes government and that Turkey would remain “a staunch ally of the United States as well as a devoted member of NATO.” These military representatives promised early free elections and stated that those government officials responsible for the previous regime’s undemocratic measures would be tried by civilian courts. Brigadier General Refik Tulga has taken over as mayor and governor of Istanbul. He is a former military attache in the United States and is described as “exceedingly pro-American.” ifadesi ile geçmektedir. **age**, [18.11.2023].

⁵⁷⁴ Refik Tulga'ya yönelik bu söylem raporda “Brigadier General Refik Tulga has taken over as mayor and governor of Istanbul. He is a former military attache in the United States and is described as “exceedingly pro-American.” ifadesi ile verilmiştir. **age**, [18.11.2023]

⁵⁷⁵ , “Kibar İnkılap”, **Hürriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 2.

vermiştir. Örneğin İran Şahı'nın "Türkiye'de gerçekleşen İnkılap" tan çok memnun olduğu" yazılmış, ABD, İran, Federal Almanya, İsrail, Norveç, İtalya, Yunanistan, Fransa gibi birçok ülkenin, milli hareketi tasvip ettiği ve yeni hükümeti tanımak için sabırsızlandığı belirtilmiştir.⁵⁷⁶ Yine 31 Mayıs tarihli gazetenin son sayfasında, Daily Mail, New York, Le Monde, Le Figaro, Herald Tribune isimli yabancı gazetelerin müdahale hakkındaki haberlerin görsellerine yer verilmiştir. Hürriyet gazetesine göre, sadece yurt içindeki değil, yurt dışındaki basın da 27 Mayıs askeri müdahalesini desteklemiştir.

Hürriyet gazetesi yazarlarından Tahsin Öztin de köşe yazısında dış basının müdahale hakkında yaptığı yorumlara yer vermiştir.⁵⁷⁷ 1 Haziran tarihli yazısında, 30 Mayıs tarihli Times gazetesinin "Menderes hükümeti son zamanlarda, gerçekten Türk milleti üzerinde bir baskı kurmuş ve Türkiye'de bir iç harp tehlikesi yaratmıştı" haberini gazete sütunlarına taşıyan Öztin, İngiltere'nin önemli gazeteleri arasında yer alan Guardian gazetesinde "İnkılap böyle olmalıdır" başlığı altında "üç gün önce Türkiye'de hürriyet yoktu" ifadelerinin de kullanıldığını yazmıştır.

Tercüman gazetesi de yabancı basının 27 Mayıs müdahalesi ile ilgili övgü dolu yayınlarına sayfalarında geniş yer vermiştir. 28 Mayıs tarihinde "Kore'de Sevinç" başlığı ile verilen haberde, 27 Mayıs müdahalesinin Kore gazetelerinde haber yapıldığı ve haberin özellikle üniversiteli gençler arasında büyük bir mutluluk ile karşılandığı ifade edilmiştir. Haberin devamında Kore'de bir ay önce gerçekleşen Sygmann Rhee'yi iktidardan indiren öğrenci ihtilaline gönderme yapılarak, Türk halkının da Kore halkı gibi özgürlüğüne kavuştuğu belirtilmiştir.⁵⁷⁸ Gazetede yer alan başka bir haberde de Türkiye'nin diğer Avrupa ve Amerika ülkelerinden daha medeni bir ülke olduğundan bahsedildiğinin, bu kadar medeni bir ihtilalin ilk kez gerçekleştiğinin yazıldığı aktarılmıştır. Haberde sözü edilen yurtdışı yayınının, Los Angeles'ta yayınlanan bir gazetenin yazarı olduğu iddia edilen, ABD'li gazeteci Waldo Drake tarafından yazıldığı ifade edilmiş, ancak hangi gazetenin yazarı olduğuyula ilgili bir bilgi verilmemiştir. Gazetede, ayrıca Drake 'nin 27 Mayıs'ı "İlk Medeni İhtilal" şeklinde tanımladığı da belirtilmiştir.⁵⁷⁹ Bu tür haberlerin sıkça yer aldığı Tercüman

⁵⁷⁶ "İran Şahı Türkiye'deki İnkılaptan çok memnun", **age**, 30 Mayıs 1960, s. 2. "Bütün dünya yeni hükümetimizi tanımak için sabırsızlanıyor", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

⁵⁷⁷ Tahsin Öztin "İktidarda Yalnız Millet Vardır", **age**, 1 Haziran 1960, s. 2.

⁵⁷⁸ "Kore'de Sevinç", **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 2.

⁵⁷⁹ "İlk Medeni İhtilal" **age**, 29 Mayıs 1960, s. 2.

gazetesinde, 30 Mayıs tarihinde İstanbul'daki yabancı gazetecilerin 27 Mayıs müdahalesine hayran kaldıklarını belirtilmiş, ayrıca Hürriyet gazetesinde de yayınlanan 31 Mayıs tarihli İngiliz gazetesi Guardian'ın "İhtilal dediğin böyle olmalıdır" haberine de yer verilmiştir.⁵⁸⁰

Müdahaleyi meşrulaştırmak için dış basına atıfta bulunan gazetelerden biri de Milliyet gazetesi olmuştur. "HADİSENİN YABANCI MEMLEKETLERDE AKSİ" manşeti altında verilen haberler gazete, diğer ülkelerin müdahale ile ilgili yorumlarına yer vermiştir. Gazetede, "İngiliz siyasi çevreleri Menderes'in tutumunun, bu neticeyi mukadder kıldığını belirtiyor" başlığıyla verilen haberde, Kore, Kıbrıs, Paris gibi ülkelerde müdahale haberinin memnuniyetle karşılandığı yazılmıştır.⁵⁸¹ Yurtdışı haberlerine, diğer gazetelerden farklı olarak daha temkinli bir şekilde yaklaşan Milliyet gazetesi, dış basında müdahalenin nasıl karşılandığından çok, dış basının Türkiye'nin genel durumu ile ilgili yaptığı haberlere yer vermiştir. Örneğin Türkiye'de herhangi bir iç savaş tehlikesi olmadığı, meselenin ülkenin kendi iç meselesi olduğu ve yeni hükümetin NATO ve CENTO'ya bağlı kalacağını taahhüt ettiği gibi haberleri kullanmayı tercih etmiştir.⁵⁸² Dış basında demokrasiye mümkün olan en kısa zamanda dönüşüleceği ile ilgili haberlerin üzerinde özellikle duran Milliyet gazetesi de yurtdışı haberlerine gazetenin iç sayfalarında yer ayırmıştır.⁵⁸³

Gazetelerde müdahale ile ilgili yurt dışı basınında yapılan haber kullanımları incelendiğinde, hemen hemen her gazetenin, aynı haberleri aynı tarihlerde verdiği anlaşılmaktadır. Gazetelerin verdikleri uluslararası basın haberlerinden de anlaşılaçağı üzere 27 Mayıs müdahalesi yurtdışında da "İnkılap" olarak değerlendirilmiştir. DP hükümetinin müdahale ile devrilmesini, hürriyete kavuşmak olarak nitelendiren yurtdışı basın, MBK Hükümeti'ni de yeni hükümet olarak tanımıştır.

Değerlendirme

Müdahaleyi meşrulaştırma söylemlerinde kullanılan ifadeler dikkate alındığında, öncelikle halkın müdahaleyi istediğı ve müdahalenin gerçekleşmesinden duyulan mutluluk üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. Gazetelerde, halka sürekli

⁵⁸⁰ "İhtilal dediğin böyle olmalıdır", **age**, 1 Haziran 1960, s. 2.

⁵⁸¹ "İngiliz siyasi çevreleri Menderes'in tutumunun, bu neticeyi mukadder kıldığını belirtiyor", **Milliyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 3.

⁵⁸² **age**, 28 Mayıs 1960, s. 3.

⁵⁸³ **age**, 30 Mayıs 1960, s. 3.

müdahaleyi gerçekleştiren orduya destek olunması ve kendilerini eski iktidardan kurtardığı için orduya minnet duyulması, teşekkür edilmesi gerektiği empoze edilmeye çalışılmıştır. Ordu kurtarıcı olarak lanse edilmiştir. Ayrıca gazetelerde, müdahalenin her kesimden destek görebilmesi için farklı söylemler kullanılmıştır. Müdahalenin, dini, demokratik, özgürlük açısından gerekli ve geçerli olduğu söylenmiştir. Söylemlerde müdahaleye destek olmanın özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk'ün izinden gitmek olduğu özellikle vurgulanmıştır. Müdahale bazı söylemlerde de orduya değil halkın kendisine mal edilmiştir. Bu söylemlerde “müdahaleyi gerçekleştiren halkın kendisidir” mesajı verilmiştir. Gazetelerde verilen bir diğer önemli mesaj da müdahale sonrası toplumun bir bütün olduğuyla ilgilidir. Ülkenin müdahaleden sonra demokrasinin ve hürriyetlerin yeniden yaşanacağı bir yer olacağı düşüncesi aşılarmaya çalışılmıştır. Gazeteler söylemleri sadece yazılı metinlerle değil fotoğraflar ve karikatürlerle de desteklemiştir. Müdahalenin sadece ülke genelinde değil tüm dünyada haklı bir hareket olduğu yurtdışı basın haberleri kullanılarak ispatlanmaya çalışılmıştır.

Asıl görevi toplumu bilgilendirmek ve toplum adına siyasi otoriteyi denetlemek olan gazetelerin müdahale ile ilgili söylemlerinde, bu görevi yerine getirmediği aşıkardır. Bireylerin bilgi edinme özgürlüğü hiçe sayılmıştır. Gazetelerde topluma müdahale süresince hep aynı mesajı içeren veriler ulaştırmıştır. Farklı gazetelerde aynı konu ile ilgili farklı haberlere rastlanmamış, dolayısıyla basın, toplumu bilgilendirmekten ziyade yönlendirmiştir. Bu bağlamda gazeteler katılımcı demokratik medya kuramının bireyin bilgi edinme özgürlüğü ilkesine aykırı hareket etmişlerdir. Müdahale dönemi basınının toplumsal sorumluluk kuramının ilkelerine de aykırı hareket ettiği, yapılan söylemlerin kuram ile bağdaşmadığı anlaşılmaktadır. Zira kurama göre basın öncelikle toplumun yararını gözetmelidir. Oysa gazetelerde ne müdahalenin toplum üzerindeki negatif etkilerine ne de demokrasi kavramı ile bağdaşmadığına dair en ufak bir ifadeye yer verilmemiştir. Basının, toplumun kalkınması ve gelişmesi doğrultusunda ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik faaliyetlerde bulunması ilkesi, Gelişmecî medya kuramının en temel ilkesidir. Gazetelerin yaptıkları söylemlerde toplum yararını gözetem bir tavır sergilemedikleri çok açıktır. Yapılan haberler, toplumun gelişmesi ya da kalkınması fikrinden çok uzaktır. Zira seçimle iktidar olmuş bir yönetimin, silahlı bir güç ile düşürülmesinin toplum hayatına vereceği zarar hiçbir gazete sayfasında yer almamıştır. Dolayısıyla

gazetelerde müdahale ile ilgili yapılan haberler gelişmeci medya kuramının ilkelerine de ters düşmektedir. Yapılan haberler toplumu bilgilendirmekten çok yönlendirmek üzerine kurgulanmıştır. Yapılan haberlerde toplumda yaşayan her bir bireyin müdahale ile ilgili aynı fikre sahip olduğu düşüncesi savunulmuştur. Gazetelerde verilen haber ve köşe yazılarında tek bir ortak fikir paylaşılmış ve tüm toplumun bu fikri benimsemesi için çalışılmıştır. Bu yönü ile Liberal medya kuramından ayrılan gazete söylemleri özgür bir düşünce ortamı oluşturmamış, müdahale hakkında topluma tek bir mesaj iletme yoluna gitmiştir. Basının topluma karşı sorumlulukları göz ardı edilmiş ve yapılan söylemler ile mevcut siyasi otoritenin gücünü etkinliğini arttırmak, topluma da bu gücü kabul ettirmek amaçlanmıştır. Tamamen siyasi otoritenin kontrolü altında faaliyet gösteren basın otoriter medya kuramının ilkeleri doğrultusunda hareket etmiştir. Yapılan söylemler ile siyasi otoritenin çıkarları gözetilmiş ve otoritenin bekasının sürekliliğine hizmet edilmiştir.

3.2.2. 27 Mayıs 1960 ve Basın Özgürlüğü

Müdahale sonrası, en çok tartışılan konulardan birisi de basın özgürlüğü olmuştur. Müdahaleyi meşrulaştırmak adına her türlü söylemin kullanıldığı gazetelerde, basının müdahaleden sonra daha özgür olduğuna, liberal bir basın anlayışının hâkim olacağına ve MBK'nin demokrasinin ve özgürlüklerin kurtarıcısı ve yeni kurucusu olarak basın özgürlüğünü getireceğine olan inançlarının tam olduğuna dair haberler yapılmıştır.

Türkiye'de 27 Mayıs müdahalesinin gerçekleşmesiyle, yakın dönem Türk siyasi yaşamının en tartışmalı süreçlerinden biri başlamıştır. Müdahale sonrası, cuntacılar yönetimi devralmış, 13 Haziran 1960'ta kurulan Milli Birlik Komitesi, yönetimdeki boşlukları doldurmak amacıyla ilk iş olarak Bakanlar Kurulu'nu oluşturmuştur. DP döneminde kapatılma, para cezası, hapis gibi birçok yaptırımla karşı karşıya kalan ve çok sıkıntılı bir süreç yaşayan basının büyük bir kısmı, 27 Mayıs sabahında MBK'nin yönetimi devralmasını olumlu karşılamıştır. Devrik iktidara yakın olan bazı gazeteler ise daha temkinli davranmayı seçmiş ve sessiz kalmıştır.⁵⁸⁴

MBK, müdahalenin hemen ertesi günü bir basın toplantısı düzenlemiştir. MBK üyesi Orhan Kabibay toplantıda, "İşlerinizin başına gidebilirsiniz. Herhangi bir Tavsiyede bulunmağa lüzum görmüyoruz. Ne yazacağınızı sizler en az bizim kadar

⁵⁸⁴ Kabacalı, 1994, **age**, 277.

bilirsiniz ” ifadelerini kullanmıştır.⁵⁸⁵ Bedii Faik, “İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci” isimli eserinde, ordu merkezindeki toplantı sonrası, MBK üyelerinden Orhan Erkanlı, tarafından tahsis edilen bir araçla matbaaya geri döndüğünü ve 27 Mayıs harekâtı hakkında en ufak bir bilgisi bulunmadığı halde matbaadaki basın mensubu arkadaşlarına; “Gün görmüş bir milletin çocukları olarak, bu vatanın menfaatinden başka hiçbir endişesi olmayan kahraman ordumuzun vazifesini kolaylaştırmakta devam edelim” dediğini yazmıştır.⁵⁸⁶

Toplantıda gazetecilerden ne istendiğine dair net bir bilgiye ulaşılamasa da Mehmet Barlas’ın deyimiyle gazeteciler, cuntacıardan çekindiği için kendilerine ne söylenirse onu yazmayı tercih etmişlerdir.⁵⁸⁷ Faik ve Barlas’ın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, MBK üyeleri gazetecilerden kendilerine destek olunmasını istemiştir. Bu iddiayı güçlendiren bir başka açıklama da MBK üyesi Orhan Erkanlı tarafından yapılmıştır. Erkanlı, müdahaleye karşı gösterilmesi muhtemel tepkilerin engellenmesi için gazeteciler ile görüşme yaptıklarını söylediği kitabında, gazeteciler ve gazete sahipleri ile aralarında karşılıklı bir anlaşma olduğunu, bu anlaşmaya göre gazetecilerin kendilerinden basın ile ilgili yasalar çıkarmalarını istediklerini ifade etmiştir. Basın, üniversiteler ve diğer konularda yaptıkları yayınlarda özgürlükçü ve objektif bir tutum içerisinde olacağına söz vermiş, MBK de buna karşılık, basın alanında çıkarılacak kanunları karşılıklı istişare ederek çıkaracağını söylemiştir.⁵⁸⁸ Toplantıda ayrıca hapisteki gazetecilerin çıkarılacağına, MBK’nin her konuda şeffaf davranacağına ve hiçbir şeyin gizlenmeyeceğine dair teminatlar verilmiştir. 2 Haziran 1960 tarihinde yine bir MBK üyesi olan Tümgeneral Muharrem Kızıloğlu da gazeteciler ile yaptığı konuşmada; " Artık silahımız basındır; biz silahları kullandık, şimdi siz fikri kullanacaksınız" sözleri ile basının orduya destek vermesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁸⁹

Muharrem Kızıloğlu’nun ifadeleri, 28 Haziran tarihinde düzenlenen bir başka basın toplantısında da yinelenmiştir. Müdahale sonrası, basının birtakım sorumlulukları olduğunu söyleyen Milli Birlik Komitesi üyeleri, “Basın sansasyondan kaçınmak, [...] milli davalarımızın serbest tartışma alanı olmak suretiyle bize yardımcı olmalıdır. [...]

⁵⁸⁵ Faik, **age**, s, 30-31.

⁵⁸⁶ **age**, s, 31.

⁵⁸⁷ Neziroğlu, **age**, s, 79.

⁵⁸⁸ Erkanlı, **age**, s, 51.

⁵⁸⁹ Savcı, **age**, s, 81.

27 Mayıs devrimi hazırlayan basınımızın bunu yaşatmak ve ileriye götürmekte bize yardımcı olacağına inanıyoruz” ifadelerini kullanmışlardır.⁵⁹⁰ MBK üyelerine göre, DP’nin diktatörlük yönetim anlayışını benimsemesi, hem basın hem de aydın çevreler üzerinde baskıyı arttırması ve bu durumun ortaya çıkardığı sıkıntıların sık sık basında yer alması, müdahale yapılması gerektiği düşüncesinin temelini oluşturmuştur.⁵⁹¹ Dolayısıyla basın, demokratik düzene bir an önce geçilmesi için çaba göstermeli ve MBK’nin bu amaca ulaşmasını zorlaştıracak her türlü zararlı neşriyattan sakınmalıdır.⁵⁹² MBK’nin bu söylemine, basının da kayıtsız kalmadığı, müdahale hakkında yapılan haberlerden anlaşılmaktadır.

MBK’nin müdahale sonrası düzenlediği ilk toplantıda, gazetecilerin serbest bırakılacağını vadetmesi, basın hürriyetleri gibi konulardan bahsetmesi, sadece ülke basınında değil, yurtdışı basınında da olumlu karşılanmıştır. Özellikle DP döneminde açılan basın davalarının kapatılacağı ve yabancı basın çalışanlarının sınır dışı edilmeyeceği gibi konularda yapılan söylemler, yurtdışı basının etkilemiş ve konuyla ilgili haberler yapılmıştır.⁵⁹³

Müdahaleden sonra sık sık basın ile toplantılar düzenleyen askeri yönetimin lideri Cemal Gürsel, her fırsatta askeri yönetimin geçici olduğunu, ülkede basın özgürlüğü başta olmak üzere tüm özgürlüklerin kısa sürede sağlanacağını ifade etmiştir. Gürsel’in konuşmaları, dönemin gazetelerinde de yer almıştır.⁵⁹⁴ Org. Cemal Gürsel basın toplantılarında özellikle müdahalenin halka izah edilmesi gerektiği üzerinde durmuş, basının bu anlamda da oldukça önemli olduğunu defalarca vurgulamıştır.

Askeri yönetimin basına verdiği önem, dönemin valilerinin açıklamalarında da yer almıştır. İzmir Valisi Burhanettin Uluç’un, gazeteciler ile düzenlediği basın toplantısında, “Bir memlekette hür basın, demokrasinin esası ve idarenin başarısı için başlıca faktörlerden birisidir” sözleri, askeri yönetimin basından ne beklediğini açıklar

⁵⁹⁰ “Basına Düşen Görev”, **Tercüman Gazetesi**, 29 Haziran 1960, s, 1-5.

⁵⁹¹ Orhan Koloğlu, **Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Basın**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), 77.

⁵⁹² “Gazeteciler Cemiyeti Dün Açıklama Yaptı”, **Hürriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s, 1-5. “Antidemokratik Kanunlar Ayıklanacak” **Milliyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, 1-5.

⁵⁹³ “Freedom of Press is Restored”, The Jerusalem Post, 29 Mayıs 1960, aktaran: Alacı ve Babaoğlu, **age**, s, 331.

⁵⁹⁴ “Gürsel En Büyük Kuvvetimiz Matbuatımızdır.. dedi”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s, 1-5., “Basın hürriyetinden bahseden Gürsel: “Bu Kesilirse İdare yolunu şaşırır” dedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s, 1-7.

niteliktedir.⁵⁹⁵ Milli Birlik Komitesinin basınla sık sık bir araya gelmesini, DP dönemindeki basın toplantıları ile kıyaslayan Nadir Nadi, Adnan Menderes'in bizzat katıldığı toplantıların çok keyifsiz geçtiğine değinmiştir.⁵⁹⁶

MBK'nin basın konusundaki olumlu tavrı, hapisteki gazetecilerin çıkarılması, gazeteciler hakkında açılan davaların iptal edilmesi ve kapatılan Zafer gazetesine isterlerse yayın hayatına dönebileceklerine dair teminat verilmesi ile iyice pekişmiştir.⁵⁹⁷ Milli Birlik Komitesi, basın alanında birçok hukuki düzenleme yapmış, basın ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışmıştır. MBK'nin bu tavrı, müdahale konusunda halkın rızasını kazanmak için basının sempatisine ihtiyaç duymasından kaynaklanmış olabilir. Zira ilerleyen süreçte MBK ve basın arasında bu yumuşak hava sertleşmeye başlayacaktır.

27 Mayıs müdahalesi, gazeteciler arasında bir rahatlama ortamı oluşmasını sağlamıştır.⁵⁹⁸ Özellikle Milli Birlik Komitesi' nin 14 ve 22 numaralı tebliğler sonrası, kapatılan gazetelerin açılmasına, gazetecilere karşı açılmış davaların iptal edilmesine karar verilmiş ve yeniden yayın yapmalarına izin verilmiştir.⁵⁹⁹ MBK bir süre sonra, basın haklarının korunması için 94 sayılı kanunu kabul etmiş ve DP hükümetinin 1954 yılında kabul ettiği "Neşir Yoluyla ve Radyoyla İşlenecek Cürümler" hakkındaki kanunlar iptal etmiştir.⁶⁰⁰ Basın alanında yapılan bu yenilik, basın camiasında sevinçle karşılanmış, gazetecilerin birçoğu bu kararı, basının büyük bir korkudan kurtulması şeklinde yorumlamıştır.⁶⁰¹ Konuyla ilgili gazetelerde yapılan haberler de bu sevinç açıkça görülmektedir.

Milliyet gazetesinde müdahale sonrası basın özgürlüğünün kazanıldığına ilişkin yer verilen yazılardan en dikkat çekici olanı, Abdi İpekçi tarafından kaleme alınmıştır. Abdi İpekçi, DP hükümeti tarafından cezaevlerine atılan gazetecileri serbest

⁵⁹⁵ Alacı, Babaoğlu, *age*, s, 331.

⁵⁹⁶ Nadir Nadi, "Basın Toplantısı Nedir?", *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Temmuz 1960, s, 1-3.

⁵⁹⁷ Altan Öymen, *Umutlar ve İdamlar 1960-1961*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2018), 231.

⁵⁹⁸ Basın alanında, müdahale sonrası yaşanan bu olumlu gelişmeler, II Meşrutiyet (İstibdat Dönemi) ve tek parti yönetiminin sonlarında yaşananları anımsatmaktadır. Zira basın söz edilen her iki dönemde de daha özgür olacağına dair umutlanmış ve bu umut dolu beklenti de gazete sayfalarında haberleştirilmiştir. Alacı, Babaoğlu, *age*, s, 336.

⁵⁹⁹ "Hapisteki gazeteciler, subaylar, talebeler tahliye olunuyor. Kapatılan gazeteler açıldı", *Milliyet Gazetesi*, 28 Mayıs 1960, s, 1-5. "Hapisteki Gazeteciler Dün Serbest Bırakıldılar", *Hürriyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1960, s, 1-5. "Hapisteki gazeteciler dün serbest Bırakıldı", *Tercüman Gazetesi*, 29 Mayıs 1960, s, 5. Ayrıca bkz. Öymen, *age*, s, 231-232.

⁶⁰⁰ Erkanlı, *age*, 51. Ayşe Elif Emre Kaya-Zakir Avşar, "Milli Birlik Komitesi Dönemi Basın Rejimi", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, s. 48, (2019), 20.

⁶⁰¹ Topuz, 1973, *age*, 206.

bıraktığı ve kapatılan gazetelerin tekrar açılmasını sağladığı için teşekkür etmiştir. Teşekkür mesajında “Basının özlediğimiz hürriyete kavuşturan, zindandaki meslektaşlarımızı azad eden, kapalı gazetelerimizi açan kahraman Türk ordusuna minnettarız” ifadelerini kullanmıştır.⁶⁰²

Gazetenin 29 Mayıs 1960 tarihli sayısında, DP yöneticilerinin basına karşı takındığı tavırlardan şikâyet eden Çetin Altan da bu dönemde yayınlamayacağını bildiği halde yazdığı birçok yazı olduğundan bahsettiği köşesinde, “Yayınlamadığım ve yayınlamayacağımı bildiğim” ifadelerini kullanmış ayrıca “Yazılarımız neden bir günah damgasıyla iptal ediliyordu? [...] Bugünkü milli hareket bizlerin fikri rayımız üzerindeki milletçe çaresiz erişeceğimiz muhteşem bir istasyondur” sözleri ile MBK’nin, gazetecilerin özgürce düşüncelerini paylaşabilecekleri bir ortam oluşturduğunu vurgulamıştır.⁶⁰³ Çetin Altan, DP döneminde gazetecilerin yaşadıkları sıkıntılar ile müdahale sonrası durumu kıyasladığı bir başka yazısında, “Artık yazı yazmıyor, yazı taklidi yapıyorduk” sözleri ile yine DP döneminde düşüncelerini özgürce paylaşamadıklarını, müdahale sonrası ise bu durumun değiştiğini ifade etmiştir.⁶⁰⁴ Yeni hükümetin basın hürriyeti ile ilgili programını değerlendiren Altan, hükümetin programında, basın özgürlüğünün, kurulacak ikinci Cumhuriyetin temel unsurlarından biri olduğunu aktarmıştır. Altan yazısında; bu program ile Batı dünyasının basın özgürlüğü anlayışı ve kanunlarını, Türkiye’nin de benimseyeceği ve uygulayacağını, “Basın hürriyeti iki esasa dayanır: fikir hürriyeti, iktisadi hürriyet” sözleri ile açıkça ifade ederek, gerçek basın özgürlüğü için gerekli olan kriterleri belirtmiştir. Ayrıca yazar, DP dönemindeki basın kanunlarının hala yürürlükte olduğunu, ancak uygulanmadığı için basının nispeten özgür olduğunu, ayrıca kâğıt tahsisi, mürekkep, makine gibi basında zaruri olan ihtiyaçların devlet tarafından eşit bir şekilde dağıtılması gerektiğini de yazmıştır.⁶⁰⁵ Altan, basın kuruluşları, fikren özgür görünse de ekonomik olarak devletin ve dolayısıyla iktidarın baskısı altında olduklarında, gerçek bir özgürlükten söz edilemeyeceği vurgulamıştır. Altan’ın yazısı bir nevi MBK’ den basının beklentilerini özetler niteliktedir.⁶⁰⁶

⁶⁰² Abdi İpekçi, “Basın teşekkülleri minnetlerini bildirdi”, **Milliyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 5.

⁶⁰³ Çetin Altan, “İbret”, **age**, 29 Mayıs 1960, s. 2.

⁶⁰⁴ Çetin Altan, “Bugün canım yazı yazmak istiyor”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 2.

⁶⁰⁵ Çetin Altan, “Hükümetin programı ve basın hürriyeti”, **age**, 13 Temmuz 1960, s. 2.

⁶⁰⁶ Çetin Altan, “Hükümet programı ve basın hürriyeti”, **Milliyet Gazetesi**, 13 Temmuz 1960, s. 2.

Tercüman gazetesi yazarı Erdoğan Kırıl da müdahale sonrası basın özgürlüğü hakkında oldukça iyimser bir yazı yazmıştır. Yazısında, askerlerden istedikleri bilgileri hiç zorlanmadan aldıklarını, her türlü bilgiye rahatça ulaştıklarını, hiçbir şekilde kendilerine sansür uygulanmadığını ve yazmak istediklerini konularda tehdit edilmediklerini ifade etmiştir. Kırıl, “Eski muhteris politikacıların bertaraf edilmeleriyle şerefine ve itibarına nihayet kavuşan Türk basını gazetecilik tarihinin en önemli günlerini yaşamakta, vazifesini tam bir objektiflikle ifa etmektedir” ifadelerini kullanmıştır.⁶⁰⁷ Erdoğan Kırıl bir sonraki günkü yazısında, DP döneminde tutuklanan gazetecilere değinmiş, “Artık hiç, ama hiçbir gazeteci, hakikati yazdığı için elleri arkasına bağlanıp götürülmeyecek” demiştir.⁶⁰⁸

DP’yi hürriyet düşmanı olarak nitelendiren Tercüman gazetesi yazarlarından Haldun Taner de müdahalenin ikinci günü, müdahale sonrası içinde bulundukları durumu, “Bizi zorbaların boyunduruğundan kurtulup kaderimizi batının en ileri demokrasi, tolerans ve fikir hürriyeti ilkeleri içinde yeniden kurmaya karar verdiğimiz mutlu dönemin ikinci günü” şeklinde ifade etmiştir. Taner, 27 Mayıs 1960 sonrası duyulan mutluluğu “buz devrindekiler misali yıllar süren kara kıştan bahara yeni çıkmışlığın sarhoşluğu içerisindeyiz” kelimeleri ile tanımlamıştır.⁶⁰⁹

Cumhuriyet gazetesi Cemal Gürsel’in ifadelerine yer verdiği 5 Haziran tarihli sayısında, yeni hükümet tarafından basın hürriyetine verilen önem üzerinde durmuştur. Gazete, Gürsel’in, “gazetecinin ve matbuatın hürriyeti kesilirse idarecilere ışık tutan bu müesses kararır, idare de karanlık kalır ve yolunu şaşırır [...] beni de tenkit edin” ifadelerini sayfalarına taşımıştır.⁶¹⁰ Bu ifadeler, DP’nin iktidara geldiği dönemde Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın sözlerini anımsatmaktadır. Celal Bayar da basının çok güçlü bir kurum olduğunu ifade etmiştir. Ancak on yıllık iktidarının özellikle ikinci yarısında, basını zayıflatmak ve susturmak için ne gerekiyorsa yapılmıştır.⁶¹¹ Cemal

⁶⁰⁷ Erdoğan Kırıl, “Her Taraf Bize Serbest”, **Tercüman Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁶⁰⁸ Erdoğan Kırıl, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 1. Çetin Altan, “Bugün canım yazı yazmak istiyor”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 2.

⁶⁰⁹ Çetin Altan, “Hükümetin programı ve basın hürriyeti”, **age**, 13 Temmuz 1960, s. 2.

⁶⁰⁸ Çetin Altan, “Hükümet programı ve basın hürriyeti”, **Milliyet Gazetesi**, 13 Temmuz 1960, s. 2.

⁶⁰⁸ Erdoğan Kırıl, “Her Taraf Bize Serbest”, **Tercüman Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁶⁰⁸ Erdoğan Kırıl, **age**, 30 Mayıs 1960

⁶⁰⁹ Haldun Taner, “27 Mayıs Mucizesi”, **age**, 29 Mayıs 1960, s. 2.

⁶¹⁰ “Gürsel “beni de tenkid edin” dedi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 1-3.

⁶¹¹ Celal Bayar’ın ifadesi için bkz. Dursun, 2018, **age**, s. 153.

Gürsel'in "beni de tenkit edin" sözlerine rağmen hiçbir gazetede ne müdahaleyi ne de MBK'nin aldığı kararları sorgulayan bir yazıya rastlanmamıştır.

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Burhan Felek, DP dönemi ile MBK dönemini basın özgürlüğü açısından kıyaslayan yazarlardan biri olmuştur. 27 Mayıs öncesi, DP döneminde tüm ülkenin karanlık bir istibdat içerisinde olduğunu söyleyen Burhan Felek, ordunun milleti ve onun hürriyetini koruduğunu ve kurtardığını ifade etmiş "Bugün doğan hürriyet güneşi gözlerimizi kamaştırdığı için nereden ve kimlerden kurtulduğumuzu iyice göremiyoruz. [...] Biz şimdi sarhoşluk devrindeyiz" demiştir.⁶¹² Yazısında, DP döneminde toplumun ve özellikle basının yaşadığı sıkıntılara yer veren Felek, müdahale sonrası özgürlüğün sarhoşluğu içerisinde olduklarının altını çizmiş ve bu sarhoşluk nedeniyle kurtuldukları büyük tehlikenin boyutlarının farkında olmadıklarını vurgulamıştır.

Gazetede, basın özgürlüğüne gönderme yapılan diğer yayınlar da DP döneminde gerçekleşen ve o dönem hükümet baskısı yüzünden yayınlanamayan yazılardır. Gazeteler, DP iktidarının ne kadar otoriter bir yapıda olduğunu göstermek ve müdahale sonrasında istedikleri her yayına sayfalarında yer verebildiklerini ispatlamak adına, "Yazamadıklarımız", "Kullanamadığımız yazı ve resimler" gibi başlıklarla devrik hükümet döneminde mevcut yasaklar yüzünden gazete sütunlarında yer veremedikleri haberlere ilişkin yayınlar yapmışlardır.⁶¹³

Hürriyet gazetesi de müdahale sonrası basın özgürlüğü ile ilgili yayınlara yer vermiştir. 30 Mayıs tarihli sayıda, DP döneminde kabul edilen tüm basın kanunlarının kaldırılacağı ve "tam manasıyla hür bir basın kanunu" çıkarılacağı yazılmıştır.⁶¹⁴

Dönemin gazeteleri incelendiğinde, bazı gazetecilerin, MBK'nin basına karşı takındığı tavır konusunda temkinli olunması ve yazılan, yazılması gerektiği düşünülen konularda da daha dikkatli davranılması gerektiğini ifade ettikleri yazılar dikkat çekmektedir. Gazetecilerin müdahale sonrası yapılan haberleri, gazetecilik meslek etikleri açısından değerlendirdikleri, özeleştiri niteliğindeki bu yazılar, yapılan

⁶¹² Burhan Felek, "Demir Perde Gerisine Dönmüştük", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s. 3.

⁶¹³ "Yazamadığımız Yazılar", **age**, 4 Haziran 1960, s. 6. "Dün Koyamadığımız Yazı Ve Resimler: Hak ve Hürriyet Meydanı Beyazıt", **age**, 2 Haziran 1960, s. 6. Dün Koyamadığımız Yazı Ve Resimler Hürriyet, Hürriyet", **age**, 1 Haziran 1960, s. 6. Bu başlıklar altında yapılan yayınlar genellikle, "27-28 Nisan Öğrenci olayları", "Harbiyelilerin Yürüyüşü" gibi içerikleri barındırmaktadır.

⁶¹⁴ "Basın Kanunu", **Hürriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 5.

haberlerin içeriğinde oldukça abartılı ifadelerin kullanıldığının kabul edildiğini göstermektedir.

Müdahaleye açık açık destek olan Cumhuriyet gazetesinin baş yazarı Nadir Nadi, vatandaşları, siyasi partileri ve MBK' yi uyarır nitelikte yazdığı yazısında, “Milletimizin kaderi bakımından çok nazik bir andayız. Siyasal inançlarımız ne olursa olsun hepimize düşen büyük görevler var. Bunların başında da kişisel ihtiraslarımızı bir yana bırakıp sağduyunun ışığında sevgili yurdumuzu bir an önce el birliği ile huzura kavuşturmaya çalışmaktır” ifadelerini kullanmıştır. Nadi, mümkün olan en kısa sürede seçim yapılması gerektiğini ve milli iradenin ancak seçim yolu ile ortaya çıkabileceğini söyledi yazısında, MBK' ne üstü kapalı bir mesaj vermiştir.⁶¹⁵ Nadir Nadi, seçim ile ilgili ifadelere yer verdiği bir başka yazıda, MBK'nin en kısa sürede seçimlerin yapılacağına dair yaptığı açıklamayı desteklediğini belirtmiştir. Askerin bir an önce yönetimi sivillere bırakması gerektiğini savunan Nadi, “İntikal devrinin uzatılmaması her bakımdan yerinde bir düşüncedir. Eski iktidar, hukuk devleti şartlarına sırt çevirdiği için düşürülmüştür. O halde, bir an önce bu hukuk devleti şartlarını yeniden kurmak, bunu yaparken de hukuk prensiplerinden ayrılmamak gerekiyor” ifadelerini kullanmıştır.⁶¹⁶ Nadir Nadi'nin bu yazıları, bir nevi askeri yönetimin iktidarda kalmasını, demokrasiye ve hukuka aykırı bulduğunun bir göstergesidir.

Müdahaleden önce DP'yi destekleyen ve çıkar peşinde olanların askeri müdahale sonrası henüz 24 saat geçmemesine rağmen yüz seksen derece fikir değiştirmesinden yakınan Nadi, DP tarafında iken, askeri müdahale sonrasında hemen orduyu destekleyenleri işaret ettiği bir başka makalesinde de “Yirmi dört saat içinde yepyeni bir hüviyetle ortaya çıkan adamları biz 1950 mayısında da görmüştük. Aynı adamlara 1960 mayısında güler yüz gösterirsek aradığımız hürriyet rejimini 1970 mayısına kadar bekler ve sonunda hava alırız.” cümlelerine yer vermiştir.⁶¹⁷ Nadi'nin eleştirilerini sonraki yıllara yönelik bir öngörü ile bitirmesi, sonraki yıllarda yaşanacak askeri baskı ve darbelerin adeta habercisi niteliğinde olmuştur.⁶¹⁸

⁶¹⁵ Nadir Nadi, “Ağırbaşlı olalım”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁶¹⁶ Nadir Nadi, “İlk Hedef Seçim Olmalı” **age**, 4 Haziran 1960, s.1.

⁶¹⁷ Nadir Nadi, “Ters Dönen Çarklara Karşı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s. 1.

⁶¹⁸ Türkiye’de 1969 yılında DP’lilerin serbest kalması ile siyasi haklarının iade edilmesinin gündeme geldiği süreçte hükümet yöneticilerinin çeşitli komutanlar tarafından bu gündemin iptal edilme baskısına maruz kaldığı ve 14-21 Mayıs 1969 tarihli olaylar bunlardan ilkidir. Sonrasında ise 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 tarihlerinde görülen askeri darbeler diğer örneklerdir. Bkz. Erdal

27 Mayıs öncesi DP' nin yanında yer alan, 27 Mayıs sonrası ise orduyu desteklemeye başlayan gazetecileri eleştiren yazarlardan biri de Cevat Fehmi Başkut' tur. Başkut, 27 Mayıs öncesinde de aynı tutumu sergilediklerini ve güvenilir bir gazete oldukları imajını vermiş, "Bazı gazeteler daha kırk sekiz saat evvel DP' nin en hararetli taraftarları [...] iken bugün birer hürriyet mücahidi kesiliverdiler [...] Yarabbi, biz niçin böyleyiz?" diyerek müdahale sonrası tutum değiştiren gazetelere dikkat çekmiştir.⁶¹⁹ Başkut "Kendi Kendimizi Tenkit" başlığı altında yazdığı bir başka yazısında da aynı konuya değinmiş, DP hükümeti döneminde muhalif ya da tarafsız gazeteler ve gazeteciler hakkında açılan davaları, verilen cezaları hatırlatmıştır. İktidarın uyguladığı tüm yaptırımlara rağmen doğruları söylemekten çekinmeyen gazeteciler olarak, iktidarın yanında yer alan gazetelerin 27 Mayıs'tan sonra değişen tutumlarını sorgulayan Başkut, "Amaaan siz de ne tuhaf sualler soruyorsunuz canım, onlar şimdi hürriyetçi oldular." sözleri ile eleştirmiştir.⁶²⁰

Gazetesinde diğer gazeteciler için uyarı niteliğinde bir yazı da Abdi İpekçi tarafından kaleme alınmıştır. 27 Mayıs askeri müdahalesini birçok farklı açıdan değerlendirip meşrulaştırma gayreti içinde olan Milliyet gazetesinde, 17 Haziran 1960 tarihinde yayınlanan yazıda, DP iktidarı hakkında şimdiye kadar yapılan haberler hakkında herhangi bir doğrulama yapılamadığından bahsedilmiş, yazılan korkunç haberlerin MBK, hükümet ve soruşturmayı yapan kişilerce teyit edilmediğine dikkat çekilmiştir. Yapılan haberlerin oldukça abartılı olduğu vurgulanan yazıda, ortaya atılan iddiaların ispat edilememesi durumunda kötü sonuçlar doğurabileceğinin altı çizilmiştir. Sanıkların soruşturmalarının sürdüğü, kimin hangi suçu işlediğinin tam olarak ortaya çıkmadığı, dolayısıyla sanıklara uygun görülen cezalar ile ilgili gazetelerde yazılar yazılmasının da durumu daha kötü bir hale getireceğinden bahsedilen yazıda, ayrıca gazetecilere de tavsiyelerde bulunulmuş, her rivayetin haber yapılmamasını ve sabırlı olunması gerektiği ifade edilmiştir.⁶²¹ Abdi İpekçi'nin bu

Yılmaz, "Türk Siyasî Tarihinde Askerî Müdahalelere Bir Örnek: Demokrat Partililere Siyasî Haklarının İadesi Meselesi ve 14-21 Mayıs 1969 Buhranı", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, c. 16, s. 32, (2017): 21-64; Hakkı Uyar, "Türkiye'de Askeri Darbeler Ve Nedenleri Üzerine Bir Analiz Denemesi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XX -Özel Sayı, (2020): 84.

⁶¹⁹ Cevat Fehmi Başkut, "Şaşıktık Kaldık", **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 2.

⁶²⁰ Cevat Fehmi Başkut, "Yanlarına kar mı kalacak?", **age**, 2 Haziran 1960, 1-2.

⁶²¹ Abdi İpekçi, "Dikkatli Olalım", **Milliyet Gazetesi**, 17 Haziran 1960, s. 1. Burada hemen belirtelim ki gazetenin ilk sayfasında yer alan "Durum" başlıklı köşe, 16 Şubat 1960 tarihinden itibaren Abdi İpekçi tarafından imzasız bir şekilde yayınlanmaya başlamıştır. Ali Gevgili' nin, Abdi İpekçi'nin yazılarında ismini kullanmasını ısrarla istemesi üzerine 28 Şubat 1965 yılında İpekçi, yazılarında ismini kullanmaya başlamıştır. Bknz. İnuğur, 1992, **age**, s. 361.

makalesi, 27 Mayıs müdahalesi sonrası, gazetelerde çıkan haberlere ispatlanamadığından şüpheli yaklaşılması ile ilgili yazılmış ilk ve tek yazıdır. Nadir Nadi ve Abdi İpekçi'nin bu yazılarına rağmen, makalelerde sözü edilen haberlerin, Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri sayfalarında da yer almış olması da ayrıca ironiktir.

Gazetelerde yapılan haberler sonrası, özellikle askeri yönetim içerisinde görüş ayrılıklarının yaşandığı, 14'ler adıyla bilinen yönetim içindeki grubun tasfiye edilmesi olayının basında yer alması, basın ile MBK arasındaki ilişkilerin değişmesine neden olmuştur.⁶²² Milli Birlik Komitesi ile basın arasında bir süre sonra bu olumlu hava yerini gerginliğe bırakmıştır. haberlerin içeriğini belirlemek 21 numaralı tebliği yayımlayan MBK, bazı gazetecilerin yaptıkları haberlerin içeriği ile ilgili tereddüt yaşadığını, bu tereddüttün giderilmesi için basın mensuplarının öncelikle basın toplantılarında kendilerine söylenen konular ve İstanbul, Ankara ve İzmir radyolarında belirtilenler dışında herhangi bir konuda haber yapılmasının yasak olduğunu ifade eden bir açıklama yayınlamıştır.⁶²³ MBK ile basın arasındaki gerginliklerin artmasına neden olan bir başka olay da DP üyelerine karşı açılan davalarda soruşturmaların katı bir şekilde yürütülmesi olmuştur. Diğer taraftan, komite içindeki huzursuzluklara gazetelerinde yer verenlere, komite üyeleri tarafından tehditkâr söylemlerde bulunulması aradaki gerginliği daha da arttırmıştır.⁶²⁴

Müdahaleden sonra basının desteğini alan MBK, iktidarda olmayı daha doğru bir tabirle iktidarda kalmayı benimsemeye başlamıştır. Bu durumun basında yer alması, bazı komite üyelerinin sert söylemler yapmasına sebep olmuştur. Örneğin MBK üyesi Muzaffer Özdağ'ın, "Babiâli'den de tanklarla geçeceğiz" ifadesini içeren

⁶²² Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Yarı Silahlı, Yarı Külahlı Bir Rejim 1960-1961**, (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1991), 159. Org. Cemal Gürsel, hükümetin önemli mevkilerine kendisine yakın olan askerleri getirmiştir. İlerleyen süreçte fikir ayrılıkların artması komite içinde bölünmelere sebep olmuştur. Konuyla ilgili Ümit Özdağ; "Tek bir 27 Mayıs yoktu: 38 MBK üyesinin şahsında otuz sekiz tane 27 Mayıs ihtilali vardı" yorumunu yapmıştır. Erol Maraşlı, **Cumhuriyet Dönemi'nde Askeri Muhtıralar**, (İstanbul: Metropolis Yayınları, 2008), 13. Komite üyelerinden Ahmet Er de "Bunlardan her birinin niyetleri ve hedefleri başka başkaydı" sözleri ile komite üyelerinin birbirinden farklı amaçlara sahip olduğunu vurgulamıştır. Ahmet Er, **27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Hatıralarım**, (Ankara: Alternatif Yayınları, 2003), 59. Komite içinde yaşanan bu fikir ayrılığının sebebi, iktidarın seçimle sivil bir yönetime teslim edilmesi ile ilgilidir. Bir grup komite üyesi bu fikri savunurken bir grup da iktidarda askerin kalması gerektiğini savunmuştur. Sonuçta İktidarda kalmak isteyen 14 kişilik grup yurtdışına gönderilmiştir. Bu olay tarihte 14'ler olayı olarak bilinmektedir. Ayrıca bkz. Sevtap Çetiner, 27 Mayıs İhtilali'nde Milli Birlik Komitesi ve 14'ler Olayı, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Tükiye Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2019)

⁶²³ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10515.pdf>, [1 Nisan 2024].

⁶²⁴ Alacı, Babaoğlu, **age**, s, 343.

bir konuşma yapması, basında oldukça büyük yankı uyandırmıştır.⁶²⁵ Özdağ'ın sarfettiği bu sözler, basın, MBK' nin basın özgürlüğü ile ilgili söylemleri hakkında şüphe duymasına sebep olmuştur.⁶²⁶ Necip Fazıl Kısakürek'in yaşadığı bir olay da bu şüphenin güçlenmesine sebep olmuştur. Müdahaleden hemen sonra tutuklanan ve Kasım 1960'ta cezaevinden çıkan Kısakürek, Son Posta gazetesinde, cuntayı eleştirdiği, "Kırmızı yakalı zindancı, senin peşini bırakmayacağım" başlıklı sert bir yazı yazmıştır. Necip Fazıl Kısakürek'in yazısını üzerine alınan askerler, sinirlenmiş ve gazeteye yürümeye karar vermişlerdir. Bedii Faik tarafından sakinleştirilen askerler, Kısakürek'e en azından yazılı olarak bir cevap verilmesi konusunda ısrar etmişler, Faik de cevaben, çok ağır tabirler içeren bir yazı yazmak zorunda kalmıştır.⁶²⁷ Ancak Faik'in yazdıkları da askerin yatışmasını sağlamamıştır. Bunun üzerine General Faruk Güventürk, Kısakürek'i aramış ve avazı çıktığı kadar bağırıştır. Güventürk, Kısakürek'e "Bana bak [...] senin gırtlığına basa basa o mülevves (iğrenç) kalemini yuttururum. Şimdi oturacak ve hemen ben gardiyanları kastetmişim diye yazacaksın" demiştir.⁶²⁸

Güventürk ile Kısakürek arasında geçen bu olay, MBK yönetiminin, kendi iktidarını eleştirmede süreci basının özgür olması gerektiği düşüncesine sahip olduğunu göstermektedir.

Değerlendirme

27 Mayıs 1960 müdahalesinden sonra MBK yönetimi devralmış, ilk icraatları da basın alanında gerçekleştirmeye başlamıştır. Basın ile sık sık bir araya gelen MBK lideri Cemal Gürsel, basın ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ayrıca bu toplantılarda basının yapacağı haber içerikleri ve karşılığında basının da MBK' den beklentileri konuşulmuştur. Bu toplantılardan anlaşılacağı üzere, basının müdahaleye olan yaklaşımı, MBK ile yapılan bir nevi centilmenlik anlaşmasıdır. Mehmet Barlas ve Bedii Faik'in söylediklerinden basının MBK' den çekindiği sonucuna da varılabilir. Bununla birlikte MBK' nin hapisten çıkarılan gazetecilerin, görülmekte olan gazeteci davalarının düşürülmesindeki muhatap gazeteciler, DP döneminin muhataplarıdır.

⁶²⁵ Akif Beki, **Kara Liste: Basın Tarihinin En büyük Sırrı**, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2004). Özdağ'ın konuşmasını farklı bir şekilde aktaran Metin Toker, Özdağ'ın tam olarak "Biz 27 Mayıs'ta hürriyet verdik. Yurda demokrasiyi getirirken Babıâli'den de geçeceğiz. Türkiye'de derebeylik müessesesini yaşatmayacağız" dediğini söylemektedir. Toker, **age**, 156.

⁶²⁶ Erkanlı, **age**, 51.

⁶²⁷ Faik, **age**, 153.

⁶²⁸ **age**, s, 154.

Dolayısıyla zaten bu gazeteciler fikir olarak DP'ye ve DP uygulamalarına aykırı hareket eden basın mensuplarıdır. DP'nin içeri attığı ya da hakkında dava açtığı gazetecilerin, MBK mantığına hizmet eden gazeteciler olduğu düşünülebilir. Zira, özü itibarıyla otoriter niteliğe sahip olan askerî bir yönetimin liberal ve demokratik uygulamalarının sınırlı bir düzeyde olacağı çok geçmeden anlaşılmıştır. Zira, müdahale döneminde görece bir özgürlüğe kavuşan basında yer alan haberler incelendiğinde, haber içeriklerinin müdahaleyi meşrulaştıran ifadelerden oluştuğu görülmektedir.

Gazetecilerin, DP döneminde yazamadıkları haberleri artık özgür olduğumuz için yazıyoruz şeklinde yaptıkları haberler, DP'yi eleştiren, devrik hükümetin yasakladığı içerikler ile doludur. Dolayısıyla MBK döneminde bu haberlere yer verilmesi ya da DP ile ilgili herhangi bir konuda haber yapılmasının özgürlük anlamına geldiğinin savunulması doğru bir anlayış olmayabilir. Bununla birlikte MBK' yi konu alan ya da eleştirel ifadelerle yer verilen en ufak bir haberin yapılması bile askeri yönetimde rahatsızlık uyandırmış, gazeteciler komite üyelerince defalarca uyarılmıştır.

Müdahale sonrasında, araştırma evreninde olan gazetelerde müdahale ile ilgili eleştirel hiçbir yayının yapılmadığı da kabul edilen bir gerçektir. Yazılan yazılar içerisinde, sadece Nadir Nadi ve Abdi İpekçi' nin; askeri, gazetecileri ve halkı sağduyulu olmaya davet ettiği yazılar mevcuttur. Bu yazılarda bile, müdahale ile ilgili olumsuz bir yoruma ya da eleştiriye rastlanmamış, daha çok DP döneminde DP'ye yakın, müdahaleden sonra orduya yakın duran “taraf değiştirmiş” gazeteciler eleştirilmiş; yapılan haberlerin kaynak gösterilmeden, abartılı ifadeler içermesi hakkında yorumlar yapılmıştır.

Müdahale sonrası ilerleyen süreçte de salt bir basın özgürlüğünden bahsetmenin mümkün olmadığı Nadir Nadi'nin “Yine Metot Meselesi” başlıklı yazısındaki ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Nadir Nadi,

27 Mayıs'tan sonra basın rejimimize artık normal bir şekil verilmesini beklemek hakkımızdır sanırım. Hapisteki arkadaşlarımızın devrim yöneticileri tarafından derhal hürriyetlerine kavuşturulması bu konuda ilk hayırlı işaret olarak karşılanmıştı. Basın Kanununun değiştirilip 1950'deki haline getirileceği, gazeteler üzerindeki ilan ve kâğıt baskısının kaldırılacağı söyleniyordu. Aradan geçen dört

ay içinde henüz ileriye doğru bir adım atılamamasını nasıl manalandıracağımızı düşünürken şimdi sağdan soldan işitilen birtakım çatlak sesleri anlamak doğrusu güçtür. Basına yeni bir şekil verilecekmiş. İlan işlerini ve yurt içinde gazete dağıtımını doğrudan doğruya hükümet idare edecekmiş kâğıt fiyatlarını da hep hükümet düzenleyecekmiş. Falan filan...⁶²⁹

Nadir Nadi'nin yazısından da anlaşılacağı üzere, MBK de kendi iktidarı ile ilgili yapılan en küçük olumsuz eleştirinin bile karşısında olmuş, yapılan haberlerin basın özgürlüğünü zedeleyeceği ya da engelleyeceği ile ilgili bir endişe duymamıştır. Askeri yönetim her ne kadar 27 Mayıs sonrası, basında liberal bir görünümünden bahsetmek mümkün olsa da yapılan yayınların içerikleri ve sonradan yaşanan gelişmeler basında eğilimin otoriter bir yanı olduğunu açıkça göstermektedir. Zira, yukarıda da belirtildiği gibi yönetimi eleştiren, MBK hakkında olumsuz bir yargı içeren hiçbir habere müsamaha gösterilmemiş, gazeteciler anında ikaz edilmiştir.

3.2.3. İsmet İnönü, 27 Mayıs 1960 ve Basın

27 Mayıs 1960 müdahalesinden sonra, günümüzde bile tartışılmaya devam eden konulardan biri de İsmet İnönü'nün müdahale ile ilişkisidir. Müdahale sonrasında siyaset kulislerinde ve basında MBK ile İnönü ve CHP'nin ilişkisi sorgulanmış, İnönü'nün müdahalenin yapılmasında herhangi bir etkisinin olup olmadığı cevap aranan en önemli sorulardan biri olmuştur.⁶³⁰

Türk siyasal hayatı, esasen her dönemde lider merkezli olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından sonra Türk siyasal sisteminin varlığı, güçlü bir siyasi lider olan İsmet İnönü ile devam etmiştir. "Millî Şef" adı ile anılan İnönü, Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olmuş ve İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerine rağmen, çok partili siyasi yaşama geçişte önemli bir rol oynamıştır. İnönü, 1950'den sonra siyasi hayatına muhalefette

⁶²⁹ Nadir Nadi, "yine Metot Meselesi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Ekim 1960, s. 1-3.

⁶³⁰ Asıl adı Mustafa İsmet İnönü'dür. Eski bir Türk ailesi mensubu olan İnönü, 24 Eylül 1884 İzmir doğumludur. Sırasıyla Halıcıoğlu'ndaki Harp okulunu, Topçu Harbiye sınıfını ve Topçu Mülazımı okullarını birincilikle bitirmiştir. Başarılı eğitim hayatından dolayı Erkânı Harbiye (Kurmaya) sınıfına alınmış ve Maarif madalyası almaya hak kazanmıştır. 1903'te Harp Akademisine giren ve burayı da birincilikle bitiren İnönü, Yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuştur. Siyasi hayatına Malatya Milletvekili olarak başlayan İnönü, sonrasında Hariciye vekilliği yapmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Başbakanı olmuştur. Atatürk'ün vefatından sonra cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, bu tarihten itibaren hayatını kaybettiği 25 Aralık 1973 tarihine kadar, Türk siyasi yaşamında aktif olarak yer almıştır. https://www.mfa.gov.tr/sayin-ismet-inonu-pasa_nin-ozgecmisi.tr.mfa, [13.04.2024].

devam etmiş, 27 Mayıs müdahale sürecinde de önemli bir siyasi aktör olarak siyasetin merkezinde yer almıştır.⁶³¹

İsmet İnönü, sadece Türk siyasi yaşamında değil, ordu içerisinde de oldukça etkili bir şahsiyettir. Özellikle müdahaleyi gerçekleştiren askerlerin, İnönü hakkındaki düşünceleri ve anıları, dolayısıyla İnönü'nün, TSK'daki konumu son derece önemlidir. Zira, 27 Mayıs müdahalesini gerçekleştiren subayların, İnönü ile ilişkilerinin bilinmesi, müdahale kararında İnönü'den etkilenip etkilenmediklerinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Milli Birlik Komitesi üyesi Numan Esin, ordudaki genç subayların, özellikle tek parti döneminde İnönü'ye ne kadar kızgın olsalar da onun her zaman bir "Kurtuluş kahramanı" olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir.⁶³² Bir diğer komite üyesi Orhan Erkanlı da "Anılar...Sorunlar...Sorumlular" adlı eserinde, Numan Esin'in anlattıklarını doğrulamıştır. Erkanlı, tek parti döneminde yaşananların orduyu CHP'den soğutsa da İnönü'ye olan bağlılığın ve saygının hiç azalmadığını, İnönü'nün bir parti üyesi konumuna indirgenemeyeceğini ve "koskoca bir milletin lideri ve şefi" olarak çok önemli bir şahsiyet olduğunu belirtmiştir.⁶³³ Zira, Erkanlı ve diğer birçok ordu mensubu, Atatürk'ün vekili kabul edilen İnönü'nün, devletin hep başında kalması gerektiğini düşünmüştür.⁶³⁴

İsmet İnönü, tek parti yönetiminden sonra, 1950-1960 yılları arasında muhalefette bulunduğu dönemde de siyasi hayatın önemli bir aktörü olmuştur. Toker, İsmet İnönü'nün muhalefetteki en etkin siyasi yönünü "paşa faktörü" şeklinde tanımlamıştır. Toker'e göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin uzun yıllar iktidarda kalmış tek parti yönetiminin lideri ve ordunun saygıdeğer İsmet paşası, DP'liler ve özellikle Adnan Menderes üzerinde çok etkili olduğunu belirtmiştir.⁶³⁵ Literatürde Menderes'in İsmet Paşa figüründen çok etkilendiğine, hatta fobi haline getirdiğine dair söylemler

⁶³¹ Aydemir, İsmet İnönü hakkında yapılan yorumların tam bir zıtlık içerdiğine değinmiştir. İnönü, Aydemir'e göre, bir yandan "memleket gemisine demokrasi bayrağını çeken ve onu demokrasi denizine açan kaptan, [...] ülkeyi kuran bir tarihi şahsiyet" sıfatı ile yüceltilirken diğer yandan "Atatürk'ü unutturmaya çalışan, [...] kendisine Milli Şef ve değişmez genel başkan unvanları verdiren, diktatör biri" ifadeleriyle de suçlanmıştır. Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1968), 462.

⁶³² Numan Esin, **Devrim ve Demokrasi- Bir 27 Mayısçının Anıları**, (İstanbul: Doğan Kitap, 2005), 90

⁶³³ Erkanlı, **age**, s, 309.

⁶³⁴ **age**, s, 310.

⁶³⁵ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı yılları 1950-1960**, (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2020), 263.

mevcuttur.⁶³⁶ İsmet Paşa takıntısı, sadece Menderes'te değil, müdahaleden sonra yönetimi devralan MBK içerisinde de kendisini göstermiştir. Müdahaleden sonra 27 Mayısçıların, İsmet Paşa kompleksinden kurtulamadıklarını ifade eden Orhan Erkanlı, komitenin alacağı bir karar hakkında, İsmet Paşa'nın tavrının nasıl olacağına dair söylemler yapıldığından ve İnönü'nün onay vermeyeceği düşünüldüğünde endişe duyulduğundan bahsetmiştir. Erkanlı kitabında,

Komite içinde siyasi partilerin kadın ve gençlik kollarının akıbeti tartışılırken, üyelerden birinin “İnönü de kadın ve gençlik kollarının kaldırılmasına razı olmaz” sözü üzerine Gürsel'in öfkesini “Bıktık bu İsmet Paşa'dan, tuvalete gitsek İsmet Paşa'ya mı soracağız? Kırk senedir bu zatın peşinden gittik, geldiğimiz yer belli [...] Yeter artık, bundan sonra devleti biz idare edeceğiz. Paşa evinde otursun ve işlerimize karışmasın. [...] siz de ne Halk Partisi'ne ne İsmet Paşa'ya ve diğerlerine alet olmayın. Sorumluluk bizimdir, yetkilerimizi de biz bildiğimiz anladığımız şekilde kullanacağız.”⁶³⁷

sözleriyle İsmet Paşa faktörünün, MBK içerisinde de hissedildiğini anlatmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere İsmet İnönü, siyasi hayatının her evresinde oldukça önemli bir konumda bulunmuştur. Müdahale öncesinde, İnönü'den, müdahalenin gerçekleştirilmesi için onay istenmiş hatta onay alınmadığı için müdahale ertelenmiştir. Müdahale sonrasında da İsmet Paşa'nın düşünceleri ve eylemleri hep merak konusu olmuştur.⁶³⁸

Literatürde, müdahale öncesinde, mecliste yapılan tartışmalarda, müdahale olacağı ile ilgili konuşmalar yapan İnönü'nün, müdahalenin gerçekleşmesinde bir etkisinin olup olmadığına ya da bilgisi dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin farklı söylemler mevcuttur. İsmet İnönü'nün müdahale hakkında bilgisi olsun ya da olmasın, müdahalenin gerçekleşmesinde rol oynasın ya da oynamasın, asıl önemli

⁶³⁶ Demirel, **age**, s. 325. Toker, **age**, s. 263. Adnan Menderes, söylemlerinde, İsmet Paşa'nın DP iktidarını hazmedemediğini ve ilk fırsatta, DP'yi çökertmek için elinden ne gelirse yapacağını ifade etmiştir. Adnan Menderes, iktidarda kaldığı sürece İsmet İnönü'nün varlığından hep rahatsız olmuş, kendisini hiçbir zaman güvende hissetmemiştir. Ahmad, 2020, **age**, s. 48-50.

⁶³⁷ Erkanlı, **age**, s. 300-301. Erkanlı, kitabında Gürsel'in bu ifadeleri özellikle yüksek sesle söylediğini, komite üyelerinden birinin mutlaka İsmet Paşa'ya iletceğini bildiğini yazmıştır.

⁶³⁸ Akça, Kıyanç, **age**, s. 540. 1957 seçimlerinden DP'nin galip çıkması durumunda bir darbe yapılması planlanmış ve İsmet İnönü'nün onayını alınmak istenmiştir. Hükümete karşı bir darbe gerçekleştirmenin gerekli olmadığından ve CHP'nin seçimi kazanacağından emin olan İsmet İnönü; “[...] bunun yersiz olduğu ve şayet bir gün mecburiyet hasıl olursa, kendilerine müracaat edileceği, zamanın erken olduğu [...]” söyleyerek darbenin yapılmasına taraftar olmamıştır. Talat Aydemir, **Hatıralarım**, (İstanbul, May Yayınları, 1968), 96.

olan, her daim gündemi belirleyen bir konumda oluşudur.⁶³⁹ Zira, müdahale sonrasında MBK lideri Orgeneral Cemal Gürsel'in, İnönü'yü arayıp "Paşam, engel olursunuz diye size haber vermedik. Emirleriniz bizim için peygamber buyruğudur" demesi bu ifadeyi doğrular niteliktedir. MBK başkanının bu ifadeleri kullanmış olmasının bir diğer önemi de komitenin CHP'ye iktidarı teslim edeceğine dair söylemlerin yapılmasına sebep olmasıdır. Muzaffer Özdağ'ın, İktidarın İnönü'ye devredilmesi ile ilgili,

İhtilale hevesli olan subayların gayesi ihtilal yapıp, yönetimi İsmet Paşa'ya teslim etmektir. [...] Albay Mucip Ataklı [...] Bana "Evet ihtilal şarttır. Yapılmalıdır. Ancak iktidar CHP'ye terk edilip kışlamıza çekilmemiz lazımdır. Ordu ancak CHP iktidarına yardımcı olmalıdır" diyerek daha sonra çıkacak ihtilafımızın tohumlarını atanlardan birisidir.⁶⁴⁰

İfadeleri cunta içinde bu fikre sahip olan askerlerin bulunduğunu göstermektedir. Bu yargıyı kuvvetlendiren bir diğer söylem de müdahalenin kime karşı yapıldığıyla ilgilidir. 27 Mayıs sabahı Alparslan Türkeş'in radyoda okuduğu TSK bildirisinde, "Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. [...] Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş; kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir" ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁴¹ Ancak müdahaleden hemen sonra, bütün siyasi faaliyetler yasaklanmış, DP kapatılmış ve DP ile ilgisi olan herkes tutuklanmaya başlanmıştır. Oysa CHP'ye kimse dokunmamıştır. CHP ve İsmet İnönü siyasi faaliyetlerine devam etmiştir. Bu veriler ışığında, 27 Mayıs müdahalesinin DP'yi hedef aldığını söylemek mümkündür.

MBK üyesi Numan Esin ise müdahalenin kime karşı yapıldığına dair yaptığı konuşmada "halkı, birbirine düşen politikacıların elinden kurtarmak" ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelere karşılık, CHP'nin 38. kuruluş yıl dönümü münasebetiyle yaptığı konuşmasında İnönü,

⁶³⁹ Toker, *age*, s, 98.

⁶⁴⁰ Aktuğ, *age*, s, 94-95. İsmet İnönü'ye yakınlıkları ile bilinen, Mucip Ataklı, Sami Küçük, Haydar Tunçkanat, Sezai Okan, Ahmet Yıldız ve Şükran Özkaya iktidarın İnönü'ye teslim edilmesini isteyen isimler arasında yer almaktadır. İsmet İnönü, komite içinde cereyan eden olayları bu kişiler ile sürekli temas halinde kalarak öğrenmeyi ve böylelikle CHP lehine olumlu sonuçlanacak doğru adımları atmaya planlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Emine Gürsoy Naskali, **Yassıada Duruşmaları Anayasa Davası Toplu Savunması**, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2013), 30.

⁶⁴¹ TSK bildirisinin tam metni için bkz. Serhat Aslaner, "27 Mayıs'tan 15 Temmuz'a Metinlerle Türkiye Darbe Tarihçesi", **Mecmua BSV Bülteni**, s.91, (2016): 78.

“27 Mayıs inkılabını milletçe mukavemet edilen bir zalim gidişin idarecilerine karşı girişilmiş bir teşebbüs değil [...] Partiler arası bir boğuşmaya son verecek bir müdahale şeklinde görmek kadar CHP’yi de bir an evvel iktidara gelmek hırsıyla sabırsız ve telaşlı olduğunu sanmak yanlış teşhisin bir başka yüzüdür.”⁶⁴²

ifadelerini kullanmıştır.

Müdahalenin yapılma nedenleri ile ilgili bir başka ifadeye de Oral Çalışlar’ ın “Liderler Hapishanesi” isimli eserinde yer verilmiştir. Çalışlar eserinde, Alparslan Türkeş ve Talat Aydemir arasında geçen bir konuşmayı aynen nakletmiştir;

Bir gün Talat (Aydemir) yanıma geldi, “seninle konuşalım” dedi. “Peki”, diyerek içeriye buyur ettim. Bir cunta kurduklarını söyledi. Ben de cuntanın ne yapacağını sordum. “CHP ile işbirliği içinde DP iktidarını yıkacaklarını ve CHP’yi iktidara getireceklerini” anlattı. Özet buydu. Ben “Olmaz, böyle bir şeyi kabul edemem” dedim. “Eğer böyle bir hareket olacaksa, bunun partiler üstü olması lazım geldiğini ve bütün milleti bağrında toplaması için çalışmanın en doğru yol olduğunu” söyledim. Ayrıca o zaman için böyle bir hareket içinde yer almak istemediğimi, teklifi hiç duymamış olmayı tercih ettiğimi bildirdim. Bundan kimseye söz açmayacağıma da söz verdim.⁶⁴³

Çalışlar kitabında ayrıca, Alparslan Türkeş’in CHP’yi iktidar yapmak için gerçekleştirilmiş bir hareketten İsmet İnönü’nün haberinin olmaması imkansızdır söylemlerini de aktarmıştır. Türkeş,

Talat Aydemir’in söylediği gibi [...], Halk Partisi’nin iktidara gelmesi için darbe yapmak hedefi ile teşkilatlanacak, hem İsmet Paşa ve partisi, bu kurulacak teşkilatın yapacağı darbenin, sosyal, ekonomik ve psikolojik zeminini hazırlamak için üniversiteleri “Devrimci Ocakları” açarak sokağa dökcek, hem de bu iki güç, birbirinden habersiz olacaklar!.. Bu mantıksızlığa hangi akıl dayanır?⁶⁴⁴

Bu ifadelerle göre, İsmet İnönü’nün müdahalenin başarısını üstlenmek istediği ve özellikle kendisine yakın isimlerin kritik mevkilere getirilmesi için uğraştığını söylemek mümkündür.⁶⁴⁵ Cemal Gürsel ise yönetim üzerinde İsmet Paşa etkisinin azalması için İnönü’nün beklentilerine cevap vermemiştir. Bütün önemli kadrolarda,

⁶⁴² “İnönü, “İhtilale yanlış teşhis konulmamalı, dedi”, **Milliyet Gazetesi**, 10 Eylül 1960, s, 1-5.

⁶⁴³ Oral Çalışlar, **Liderler Hapishanesi**, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1986), 110.

⁶⁴⁴ **age**, s, 96.

⁶⁴⁵ Erol Maraşlı, **Darbe İçinde Darbe**, (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2010), 42.

CHP'den uzak ama kendisine yakın isimlere görev vermiştir. Böylece İsmet İnönü'nün MBK üzerinde söz sahibi olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.⁶⁴⁶ İlerleyen süreçte Gürsel ile İnönü'nün arası iyice açılmış, seçimlerin yapılıp yapılmayacağı ve iktidarın CHP'ye devredilip devredilmeyeceği ile ilgili sorunlar bu iki lideri karşı karşıya getirmiştir.⁶⁴⁷

27 Mayıs 1960 sonrası, İsmet İnönü'nün müdahaleye ilişkin söylemlerine dair yapılan haberler gazetelerde yayınlanmış, bu haberlerde özellikle müdahalenin gerçekleşmesinde İnönü'nün bilgisinin ya da etkisinin olup olmadığına dair yayınlara yer verilmiştir. Ayrıca dönemin gazetelerinde İnönü ile ilgili haberlerin genellikle müdahalenin ilk günlerinde daha yoğun bir şekilde yapıldığını görülmüştür.

Hürriyet gazetesi, müdahalenin ikinci günü İsmet İnönü'nün müdahale hakkındaki beyanatına yer vermiştir. Haberde, İsmet İnönü'nün orduyu hareketten dolayı takdir ettiğini belirtilmiştir. İnönü'nün beyanatındaki, “MBK başkanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Başkumandanı Cemal Gürsel, demokratik nizamı kurmak, devlet iradesini süratle milletin iradesine tevdi etmek kararında olduğunu bildirmiştir” ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. İsmet İnönü bu sözleri ile askeri yönetimin iradeyi sivil yönetime bırakması gerektiğinin önemi üzerinde durmuştur. Bu ifadelerden, çıkarılacak bir başka sonuç da İnönü'nün, Cemal Gürsel ile iktidara kimin geçeceği, seçimlerin ne zaman yapılacağı gibi konuları önceden görüşmüş olduklarıdır. Zira haberin yapıldığı 29 Mayıs tarihi dikkate alındığında, İnönü'nün sözleri manidardır. Müdahalenin hemen ertesi günü, hiçbir konu hakkında bir netlik olmadığı halde iradenin kimde olacağı konusunu konuşmak için çok erken olduğu düşünülebilir. İsmet İnönü'nün gazeteye verdiği bu beyanat ayrıca, İnönü'nün, MBK'nin iradeyi kendisine bırakacağı düşüncesinde olduğunu da akıllara getirmektedir.⁶⁴⁸

Hürriyet gazetesinin İsmet İnönü ile ilgili bir başka haberi de basın mensuplarının müdahale hakkında sorulara verdiği cevaplarla ilgilidir. Gazetecilerin, İnönü'ye müdahale ile ilgili askerin kendisini bilgilendirip bilgilendirmediği sorusuna “bilgim yoktu” şeklinde cevap vermiştir. İnönü'ye sorulan bir diğer soru da “Cemal

⁶⁴⁶ **age**, s, 42-43.

⁶⁴⁷ Toker, **age**, s, 31. Gürsel, müdahaleden sonra yaptığı açıklamalarda, seçimlerin üç ay içinde yapılacağını ve sonrasında hem askeri hem de siyasi hayatı tamamen bırakacağını söylemiştir. Bknz. Faik, **age**, s, 33. “Hükümet kuruldu-Reisicumhur ve Başvekil Orgl. Gürsel seçimin 3 ay içinde yapılacağını söyledi”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s, 1-7.

⁶⁴⁸ “İsmet İnönü, beyanname neşretti...”, **Hürriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s, 5.

Gürsel'in size danışması durumunda cevabınız ne olurdu?" şeklindedir. Bu soruya da müdahale sonrası Gürsel'in kendisini aradığında "engel olursunuz diye size haber vermedik" ifadelerini gazetecilere hatırlatarak, Gürsel'in sözleri ile yanıt vermiştir. Haberde İnönü müdahalenin yapılacağı ile ilgili bir bilgisinin olmadığını, mecliste müdahale hakkında yapılan söylemlerinin müdahalenin yapılacağını bildiği anlamına gelmediği, "Ben B.M. Meclisinde kürsüden ilan ettim. Dedim ki biz bir ihtilal teşekkülü değiliz. Biz ihtilalin dışında kalcaz, fakat sizin iradeniz memlekette ihtilali meşru kılacaktır" sözleri ile açıklamıştır. Haber sadece Hürriyet gazetesinde değil diğer gazetelerde de yer almıştır.

İnönü'ye müdahale hakkında bilgisinin olup olmadığının sorulması, dönemin gazetecilerinin de bu konuda şüphe duydukları anlamına gelebilir. Bir başka düşünce de basının, kasıtlı olarak bu soruları sormuş olabileceğidir. İnönü'nün müdahalenin gerçekleşmesinde etkisinin olmadığı bilgisinin gazetelerde yer alması istenmiş olabilir. Zira Davut Dursun'un aktardıklarına göre, dönemin önemli gazetecilerinden Bedii Faik, "Gazeteciler cunta ile temas halindeydi. 'Ben hiç cuntalarla temas etmedim. Hiç benim cuntadan adamım arkadaşım yoktu' diyen gazeteci yalan söyler. O devirde yaşamışsa" şeklinde ifadeler kullanmıştır. Faik, gazetecilerin ordu ile CHP arasında köprü olduklarını söylemiştir.⁶⁴⁹

İnönü'nün Osman Bölükbaşı ziyaretinin haber yapıldığı gazetenin başka bir sayısında, iki siyasi liderin yaklaşık bir saat görüştüğüne ve aralarında geçen konuşmaya yer verilmiştir. Habere göre Bölükbaşı, İnönü'ye müdahalenin halk tarafından takdir edildiğini söylemiş, "Komite ve hükümetin davranışları rüyalarımızın çok yakında tamamen gerçekleşeceğini göstermektedir" demiştir. İnönü'de "en tehlikeli istibdat meclis ekseriyeti istibdatı imiş" ifadelerini kullanmıştır.⁶⁵⁰ İki lider de geçen on yıl boyunca meclisteki DP çokluğuna gönderme yapmış ve müdahalenin kendilerini bu durumdan kurtardığı için memnuniyetlerini paylaşmışlardır.⁶⁵¹ 1923- 1950 yılları arasında meclis ekseriyetini elinde bulunduran CHP döneminde, İnönü'nün kendisinin iktidarda olduğu tek parti yönetimi süresince sahibi olduğu meclis ekseriyeti hakkında hiç şikayetçi olmaması, ancak DP döneminde

⁶⁴⁹ Dursun, 2003, **age**, s, 100-180.

⁶⁵⁰ "Ekseriyet" çoğunluk anlamındadır. İsmet İnönü meclis ekseriyeti ifadesi ile meclisteki DP çoğunluğundan bahsetmekte ve bu durumdan şikâyet etmektedir. <https://sozluk.gov.tr/>, [24.04.3034].

⁶⁵¹ "İnönü, Bölükbaşı'yı evinde ziyaret etti- Bölükbaşı "Bugünler için yaşadık" diyor", **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s, 1.

bu durumu bir sorun olarak ifade etmesi de oldukça ilginçtir. Hürriyet gazetesinde ayrıca, İnönü'nün hareketi desteklediğine ve parti teşkilatını, komitenin istekleri doğrultusunda hareket etmeye çağırdığına dair bir habere de yer verilmiştir.⁶⁵² Diğer haberler de müdahaleden önce, İnönü'ye karşı saldırı düzenleyenlerin yakalanmaları ile ilgilidir.⁶⁵³

İnönü'nün müdahale hakkında görüşlerine ve müdahale üzerindeki etkisine dair haberler Milliyet gazetesinin sayfalarında da bulunmaktadır. 2 Haziran 1960 tarihli gazetede, CHP Genel Başkanı İnönü'nün müdahaleden daha önce haberi olmadığı ve müdahaleyi “memlekette meşru bir ameliyat” şeklinde tanımladığı yazılmıştır.⁶⁵⁴ 11 Temmuz 1960 tarihli bir başka haberde de İnönü'nün, Devlet ve Hükümet Reisi Orgeneral Cemal Gürsel'in açıklamalarını onayladığına dair ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁵⁵ Gazetede ayrıca İnönü'nün 2 Haziran 1958 tarihinde DP'li bir Vali'yi basın toplantısına engel olduğu gerekçesiyle kovduğuna dair bir habere yer verilmiştir. Haberde, Vali, “Sabık” kelimesi ile ifade edilmiş ve basına yayın yasağı koyduğu yazılmıştır. Gazete, İnönü üzerinden, DP'yi kötülemiş, ayrıca İsmet İnönü'nün o günkü davranışında ne kadar haklı olduğu vurgulanmıştır.⁶⁵⁶

Milliyet Gazetesi'nin "İnönü'nün T.H.A. muhabirine beyanatı" başlığı ile verilen haberde, İsmet İnönü'nün, Türk Haber Ajansı (THA) ve yabancı muhabirlerle kendi evinde saat 20:30'da gerçekleştirdiği bir görüşmeye dair bilgiler verilmiştir. THA muhabirinin, İnönü'nün meclis konuşmalarından birinde sarf ettiği "Düşeceksiniz, hem fena düşeceksiniz, Sizi ben dahi kurtaramıyacağım" sözlerini hatırlatması üzerine İnönü, "Cereyan eden hadiseleri teşhis etmekten ibarettir. İnsan, milletin mizacını iyice tanırsa sezişleri çoğu zaman isabetli olur" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Habere göre, İnönü, DP Hükümeti tarafından yürütülen faaliyetlere ilişkin süreci doğru bir şekilde analiz etmiş ve millet algısı sonuçlarını vermiştir. Bu sözler, İnönü'nün siyasi ve toplumsal olayları değerlendirirken sağlam bir sezgiye sahip olduğunu vurgulamaktadır.⁶⁵⁷

⁶⁵² “İsmet İnönü'nün İnkılap hareketli ile ilgili tamimi”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁵³ “Uşakta İnönü'yü valinin şöförü vuracaktı”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 1-5. “İ.İnönü'ye taş atanlar tutuldu”, **age**, 14 Haziran 1960, s. 1. “İnönü'yü öldürmek isteyenlerden 45 i dün yakalandı”, **age**, 27 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁵⁴ “İNÖNÜ "HAREKATTAN HABERİM YOKTU" DEDİ”, **Milliyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁵⁵ “İnönü, Gürsel'i Tasvip Ediyor”, **age**, 11 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁵⁶ “İNÖNÜ, YETKİNER'İ NASIL KOVMUŞTU?”, **age**, 18 Haziran 1960, s. 4.

⁶⁵⁷ “İnönü'nün T.H.A. muhabirine beyanatı”, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 5.

Cumhuriyet Gazetesi müdahalenin hemen ertesi günü yayınladığı sayıda, çok ilginç bir habere yer vermiştir. “İnönü sağ ve sıhhatte” başlığı taşıyan bu haberde “Muhterem vatandaşlarımız, halk arasında dolaşan bazı şayialara göre, İsmet İnönü’nün öldüğü rivayet edilmektedir. İsmet İnönü sağdır ve sıhhattedir” ifadeleri kullanılmıştır. Haberde bu söylentilerin nereden çıktığına dair bir bilgiye yer verilmemiştir.⁶⁵⁸ Gazetenin 29 Mayıs 1960 tarihli sayısında, İnönü’nün CHP’ye gönderdiği müdahale ile ilgili tamim haberi verilmiş, 30 Mayıs 1960 tarihli sayısında da Cemal Gürsel’i ziyareti haberleştirilmiştir.⁶⁵⁹ Bu ziyarette İnönü’nün, Gürsel’i tebrik ettiği ve CHP teşkilatının İnönü’ye bağlılık telgrafları gönderdiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Diğer gazetelerde yayınlanan, İnönü’nün müdahalenin gerçekleşmesi hakkında önceden bilgisi olmadığı haberi Cumhuriyet gazetesinde “İnönü, yeni devrin ilk basın toplantısını yaptı” başlığıyla verilmiş, İnönü’nün “kat’i olarak müdahaleden haberdar bulunmadığı” yazılmıştır.⁶⁶⁰ Gazetede ayrıca İnönü’nün Bölükbaşı ile yaptığı görüşme de yayınlanmıştır.⁶⁶¹

Tercüman Gazetesi’nin 4 Haziran 1960 tarihli sayısında “İnönü 'Sizi ben bile kurtaramam' demişti” başlıklı haberinde, 18 Nisan 1960 günü Büyük Millet Meclisi’nde İnönü’nün konuşmalarına yer verilmiştir.⁶⁶² CHP ile DP arasındaki tartışmaların anlatıldığı haberde İnönü’nün haklı çıktığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca, gazete yazarlarından Haldun Taner’in, DP dönemini eleştirdiği köşe yazısının son satırlarında, Osman Bölükbaşı ve İnönü’nün DP hakkındaki tespitlerinin doğruluğuna ve müdahaleden dolayı duydukları memnuniyete yer verilmiştir.⁶⁶³

Gazetenin köşe yazarlarından Kadircan Kafı ise dönemin belki de en önemli sorununu ortaya koyan bir yazıya imza atmıştır. Seçimler hakkında Gürsel ve İnönü’nün söylemlerini haber yapan başka bir gazetenin yazısını eleştiren yazar yazısında, adını belirtmediği gazetede “İnönü’nün seçimlerin bir an önce yapılmasını istediğini”, aynı sayfanın altında da “Gürsel’ in de seçimlerin yapılmasına daha zaman var dediğini” yazmıştır. İki liderin bu söylemlerini yayınlayan gazetenin üslubunu eleştiren Kadircan Kafı, İnönü’ nün beyanatının oldukça göze çarpan iri harflerle

⁶⁵⁸ “İsmet İnönü sağ ve sıhhatte”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s, 1-3.

⁶⁵⁹ “İnönü’nün teşkilata tamimi”, **age**, 29 Mayıs 1960, s, 1-5. “İnönü, Org. Gürsel’i Ziyaret etti” **age**, 30 Mayıs 1960, s, 1-5.

⁶⁶⁰ “İnönü, yeni devrin ilk basın toplantısını yaptı”, **age**, 2 Haziran 1960, s, 1-5.

⁶⁶¹ “İnönü ile Bölükbaşı görüştüler”, **age**, 4 Haziran 1960, s, 1-5.

⁶⁶² “İnönü “Sizi ben bile kurtaramam” demişti”, **Tercüman Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s, 6.

⁶⁶³ Haldun Taner “En büyük tehlike: tek parti çoğunluğu istibdadı”, **age**, 10 Haziran 1960, s, 2.

yazıldığını ancak Cemal Gürsel'in beyanatının o kadar dikkat çekmediğini ifade etmiştir. Kafli yazısında “Devlet başkanı “ demiş”, İnönü “istiyor”, “istiyor değil “temenni” etmiştir. İstemek hakka dayanır, emir manasındadır” ifadeleri kullanmış, seçimlerin hemen yapılmaması gerektiğini başka bir ifade ile Gürsel'in seçimler ile ilgili söylemlerinin de haklı olduğunu ileri sürmüştür.⁶⁶⁴ Yazıda sözü edilen gazetenin iktidarı CHP'ye bırakılması istediği ima edilmiş ama bu isteğin İnönü'ye ait olmadığına, İnönü'nün sadece seçimlerin yapılmasını temenni ettiğine vurgu yapılmıştır.

Müdahale sonrası gazetelerde, İsmet İnönü ile ilgili hep aynı haberlere yer verildiği görülmüştür. Ayrıca İnönü ile alakalı haberler, müdahalenin ilk günlerinde sayıca daha çoktur. Bir diğer dikkat çeken durum da İsmet İnönü ile ilgili yapılan haberlerin gazetelerde küçük sütunlarda verilmesidir. İnönü'nün müdahale ile olan ilişkisine değinilen haberler manşetten ya da sütunlarda yer almıştır. Gazetelerin köşe yazılarında İnönü ile ilgili çok fazla habere rastlanmamıştır.

Değerlendirme

Önemli bir siyasi figür olan İnönü'nün müdahale hakkındaki görüşleri, dönemin basını için büyük bir haber değeri taşımaktadır. Ancak asıl merak edilen soru, İnönü'nün müdahale yapılacağına dair önceden bilgisi olup olmadığıyla ilgilidir. Bu sorunun gazeteciler tarafından İnönü'ye sorulmasının nedenleri arasında elbette ki orduya yakınlığı ve DP döneminde mecliste yaptığı söylemlerdir. Dolayısıyla müdahalenin gerçekleşmesinde İsmet İnönü'nün etkisinin olduğunu ya da bilgisinin bulunduğu düşünülmesi kaçınılmazdır.

Gazeteciler yaptıkları haberler ile İsmet İnönü'nün müdahale ile ilişkisinin olmadığı mesajını vermeye çalışmışlar, bununla birlikte müdahale hakkındaki görüşlerinin de olumlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Türk siyasetinde önemli bir konumda bulunan İsmet İnönü'nün, müdahale sonrasında iradenin sivil yönetime devredilmesiyle ilgili ifadeleri de bir o kadar ilginçtir. Zira, İsmet İnönü'nün, MBK'nin iradeyi kendilerine teslim edeceği fikrine sahip olduğu bilinmektedir. Ancak bu konuyla ilgili hiçbir gazetede haber yapılmamış, sadece bir an önce seçimlere gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

⁶⁶⁴ Kadircan Kafli, İnönü Tesir Altında mı? ...”, **age**, 14 Temmuz 1960, s.3.

Tek parti yönetiminin otoriter lideri ve DP döneminin korkulan İsmet Paşası, müdahale sonrasında basında önemli bir otorite olarak kabul edilmemiştir. Yayınlanan haberlerde daha çok İnönü'nün açıklamalarına ve müdahalecilere olan desteğine yer verilmiştir. Zira iktidarda artık Cemal Gürsel vardır ve basın MBK'nin istekleri doğrultusunda haber yapmaktadır. İsmet İnönü'nün güçlü bir siyasi lider olarak iradeyi devralacağına basının da ihtimal vermediği yapılan haberlerden anlaşılmaktadır. Bu dönemde İsmet İnönü ile ilgili haberler iktidar bağlamında değerlendirildiğinde “mühür kimdeyse padişah odur” cümlesi ile açıklanabilir. Otoriter medya kuramının ilkeleri doğrultusunda hareket eden basın, tavrını, tek parti yönetimin otoriter liderinin ve ordunun saygı hatta korku duyulan paşasının beklentilerine göre değil, iktidarın beklentileri doğrultusunda şekillenmiştir. Mühür de MBK' dedir.

3.2.4. Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 ve Basın

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra, gazete sayfalarında Demokrat Parti ile ilgili oldukça fazla habere yer verilmiştir. Öyle ki gazetelerin en küçük sütunlarında bile DP hakkında yapılmış bir habere rastlamak mümkündür. Gazetelerde, on yıllık DP iktidarı boyunca, parti hakkında hiç haber yapılmamış da o güne kadar yayınlanmak istenen bütün haberler, müdahale sonrasına saklanmış gibi bir manzara vardır. Gazeteciler, Demokrat Parti'yi, müdahalenin gerçekleşmesini beklemişçesine hiç vakit kaybetmeden, müdahalenin daha ikinci gününden itibaren çok yoğun bir şekilde eleştirilmiş, adeta eleştiri bombardımanına tutmuşlardır. Yapılan haberlerin doğruluğu teyit edilmeden, kaynak gösterme zahmetine girilmeden hemen hemen her köşe yazısında, her manşette, DP hakkında eleştirel bir ifadeye yer verilmiştir. Haberlerde “ısrarla söylendiğine göre”, “Ankara'dan edindiğimiz bilgiler ışığında” gibi referanslar kullanılmıştır. DP hakkında yayınlanan haber ve köşe yazıları incelendiğinde genel olarak belli bir amaca yönelik yapıldığını söylemek mümkündür. Bu amaç da DP'yi ve DP üyelerini halkın gözünden düşürmek, karalamak ve böylelikle yapılan müdahaleyi haklı bir zemine oturtmaktır.

Haber içerikleri, DP'nin ve DP üyelerinin yolsuzlukları, ahlaksızlıkları, kendi çıkarlarını düşünen, halkı hiçe sayan zihniyetleri ve bunlar gibi daha birçok yönden küçük düşürücü ve aşağılayıcı ifadeler ile doludur. Bu ve benzeri haberlerle gazetecilerin, açıkça cuntaya hizmet ettiği, gazetecilik meslek ilkelerini hiçe saydığı söylenebilir. Zira, yapılan haberlerde, tarafsız bir gazetecilik anlayışından bahsetmek mümkün değildir. Örneğin müdahaleden bir gün önce, 26 Mayıs'ta, Hürriyet ve

Tercüman gazetelerinde DP ile ilgili yapılan haberlerde oldukça olumlu ifadeler kullanılmasına rağmen, müdahaleden bir gün sonra gazetelerin söylemleri tamamen değişmiştir.⁶⁶⁵

Gazete sayfalarında, DP hükümeti ve üyeleri hakkında kullanılan ifadeler de oldukça aşağılayıcıdır. Yapılan haberlerde DP'liler için genellikle, “sabık”, “sakıt”, “devrik” ve “düşükler” ifadeleri kullanılmış, ayrıca, “günahkârlar topluluğu”, “iktidar artıkları”, “diktatörlük maceraperestleri”, “Menderes diktatörlüğü”, “diktatör zihniyeti”, “kardeşi kardeşe vurduranlar”, Türk milletini ezmeğe kalkışan zihniyet”, “babaya oğlunu jurnal ettirenler”, “müfrit” ve “zorba hükümet” gibi ifadelere de yer verilmiştir.⁶⁶⁶

Gazetelerde DP ve DP mensupları hakkında yapılan haberlerde birçok farklı konunun ele alındığı görülmüştür. Haberlerin sıklık, yoğunluk ve içeriklerine göre gruplandırılması yapılması, basın, 27 Mayıs 1960 sonrası Demokrat Parti'ye ve üyelerine yaklaşımlarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu doğrultuda, basında DP hakkında yapılan haberler, “Basında Demokrat Parti'nin İtibarsızlaştırılması”, “Adnan Menderes Özelinde Eleştiriler”, “İddialar ve Planlar”, ve “Yolsuzluklar”, şeklinde ayrılmıştır.

3.2.4.1. Basında Demokrat Parti'yi İtibarsızlaştırma Haberleri

27 Mayıs müdahalesini meşrulaştırmakta aktif bir rolü olan basının, söylemleri arasında, Demokrat Parti'yi ve parti üyelerini itibarsızlaştırma çabaları da yer almaktadır. Müdahalenin halkın gözünde haklı bir zemine oturtulabilmesi, müdahale gerekçelerinin inandırıcılığının artırılması adına yapılan haberlerde Adnan Menderes başta olmak üzere, DP'nin önde gelen tüm isimleri hakkında karalama kampanyası yürütülmüş, DP'liler birçok suçla ilişkilendirilmiş ve özellikle ulusal basın aracılığıyla sistemli bir şekilde itibarsızlaştırmaya çalışılmıştır. Bu haber içeriklerinde genellikle, yolsuzluk, katliam planları, vatana ihanet, rüşvet, ahlaksızlık gibi küçük düşürücü, aşağılayıcı ifadeler kullanılmış, sürekli tutuklama haberlerine ya da tutuklanan

⁶⁶⁵ “Eskişehir’de tezahüratla karşılanan Menderes, yedi dakika konuşup şöyle dedi: “Yolumuz seçim yoludur””, **Hürriyet Gazetesi**, 26 Mayıs 1960, s. 1. “Menderes, Eskişehir’de Muazzam bir tezahüratla karşılandı”, **Tercüman Gazetesi**, 26 Mayıs 1960, s. 1. Gazetelerde Menderes ile ilgili olumsuz hiçbir ifade kullanılmamıştır.

⁶⁶⁶ **Hürriyet Gazetesi**, 28-29-30 Mayıs 1960, **Tercüman Gazetesi** 30-31 Mayıs 1960, **Milliyet Gazetesi** 1 Haziran 1960, **Cumhuriyet gazetesi**, 31 Mayıs 1960. Bu ifadelerin kullanıldığı tüm gazete sayılarına burada yer verilmesi mümkün olmadığından örnek teşkil etmesi açısından kaynak olarak sadece birkaç tarihli sayıya yer verilmiştir.

DP'liler ile ilgili gelişmelere dair bilgilere yer verilmiştir. DP' yi itibarsızlaştırmak adına yapılan haberler müdahale sonrası hemen her gün basında yer almış, öyle ki gazeteler bazı günler sayfalarının tamamını bu tür haberlere ayırmışlardır. Özellikle gazetelerin ilk sayfalarında manşetten verilen haberler, gazetelerin köşe yazarlarının da işlediği öncelikli konu olmuştur. Köşe yazarları yazılarına, genellikle DP'yi suçlayan, küçük düşüren, halkın içinde bulunduğu durumdan mesul tutan ifadelerle başlamış, MBK' yi öven ve kurtarıcı olarak gösteren ifadelerle sonlandırmışlardır. Bu haberler ile müdahale hakkında olumsuz yargıya kapılması muhtemel halkın ikna edilmesi ve yapılan hareketin meşru bir hareket olduğuna dair inancın pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Gazetelerde, DP hükümeti içerisinde hangi kademede olduğuna, hangi görevi icra ettiğine ya da bakan, bürokrat, milletvekili gibi hangi unvana sahip olduğuna bakılmaksızın, DP'nin özellikle halkın da tanıdığı, bildiği, parti içerisinde etkili olan üyelerine yönelik karalama haberleri yapılmıştır. Ayrıca bu tür haberlere oldukça uzun bir zaman devam edilmiş, müdahalenin ilk günlerinde yapılan karalama haberlerine bir süre sonra Yassıada'daki yargılama süreciyle ilgili olanlar da eklenmiştir. DP'yi itibarsızlaştırma konusunda basının üslubu oldukça serttir. Aşağıda da örneği verilen bazı haberlerde, oldukça abartılı ve çirkin denebilecek ifadelerle yer verilmiştir.

Hürriyet gazetesinin DP hakkında yaptığı ilk haberler, DP üyelerinin yakalanışı ile ilgilidir. Adnan Menderes, Namık Gedik ve Refik Koraltan'ın yakalanışlarının anlatıldığı haberde, DP üyelerinin kaçmaya çalıştıkları, askeri birliklere zorluk çıkardıkları yazılmıştır.⁶⁶⁷ DP'lilerin tutuklanmaktan korktukları, yargılanmak istemedikleri için kolluk kuvvetlerinden kaçtıklarına dair haberler gazetelerde birçok defa yer almıştır. Gazetenin 31 Mayıs 1960 tarihli sayısında Namık Gedik'in intihar haberine yer verilmiştir.⁶⁶⁸ Ethem Menderes'in olaya şahit olduğu belirtilen haberde, sinir krizleri geçiren Gedik'in bir anda "Ya Allah" diyerek camdan aşağı atladığı yazılmıştır.

⁶⁶⁷ "Adnan Menderes", "Koraltan'ın evinde", "Namık Gedik", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 5.

⁶⁶⁸ "Namık Gedik İntihar Etti", age, 31 Mayıs 1960, s. 1-3. Habertürk'ün "Tarihin Arka Odası" isimli programına konuşan Namık Gedik'in oğlu, "[...] babam intihar etmemiş olsaydı, Hasan Polatkan yerine babamı idam ederlerdi" ifadelerini kullanmıştır. Haber Türk, Tarihin Arka Odası, 22.05.2010. Akt. Atiye Emiroğlu, "27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi" **Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İtil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi**, s. 1, (2011):19

Hürriyet gazetesinin köşe yazılarında DP'yi itibarsızlaştırmak için kalem oynatan yazarlardan biri Necati Zincirkıran'dır. Zincirkıran, yazısında, Demokrat Parti Meclis Grubu'nun ülkenin kötüye gitmesinde önemli bir rol oynadığını ve başvekilin bu gruptan güç aldığını vurgulamış, DP'nin 1954-1957 dönemindeki icraatları ve Menderes hükümetlerinin antidemokratik eylemlerine ve bu eylemlere karşı çıkan idealistlerin yaşadıkları zor süreçlere de değinmiştir.⁶⁶⁹ Gazetenin 2 Haziran 1960 tarihli sayısının ikinci sayfasında “Sabık D.P. Mensuplarının hepsi muhafaza altına alınıyor” başlıklı bir habere yer verilmiştir. Haberde, DP'li üyeler kastedilerek aşağılayıcı bir şekilde, “Dün geceye kadar bunlardan 300'den fazlası yakalandı” ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁷⁰

Celal Bayar'ı da sayfalarına taşıyan Hürriyet gazetesi, Celal Bayar'ın hatıratının yayınlanmayacağını ve 15 bin lira tutan maaşını istediğini haberleştirmiştir. Bayar'ın tutuklu olduğuna ve bu isteğinin hayretle karşılandığına değinilen haberde, ayrıca Gürsel ile Bayar karşılaştırılmış, Gürsel'in reisicumhur ve başvekil olduğu halde, hak ettiği parayı istemediğine vurgu yapılarak, Bayar aşağılanıp, Gürsel yüceltilmiştir.⁶⁷¹ Celal Bayar'ı köşesine taşıyan Emin Karakuş da “Hediyeler Ne Oldu” başlıklı yazısında Bayar için “Sabık iktidarın sakıt başkanı” tanımlamasını kullanmış ve Celal Bayar'ın yurt dışı seyahatlerine ve bu seyahatlerden aldığı hediyelere değinmiştir. Bayar'ın gittiği yerlerden oldukça değerli hediyeler aldığını ifade eden yazar, “kıymetli bir at”, “Hereke halısı”, “pahalı avadanlıklar” gibi alınan hediyelere örnekler vermiştir. Karakuş yazısının son satırlarında MBK üyelerine hitapla “Eski devrin her türlü suistimallerine elkoymuş bulunan [...] bu meselelere de elkoymanızı candan temenni ediyoruz” sözlerine yer vermiştir.⁶⁷²

DP'yi itibarsızlaştırma haberlerinde DP üyelerinin yanı sıra yakınları da haberlere konu edilmiştir. Bayar'ın oğlu Turgut Bayar'ın, babasının torpili ile büyükelçi olduğuna ve yurda dönüş masrafı olan 45 bin liranın devlet tarafından karşılanması için istifa etmediğine dair yapılan haberde, yakın zamanda çıkarılacak bir kararname ile DP'li elçilerin durumunun netleşeceği belirtilmiştir.⁶⁷³ Gazetenin, DP'lilerin ailece suça iştirak ettiği vurgusu yapılan bir başka haberinde de Türkiye

⁶⁶⁹ Necati Zincirkıran, “406 kişilik DP Meclis Grubunu sabık başvekil nasıl bu hale getirdi”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁷⁰ “Sabık D.P. Mensuplarının hepsi muhafaza altına alınıyor”, **age**, 2 Haziran 1960, s. 1-3.

⁶⁷¹ “Celal Bayar dün 15 bin lira tutan maaşını istedi”, **age**, 3 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁷² Emin Karakuş, “Hediyelere Ne Oldu”, **age**, 17 Haziran 1960, s. 2.

⁶⁷³ “Hariciye Vekaletindeki torpilliler ayıklanıyor”, **age**, 12 Haziran 1960, s. 1-3.

Şeker Fabrikaları eski Umum Müdürü Baha Tekant'ın tutuklanması ve Yassıada'ya nakledilmesi sonrası, burada 27 Mayıs müdahalesinden sonra tutuklanan Kırklareli eski DP Milletvekili olan 40 yaşındaki oğlu Dünder Tekant ile buluşmasına yer verilmiştir.⁶⁷⁴

Hürriyet Gazetesi'nin 2. Sayfasında, Düşünceler köşesinin yazarı Emin Karakuş'un bir başka yazısında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in ambulans ile Yassıada'ya nakledilmesi hakkında, “Birisi Devlet Reisi, Reisicumhur, [...]. Diğeri Hükümet Reisi, Başvekil, [...] hırsız gibi, [...] bir hastane arabasıyla Yassıada'ya nakil” ifadeleri ile “Bu ne düşüş, bu ne idbar yarabbim” sözleri kullanılmıştır. Emin Karakuş, Bayar ve Menderes'in başına gelenleri “Allah insanı düşürmesin, Allah insanı şaşırtmasın [...] Allah kimseyi, düşmanı bile sizin akıbetinize düşürmesin” cümlesiyle bitirdiği yazısında, DP' li iki liderin başına gelen her şeyi hakkettiğine, yollarını şaşırdıklarına ve sonlarının da çok kötü olduğuna değinmiştir.⁶⁷⁵

Gazetenin aynı tarihli sayısında, diğer DP'liler ile ilgili haberler de bulunmaktadır. Bu haberlerden birinde 15 Mayıs'ta İzmir'de “Yusuf Durmaz” isimli bir gencin “DP'li Kemal Temizkan tarafından tekmelendiği yazılmış ve bir fotoğraf paylaşılmıştır.⁶⁷⁶ Diğer haber de eski DP mebusu Kazım Küfrevi'nin evinin basıldığı ve birçok silahın ele geçirildiği ile ilgilidir. İki fotoğraf ile yayınlanan haberde, “milleti arkadan vurmaya niyetlenen sabık iktidar” ifadeleri ile DP üyeleri şiddete eğilimlerinden ötürü aşağılanmıştır.⁶⁷⁷ 18 Haziran tarihli başka bir haberde de on altı bin adet merminin bulunduğu yazılmıştır. Aynı haber Cumhuriyet gazetesinde de verilmiştir.⁶⁷⁸

29 Haziran 1960'ta Hürriyet'te yayınlanan bir haberde de askerlik görevini yerine getirmemiş DP'liler konu edilmiştir. Bu kişiler ile ilgili kanuni takibatın yapılacağı bilgisinin yanı sıra asker kaçağı olan DP'lilerin de isimlerine yer verilmiştir. “Sabık iktidar ileri gelenlerinden olan ve askerlik vazifesini yapmamış olan kişilerin listesi hazırlanmış [...] aralarında eski Erzurum Mebusu Melik Fırat, eski İzmir Belediye Reisi Faruk Tunca ve eski Adana Belediye Reisi Ali Sepici” ifadelerinin

⁶⁷⁴ “Baba oğul Yassıada'da buluştular”, **age**, 1 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁷⁵ Tahsin Öztin, “Bir hastane arabasının hikayesi”, **age**, 12 Haziran 1960, s. 2.

⁶⁷⁶ “Böyle tekme atmış”, **age**, 12 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁷⁷ “Kimi Vuracaktı”, **age**, 12 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁷⁸ “16 bin mermi kaçırırken yakalandı” **age**, 18 Haziran 1960, s.1.

kullanıldığı haber metninde, sayılarının on beş olduğu tahmin edilen asker kaçakları için ayrıca muamele yapılacağı aktarılmıştır.⁶⁷⁹

Demokrat Parti'nin iktidar olduğu zamanlardaki uygulamaları hakkındaki haberlere de yer verilen Hürriyet gazetesinde, özellikle DP'ye yakın olan kişilerin devlet kadrolarından temizlendiklerine dair yazılara rastlanmıştır. Vatan cephesine üye olan iş adamları ve profesörlerin işlerinden çıkarıldığı, ayrıca adli kurumlarda DP' nin yerleştirildiği ve “sakıt ve sabık idarecilerin [...] keyfi emirlerine uyarak gayri kanuni karar veren” görevlilerin de işlerine son verildiği yazılmıştır.⁶⁸⁰

Gazetenin, DP üyelerinin tutuklanmaları ve yargılama süreci ile ilgili “Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri de dün ilân edildi” başlıklı haberinde, Milli Birlik Komitesi'nin toplantılarında geçici anayasanın gerektirdiği Yüksek Soruşturma Kurulu üyelerinin seçildiği duyurulmuştur. Kurulun başkanlığına Temyizden Celâlettin Kurelman seçilirken, üyelerin üçer kişilik 10 grup halinde faaliyete geçecekleri açıklanmıştır.⁶⁸¹ “Yüksek Soruşturma Kurulu pazartesi günü sabıklar hakkında ilk tahkikata başlıyor” başlıklı haberde de Yüksek Soruşturma Kurulu üyelerinin Ankara'da toplandıklarını ve pazartesi sabahı ilk resmi toplantılarını gerçekleştirecekleri belirtilmiştir. Ayrıca kurulun, sabık DP'nin önde gelenleri hakkında on tahkikat yapmakla görevlendirildiği vurgulanmıştır. Yargılama sürecinin hızlandırıldığı ifade edilen haberde, Yassıada'da bulunan sabık iktidar mensuplarının, geçmiş dönemin hatalarıyla yüzleşmek üzere ifade verdiği ve Sabık Başbakan Adnan Menderes'in yönetimindeki döneme dair ortaya çıkan çeşitli suistimallerin, kamuoyunda büyük yankı uyandırdığı yazılmıştır.⁶⁸² Ayrıca öğrenci olayları hakkında da tahkikat başlatıldığına dair haberler de yapılmıştır.⁶⁸³

Devrik hükümet yöneticilerinin, her türlü ahlaksızlığı yaptığı belirtilen haberler öyle inanılmaz boyutlara ulaşmıştır ki örneğin, Hürriyet gazetesinin eski Meclis Reisi Refik Kurtalan'ın evinde yapılan araştırmalarda çıplak kadın fotoğraflarının bulunduğu gibi haberler yayınlamıştır. Haberde Refik Koraltan'ın yerli, yabancı fark etmeksizin çıplak kadın fotoğraflarına düşkün olduğu ve yurda

⁶⁷⁹ “Asker kaçağı sabıklar için takibat”, **age**, 29 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁸⁰ “V.C. ye giren profesörler işlerinden çıkarıldılar”, “Temyiz ve Adliyyede temizlik”, **age**, 17 Haziran 1960, s. 1.

⁶⁸¹ “Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri de dün ilân edildi”, **age**, 1 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁸² “Yüksek Soruşturma Kurulu pazartesi günü sabıklar hakkında ilk tahkikata başlıyor”, **age**, 3 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁸³ “28 nisandaki hadiseler için tahkikat açıldı”, **age**, 12 Haziran 1960, s. 1.

sokulması yasak resimleri biriktirdiği belirtilmiştir.⁶⁸⁴ Koraltan ile ilgili yapılan gazetenin bir başka haberinde de sabık ve sakıtların çeşitli işlerden kazanç sağladıkları belirtilmiş, Koraltan ve Bayar'ın ticaret ile uğraştıklarının tespit edildiği bilgisi verilmiştir.⁶⁸⁵ 26 Haziran 1960 tarihli gazetenin sayısında, “Mecliste, sabıkların yazılması dahi 'ayıp' olan malzemeleri bulundu” başlıklı haberinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sabık idarecilerce içki deposu haline getirilmesi ile ilgili detaylar verilmiştir.⁶⁸⁶

Hürriyet gazetesinde, DP ile ilgili yayınlanan sayısız haberin benzerleri, diğer gazetelerde de yer almıştır. Milliyet Gazetesi'nin 1 Haziran 1960 tarihli sayısındaki bir haberde, sabık devlet ve hükümet erkânının özel hayatlarına dair çarpıcı ifadeler kullanılmıştır. Florya ve Çankaya'daki köşklere düzenlenen partilerin, utanç verici derecede çirkinlik içerdiği belirtilen haberlerde, sabık devlet adamlarının milletten gizli tutmaya çalıştıkları özel hayatlarının, asla devlet adamlarına yakışmayacak bir şekilde olduğu yazılmıştır. Habere göre, bu çarpıcı gerçekler, sabık Demokrat Parti Mebusu Suat Başol'un eşinin ifadeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Başol'un eşi, bu haberlere ilave olarak devlet reisinin köşküne gece kulüplerinden bir sanatçıyı davet ederek partiler düzenlediğini ifade etmiştir.⁶⁸⁷

Milliyet gazetesinde yer verilen yargılama sürecine ilişkin haberlerde, ihtilal mahkemelerinde sakıt ricalin yargılanmasını talep eden bir ilim heyetinin olduğu ve bu heyetin mahkemelerin yetkisini ve cezai müeyyideleri tespit etmek için bir komite kurduğu ifade edilmektedir.⁶⁸⁸ Gazetede ayrıca, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun üyelerinin açıklanacağı bildirilmiş ve kurulun merkezinin Ankara olacağı ve güvenlik toplantısının yapılacağı zamana ilişkin bilgiler verilmiştir.⁶⁸⁹ 1 Temmuz 1960 tarihli gazetede de sabık kişiler hakkında ilk tahkikatları yapacak olan soruşturma kurulu üyelerinin açıklandığı, 31 üyeden oluşan bu kurulun başkanlığına Celalettin Kurelman'ın getirildiği ve çalışmaların yeni meclis binasında başlayacağı yazılmıştır.⁶⁹⁰

⁶⁸⁴ “R. Koraltan'ın en büyük merakı: Çıplak Resimler”, **age**, 6 Temmuz 1960, s, 1-3.

⁶⁸⁵ “Sabık ve sakıtların çeşitli işlerden elde ettikleri menfaat araştırılıyor”, **age**, 17 Haziran 1960, s, 1-5.

⁶⁸⁶ “Mecliste, sabıkların yazılması dahi “ayıp” olan malzemeleri bulundu”, **age**, 26 Haziran 1960, s, 1,

⁶⁸⁷ “Sabıkların, devlet adamına yakışmayan çirkinlikteki hususi hayatı ifşa ediliyor”, **Milliyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s, 4.

⁶⁸⁸ “Mahkemeler teşkil ediliyor”, **age**, 12 Haziran 1960, s, 1.

⁶⁸⁹ “Yüksek Soruşturma Kurulu Bugün Açıklanıyor”, **age**, 30 Haziran 1960, s, 1.

⁶⁹⁰ “SORUŞTURMA KURULU AÇIKLANDI”, **age**, 1 Temmuz 1960, s, 1.

DP'lilerin ahlaksız olduğu ile ilgili Milliyet gazetesinde yayınlanan haberler de diğerk gazetelerdekilerden farklı değıldir. Özellikle Refik Koraltan hakkında yoğunlaşan bu haberlerde, Koraltan'ın yattığı yatağın bir müzeden alındığı, kaldığı köşkün çekmecelerinde oldukça fazla çıplak kadın resmi bulunduğı yazılmıştır. Milliyet gazetesi, Hürriyet gazetesinde de yer alan bu habere ilişkin bir bilgi daha paylaşmış ve çıplak kadın fotoğraflarının bizzat Refik Koraltan tarafından çekildiğini belirtmiştir.⁶⁹¹

Celal Bayar ile ilgili haberlere de yer veren Milliyet gazetesi, Bayar'ın 1938 yılında başbakan olduğı dönemlerde, Erzincan' da hayatını kaybeden 48 kişinin ölümünden sorumlu olduğunu yazmıştır. Aynı başlık altında, eski bir CHP'li milletvekilinin, 1957 seçimlerinde önce DP'liler tarafından Mardin'de 20 kişinin öldürüldüğüne ve 6 köyün harap edildiğine dair MBK'ye yaptığı ihbara yer verilmiştir.⁶⁹² Ayrıca Bayar'ın vatan hainliği ile suçlandığı gazete haberlerinde, MBK'nin 7 Temmuz 1960 tarihinde oy birliği ile aldığı anayasanın 41. ve Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 125., 141/3., 146. ve 149. maddelerinde belirtilen suçlar kapsamında, Bayar'ın Yüce Divan'da yargılanması gerektiğine karar verildiğı ve anayasanın ihlal edilmesinde Bayar'ın büyük bir rolü olduğuna değinilmiştir.⁶⁹³ Manşetten verilen habere göre, Celal Bayar'ın “işlediğı suçlar geniş bir şekilde açıklanmış”, “Hıyaneti Vataniye” suçundan yargılanarak idamı istenmiştir. Celal Bayar hakkında daha fazla haberin yer aldığı Milliyet gazetesinde ayrıca, Bayar'ın kıymetli saray eşyaları, mücevherler ve dövizler sakladığı beyan edilmiştir.⁶⁹⁴

Ülkenin içinde bulunduğı ekonomik koşulların ne kadar kötü olduğı ve bunun nedeni olarak DP yöneticilerinin keyfi uygulamalarının gösterildiğı haberlere yer veren Milliyet gazetesinde, “Borçlarımızın umumi yekunu 12 milyardan fazla, 118 ton altının 102 tonu rehinde, Son 10 yıl zarfında Amerikadan alınan [...] 644 milyon doları bulmuştu” ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁹⁵ Başlıkta açıkça DP ifadesi kullanılmamış olsa da metin içinde yer verilen “son on yıl” sözü ile DP döneminin kastedildiğı bellidir.

29 Mayıs 1960 tarihli sayısında DP ile ilgili ilk yaptığı haberde “Sabık devlet adamları dünü nasıl geçirdiler?” başlığını kullanan Cumhuriyet gazetesi, sayfalarında

⁶⁹¹ “Koraltan'ın Evinde”, **age**, 6 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁹² “Mardin'de büyük bir katliam ihbarı”, **age**, 1 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁹³ “BAYAR'IN İDAMI İSTENDİ”, **age**, 13 Temmuz 1960, s. 1.

⁶⁹⁴ “Bayar'a ait saklanan 3 balya eşya bulundu” **age**, 1 Temmuz 1960 s. 1.

⁶⁹⁵ “MALİ DURUM AÇIKLANDI”, **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

DP'yi küçük düşüren, aşağılayıcı ifadeler kullanmıştır. Ankara'da bulunan Harp Okulu'nun dış görünümünü gösteren bir fotoğrafa yer verilen gazetede, tutuklu bulunan Adnan Menderes, Celal Bayar ile diğer DP'lilerin kaldığı odalar görüntülenmiştir. Haberin içeriğinde, devrik hükümet yetkililerinin sakın ama şaşkın oldukları belirtilmiştir. Ayrıca, Menderes ile Bayar'ın yemeklerini kendi odalarında, diğer tutukluların ise umumi yemekhanede yedikleri gibi detaylar verilen haberde, TSK'nin inkılap hareketi başlatması sonrasında, hükümet yetkililerinin muhafaza altına alınmasının uygun görüldüğü belirtilmiştir.⁶⁹⁶ Yurdakul Fincancıoğlu imzalı haberde, hükümet yetkililerinin tutuklanmalarıyla ilgili olarak, Bayar'ın “beni teslim alamazsınız” diyerek silahına sarılıp intihara kalkıştığı, ancak intihara cesaret edemediği, Meclis başkanı Refik Koraltan'ın silahına sarıldığı, etrafa birkaç defa ateş ettiği ve tabancası alınarak pijamalı bir şekilde Harp Okulu'na götürüldüğü, son olarak Eskişehir'de bulunan Adnan Menderes ve Hasan Polatkan'ın da Kütahya'ya hareket ettiği sırada, yola inen uçak tarafından araçlarının önü kesilerek tutuklandığı ve uçakla Harp okuluna getirildiğine yer verilmiştir. Yazıda verilen, en ilgi çekici haber ise Menderes'in “Ben iyi şeyler yaptığımı zannediyordum” söyleminde bulunduğunun yazılmasıdır. Menderes'in bu sözü müdahalenin gerçekleşeceğine dair bir fikrinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Fincancıoğlu yazısında DP'nin diğer üyelerinin de zorla ve tartaklanarak yakalandığını belirtmiştir.

Cumhuriyet gazetesinde, DP hükümetine karşı yapılan müdahalenin nedenlerinin açıklandığı haberde, Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı rapora yer verilmiştir. Rapora göre, “DP. iktidarının davranışları ve icraatı hakkında yeniden misalleriyle bilgi verilerek bu iktidarın meşrutiyetini kaybetmiştir [...] Bir iktidarın meşruiyeti sadece o iktidara meşru yollarla gelmekle kazanılmaz” ifadeleri kullanılmıştır. Bu ifadeye ek olarak, rapor içeriğinde “zümre diktatörlüğünün bütün müesseselerde yaptığı tahribat teker teker ele alınmakta” ifadesine yer verilmiştir.⁶⁹⁷

Cumhuriyet gazetesinde DP'yi itibarsızlaştırma haberleri köşe yazarları tarafından da yapılmıştır. Nadir Nadi, 1950 yılında çok partili demokratik yaşamın başladığını belirttiği ve toplumun bu durumdan dolayı çok mutlu olduğunu ifade ettiği köşe yazısında,

⁶⁹⁶ Yurdakul Fincancıoğlu, “Sabık Devlet adamları dünü nasıl geçirdiler?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1-5.

⁶⁹⁷ “Anayasa Komisyonunun ön projeye aid ilk raporu”, **age**, 29 Mayıs 1960, s. 6.

[...] düğün bayram ederek girdiğimiz çok partili demokratik hayatı 10 yıl içinde nasıl oldu da soysuzlaştırdık? Millet oyu ile kurulan meşru iktidar ne yaptı da hem vatandaşlar hem dünya efkarı karşısında meşruluğunu zamanla kaybetti? [...] Bizce düşen iktidarın bir çok hataları yanında, bir tanesi, en önemlilerinden biri hukuki bir düşünce ve mantık sakatlığından doğuyordu. Millet çoğunluğu ile iş başına gelen adamlar, bu çoğunluğa dayanarak dilediklerini yapabileceklerini ve azınlıkta kalan muhalefeti ezebileceklerini sanıyorlardı. [...] İşte, eski iktidar bu sakat düşünceden kendini bir türlü kurtaramadı [...] Anayasayı zedeliyen kanunlar çıkararak birkaç yıl içinde kendi meşruluğunu kendi eliyle baltalamaya başladı.⁶⁹⁸

sözleri ile DP sürecini değerlendirmiş ve DP yöneticilerinin yaptıkları hatalara değinmiştir.

DP Hükümeti döneminde, İçişleri Bakanı olarak görev yapan Dr. Namık Gedik'in intihar haberi de gazete sayfalarında yerini almıştır.⁶⁹⁹ Gazetede birinci sayfadan verilen, askeri müdahale sonrasında yine DP Hükümeti döneminde Milli Savunma Bakanı olarak görev yapan Ethem Menderes ile Harbiye'de dördüncü katta bulunan aynı odada gözaltında tutulduğu sırada gece saat 10:55 civarında camdan atlayarak intihar ettiği ifade edilmiştir. Gedik'in beton zemine başı aşağıda olacak şekilde düştüğü, beyninin parçalanmak sureti ile olay yerinde yaşamını yitirdiği, bu intihar Adnan Menderes'i mesuliyetten kurtarma amacı ile gerçekleştirdiği gibi detaylara yer verilen haberde, Gedik'in, Ethem Menderes tarafından intihara teşvik edildiğinin tahmin edildiği belirtilmiştir. Haberde ayrıca, intihar eden Gedik'in intiharına ilişkin bir fotoğrafı da okuyuculara sunulmuştur. Gedik ile ilgili olarak ayrıca muhalefet mensupları tarafından; 6-7 Eylül 1955 Olayları, Uşak, İzmir, Zile, Topkapı, Himmetdede ve İncesu olayları ile çeşitli istimlak yolsuzluklarının tertipleyicisi olduğuna dair ifadeler de yer verilmiştir.⁷⁰⁰ Haber metni incelendiğinde, DP Hükümeti dönemi İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'in ölüm nedeninin, intihar mı yoksa cinayet mi olduğu sorusu akıllara gelmektedir.

Gazete, Gedik haberinin hemen yanında başka bir intihar haberine daha yer verilmiştir. Haberde sözü edilen DP li yönetici, Celal Bayar'dır. Haberin doğruluğu ile

⁶⁹⁸ Nadir Nadi, "Bardağı Taşırın Damla", **age**, 30 Mayıs 1960, s, 1-3.

⁶⁹⁹ "Gedik kendini pencereden atmak suretiyle intihar etti", **age**, 31 Mayıs 1960, s, 1-5.

⁷⁰⁰ Haberin devamında, Gedik'e isnat edilen diğer suçlar ile, kimliği bilinmeyen üç kişinin Gedik'in evini aradığı bilgisine yer verilmiştir. Komşuların "İnkılap Kuvvetleri'ne" bildirmesi üzerine, Gedik'in evinin etrafı ağır silahlı askerlerce kontrol altına alınmıştır.

ilgili şüpheler olduğuna dair ifadelerin yer aldığı haberde, gözaltındaki Celal Bayar'ın, Harbiyede' ki odasında, önceki gece odasının kapısına dolabı yaslayarak kravatu ile kendisini boğmaya çalıştığı, kapıdaki dolabı alan nöbetçi subaylarca olayın engellendiği yazılmıştır.⁷⁰¹ Haberde ayrıca, Adnan Menderes'in cinnet geçirdiği, sabık Tarım Bakanı Nedim Ökmen'den tıraş makinesi ve temiz jilet istediği, bu jilet ile intihar edeceği düşüncesi ile jiletin subaylarca kendisine verilmediği belirtilmiştir. Menderes'in çok sinirli olduğu, Sabık Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın sıkça ağladığı, ağlama sesinin koridorlardan duyulduğu gibi bilgilere de haberin devamında yer verilmiştir. Gedik'in intiharı ve diğer yetkililerin intihar girişimleri dikkate alındığında, DP Hükümet yetkililerin intihar ederek “devlet yöneticileri mahkemelerde yargılandı” türünden haberler ile anılmak istemedikleri, tutukluluk halini kendilerine yakıştıramadıkları ya da yargılanmaktan korktukları gibi çıkarımlar yapılabilir. Öte yandan, intihar girişimleri ile ilgili yapılan haberlerin, diğer haberlerden farklı olarak şaibeli olduğuna dair verilen bilgi, bu çıkarımların doğru olmadığını da düşündürmektedir.

Cumhuriyet gazetesinde ayrıca, DP'lilerin tutuklanmaları ile ilgili sayısız haber yayınlanmıştır. Bunlardan birkaç tanesi; 31 Mayıs tarihinde yazılan, İstanbul ilinde gözaltına alınıp Davutpaşa kışlasına getirilenlerin sayısının 40'a yükseldiği ve bu kişilerin kimler olduğu ile ilgili haberdur.⁷⁰² Bir diğer haber de Ankara'da gözaltında bulunan Sabık Cumhurbaşkanı, Başbakan, DP Hükümet yetkilileri, vekiller, subaylar ve yolsuzluklarda görev yapmış memurların da yer aldığı toplam 191 kişinin, 12 ayrı yük uçağı ile önce İstanbul'a, buradan da şehir hattı vapuru ile Yassıada'ya nakledildiği ile ilgilidir.⁷⁰³ 285 sayfalık Tahkikat Komisyon raporunun ele geçirildiği ifade edilen ve sabık DP Sakarya milletvekilleri arasından Nusret Kirişcioğlu' nun kız kardeşinin evinde yakalandığı belirtilen haber de yine gazetenin aynı tarihli sayısında yer almıştır.⁷⁰⁴

Cevat Fehmi Başkut yazdığı köşe yazısında, DP'nin muhalif sesleri susturmak için şiddete başvurduğu ile ilgili ifadelere yer vermiştir. Devrik hükümet yetkililerinin verdiği talimatlarla, polis ve jandarmalar görevlendirilerek DP'ye muhalif

⁷⁰¹ "Sabık Cumhurbaşkanı da intihara mı teşebbüs etti?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s, 1-3.

⁷⁰² "İstanbulda muhafaza altına alınanların sayısı 40 a yükseldi", **age**, 31 Mayıs 1960, S, 1-3.

⁷⁰³ "Muhafaza altına alınmış olan 191 kişi Ankaradan uçakla Yassıadaya getirildi", **age**, 31 Mayıs 1960, s, 1-5.

⁷⁰⁴ "Tahkik Komisyonu raporu ele geçti", **age**, 31 Mayıs 1960, s, 1-5.

hareketlerde bulunan kişilerin, cop ve gaz bombasına maruz bırakıldıkları belirtilmiştir.⁷⁰⁵

Cumhuriyet gazetesinin, DP'liler ile ilgili yayınlamış olduğu haberler arasında, DP'lilerin müdahaleyi onayladıkları ile ilgili kullanılan ifadeler oldukça dikkat çekicidir. "Başbakan Gürsel'in, Milli Komite' ye karşı faaliyetlerde bulunulması amacı ile silah dağıtıldığına" dair ifadelerinin yer aldığı haberde, çeşitli yerlerde çok sayıda silahın ele geçirildiği belirtilmiştir.⁷⁰⁶ Ayrıca, "Nezaret altında bulunan sabık hükümet mensupları yeni idareyi tasvip ettiklerini bildiriyorlar" alt başlığının yer aldığı haberin devamında da Gürsel'in gazetecilerin sorusu üzerine nezaret altındakilerin tamamının, günde iki defa olmak üzere uzman doktorlar tarafından muayene edildiği yazılmıştır.

1 Haziran 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesinin öne çıkan diğer haberleri arasında, Samet Ağaoğlu' nun, çoban elbisesi ile Yunanistan'a kaçarken halk tarafından yakalandığı yer almaktadır.⁷⁰⁷ Haberde, son 2 gün içerisinde Edirne ili İpsala sınırından, Yunanistan'a kaçmak isteyen 11 milletvekilinin yakalandığı bildirilmiş, 2 milletvekilinin de Yunanistan'da olduğu ve paralarının bitmesi nedeni ile sınıra yakın bölgelerde, arabalarında konakladıklarına yer verilmiştir. Devrik hükümetin, Ulaştırma Bakanlığı görevini yürüten Muzaffer Kurbanoglu'nun da Amerika'ya kaçtığı iddiası, kaçan DP'liler hakkında yapılan haberlerden bir diğeridir.⁷⁰⁸

DP Hükümeti döneminde, faaliyet gösteren Tahkikat Komisyonu raporunun ele geçirildiği ifade edilen, "Korkunç bir istibdat idaresi tesisi için ne gibi tedbirler istenmişti?" başlıklı habere göre raporda, özel mahkemelerin kurulacağı, CHP'nin kapatılacağı, Üniversitelerin Maarif'e bağlı yüksekokul haline getirileceği, orduya karşı tedbirlerin alınacağı, basının tam anlamıyla susturulacağı ve Türkiye genelinde korkunç bir polis rejiminin hüküm süreceği gibi planların olduğu yazılmıştır.⁷⁰⁹ Gazetede yayınlanan bir diğer haber de yurtdışında okuyan öğrencilere karşı yapılan baskı ile ilgilidir. Habere göre, Türkiye'de cereyan eden öğrenci olaylarına destek

⁷⁰⁵ Cevat Fehmi Başkut, "Evet, Ölmemiş", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 2.

⁷⁰⁶ "Sabık Liderler seçimden önce muhakeme edilecek", **age**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁰⁷ "Samet Ağaoğlunun da hudutta ele geçtiği rivayetleri bildiriliyor", **age**, 1 Haziran 1960, s. 1-5.

⁷⁰⁸ "Muzaffer Kurbanoglu bulunamıyor", **age**, 7 Temmuz 1960, s. 1

⁷⁰⁹ "Korkunç bir istibdat idaresi tesisi için ne gibi tedbirler istenmişti?", **age**, 1 Haziran 1960s, 1-4.

veren yurtdışındaki öğrencilerin bursları kesilmiş ve haklarında komünist oldukları gerekçesi ile dava açılmıştır.⁷¹⁰

DP'nin devlet hazinesini keyfi harcamaları için kullandığına dair yapılan haberlerin yanı sıra, bazı DP'lilerinde vergi borçlarını ödemediğine değinilmiştir.⁷¹¹ Habere göre, Refik Koraltan'ın, devlete yüz bin liralık vergi borcu tespit edilmiştir. Ayrıca, diğer DP'lilerin de İstanbul'un en güzel yerlerinde villa yaptırdıklarına değinilmiştir.⁷¹²

DP'li üyelerini ahlaksızlıkla suçlayan haberler, Cumhuriyet sayfalarında da yer almıştır. Bir yanda Çankaya Köşkü'nde alemler yapıldığı ile ilgili haberler diğer yanda Refik Koraltan'ın evinde bulunan çıplak kadın resimleri yayınlanmıştır.⁷¹³ “Koraltan'ın evinde neler ele geçirildi” başlığı ile verilen haberde kullanılan görsel, diğer gazetelerde kullanılan görsel ile aynıdır. İçeriğinde, “banyoda çekilmiş çıplak dansöz resimlerinin çokluğu” ifadeleri kullanılan haber, diğer gazetelerde aynı tarihte ve aynı fotoğraf ile sunulmuştur.

Celal Bayar'ın vatana ihanet suçundan idamının istenmesine ilişkin habere Cumhuriyet gazetesi de yer vermiştir.⁷¹⁴ Gazetede Bayar hakkında yapılan bir başka haber de “Bayar'ın babası Umurbey'e Pilevneden gelmişti. Bayar da pilevne marşı ile gitti” başlığını taşımaktadır. Haberde öğrenci olaylarında, üniversitelilerin “Osman Paşa” marşını değiştirip DP'yi protesto ettiğine gönderme yapılmıştır.⁷¹⁵

Gazetede ilgi çeken bir başka haber de DP'lilerin, DP liderlerinin partiden ihracı ile ilgili imza kampanyası başlattıklarına dair yapılmıştır. Haberde, “Bayar, Menderes ve arkadaşlarının ihracı için şimdiye kadar iki bin imza” toplandığı ifade edilmiştir.⁷¹⁶

⁷¹⁰ “Sabık devirde dış memleketlerde bulunan talebeye yapılan baskı” **age**, “13 Haziran 1960, s. 1.

⁷¹¹ “Ticaret Bakanlığının emri ile DP'ye 398 jeep tahsis edilmiş”, **age**, 13 Temmuz 1960, s. 1.

⁷¹² “Denizcilik Bankası DP'den 27 bin lira alacaklı”, **age**, 13 Temmuz 1960, s. 1.

⁷¹³ “Koraltan'ın 100 bin liralık bina vergi borcu tesbit edildi”, **age**, 16 Haziran 1960, s. 1.

⁷¹⁴ “Çankaya Köşkü'nde Alemler”, **age**, 15 Haziran 1960, s. 1.5. “Koraltan'ın evinde neler ele geçirildi”, **age**, 6 Temmuz 1960, s. 1.

⁷¹⁵ “Bayar, Vatana Hıyanetten Yüce Divana Verildi”, **age**, 13 Temmuz 1960, s. 1.

⁷¹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 7 Temmuz 1960, s. 1. Osman Paşa Marşı'nın, Yıldız Kenter ve Yücel Ofluoğlu tarafından uyarlandığı iddia edilmiştir. “Türk Gençliği Korkmam Diyor/Etrafımı Yıkmam Diyor/Atatürk'ün Çocukları/Hak Yolundan Çıkmam Diyor, Olur mu Böyle Olur mu/Kardeş kardeşi vurur mu/Kahrolası Diktatörler/Bu dünya size kalır mı, Kılıcını vurdun taşta/Taş yarıldı baştanbaşa/Şanlı Büyük Türk ordusu/Askerinle binler yaşa”. Bknz. Gürsoy, **age**, 59.

⁷¹⁷ “Sabık İdarecilerin DP'den ihracı için imza toplanıyor”, **age**, 14 Haziran 1960, s. 1.

Konuyla ilgili bir başka haber de “DP’li bir avukatın DP’nin feshini istediği” ilişkindir.⁷¹⁷

Müdahale sonrası, DP ile ilgili yapılan propaganda haberlerine Tercüman gazetesi de Reisicumhur Celal Bayar, Başvekil Adnan Menderes ve diğer DP’lilerin muhafaza altına alındı haberleri ile başlamıştır.⁷¹⁸ Ayrıca Bayar ve Menderes’in eşlerinin de tutuklandığı haberini veren gazete, Fatin Rüştü Zorlu’nun karısına ait değeri milyonları aşan servete de el konulduğu bilgisini paylaşmıştır.⁷¹⁹

Refik Koraltan ile ilgili haberlere de yer ayıran Tercüman gazetesi, Koraltan’ın evinde bulunan çıplak kadın resimlerini “Ele Geçen Güzeller Koleksiyonu” başlığıyla vermiştir.⁷²⁰ Gazetede ayrıca, Koraltan’ın 1959 yılında devlet hazinesinden 148 bin lira fazla para aldığıyla ilgili yapılan haberde, sadece Koraltan değil diğer vekillerin de aynı durumda olduklarına vurgu yapılarak, “Halim Alyot (63 bin), Kasım Küfrevi (43 bin), Nazlı Tlabar (36 bin)” isimleri ve devlet hazinesinden fazla aldıkları tutarlar verilmiştir.⁷²¹ DP’lileri itibarsızlaştırmak için yapılan bir diğerde haber de Kasım Küfrevi’nin adı verilmiştir. Amerika ve İngiltere’den silah getirdiğine dair ifadelerin yer aldığı haberde Küfrevi için “Şeyh bozuntusu” ibaresi kullanılmıştır.⁷²²

Tercüman gazetesinin köşe yazarları, DP’yi itibarsızlaştırmak adına, köşelerinde oldukça yoğun eleştirilerde bulunmuşlardır. Gazete yazarlarından Muammer Yaşar’ın müdahaleden önce yaşanan siyasi ve toplumsal olaylara dair çeşitli görüşler belirttiği yazısında, eski iktidarın zulmü ve hürriyete verdiği zarar vurgulanmıştır.⁷²³ Yaşar yazısının devamında, Namık Gedik’i “kiralık katillere” benzetmiş ve devrik hükümeti de hürriyeti kısıtlamakla suçlamıştır. Namık Gedik’in intihar haberini de veren gazetenin intihardan sonra dahi bu şekilde bir haber yapması eleştirilerin boyutunu gözler önüne sermektedir.⁷²⁴

Kadircan Kafılı da köşesinde, DP’ye eleştiri getirenler arasındadır. Müdahale sonrası, hemen her gün DP’yi küçük düşüren, aşağılayan MBK’yi de göklere çıkaran

⁷¹⁷ “DP’nin feshini isteyen DP’li Avukat”, **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

⁷¹⁸ “Bayar, Menderes, bütün vekiller, mahut Tahkikat Komisyonu üyeleri dün nezaret altına alındılar, **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁷¹⁹ Bayar ve Menderes’in eşleri muhafaza altına alınıyor”, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 1.

⁷²⁰ “Ele Geçen Güzeller Koleksiyonu”, 6 Temmuz 1960, 1-5.

⁷²¹ “Koraltan 1959 da tam 148 bin lira fazla para almış”, **age**, 2 Temmuz 1960, s. 1.

⁷²² “Amerika ve İngiltere’den silah getirmiş”, 2 Temmuz 1960, s. 1.

⁷²³ Muammer Yaşar, “İbret verici”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 5.

⁷²⁴ “Eski Dahiliye Vekili Namık Gedik intihar etti” **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

bir üslupla yazı yazan Kafı, “Yağma” başlıklı yazısında Demokrat Parti hükümetinin ihaneti ve millet iradesine verdiği zararı dile getirmiştir.⁷²⁵ Muhalefette olduğu yıllarda, millete hizmetten başka bir düşüncesi olmadığını ileri süren DP’lileri, iktidar olduktan sonra, “nadir görülen rezalet idareciler” kelimeleri ile tanımlamıştır. Kafı yazısında “1950’de başımızdan attıklarımıza rahmet okutacak derecede zulümler ve yolsuzluklar yaptılar” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Adnan Menderes’in “ben kendime sabık başvekil dedirtmem” sözlerini de hatırlatan yazar, Menderes’in iki bavul dövizle yurt dışına kaçma planları yaptığını ileri sürmüştür. Kafı, bir başka köşe yazısında da DP dönemindeki hükümet yetkililerini, Mussolini ve Hitler dönemlerindeki benzemiş ve eleştirilmiştir.⁷²⁶ Eski diktatörlerin, gençlere saldırması ve hürriyeti kısıtlamasıyla günümüzdeki olaylar arasında bir paralellik kuran yazar, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin müdahalesi ile hesap verme zamanının geldiğini ifade etmiştir. Köşesinde, sık sık DP’yi eleştiren yazılara yer veren Kadircan Kafı, “Son İttihatçı” başlıklı yazısında da DP’yi İttihat ve Terakki üyeleriyle kıyaslamıştır. Ordu ile birleşerek 1908 yılında hürriyeti mümkün kılan İttihatçıların, iktidara geldikten sonra kişisel hırslarının kurbanı olduğuna vurgu yapan yazar, DP’lilerin de aynı hatayı yaptıklarına değinmiştir. Kafı, “Son ittihatçının sonu da evvelkilerin aynı oldu [...] temenni edelim ki ittihatçı ruhu bir daha hortlamasın” ifadelerini kullanmış, DP’yi kuranların, beraberinde birçok kişiyi de felakete sürüklediğini yazmıştır.⁷²⁷

Tercüman Gazetesi’nin 9 Haziran 1960 tarihli sayısında, Muammer Yaşar imzalı, “Ankara’da İlk Hadise 19 Nisan Günü Kızılay’da Vuku Buldu” başlıklı haber, 18 Nisan gecesi ve 19 Nisan günü yaşanan olayları aktarmıştır.⁷²⁸ Haberde, 18 Nisan gecesi iktidardaki sabık başkanların Tahkikat Komisyonu’ nun kurulmasından memnun olduklarına, bu komisyonun her türlü siyasi faaliyeti yasakladığına ve muhalif seslerin mecliste yapılan konuşmalarının yayınlanmasının engelleneceğine değinilmiştir. Ancak bu komisyonun, iktidarın meydan nutuklarına veya gezilerine müdahale etmeyeceği vurgulanmıştır. Haberde, iktidarın planladığı bu taktiklerin, beklenen sonucu vermediği ifade edilmiş, yıllardır devam eden sansür ve kontrolün aksine, olayların hızla yayılmaya başladığı vurgulanmıştır. Yazar, tüm kısıtlamalara

⁷²⁵ Kadircan Kafı, “Yağma”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 6.

⁷²⁶ “İlle Bir Kıyaslama Gerekirse”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 6.

⁷²⁷ Kadircan Kafı, “Son İttihatçı”, **age** 11 Haziran 1960, s. 3.

⁷²⁸ Muammer Yaşar, “Ankara’da İlk hadise 19 Nisan günü Kızılay’da vuku buldu”, **age**, 9 Haziran 1960, s. 5.

rağmen, iktidarın kontrol etmeye çalıştığı bilgi paylaşım engelinin kaldırıldığını ve halk arasında haberlerin hızla yayıldığını ifade etmiştir.

Haldun Taner'in 10 Haziran 1960 tarihli Tercüman Gazetesi'nde yayınlanan "En Büyük Tehlike: Tek Parti Çoğunluğu İstibdadı" başlıklı yazısında da benzer ifadeler kullanılmıştır. İktidarın, meclisteki ezici çoğunluğuna dayanarak, istibdadı kurma tehlikesine dikkat çeken yazar, DP'nin meclis ekseriyetine sahip olunmasına güvenerek, ülkeyi kendi çiftliği gibi görmekle hata yaptıklarını söylemiştir. Yazar, son beş yılda yaşananları, meclis çoğunluğunun sebep olduğu bir istibdat şeklinde nitelendirmiştir. Ayrıca DP'lileri, demokrasiyi tam olarak hazmetmemiş mevki sevdalısı maceraperestler olarak tanımlayan Taner, bu maceraperestlerin, Anayasa gedikleri arasında ülkeyi kardeş kavgasına sürüklediğini belirtmiştir. Yazıda, bu istibdadın acısının sadece tarafsız aydınların değil, siyasi parti mensuplarının da çektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yazıda, İnönü ve Bölükbaşı'nın kurtuluş hareketine dair sözleri konusunda ne kadar haklı olduklarının altı çizilmiştir.⁷²⁹

Gazetede, diğer gazetelerden farklı olarak yayınlanan bir köşe yazısı da Forum dergisinde yayınlanan yazının iktibas edilmesiyle gerçekleşmiştir. Forum dergisinin 137 sayısında yer verilen, Muammer Aksoy imzalı "En büyük tehlike: YERSİZ ACIMA HİSSİ" başlıklı makalesinin yayınlanmasının uygun bulunduğu ifade edilen yazıda, dergi, günlük dedikodulardan ve sansasyondan uzak, aydın çevrelerin okumayı tercih ettiği bir yayın olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla makalede yer verilen bilgilerin tarafsız, güvenilir olduğu ima edilmiştir.⁷³⁰ Makalede, "partizan zihniyetine sahip idarecilerin kuklalarının hesap vermesi" gerektiği vurgulanmış, DP üyelerinin başlarına gelen her şeyi hakkettiğine ve dolayısıyla kendilerine acımanın mantıksız olduğuna değinilmiştir.

Görüldüğü üzere incelenen gazetelerde Demokrat Parti, bilinçli ve sistemli bir şekilde itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. Özellikle DP'nin önde gelen isimleri Refik Koraltan, Kasım Küfrevi, Celal Bayar, Adnan Menderes ve Namık Gedik gibi isimler, halkın, diğer DP'li üyelere nazaran daha çok tanıdığı, bildiği kişiler olduğu için halkın onlardan nefret etmesine sebep olacak aşağılayıcı ifadelerle daha çok yer verildiği

⁷²⁹ Haldun Taner, "En büyük tehlike: tek parti çoğunluğu istibdadı", *age*, 10 Haziran 1960, s. 2.

⁷³⁰ Muammer Aksoy "Türk Basınından İktibaslar-En büyük tehlike: YERSİZ ACIMA HİSSİ", *age*, 11 Haziran 1960, s. 2.

görülmüştür. DP'liler, halkın gözünde yalancı, ahlaksız, suçlu, hırsız, vatan haini, sadece kendi menfaatlerini düşünen, sapkın insanlar olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

3.2.4.2. Adnan Menderes Özelinde Yapılan Haberler

27 Mayıs 1960 müdahalesini gerçekleştiren cuntacılar, hareketi Demokrat Parti iktidarını ve belki de partiden daha çok Adnan Menderes liderliğini bitirmek amacıyla gerçekleştirmişlerdir.⁷³¹ Zira müdahale sonrası MBK'nin aldığı kararlar ve basında yer alan haberler, bu görüşü destekler niteliktedir. Demokrat Parti'nin on yıllık iktidarı süresince elde ettiği başarılarda oldukça fazla etkisi olan Adnan Menderes, bu nedenledir ki müdahalenin de ana hedefi olarak gösterilmiştir.

Adnan Menderes'in DP'nin yüzü olması, diğer siyasi partilerin, aydınlar, üniversiteler gibi muhaliflerin ve özellikle basın, müdahaleyi meşrulaştırmak için Menderes üzerinden söylemlerde bulunmasının temel nedenidir. Bu söylemlerle, Menderes ile halk arasındaki bağın koparılması, Menderes'in halkın gözünden düşürülmesi amaçlanmıştır.⁷³² DP'nin son zamanlarında, Menderes'e olan muhalif tavır sadece dışarıdan değil parti içindeki üyeler tarafından da sergilenmiştir. Refik Koraltan, Menderes hakkında, "Bu adama bir zamandır gurur geldi. Artık emruhu emrüküm; nerede ise tek adam. Her şeye hâkim, sahip rolüne geçti" ifadelerini kullanmıştır.⁷³³

27 Mayıs müdahalesinde hedef gösterilen Adnan Menderes, "tüm yetki ondaydı, her şeye o karar verdi, onun hatası" düşüncesinin de kurbanı olmuştur. Gazetelerde yer alan haberlerde de bu durum açıkça görülmektedir. Zira basın DP'yi, özellikle Adnan Menderes özelinde eleştiri yağmuruna tutmuş, karalama kampanyası Menderes'in üzerinden yoğun bir şekilde yapılmıştır. Hatta kimi haberlerde Menderes'in, DP'nin bütün üyelerini etkilediğine, kendisine karşı çıkanları ise

⁷³¹ Adnan Menderes 1899 Aydın doğumludur. Babası İzmirli Katipzade İbrahim Ethem Bey, annesi Aydın'lı Hacı Ali Paşazadelerden Tefrika Hanım'dır. Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden Menderes'i dedesi Hacı Ali Paşa büyütülmüştür. Dedesinden kalan Çakırbeyli çiftliği ile geniş toprakların varisi olan Menderes, Ankara üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. İstiklal Madalyası sahibi siyasetçi ve hukukçu Menderes, 1950 yılında DP'nin başbakanı olmuş ve on yıl boyunca bu görevi yerine getirmiştir. SFF, CHO ve DP'de siyaset yapan Adnan Menderes 27 Mayıs müdahalesi sonucu 17 Eylül 1961 tarihinde Yassıada'da idam edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi 1990 yılında bir yasa çıkarmış ve Menderesle birlikte idam edilen diğer siyasetçilerin itibarını iade etmiştir. <https://www.adu.edu.tr/tr/adnan-menderes-kimdir>, [24.04.2024].

⁷³² Murat Saraçoğlu, **İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye**, (İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2015), 143. Müdahaleciler Menderes'in saygınlığının özellikle köylü seçmenin ve destekçilerin gözünde yok edilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir.

⁷³³ Sami Küçük, **Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Hareketi**, (İstanbul: Mikado Yayıncılık, 2007), 67.

partiden uzaklaştırdığına dair haberler yapılmıştır.⁷³⁴ Dolayısıyla müdahaleyi meşrulaştırmak için yapılan haberlerin incelenmesinde Adnan Menderes'e ayrı bir bölüm açılması zarureti doğmuştur. Zira, 1950'li yılların başında Türkiye'nin "demokrasi kahramanı" olarak anılan Menderes'in, 27 Mayıs sonrasında, ülkenin yegâne düşmanı şeklinde lanse edilmesi, basın ile siyaset arasındaki ilişkinin nasıl değiştiğini net bir şekilde göstermektedir.⁷³⁵ Menderes hakkında basında sayısız haber yapılmıştır.

Müdahale döneminde Menderes ile ilgili yapılan ilk haber Eskişehir'de nasıl muhafaza altına alındığı ile ilgilidir.⁷³⁶ Gazeteler Menderes'in yakalanışını manşetten duyurmuştur. Menderes hakkında gazetelerin sonraki sayılarında, aşağılayıcı, küçük düşürücü birçok tabir kullanılmış, idam edildiği 17 Eylül 1961 tarihine kadar Menderes ile ilgili tüm süreçler gazete sayfalarında yer almıştır.

Hürriyet Gazetesi yazarlarından Necati Zincirkıran, Menderes'in yakalanma haberini köşesine taşımıştır. Köşe yazısında haberin detaylarına değinen yazar, "Hava Albayı Hasan Tosyali, Menderes'in Sakarya Şeker Fabrikası lojmanından kaçtığı haberini aldığı anda, derhal Kütahya Vali Muavini' ni aramıştır. Vali Muavini uykusundan uyanır uyanmaz aldığı bu haberle şaşkına dönmüş, çünkü telefondaki ses, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülkenin yönetimini ele geçirdiğini belirtmiştir" ifadelerini kullanmış, Menderes'in yakalanışını ülkedeki siyasi değişimlerin başlangıcı olarak kabul etmiştir.⁷³⁷

Menderes'in yakınları tarafından da lanetlendiğine, istenmediğine dair ifadeler de Menderes'i değersizleştirmek için kullanılmıştır. Bir yandan Aydın'lı olan Adnan Menderes'in Aydın'lılar tarafından "fahri hemşerilikten çıkarıldığı" yazılan gazete sayfalarında diğer yandan süt kardeşi tarafından lanetlendiği haberleştirilmiştir.⁷³⁸ Aydın'ın Köprülü Mahallesinde oturan 62 yaşındaki Hatice Aksoy isimli kişinin

⁷³⁴ Necati Zincirkıran, "406 kişilik DP Meclis Grubunu sabık başvekil nasıl bu hale getirdi", **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁷³⁵ "Demokrasi kahramanı" kullanımı için bkz. Selma Göktürk Çetinkaya, Adnan Menderes'in Siyasal Karakteri ve 27 Mayıs, **Journal of Universal History Studies**, c.3, (2020): 115.

⁷³⁶ "Menderes. Kütahya yolunda yakalandı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s.1. "Menderes. Kütahya yolunda yakalandı", **Milliyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s.1. "Kütahya yolunda yakalanan Menderes istifa etti. Bayar ise henüz istifa etmedi", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s.1. "Bayar, Menderes, bütün vekiller, mahut Tahkikat Komisyonu üyeleri dün nezaret altına alındılar, **Tercüman Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 1.

⁷³⁷ Necati Zincirkıran, "Yeni Hükümet Devlet Reisi Orgeneral Cemal Gürsel tarafından dün kuruldu", **Hürriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁷³⁸ "Menderes'i fahri hemşerilikten atan şehir", **age**, 17 Haziran 1960, s. 1. "Menderes'i süt kardeşi lanetledi", **age**, 12 Haziran 1960, s.1.

Menderes'in süt kardeşi olduğu ileri sürülen haberde, Hatice Aksoy'un annesine dahi Menderes'e sütünü verdiği için lanet okuduğuna yer verilmiştir. Habere göre Menderes'in süt kardeşi, “Lanet olsun böyle kardeş ile ona sütünü veren ölmüş anama” ifadelerini kullanmıştır.

Menderes'in yakınlarına iltimas tanıdđı ve devlet imkanlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullandđına dair yapılan haberler de gazete sayfalarında oldukça geniş yer almıştır. Bu doğrultuda yapılan haberler arasında, Menderes'in çiftliğine harcanan paraların milletin cebinden çıktđına, ayrıca çiftlik inşası için Muğla yolunun feda edildiğine dair ifadelerin yer aldığı bir haber bulunmaktadır. Haberde, Menderes'in yıllarca yanında çalışan sadık adamlarının bile şikayetçi olduğu ve Menderes'in istibdat döneminin yıkılmasından duydukları memnuniyete yer verilmiştir. Çiftlikte 20 yıldır çalıştđını söyleyen Mustafa Özcan isimli şahsın, Menderes için “kendisi milletin parasını kimseye sormadan harp vurup harman savururken bana 200 lira aylık veriyordu” ifadelerini kullandđı yazılmıştır. Ayrıca çiftlikte çok fazla alet olduğu “9 traktör, 7 su motoru (hiç kullanılmamış)” olduğunu ifade eden kâhyanın, “çiftliğe gece birçok kadının da gelip gittiğine” dair sözlerine yer verilmiştir.⁷³⁹ Gazetenin aynı tarihli sayısında haberin devamı niteliğinde de eski Aydın Milletvekili Ekrem Torunlu'nun Menderes'in, “pusulayı şaşırması” ifadesine yer verilmiştir.⁷⁴⁰ Bir başka haber de Menderes'in, Abdi Ak isimli eski kahyasına 20 bin lira değerinde altın bir tabanca hediye ettiğiyle ilgilidir.⁷⁴¹

20 Haziran 1960 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin 2. sayfasında paylaşılan Menderes ile ilgili bir başka haber de “Menderesin yeni bir marifeti” başlığı ile verilmiştir.⁷⁴² Haberde, yurt içinde ve yurt dışında eğitim gören çocuklarının masraflarının da örtülü ödenekten karşıladđı söyleyen Menderes için, “Sabık Başvekil çocuklarını Tahsisatı mestureden para vererek okutmuş” ifadeleri kullanılmıştır.⁷⁴³ Menderes'in devlet imkanlarını keyfi harcadđına ilişkin diğer haberlerde de Menderes'in, devlet hizmetlerinde kullanılması gereken örtülü ödenekleri kendi

⁷³⁹ “Millet kesesinden Menderes'in çiftliğine sarfedilen paralar”, **age**, 3 Haziran 1960, s, 1-5.

⁷⁴⁰ “Menderes pusulayı şaşırması”, **age**, 3 Haziran 1960, s, 1.

⁷⁴¹ “Menderes, kahyasına altın tabanca hediye etmiş”, **age**, 5 Haziran 1960, s, 1.

⁷⁴² “Menderesin yeni bir marifeti”, **age**, 20 Haziran 1960, s, 2,

⁷⁴³ “Tahsisatı mesture” örtülü ödenek anlamına gelmektedir.

Bknz. <https://www.nedirmedemek.com/tahsisat%C4%B1-mesture-ne-demek>, [25.04.2024].

ıkarları doğrultusunda kullandığına hatta “Kurban parasını örtülü ödenekten verdiğine” dair iddialar yer almıştır.⁷⁴⁴

Menderes ile ilgili Hürriyet gazetesinde yer alan bir başka haber de Menderes’in kasasında yolsuzluk evraklarının bulunması ile ilgilidir.⁷⁴⁵ Haberin devamında kasada, Menderes’in gayri meşru ilişkisi olduğu ileri sürülen Suzan Sözen’e ait resimler ile birçok kadın amaşının da yer aldığı açıklanmıştır.

Milliyet gazetesi de Adnan Menderes’i karalama kampanyasında sayfalarını cömertçe kullanan gazeteler arasındadır. Gazetenin 29 Mayıs tarihli gazetesinin haberine göre, Sabık Başvekil Adnan Menderes, Park Otelin 173 numaralı odası için örtülü ödenekten 720 bin lira ödeme yapmıştır. Boğaz manzaralı bir oda olduğuna dikkat çekilen haberde bu tutarın odanın on yıllık masrafı olduğuna dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla haberde Adnan Menderes’in iktidara geldiği ilk günden beri, devletin parasını kendisi için kullandığı ifade edilmiştir.⁷⁴⁶ 31 Mayıs 1960 tarihli haberlerde ise, eski Başbakan Menderes’in hususi dairesinin açıldığı ve içerisinde yapılan aramalarda çeşitli eşyaların bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, DP’li bir milletvekilinin silah ve mühimmatla yakalandığı haberleri de gündeme gelmiştir.⁷⁴⁷

Milliyet gazetesinin başka bir haberinde de Menderes’in Aydın’da bulunan çiftliğine, sihirli bir değneğin değdiğine dair ifadeler kullanılmıştır. Çiftlikte yolsuzluk yapıldığı, Sabık Başbakan Menderes’in emrine verilen örtülü ödeneğin, tamamen keyfi olarak kullanıldığı, Menderes’in eşine, dostlarına, metreslerine ve oğullarına ihsanlar yağdırdığı ayrıca, kestirdiğı kurbanların parasını hatta tıraş ücretine kadar tüm masraflarını örtülü ödenekten karşıladığı belirtilmiştir.⁷⁴⁸ Gazetenin aynı tarihli sayısında Menderes’in halasının bir köyde hak iddia ettiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Halası, yeğeni Menderes’in gücünü kullanarak, köydeki insanları, çok ucuza köle gibi çalıştırdığına ve eziyet ettiğine değinilmiştir. Menderes’in halası Mesude Evliyazade’nin, modern çiftliğine yakın olan köylülerin ev yapmasına izin vermediği bildirilen haberde, köydeki 80 haneli ve 468 nüfuslu Gllce köyünün kendisine ait olduğunu iddia ettiği belirtilmiştir. Habere göre, köylülerin zilyetlik haklarını kullanarak kendi arazilerine sahip olmak istemeleri, sakıt iktidar zamanında

⁷⁴⁴ “Devlet kesesinden dağıtılan ihsanlar”, **age**, 2 Temmuz 1960, s,1-5.

⁷⁴⁵ “Menderes’in kasası: Yolsuzluk evrakı ve vesikalarıyla dolu”, **age**, 3 Temmuz 1960, s, 1.5.

⁷⁴⁶ “rtl denek”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s, 1.

⁷⁴⁷ “Menderes’in hususi dairesi dn açıldı”, **age**, 31 Mayıs 1960, s, 7.

⁷⁴⁸ “Menderes masrafını hazineye dettirmiş”, **age**, 2 Temmuz 1960, s, 1-5.

durdurulmuştur.⁷⁴⁹ Menderes'in kahyası ile yapılan röportajı sayfalarına taşıyan gazetede Hürriyet'ten farklı olarak, Menderes'in çalışanının hiç para almadığını ifade ettiği yazılmıştır.⁷⁵⁰

3 Temmuz 1960 tarihli gazetede yayınlanan bir başka haber de Adnan Menderes'in özel kasasında, çeşitli kadın eşyaları ve müstehcen içerikli resim ve filmler bulunduğu hakkındadır. Haberin devamında bu belgelerin, Menderes'in yargılanması sırasında açıklanacağı ve önemli sonuçlar doğurabileceği ifade edilmiştir.⁷⁵¹ Menderes'in iktidarı süresince devletten aldığı maaş ve tazminatların toplam tutarının haber yapıldığı Milliyet gazetesinde, ayrıca Menderes'in yurt dışına 800.000 lira para kaçıracağı da iddialarına da yer verilmiştir.⁷⁵²

Milliyet gazetesinde ayrıca, Aydın gençliğinin, Adnan Menderes ve onun arkadaşlarını hemşerilikten reddettiği belirtilmiştir. Aydınli gençlerin, Menderes'in yanı sıra Ethem Menderes, Cevat Ülkü, Hüsamettin Coşkun, Ekrem Torunlu, Piraye Leventi, Namık Gedik, Selim Yatagan ve Şevket Hasırcı gibi kişileri de hemşerilikten red ve tard ettikleri bildirilmektedir.⁷⁵³

Milliyet gazetesinde yer alan ve gerçekten şaşırtıcı olan bir başka haberi de Menderes'in, Orgeneral Cemal Gürsel'e "Beni kurtardınız" ifadelerini kullandığına ilişkin yapılan haberdır. Haberde, Gürsel'in açıklama yaptığı ve "Menderes'in kendisini kurtardığı için Gürsel'e teşekkür ettiği" yazılmıştır. Habere göre Gürsel, "Menderes'in başkaca söyleyecek bir sözü olmadığını" dile getirmiştir.⁷⁵⁴

Cumhuriyet gazetesinin müdahale sonrası haberleri incelendiğinde Adnan Menderes ile ilgili benzer haberlerin yapıldığı görülmüştür. Haberlerde, Menderes'in ahlak yoksunu ve çıkarıcı bir kişilik olduğunu düşündüren ifadelere yer verilmiştir. Gazetenin 4 Haziran 1960 tarihli sayısında, Menderes'in diğer birçok DP'li bakan ve milletvekillerine ait dosyaları sakladığına değinilmiştir.⁷⁵⁵ Menderes'in sakladığı bu

⁷⁴⁹ "Menderes'in halası bir köyde hak iddia ediyor", **age**, 2 Temmuz 1960, s. 5. Aynı haber, Hürriyet gazetesinin 2 Temmuz 1960 tarihinde ilk sayfadan yayınlanmıştır. Bknz. "Koskoca köye sahip çıkmak isteyen Menderes' in halasını muhtar, İzmir Valisine şikâyet etti", **Hürriyet Gazetesi**, 2 Temmuz 1960, s. 1.

⁷⁵⁰ "Menderes'in çiftliğinde araştırma yapıldı", **Milliyet Gazetesi**, 3 Haziran 1960, s. 6.

⁷⁵¹ "Menderes'in kasasında şantaj dosyaları çıktı", **age**, 3 Temmuz 1960 tarihli sayısı sayfa 1

⁷⁵² "Menderes, on yılda 480 bin lira maaş ve tazminat almış", **age**, 13 Temmuz 1960, s. 1. "SABIK BAŞBAKAN YURTDIŞINA 800000 LİRA PARA KAÇIRACAKMIŞ", **age**, 6 Temmuz 1960, s. 1.

⁷⁵³ "Aydınlılar, Menderesi hemşerilikten çıkardı", **age**, 4 Temmuz 1960, s. 1.

⁷⁵⁴ "Menderes Orgl Gürsel'e "Beni kurtardınız" dedi", **age**, 1 Haziran 1960, s.1.

⁷⁵⁵ "Menderes'in kasalarında arama", **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 1-3.

dosyalar ile haberde sözü edilen bakan ve milletvekillerine yaptırım uyguladığına dair imalar yapılmıştır.

Örtülü ödeneği Menderes'in kendi masrafları için kullandığına dair yapılan haberler Cumhuriyet gazetesinde de ilk sayfalardan verilmiştir. Menderes'in, çiftliğinin tüm masraflarının devlet hazinesinden karşıladığı belirtilen haberde, yakınlarına da menfaat sağladığına dair ifadeler kullanılmıştır.⁷⁵⁶ Bir başka haberde de Menderes'in uçak kazasından sonra yine devlet hazinesinden kendisine, beş yüz bin liradan daha fazla sigorta parası adı altında ödeme yapıldığı yazılmıştır.⁷⁵⁷ “Hani maaş almıyordu!” manşetiyle verilen Cumhuriyet gazetesinin 13 Temmuz tarihli haberinde, Adnan Menderes'in on yıl boyunca devletten aldığı maaşı çektiğine dair bir tahsilat makbuzu fotoğrafı paylaşılmıştır. Haberde, “Sabık ve Sakıt Başbakan Adnan Menderes'in 10 yıllık iktidarı boyunca devlet kasasından 232.400 lira aldığı” ifadelerine yer verilmiştir.⁷⁵⁸

Cumhuriyet gazetesi köşe yazarlarından Burhan Felek'in Adnan Menderes hakkında kaleme aldığı “Yalnızlık Korkusu” başlıklı yazıda, iktidarın altı seneden beri Bayar ve Menderes'in kontrolünde olduğu belirtilmiştir.⁷⁵⁹ Bu durumun pek çok kişi tarafından bilindiğinin üzerinde duran yazar, siyasetin içinde olan kişilerin menfaatler veya ortak endişelerle birbirlerine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir haberde de Türkiye Cumhuriyeti'nin eski Başbakanı Adnan Menderes'in 1960 yılında, üniversite gençliği hakkındaki sözleri aktarılmıştır.⁷⁶⁰ Haberde Menderes'in, üniversite gençliğine yönelik eleştirilerine yer verilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin 31 Mayıs 1960 tarihli sayısının ikinci sayfasında, Feridun Ergin imzalı köşe yazısında, yürürlükte olan 1924 Anayasası'nın esasen oldukça yerinde bir düzenleme olduğu, ancak düzenlenmesi gereken maddelerinin de bulunduğu belirtilmiştir. Ergin'in yazısında özellikle üzerinde durduğu konu ise, meclis toplantılarında 610 milletvekilinden 419'unun son döneme kadar DP'li olduğu, fakat birçoğunun grup toplantılarına katılmadığı ve hazır bulunanların ise 210 ile 320 kişi arasında değiştiğidir. Bu katılım sayılarının Adnan Menderes tarafından bilinçli olarak düzenlendiğini ileri süren yazar, bunun nedeninin oylamalarda çoğunluğun her

⁷⁵⁶ “Aydın'dan Röportajlar: Menderes'in çiftliğine değen sihirli değnek”, **age**, 1 Temmuz 1960, s, 1-5.

⁷⁵⁷ **age**, 21 Haziran 1960, s, 5.

⁷⁵⁸ “Hani maaş almıyordu!”, **age**, 13 Temmuz 1960, s, 1.

⁷⁵⁹ Burhan Felek, “Yalnızlık korkusu”, **age**, 4 Haziran 1960, s, 3.

⁷⁶⁰ “DP'nin üniversiteye siyaset sokan adamı: S. Gündoğan”, **age**, 5 Haziran 1960, s, 6.

halükârdâ sağlanmış olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Yazıda aynı zamanda, DP içerisinde yönetimi beğenmeyenlerin ve eleştiride bulunanların partiden çıkarıldıkları ya da istifa ettikleri, sadakat taşımayanların partiye dahil edilmediği ifade edilmiştir. Ergin'in yazısında Adnan Menderes ile ilgili,

İnsafsız bir liderin dilerse müteaddit şahısları menfaatlerinden veya zayıf noktalarından yakalaması o kadar güç değildi. Bu itibarla 1924 Anayasasının kifayetsizlik sebeplerini araştırırken parti grupları üzerinde dikkat ve ehemmiyetle durulması faideli olacaktır. Sistemdeki en büyük eksiklik, grupta muayyen bir zümreyi peşinden sürükleyebilecek tek adamın kurşunlara göğüs geren bir gençlik ve kahraman bir ordu tarafından durduruluncaya kadar diktatörlük istikametinde ilerleyebileceği açık yol bırakılmasıdır [...] Meclis gruplarının ne pahasına olursa olsun iktidarda kalmayı isteyen ve “dediğim dedik” diye tutturan bir lideri takip ederek meşru hukuk sahasının dışına çıkması nasıl önlenebilir? ⁷⁶¹

ifadelerine yer vermiştir. Ergin, Adnan Menderes'in DP Hükümeti sürecinde gerçekleştirdiği faaliyetlerin tamamının, sadece kendisi tarafından verilen talimatlar ile yapıldığını ileri sürmüş ve Menderes'in diktatör anlayışına sahip olduğunu belirtmiştir. Yazara göre, DP'nin meclisteki faaliyetleri, parti içindeki eleştirel yaklaşımlarda bulunan üyelerin parti dışında bırakılması, Anayasa'ya aykırı hareket edilmesi ve adeta “tek adam rejimi” denebilecek bir yönetim anlayışının benimsenmesi Menderes'in diktatör olarak tanımlanması için yeterlidir.

Araştırmanın son gazetesi olan Tercüman gazetesi de Adnan Menderes'i kötüleyen ifadeler açısından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Araştırmanın diğer üç gazetesinde yazılan haberlerin hepsine, aynı tarihlerde hemen hemen aynı ifadelerle yer verilen Tercüman gazetesinde, Menderes hakkında yapılan ilk haberlerde biri, “MENDERES HİÇ SIKILMADAN MİLLETE YALAN SÖYLÜYORDU” başlığıyla verilmiştir.⁷⁶² Tahkikat Komisyonu'nun anayasaya aykırı bir komisyon olduğunun, milletten saklanması ile ilgili olan haberde Menderes, “sabık” sıfatı ile anılmıştır.

Menderes'in dürüst bir şahıs olmadığına değinilen bir başka haber de Tercüman gazetesinin yayınlamayı tercih ettiği haberler arasında yer almıştır.

⁷⁶¹ Feridun Ergin, "Anayasa değişikliği", *age*, 31 Mayıs 1960, s. 2.

⁷⁶² “MENDERES HİÇ SIKILMADAN MİLLETE YALAN SÖYLÜYORDU”, *Tercüman Gazetesi*, 30 Mayıs 1960, s. 1.

Haberde, Menderes'in Üniversite üyelerini kontrol etmek ve onları kandırmak için çaba sarfettiğine değinilmiştir.⁷⁶³

Menderes'in makamında çıplak resimler ele geçirildiği ile ilgili bir haberde de "Başvekalette [...] Bir sürü seksüel ilaçlarla beraber kadınlara hediye edildiği anlaşılan yüzlerce mücevhere ait boş kutular bulundu" ifadeleri kullanılmıştır.⁷⁶⁴ Tercüman gazetesi, bu haberde diğer gazetelere nazaran biraz daha abartılı bilgilere yer vermiştir. Adnan Menderes'in, Yassıada'daki durumu hakkında bilgilerin de yer verildiği gazetede, Menderes'in tutukluluk döneminde gündüzleri uyuduğuna, geceleri ise uyanık kaldığına değinilmiştir.⁷⁶⁵ Yassıada yayınları ile ilgili başka bir haberde de Menderes'in "jilet" istediği ancak intihar etme ihtimali olduğundan bu isteğinin yerine getirilmediği yazılmıştır.⁷⁶⁶

Aydınlı hemşerilerinin Menderes'i hemşerilikten çıkarmaya karar verdikleri haber ise Tercüman gazetesinde "Aydınlılar Menderes'leri hemşerilikten çıkaracaklar" başlığı ile verilmiştir. Adnan Menderes, Ethem Menderes ve Namık Gedik'in hemşerilikten çıkarılacağı, Aydın'da düzenlenecek büyük bir mitingde duyurulacağı ifadeleri yer alan haberde Adnan Menderes'in adı kullanılmamış, Menderes için "diğer sabık" denilmiştir.⁷⁶⁷

2 Temmuz 1960 tarihli Tercüman gazetesinde, diğer gazetelerle yine aynı tarihli bir habere yer verilmiştir. Örtülü ödenekten keyfi harcamalar yaptığı duyurulan Menderes'in, kurban paralarını devlet hazinesinden ödediği yazılmış ayrıca "hanım dostlara bol bol hediyeler alınmış" ifadeleri kullanılmıştır.⁷⁶⁸

Tercüman Gazetesi'nin 4 Haziran 1960 tarihli sayısında ise, Menderes'in başvekaletteki kasasında yapılan arama sonucunda önemli belgelere ulaşıldığı ve bazı eski vekillerin eşlerinin Menderes'e yazdıkları aşk mektuplarının bulunduğu aktarılmıştır.⁷⁶⁹ Bu belgelerin, Tahkik Komisyonuna verileceği ve mahkemelerde delil olarak kullanılacağı belirtilmiştir.

⁷⁶³ "MENDERES DÜNYAYI ALDATIRIM SANIYORDU", **age**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁶⁴ "Başvekalette çıplak resimler ele geçti", **age**, 10 Haziran 1960, s. 1-5.

⁷⁶⁵ "Sakıt başvekil Yassıadada gece oturup, gündüzleri uyuyor", **age**, 16 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁶⁶ "Menderes'in bir isteği yerine getirilmedi", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

⁷⁶⁷ "Aydınlılar Menderes'leri hemşerilikten çıkaracaklar", **age**, 17 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁶⁸ "MENDERESİN KEFYİ SARFETTİĞİ PARALARA DAİR VESİKALAR", **age**, 2 Temmuz 1960, s. 1.

⁷⁶⁹ "Menderes'in Başvekaletteki kasasında mühim evrak bulundu", **age**, 4 Haziran 1960, s. 1-5.

DP döneminin eski Başbakanı Adnan Menderes, Tercüman gazetesinde ayrıca milleti ikiye böldüğü gerekçesiyle de suçlanmıştır. Gazetenin 5 Haziran 1960 tarihli sayısında, Menderes'in DP iktidarı dönemindeki siyasi uygulamaları eleştirilmiştir.⁷⁷⁰ DP'nin seçimlerdeki aday tespitinde Menderes'in belirleyici rol oynadığı, bu durumun parti içinde demokratik süreçleri zayıflattığı ve muhalefeti sindirdiği ifade edilen haberde, ayrıca, DP'de demokrat kesimlerin azaldığı ve bir kısmının muhalefet partilerine geçtiği yazılmıştır. Aynı tarihli gazetenin bir başka haberi de İsmet İnönü'nün Adnan Menderes'e verdiği cevap ile ilgilidir. Haberin içeriğinde, İnönü'nün demokratik seçimler çağrısında bulunduğu ve hükümetin vatandaşları dürüst seçim vaadiyle avutmaya çalıştığı belirtilmiş, İnönü'nün de eşit, serbest ve dürüst bir seçimin kolayca sağlanabileceğini ifade ettiği yazılmıştır. İsmet İnönü'nün, “bir satırlık kanun, bir saatlik iyi niyet ve tek bir oturumla gerçekleştirilebileceği” ifadelerini kullandığı yazılmıştır.⁷⁷¹ Haberde Adnan Menderes'in Eskişehir'de “Yolumuz seçim yoludur” ifadelerinin yalan olduğu ima edilmiştir.⁷⁷²

Gazetenin köşe yazarlarından Muammer Yaşar'ın 10 Haziran 1960 tarihli yazısında, Menderes'in iktidarı döneminde mecliste kullandığı, “Siz isterseniz hilafeti bile getirebilirsiniz” sözlerini hatırlatmıştır.⁷⁷³ Muammer Yaşar yazısında, Adnan Menderes'in kazanma hırslının sınırlarının olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Osman Bölükbaşı'nın konuşma yapmasına izin verilmeyen sözü edilen günde, Bölükbaşı'nın Menderes ve DP için söylediği sözlerde ne kadar haklı olduğunun altı çizilmiştir.⁷⁷⁴

3.2.4.3. İddialar, Planlar ve Yolsuzluklar

Müdahalenin meşrulaştırılması adına yürütülen, DP'yi karalama kampanyası olarak adlandırabileceğimiz gazetelerin haber içeriklerinde yoğun bir şekilde kullanılan bir diğer söylem de DP'nin korkunç planları olduğu ve parti üyelerinin yolsuzluk yaptığı temasıdır. DP'lilerin, halkın gözünde “vatan hainleri”, “katiller”, “hırsızlar” gibi sıfatlarla anılmasına sebep olacak bu haberler, tüm gazetelerde yer almıştır. Gazeteler günlerce manşetlerinde, DP üyelerince planlandığını ileri sürülen

⁷⁷⁰ “Sabık Başvekil vatandaşları ikiye ayırma yoluna sapmıştı”, *age*, 5 Haziran 1960, s. 1-5.

⁷⁷¹ “İnönü'nün, Menderese verdiği son cevap”, *age*, 5 Haziran 1960, s. 1-5.

⁷⁷² Bknz. *Hürriyet Gazetesi*, 26 Mayıs 1960, S. 1. *Tercüman*, 26 Mayıs 1960, s. 1,

⁷⁷³ Başbakan Adnan Menderes 29 Kasım 1955'te DP'li vekillere hitaben kullanmıştır. Bknz. Leyla Kırkpınar, *Demokrat Parti ve Din-Siyaset İlişkisi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c. 18, s. 36, (2018): 355.

⁷⁷⁴ Muammer Yaşar, “Menderes DP Grubuna isterseniz hilafeti getirebilirsiniz demişti”, *Tercüman Gazetesi*, 10 Haziran 1960, s. 3.

ve müdahale sayesinde engellendiğini ifade edilen korkunç iddialar ve yolsuzluklar ile ilgili haberlere yer vermişlerdir.

1 Haziran 1960 tarihli Hürriyet gazetesinde, Org. Cemal Gürsel'in basın toplantısındaki sözlerine değinilmiştir. "Tavan ve duvarlarında kurşun delikleri bulunan Başvekalettteki Vekiller Heyeti toplantısı odasının kapısından girdikten" ifadelerine yer verilen haberde, Gürsel'in gazetecilerin sorularını cevapladığı ve birçok yerde silah bulunduğuna dair beyanatta bulunduğu belirtilmiştir.⁷⁷⁵ Gazetenin, 2 Haziran 1960'ta yayınlanan sayısında da "sabık iktidarın kirli çamaşırlarından biri" şeklinde lanse edilen Topkapı hadiseleri haber yapılmıştır. Haberin içeriğinde, bir komiserin, İstiklal Marşı söyleyen kalabalığa karşı, İstiklal Marşı'nı söylemelerine aldırış etmeyin şeklinde emir verdiğine değinilmiştir.⁷⁷⁶

Gazetelerde yer alan iddialarla ilgili haberlere en çok öğrenci olayları konu edilmiştir. Demokrat Parti'yi üniversite gençliğinin düşmanı şeklinde algı oluşturulması adına yapılan haberler arasında, Hürriyet gazetesinde, "öğrendiğimize göre hürriyet için nümayiş yapan gençlerin imhasında kullanılmak üzere binlerce şiş imal edilmiştir" ifadelerinin kullanıldığı bir haber yer almaktadır.⁷⁷⁷

Hürriyet gazetesinin 9 Haziran 1960 tarihli bir başka haberinde de Cemal Gürsel'in sözleri kaynak olarak gösterilerek, bin beş yüz masum gencin öldürülme planları yapıldığı yazılmıştır. Haberde, Gürsel'in, sabık iktidarın, "vatanperver evlatlarımızı kurşuna dizmeyi, toptan imha etmeyi tasavvur ettiğine" dair planları olduğunu ve Harp okulunu imha etmeye hazırlandıklarını söylediği yazılmıştır.⁷⁷⁸ Haberin devamında, Gürsel'in söylediklerinin rivayet olmadığı ve delillerinin bulunduğu belirtilerek, Celal Bayar'ın Harbiyelilerin yürüyüşünden sonra Muhafız Alay Komutanı Osman Köksal ile Ankara Valisi Dilaver Argun'a "Bu harbiyeyi mahvedeceğiz, lağvedeceğiz" dediği iddia edilmiştir.⁷⁷⁹

Öğrenci olaylarında hayatını kaybeden öğrenciler ile ilgili sayısız haberin yapıldığı Hürriyet gazetesinde, hayatını kaybeden öğrenci sayısının bilinmediği ve

⁷⁷⁵ "Birçok yerlerde lüzumu olmayan silahlar bulundu", **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 1-5.

⁷⁷⁶ "Topkapı hadiseleri ile alakalı dava dün düştü", **age**, 2 Haziran 1960, s. 1. Topkapı hadisesi ile 4 Mayıs 1959 tarihinde Uşak gezisinden dönen İsmet İnönü'nün Topkapı'da saldırıya uğradığı olay kastedilmektedir. Haberde 22 kişinin tutuklandığı Topkapı davasının sonlanmasından bahsedilmektedir.

⁷⁷⁷ "Gençler şişlerle öldürülecekti", **age**, 12 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁷⁸ "Sabıkların Harp Okulunun İmhasına Dair Korkunç Planı", **age**, 9 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁷⁹ Neziroğlu, **age**, s. 109.

öldürülen öğrencilerin cesetlerinin makinelerde kıyılarak toz haline getirildiği ile ilgili korkunç iddialar ortaya atılmıştır. Haberler, MBK'nin açıklaması manşetinin altında verilmiş, dolayısıyla habere kaynak olarak MBK gösterilmiştir.⁷⁸⁰ Bir diğer haberde de öğrenci olaylarında kullanılmak üzere, Kemal Aygün tarafından tedarik edilen 200 adet tabancanın bir DP'linin emriyle dağıtıldığı belirtilmiştir.⁷⁸¹

Demokrat Parti üyelerinin vatana ihanet ettiklerine yönelik olarak yayınlanan bir haberde, “Ardahan’ın Ruslara satılmak istendiği” ifadeleri kullanılmıştır. Devrik DP iktidarının Rusya’dan yardım istediği, karşılığında da Ardahan’ı teklif ettikleri iddia edilmiştir.⁷⁸²

DP döneminde önemli kadrolara getirilen kişilerin de DP'liler gibi ahlaksız olduğuna vurgu yapılan haberlerin de yer aldığı Hürriyet gazetesinde, sabıkların, polisi, kendi emelleri doğrultusunda kullandıkları, adeta bir oyuncak haline getirdiği belirtilmiştir. Haberin içeriğinde verilen bilgilerin, bir emniyet amiri tarafından aktarıldığı belirtilmiştir.⁷⁸³ Haberde ayrıca, emniyet amirinin “polisin talebe dövdüğü, öldürdüğü, kirli işlere girdiği söyleniyor. Peki bunları kimin emri ile yapıyor” şeklinde söylemlerine yer verilmiştir. Gazetenin aynı tarihli yazısında, “İmha planı ile alakalı bir emir” başlığı ile verilen bir haberde de “İzmir savcısının 5 bin mavzer ile bir milyon merminin İzmir ikinci yurtiçi kumandanlığından teslim alınması” ile ilgili bir emir aldığı ifade edilmiştir. Sözü edilen silahların nerede, hangi amaçla kullanılacağına dair bir bilgi verilmeyen haberde, bu malzemelerin bir imha planı ile ilgisi olduğu vurgulanmıştır.⁷⁸⁴ Başka bir haber de sabık iktidarın koruduğu bir polis memurundan söz edilmiştir. Polisin sicilinin, suçlarla dolu olduğuna, ırza geçmekten de meslekten ihraç edildiğine değinilmiştir. Haberde tüm bu suçlarına rağmen Zeki Şahin isimli polisin DP tarafından korunduğu ifade edilmiştir.⁷⁸⁵

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini haklı göstermek için DP hükümetinin gerçekleştirmeyi düşündüğü korkunç planlardan bahsedilen gazete haberlerinde, DP iktidarının Türk milletine karşı hain planlar içinde olduğuna dair bilgiler verilmiştir.

⁷⁸⁰780 “Cesetlerin makinada kıyılıp toz haline getirildiği ihbar edildi”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 1. “Üniversitede şehitlerin adedi tespiti çalışılıyor”, **age**, 3 Haziran 1960, s. 1. “Bir öğrenci hala kayıp”, **age**, 22 Haziran 1960, s.

⁷⁸¹ “Bir DP li Aygün’ün emriyle 200 adet tabanca dağıtmış”, **age**, 5 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁸² ““Sabık” Ardahana karşılık Rusyadan yardım mı istedi”, **age**, 17 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁸³ “Bir emniyet amiri çevrilen dolapları anlatıyor”, **age**, 15 Haziran 1960, s.

⁷⁸⁴ “İmha planı ile alakalı bir emir”, **age**, 15 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁸⁵ “Sabık”ların himaye ettiği gaddar polis”, **age**, 19 Haziran 1960, s. 1.

Bu doğrultuda Cumhuriyet gazetesinin, 17 Haziran 1960 tarihli sayısında, Adnan Menderes'in Ardahan'ı Ruslardan maddi yardım almak için satacağı haberi yayınlanmıştır.⁷⁸⁶ Gazetenin başka bir haberinde de Kürdistan hükümetinin kurulması için DP iktidarı içinde birtakım çalışmaların yürütüldüğü ifade edilmiştir.⁷⁸⁷ Gazetenin aynı tarihli sayısında "İstanbul'un geçirdiği korkunç tehlike" başlıklı bir haberde de DP'lilerin, Taşlıtarla ve Kazlıçeşme'deki 950 kişiye silah ve asker elbisesi dağıttığı ve 27 Mayıs'ta Atatürk büstüne çelenk koyan gençlere karşı bir saldırı gerçekleştirilmesinin planlandığı, bu planın da MBK tarafından engellendiği yazılmıştır.⁷⁸⁸ Haberin devamında, silahların iade edildiği bilgisine yer verilmiştir.

Gazetede, bu haberlerin yanı sıra "Sabık İdarenin Harp Okulunu İmha Planı", başlıklı bir başka açıklamaya da yer verilmiştir. Cemal Gürsel'in sözlerinin kaynak gösterildiği haberde, "Org. Gürsel: "Harp Okulunun imhası hakkındaki planlar rivayet değildir. Elimizde kati deliller bulunuyor" dedi" ifadeleri kullanılmıştır.⁷⁸⁹

Cumhuriyet gazetesinde, öğrenci olaylarında hayatını kaybeden öğrenciler ile ilgili yapılan haberlerde de korkunç iddialar yer almaktadır. Öğrencilerin cesetlerinin buzhanelerden, mezarlardan çıkarıldığı gibi haberlerin yer aldığı gazete sayfalarında, Milli Birlik Komitesi'nin çocukları kayıp kişilerin ilgili birimlere müracaat etmesine ilişkin talimatı da yayınlanmıştır.⁷⁹⁰ Gazetede, ayrıca kayıp öğrenci cesetlerinin, Et ve Balık Kurumu'nda hayvan yemi yapıldığı gibi iddialara da yer verilmiştir.⁷⁹¹ Cumhuriyet Gazetesinde ayrıca, kayıp öğrenci sayısı ile ilgili de farklı tarihlerde haberler yapılmıştır. 16 Haziran'da kayı öğrenci sayısının yediye yükseldiği, 18 Haziran'daki sayısında on beşe yükseldiği yazılmıştır. Bir öğrencinin de 2 Mayıs 1960 tarihinden beri kayıp olduğu bilgisi paylaşılmıştır.⁷⁹² Üniversiteli gençler ile ilgili bir haber de müdahale öncesinde Ankara Üniversitesi'nin fakültelerine rastgele ateş

⁷⁸⁶ "A. Menderes, yardım almak için Ardahan'ı Ruslara mı teklif etti?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁸⁷ "Bir Kürdistan Hükümeti tesisi için D.P. Grubu İçinde çalışanlar varmış", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1-5.

⁷⁸⁸ "İstanbul'un geçirdiği korkunç tehlike", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1-5.

⁷⁸⁹ "Sabık İdarenin Harp Okulunu İmha Planı", **age**, 9 Haziran 1960, s. 1-5.

⁷⁹⁰ "Buzhane ve Çukurda Cesetler", **age**, 2 Haziran 1960, s. 1. "Mezardan dün 3 ceset çıkartıldı", **age**, 5 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁹¹ "Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?", **age**, 4 Haziran 1960, s.1.

⁷⁹² "Kayıp Üniversitelilerin sayısı yediye yükseldi", **age**, 16 Haziran 1960, s. 1. "15 Üniversitelinin akıbetleri meçhul", **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

açıldığı ile ilgilidir.⁷⁹³ 25 Haziran'da yapılan bir diğer haberde de DP'nin üniversite talebelerini dövmek için sayısı bini aşkın adam tuttuğu iddiasına yer verilmiştir.⁷⁹⁴

Milliyet gazetesi de haber içeriklerinde DP ile ilgili korkunç planları ve iddiaları ele almıştır. Bu doğrultudaki bir haberde, sabık iktidar üyelerinin silah dağıttığı, bu silahları üniversite gençlerine, ordu mensuplarına ve aydınlara karşı kullanılmasının amaçlandığı ve bu konu hakkında kesin deliller olduğu bilgisi paylaşılmıştır.⁷⁹⁵

Çetin Altan, Namık Gedik'in intiharını dağıtılan silahların ortaya çıkması ile ilişkilendirdiği yazısında, "Milislere dağıtılmak üzere banka mahzenlerine saklanmış silahlar, kasalardan çıkan-temizleyin emirleri, sürülecek yahut ortadan kaldırılacak aydınların listeleri" gibi verilerin bulunduğu bahisle "Namık Gedik'in üçüncü kattan beyin üstü kendini aşağı atmasını şimdi anlıyorsunuz değil mi?" demiştir.⁷⁹⁶

27 Mayıs 1960 müdahalesi gerçekleşmeseydi, DP'nin memlekette katliam yapacağı yönündeki haberler arasında, öğrenci olaylarında hayatını kaybeden gençlerin sayısının daha fazla olacağına dair İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın demecini yayınlayan gazete, sadece Turan Emeksiz ve Necati Özpolat isimli iki gencin adlarının açıklandığını duyurmuştur. Öğrencilerin cenazeleri ile ilgili 2 Haziran 1960 tarihli bir haberde, "Buzhaneden Toplu Halde Cesetler Çıktı" başlığı altında çıkarılan cesetlerin öğrencilere ait olduğunu belirtilmiş, 4 Haziran 1960 tarihli bir başka haberde de büyük puntolar ile "Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?" cümlesi manşetten verilmiştir.⁷⁹⁷ Gazetede sözü edilen cesetlere ilişkin herhangi bir fotoğraf yayınlanmamış, ancak haberi yayınlayan diğer gazetelerden farklı olarak Milliyet gazetesi, MBK'nin üyelerinden olduğu iddia edilen bir albayın BBC radyosuna verdiği röportajı kaynak olarak göstermiştir.

Diğer gazetelerde yer alan Harp Okulu'nun imha edilmesi ile ilgili haberi manşetten veren Milliyet gazetesi, Menderes'in yardım almak için Ardahan'ı Ruslara satmak istediğine ilişkin haberi de yine manşetten duyurmuştur.⁷⁹⁸ Sözü edilen olayla

⁷⁹³ **age**, 2 Haziran 1960, s. 5.

⁷⁹⁴ "Ankara'da Üniversitelileri dövmek için DP adam tutmuş", **age**, 25 Haziran 1960, s. 1.

⁷⁹⁵ "Polis "hürriyet" isteyen gençliğe ateş açıyor" **Milliyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s.1-5.

⁷⁹⁶ Çetin Altan, "İntihar", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 2.

⁷⁹⁷ "Buzhaneden Toplu Halde Cesetler Çıktı", **age**, 2 Haziran 1960, s. 1-5. "Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?", **age**, 4 Haziran 1960, 1-5.

⁷⁹⁸ "Harp okulunun imha planları açıklandı", **age**, 10 Haziran 1960, s.1. "Ardahan'ı Ruslara Satmak İstemişler", **age**, 18 Haziran 1960, s.1.

ilgili gazetede yer verilen ilk haber, DP iktidarının, kendisini destekleyen grupları silahlandırmasıyla ilgilidir. Habere göre, sabık iktidar ordudan üç bin yedi yüz tüfek almıştır.⁷⁹⁹ Silahlanmayla ilgili bir başka haberde de beş bin merminin sekiz DP’li tarafından satın alındığına dair ifadeler yer verilmiştir.⁸⁰⁰

27 Mayıs 1960 müdahalesi öncesi sabık iktidarın, korkunç planlar yaptığına dair haberleri manşetlerine taşıyan araştırma evreninin son gazetesi Tercüman da 29 Mayıs tarihli sayısında, DP’nin korkunç projeleri olduğuna dair ifadeler kullandığı haberinde, sabık başvekilin insanları toplu şekilde tutuklatacağını yazmıştır.⁸⁰¹ Bu haberden iki gün sonra yapılan başka bir habere göre de “5700 mavzer ve binlerce tabancanın olduğu bir depo” bulunduğu, DP’nin, asker elbisesi giydirilen kişilere bu silahları vererek halka saldırı planları yaptığı belirtilmiştir. Haberde, bulunan depo, silah ya da diğer mühimmatlar ile ilgili ne yer ne mekân ne de zaman bilgisi verilmemiş, bu plan ile DP’nin Türk halkını kendi ordusuna düşman etmeyi amaçladığı yazılmıştır.⁸⁰²

Tercüman Gazetesinin 9 Haziran 1960 tarihli sayısında, Org. Cemal Gürsel’in sözleri kaynak gösterilerek, DP dönemi Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Harp okulu öğrencilerinin tamamının ortadan kaldırılması için çareler aradığı şeklinde haberler yapılmıştır.⁸⁰³ İstanbul öğrenci olaylarında hayatını kaybedenlere de yer verilen Tercüman gazetesinde, diğer gazetelerle benzer hatta aynı içeriğe sahip haberler yapılmıştır. “Hürriyet Şehitleri” olarak isimlendirilen gençler hakkında, 31 Mayıs tarihli gazetede verilen habere göre, olaylar sırasında hayatını kaybeden öğrencilerin sayısının belirlenmesi için bir komitenin kurulduğundan bahisle, öğrencilerin cenazesini gömen polislerin sorgulandığı yazılmıştır.⁸⁰⁴ Öğrenci cesetleri hakkında, “Cesetlerin Makinada Kıyılıp Toz Haline Getirildiği İhbar Edildi” şeklindeki haber de manşetten verilmiş, MBK’nin kaynak gösterildiği haberin devamında “şehit cesetleri canavarca yok edilmiş [...] gizli yerlere gömüldükleri, ıssız yerlerdeki kuyulara atıldıkları, bir kısmının buz dolaplarına konulduğu ve bir kısmının da hayvan yemi yapılan makinelerde kıyılarak toz haline getirildiği hakkında korkunç haberler

⁷⁹⁹ “Suistimallere dair vesikalar ele geçti”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 1

⁸⁰⁰ “5000 mermi satın almak isteyen 8 DP li yakalandı”, **age**, 7 Temmuz 1960, s.1.

⁸⁰¹ “Eski İdarecilerin korkunç projeleri-Menderes kitle halinde tevkiflere girecekti”, **Tercüman Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1.

⁸⁰² “Bir depoda 5700 mavzer ve binlerce tabanca bulundu”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁰³ “Bayar’ın tasarladığı korkunç bir cinayet daha açıklandı”, **age**, 9 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁰⁴ “Şehitleri tespit komisyonu kuruldu”, **age**, 31 Mayıs 1960, s. 1.

alınmaktadır” ifadelerine yer verilmiştir.⁸⁰⁵ Bu haberin ardından gazetenin, 10 Haziran 1960 tarihli sayısında, aynı konu ele alınmış ve olaylarda sadece iki kişinin hayatını kaybettiğine ve isimlerinin de Turan Emeksiz ve Nedim Özpolat olduğuna ilişkin bilgi verilmiştir.⁸⁰⁶

Tercüman gazetesi de sayfalarında DP’lilerin vatan haini olduğunu ima eden haberlere yer vermiştir. Halkı bölmek ve bir iç savaşa sürüklemek için “Kürt vak’ası” tertipleyeceğine dair yapılan haberde, Diyarbakır, Ankara ve İstanbul’ da birçok kişinin tutuklanıp cezaevine konulduğu ifade edilmiştir. Haberin içeriğine göre DP aslında, bu planı icra etmeye başlamış, ancak müdahale planının gerçekleşmesini engellemiştir.⁸⁰⁷ Aynı minvalde oluşturulan bir diğer haberde “DÜŞÜKLERİN KORKUNÇ BİR TASAVVURU DAHA” başlığıyla verilmiştir. Haberde, “sabık” şeklinde nitelendirilen DP’lilerin, seçim sandıklarında sekiz kişiden oluşan silahlı bir grup bulunduracağına dair vesikaların ele geçirildiği yazılmıştır.⁸⁰⁸ DP’lilerin şiddet eylemleri hakkında yapılan bir başka haber de DP’liler tarafından Ankara’da kurulan bir gestapo teşkilatı ile ilgilidir. Haberin içeriğinde, partizanların ele başlarının yakalandığına dair Ankara Emniyet Müdürü’nün açıklamalarına yer verilmiştir. Müdür “çok korkunç planları olan bir milis teşkilatıdır” ifadelerini kullanmıştır.⁸⁰⁹

DP’lilerin korkunç planları olduğuna dair Tercüman gazetesinde yer alan bir diğer haberde de üniversite olaylarında polis kıyafeti giydirilen partizanlardan bahsedilmiştir. Haberin devamında “gençlere silah çekenlerin [...] 200 bin lira aldıkları” ileri sürülmüştür.⁸¹⁰

Gazetelerde yürütülen DP’yi karalama kampanyasında, bu korkunç iddiaların yanı sıra oldukça yoğun bir şekilde kullanılan bir diğer söylem de Demokrat Parti’yi ve üyelerini yolsuzluklarla ilişkilendiren haberlerdir. Gazeteler, Demokrat Parti idarecilerini ve üyelerini, diktatör olmakla, vatana ihanet etmekle, ahlaksız ve korkunç planlar yapmakla itham etmenin yanında yolsuzluk yapmakla, zimmetlerine para geçirmekle, rüşvet almakla ve devlet imkanlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmakla da suçlamışlardır. Yolsuzluk haberleri ile ilişkilendirilen DP’liler

⁸⁰⁵ “Şehit cesetleri canavarca usullerle yok edilmiş”, **age**, 4 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁰⁶ “Yüzbinlerce İstanbul’lu dün genç şehitlere gözyaşı döktü”, **age**, 10 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁰⁷ “Düşükler bir Kürt Vak’ası icat edecekti”, **age**, 21 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁰⁸ “DÜŞÜKLERİN KORKUNÇ BİR TASAVVURU DAHA”, **age**, 22 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁰⁹ “Düşüklerin Ankara’da kurdukları gestapo teşkilatı ortaya çıkarıldı”, **age**, 25 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸¹⁰ “Üniversite OLAYLARINDA BİR ÇOK SIVİLLERE POLİS ELBİSELERİ GİYDİRİLMİŞ”, **age**, 7 Temmuz 1960, s. 1.

arasında, yine partinin önde gelen isimleri, Adnan Menderes, Celal Bayar ve Refik Koraltan bulunmakta, diğer partililerde daha çok bu kişiler hakkında yapılan haberlere yer verildiği görülmüştür. Ayrıca yapılan diğer haberlerde devrik hükümetin bakanları, vekilleri, partiye yakın isimleri ile DP üyelerinin aile fertleri de hedef alınmıştır.

Hürriyet gazetesinin yolsuzluk bağlamında ilk yaptığı haber DP'nin eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun eşi hakkındadır. Zorlu'nun eşinin mücevherlerini kaçırmak istediğine değinilen haberde, ayrıca yapılan aramalarda evde bol miktarda alkol (şampanya, viski) bulunduğu bilgisi verilmiş, kaçırılmak istenen dört buçuk kilo ziynet eşyasının da Harp Okuluna teslim edildiği yazılmıştır.⁸¹¹ Gazetenin bir gün sonraki yayınında, sabık iktidar partisi üyelerinden İzmir Belediye Başkanı Faruk Tunca'nın eşinin mücevherlerine el konulması haberleştirilmiştir. Haberin devamında DP üyelerinin, eşyalarının sayıldığına ve el konulduğuna dair ifadeler yer verilmiştir.⁸¹² Gazetenin 4 Haziran tarihli bir başka sayısında da yine Zorlu'nun yakınlarının evlerinde bulunan ziynet eşyaları konu edilmiştir. MBK'nin yayınladığı tebliği, kaynak olarak gösteren habere göre, Zorlu'nun annesi, Güzide Zorlu'nun evinde küçük bir hazine ele geçirilmiştir.⁸¹³

Gazetelerde, DP üyelerinin bankalardan çektikleri yüklü miktarlardaki paralar ile ilgili de haberler yapılmıştır. Bu doğrultuda, Menderes'in en yakın adamı Mükerrerem Sarol'un iki otomobiline de el koyulduğu ifade edilen haberde, ayrıca İstanbul Valisi Yetkiner'in de bankalardan yüklü miktarda para çektiğine değinilmiştir.⁸¹⁴ Konuyla ilgili bir başka haber de Polatkan'ın Ziraat Bankası aracılığıyla yolsuzluk yaptığı hakkındadır. Haberin içeriğinde, Polatkan'ın yetmiş beş milyon liralık kredi yolsuzluğuna adının karıştığı ve zimmetine dört milyon lira geçirdiği bilgilerine yer verilmiştir.⁸¹⁵ Hürriyet gazetesinde bu tür haberlere çok fazla yer ayrılmış ve DP'li vekillerin kaçak yollardan ülkeye araç soktukları, keyfi harcamalar yaptıkları ya da mal varlıklarına el konulduğu gibi ifadeler sıkça kullanılmıştır.⁸¹⁶

⁸¹¹ "Zorlu'nun eşi mücevherlerini kaçırmak istedi", **Hürriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 1960, s. 1-5.

⁸¹² "Günseli Tunca'nın mücevheratına İzmir'de el kondu", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 6.

⁸¹³ "Zorlu'nun annesinin evinde küçük bir hazine ele geçirildi", **age**, 4 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸¹⁴ "İstanbul Valisi Yetkiner, 2 ayda bankalardan 300 bin lira çekmiş, Sarol'un da 2 otomobili ele geçirilmiş", 2 Haziran 1960, s. 1.

⁸¹⁵ "Polatkan'ın zimmetinde 4 milyon lira çıktı- Sabık iktidar erkanının bankalardan külliyetli paralar çektikleri anlaşıyor", **age**, 3 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸¹⁶ "Otomobilli sabık...", **age**, 5 Haziran 1960, s. 1. "Ehlikeyif Bakanın odası için 165 bin lira sarfedilmiş", **age**, 12 Haziran 1960, s. 1. Bir mebusun mülküne el konuldu", **age**, 5 Haziran 1960, s. 1.

13 Haziran 1960 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan bir haberde oldukça ilginç bir bilgi paylaşılmıştır. DP'lilerin ve DP'li yakınlarının mal varlıkları ile ilgili haberde, “Geçici Anayasanın en mühim hükümlerinden biri sabık ve sakıt iktidar mensuplarının ve yakınlarının servetleri [...] müsadereisini memnu kılmıştır” ifadeleri kullanılmıştır.⁸¹⁷ Ayrıca haberin devamında tüm DP'lilerin mal beyanında bulunacağı belirtilmiştir.

DP'lilerin devlet imkanlarına gereken önemi vermediği ve devlet kaynaklarını gerektiği gibi değerlendirilmediği yönündeki haberleri de gazete sayfalarında görmek mümkündür. Bu haberler arasında demiryolunda yedek parça olmadığı için kullanılamayan ve âtil kalan trenler ile ilgili bir haber yer almaktadır. Haberin içeriğinde, “trenlerin tamir işleri için acil üç milyar liraya ihtiyaç olduğu ve sabık iktidarın ihtiyaç duyulan parayı karşılayamadığı için 16 motorlu trenden yedisinin yedek parça olmamasından dolayı kullanılamadığı” açıklanmıştır.⁸¹⁸ Konuya ilişkin bir diğer haber de sabıkların açtıkları fabrikaların yapımı için Rusya'dan, Doğu Almanya'dan aldığı krediler hakkındadır. Alınan krediler ve açılan ya da açılması planlanan fabrikalara ilişkin detayların verildiği haberde, 72 milyon liralık 21 bin işlik Manisa pamuklu Mensucat Fabrikası, 35 milyon liralık Bergama Mensucat Fabrikası ve 58 milyon liralık Nevşehir Mensucat Fabrikaları için Doğu Almanya'dan kredi alındığına, 52 milyon liraya mal olan Karaman Bez Fabrikası ve İstanbul'daki Cam Fabrikalarının da Rusya'dan alınan krediler ile yapıldığına dair ifadelere yer verilmiştir. Haberde ayrıca müdahale gerçekleşmeseydi açılması planlanan fabrikalar için ülkelerden alınacak kredi bilgileri de paylaşılmıştır. Habere göre eğer müdahale olmasaydı, Rusya'dan Adıyaman Mensucat Fabrikasının yapımında kullanılmak üzere 56 milyon lira ile Doğu Almanya'dan Antalya Mensucat Fabrikası yapımında kullanılmak üzere 66 milyon lira kredi alınacağına planlandığına değinilmiştir. Ayrıca Keban Barajı'nın tamamlanması için de ihtiyaç duyulan paranın Rusya'dan temin edileceğinin ifade edildiği haberde, alınan bu krediler ile Türk ekonomisinin dışa bağımlı hale getirdikleri için sabıkların suçlu olduğu vurgulanmıştır. Haberde

⁸¹⁷ “Mahkemede ispat edemezlerse 'Sabıkların malları müsadere edilecek’”, **age**, 13 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸¹⁸ “Demiryollarında işlerin yürümesi için acele üç milyar liraya ihtiyaç var”, **age**, 15 Haziran 1960, s. 1-5.

değınilen bir diğler önemli nokta da Ruslarla yapılan kredi anlaşmalarının gizli tutulduğıyla ilgilidir.⁸¹⁹

DP'nin feshi için açılan davanın sürecine ilişkin yapılan haberlerde, eski Başbakan Adnan Menderes ve kardeşı Ethem Menderes'in hakkında icra takibi yapıldığına dair bilgiler paylaşmıştır. Kamuoyunda geniş yankı uyandıran haberin içeriğinde, Marshall yardımları ile alınan traktör ve diğler zirai araçların ücretini ödememekle suçlanan Menderes kardeşlerin, icralık oldukları belirtilmiştir. Haber, yolsuzluk iddialarının DP iktidarının ilk yıllarında başladığını ifade etmesi açısından önemlidir. Zira, yolsuzluk iddialarına yeni bir boyut kazanmıştır.⁸²⁰

19 Haziran 1960 tarihli Hürriyet gazetesi, neredeyse ilk sayfasının tamamını yolsuzluk haberlerine ayırmıştır. Gazetenin yolsuzluk iddiaları ile ilgili, Celal Bayar ve Adnan Menderes'e, iktidarlara döneminde verilen hediyelere dair yapılan haberde, Bayar ve Menderes'in, kendilerine verilen hediyeleri kaçırmak istedikleri, ancak başaramadıkları ifade edilmiştir. Yayınlanan bir diğler haber de Bayar ve Menderes'e ait yurt dışındaki mallara da el konulduğı ve Türkiye'ye getirilmesi için tedbirler alındığı ifade edilmiştir.⁸²¹ Gazetenin aynı tarihli sayısında, bir başka yolsuzluk haberi de devrik hükümetin eski Çalışma Bakanı Haluk Şaman ile ilgilidir. Haberde, Şaman'ın, işçi ödeneğinden 98 bin lirayı keyfi harcamaları için kullandığının tespit edildiğine yer verilmiştir.⁸²² Yolsuzluk haberleri açısından oldukça geniş bir haber içeriğine sahip olan gazetede, bir diğler haber de İş Bankası hesaplarının incelemeye alındığı ve İzmir'de açıktan para verilen kişilerin tespit edildiğine ilişkindir.⁸²³ DP'lilerin rüşvet aldığına dair "Güvenevler ile ilgili tahkikat" başlıklı bir başka haber de yine gazetenin, 19 Haziran tarihli sayısının birinci sayfasında yer almıştır. Haberin içeriğinde, Yapı Kooperatif sorumlularının 3 milyon lirayı zimmetlerine geçirdiğı belirtilmiş, ayrıca bu parayı işlerinde kolaylık sağlanması için DP'li milletvekillerine dağıtıldığı ifade edilmiştir.⁸²⁴ Devletin bütün kurumlarında yolsuzluk yapıldığına dair haberlerin yapıldığı gazetede, bu minvalde yer verilen haberlerden biri de Devlet Demir yollarında "suistimal" yapıldığıyla ilgilidir. Habere göre, Devlet

⁸¹⁹ "Sabıkların Rusyadan aldığı gizli krediler" **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

⁸²⁰ "Menderes'ler icraya verildiler", **age**, 21 Temmuz 1960, s. 1.

⁸²¹ "Sabıkların dışardaki mallarına elkonuyor", **age**, 19 Haziran 1960, s.1. "Bayar ve Menderes'e gelen bütün hediyelere el kondu", **age**, 19 Haziran 1960, s. 1.

⁸²² "Haluk Şaman işçi paralarından 98 binlirayı kendisinin keyfi için sarfetmiş..." **age**, 19 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸²³ "Müfettişler dün İş Bankası hesaplarını tetkike başladı", **age**, 19 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸²⁴ "Güveneller ile ilgili tahkikat", **age**, 19 Haziran 1960, s. 1.

Demiryollarında 675 bin liralık bir yolsuzluğun yapıldığı ortaya çıkarılmıştır.⁸²⁵ Kamu kurumlarıyla ilgili bir başka haber de Ulaştırma ve Maarif vekaletlerinde yolsuzluk yapıldığıyla ilgilidir. Bu vekaletlerde yolsuzluk yapıldığına dair birçok ihbar olduğu ve inceleme için bir komisyonun kurulduğu yazılan haberde, ayrıca yolsuzluk ile ilişkisi tespit edilenlerin cezalandırılacağı ve Turizm Bankasından alınan 68 milyon liranın da boşa harcandığı belirtilmiştir.⁸²⁶ Bir sonraki gün devlet yatırımlarının inceleneceğine ilişkin yapılan haberde, DP döneminde bütün kamu kurumlarında yolsuzluk yapıldığı iddiasını güçlendirmiştir. Gazetenin 21 Haziran 1960 tarihinde yayınladığı habere göre, kabine, bütün devlet yatırımlarının incelenmesi konusunda karar almıştır.⁸²⁷ Aynı tarihteki gazetenin bir diğer haberi ise, “Sabıklardan mal beyanı henüz istenmedi” başlığı ile verilmiştir. Haberde ayrıca, yolsuzlukların tespiti için kurulan Yüksek Soruşturma Kurulu üyelerinin henüz belli olmadığı da aktarılmıştır.⁸²⁸

Gazetenin köşe yazarları da bu konuda hatırı sayılır yazılar yazmıştır. “Hadiseler Arasında” isimli köşesinde, DP ve yolsuzluk iddialarını ele alan İlhan Engin, “ACIMAK MI?” başlıklı köşe yazısında, halkın yolsuzlukları öğrendikçe şaşkınlık içinde kaldığını ve tepki gösterdiği belirtmiştir.⁸²⁹ Yazısında, “öğrendiklerimiz, öğrenemediklerimizin yanında pek cüzi bir parçadır” ifadelerini kullanan Engin, ayrıca “Acımak mı dediniz? Evet, sabıkalara değil [...] bu hale düşürüldüğümüz için önce kendimize acıyacağız” sözleri ile DP’nin kaybettirdiklerini geri kazanmak için bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini de belirtmiştir.

Yolsuzluk iddiaları hakkında ilginç bir konuya değinen Cumhuriyet gazetesinde, imzasız olarak yayınlanan haberde, ismi verilmeyen birtakım gazeteler eleştirilmiştir. Eleştirilerin sebebi olarak İstanbul Üniversitesi bahçesinde “şehit olan” gençler için toplanan paraların bağışçıların isim listelerinin, bu gazetelerde yanlış yayınlanmış olmasıdır. Habere göre, diğer gazetelerde yayınlanan bağışçı listelerindeki isimler ile ilgili Cumhuriyet gazetesine şikayetler gelmiş, listede DP Hükümeti döneminde kaynağı bilinmeyen yöntemler ile gayrimeşru milyonlar kazanan kişilerin bu listelerde yer aldığı belirtilmiştir. Haberde,

⁸²⁵ “D.D.Y da 675 bin liralık suistimal meydana çıkarıldı”, **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

⁸²⁶ “Ulaştırma-Maarif işlerinde yolsuzluk”, **age**, 20 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸²⁷ “Bütün devlet yatırımları incelenecek”, **age**, 21 Haziran 1960, s. 1.

⁸²⁸ “Sabıklardan mal beyanı henüz istenmedi”, **age**, 21 Haziran 1960, s. 1.

⁸²⁹ İlhan Engin, “ACIMAK MI?”, **age**, 8 Temmuz 1960, s. 2.

Bu karanlık maziden gelenler listelerde namuslu zenginlerimiz arasına karışarak verdikleri birkaç bin lira ile güya gençliğin hürriyet mücadelesini evvelindenberi tasvip etmiş görünmekte, pek ucuz bir bedel mukabilinde namus, şeref ve itibarlarını kurtarma yoluna girmiş bulunmaktadır. [...] Bir çare bulunmalı, toplanacak 40-50 bin liranın 40-50 millet haininin alınlarındaki lekeleri temizlemesinin önüne geçilmelidir.⁸³⁰

ifadelerine yer verilmiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne de vatandaşlar tarafından benzer yönde dilekçelerin bırakıldığı belirtilen haberde ayrıca, DP iktidarı döneminde hükümet ile iş birliği içerisinde olan ve hukuk dışı yollardan gelir sağlayan kişilerin, şehitlerin kanı üzerinden “temiz görünme, aklanma” faaliyeti yürüttüğü ileri sürülmüştür.

Devlet kurumlarında ortaya çıkarılan yolsuzluklar hakkında sayfalarında oldukça geniş yer ayıran Cumhuriyet gazetesinde, bu doğrultudaki yapılan haberler bir hayli ilginçtir. 10 Haziran 1960 tarihinde, İETT'nin DP'lilere 835 paso dağıttığı bu nedenle tüm pasoların iptal edildiği yazılmıştır.⁸³¹ Konuyla ilgili bir başka haberde de Ankara Belediyesi'nin toplamda 68 milyon lira borcu olduğu bilgisi verilmiş, ayrıca ülkenin 7 milyardan fazla borcu olduğu da haberleştirilmiştir.⁸³² Kamu kurumlarının borçları ile ilgili yapılan diğer haberlerde, Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı kuruluşların 1.5 milyar lira borçlarının olduğu, Millî Eğitim Bakanlığı'nda sabık iktidar üyelerinin rüşvet aldığı ve kurumda 384 bin lira yolsuzluk yapıldığının tespit edildiği okuyuculara duyurulmuştur.⁸³³ Ayrıca Hava ve demir yollarında da usulsüzlükler ve yolsuzluklar yapıldığına dikkat çekilen gazetede, vatandaşların devletten 238 milyon lira alacaklı olduğu da belirtilmiştir.⁸³⁴ Cumhuriyet gazetesinde, devlet hazinesinin boşaltıldığına dair paylaşılan haberde, hazinedeki altın miktarının azaldığına dikkat çekilmiş, hazineden bulunan 118 ton altının da 102 tonunun yabancı şirketler tarafından rehin alındığı belirtilmiştir. Haberde, ayrıca dış borçların da bir hayli yüksek olduğuyula ilgili de bilgi verilmiştir.⁸³⁵ Turizm Bankası'ndan, Ziraat Bankası Müdürü

⁸³⁰ "İşte bu olmaz!", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s, 1-3. Bu yazı, gazetenin ilk sayfasında "İşte bu olmaz!" başlığı ile üçüncü sayfasında ise "İşte bu olamaz!" şeklinde verilmiştir. Bu farklılığın sehven yapıldığı düşünülmektedir.

⁸³¹ "İ.E.T.T nin dağıttığı 835 paso iptal edildi", **age**, 10 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸³² "Sanayimiz 7 milyar lira borçlu", **age**, 14 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸³³ "Ulaştırma Bakanlığına bağlı müesseselerin borcu 1,5 milyar lira", **age**, 15 Haziran 1960, 1-5. "Millî Eğitim Bakanlığı'nda tespit edilen suistimaller", **age**, 22 Haziran 1960, 1-5.

⁸³⁴ "Devletin vatandaşlara borcu 238 milyon", **age**, 21 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸³⁵ "Türk hazinesinin bugünkü acıklı hali", **age**, 18 Haziran 1960, s, 1.

Mithat Dölge'nin verdiği emir doğrultusunda, 68 milyon liranın çeşitli hesaplara transfer edildiğini ve bunun gibi birçok yolsuzluğun da ortaya çıkarıldığını belirten haberler, gazete sayfalarını doldurmuştur.⁸³⁶ Kamu kurumlarında yapılan yolsuzluklarla ilgili bir diğer haber de Demokrat Parti döneminde yapılmasına başlanan, ancak bir türlü tamamlanamayan elektrik santralleri ile ilgilidir. Haberin içeriğinde, DP'nin, beceriksizce uygulamalarının devlete 1 milyar 341 milyon liraya mal olduğu belirtilmiştir.⁸³⁷

Kurumların fuzuli harcamalar yapıldığına ve devletin zarara uğratıldığına ilişkin bir başka haberde de Org. Cemal Grsel'in Etimesgut şeker Fabrikası'nı ziyaret ettiği ve "Hava her şeyimiz hava...Yazık! Bu lüks, bu israf ne oluyor?" sözlerini kullandığı ifade edilmiştir. Haberde, ayrıca bu tür gereksiz harcamalarla kuruma 60 milyon lira zarar ettirildiği belirtilmiştir.⁸³⁸ Ankara Ticaret ve Sanayi Odasında da 3 milyon lira civarında bir yolsuzluk yapıldığı haberini yayınlayan Cumhuriyet gazetesi, memurluk kadrolarına partiye yakın isimlerin yerleştirildiği ve bu kişilere çok ysek maaşlar ödendiğine de yer vermiştir.⁸³⁹

Cumhuriyet gazetesinde yolsuzluk iddialarının sadece kamu kurumları ile ilgili olmadığına ayrıca ülkenin diğer kaynaklarının da insafsızca harcandığına dair ifadelerin yer aldığı haberlere de rastlanmıştır. Bu doğrultuda, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur' un arkadaşları ile kurduğu kooperatife gereken arsanın temini için 500 yıllık korunun tahrip edildiği ve Türkiye'nin ihtiyaı olan 17 milyon metreküp orman verimine ihtiyaç duyulduğu, ancak DP'liler tarafından harap edilen ormanlar yüzünden mevcut ormanlarımızdan sadece 3,5 milyon metreküp verim alındığına dair yapılan haberler de oldukça ilgi çekicidir.⁸⁴⁰

Gazetede, bu haberlerin yanı sıra İstanbul ve İzmir illerinde, DP için usulsüz para toplandığı ve bu paralara el koyulduğu, Karacabey Harasının tüm hesaplarının inceleme altına alındığı, İstanbul'daki DP'li idarecilerin kumar ve fuhuş gibi yasadışı işletmeleri gözetip, karşılığında haraç aldığı, bazı bakanların şahsi araçlarına devletin

⁸³⁶ "Turizm Bankasında meydana çıkarılan büyük yolsuzluklar", **age**, 25 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸³⁷ "Programsızlık 1 milyar 341 milyonluk zarara mal oldu", **age**, 20 Haziran 1960, s,1-5.

⁸³⁸ "Etimesgut şeker Fabrikasını gezen Org. Grsel hayretler içinde kaldı", **age**, 1 Temmuz 1960, s,1-5.

⁸³⁹ "Ankara Ticaret ve Sanayi Odasında suistimaller 3 milyona yakın", **age**, 23 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸⁴⁰ "Tarihi bir koruluğu insafsızca tahrip edilerek yapılan evler", **age**, 23 Haziran 1960, s, 1-5. "1950'den beri 1.5 hektar orman harap edildi", **age**, 18 Temmuz 1960, s, 1-5.

parası ile benzin aldıkları ve Florya’da kiralık olan yazlıkların bazı DP’li üyelere verileceği gibi birçok yolsuzluk haberi de yer almıştır.⁸⁴¹

Cumhuriyet gazetesinde, ayrıca DP’nin ekonomik alanda oldukça fazla suistimal yaptığına ilişkin birçok haber yapılmıştır. “Hayret verici rakamlar yarışması halini alan büyük çaptaki suistimaller” başlığı ile verilen haberde DP’li üyelerin kendilerinden yardım isteyen vatandaşlara yapılan yardımı bile devlet hazinesinden yaptıklarına değinilmiştir.⁸⁴²

Gazetenin 3 Haziran 1960 tarihli sayısında, Ankara’da Demokrat Parti üyelerinin yaptıkları suistimallerin tespiti için bir komisyon kurulduğu ve başkanlığına Prof. Dr. Tahir Tamer’in getirildiği belirtilen haberde, Adalet bakanının da bu komisyona üye olarak katılacağı açıklanmıştır.⁸⁴³ Ayrıca, DP’nin önce gelen isimlerinden Celal Bayar ve Adnan Menderes başta olmak üzere, tüm parti üyelerinden de mal beyanı isteneceği, diğer haberler arasında yer almıştır.⁸⁴⁴ Konuyla ilişkin verilen bir başka haberde de Tarım Bakanı Nedim Ökmen ve DP Milletvekili Yakup Gürsel’e ait gayrimenkul listesinin ilan edildiği açıklanmıştır. Haberin içeriğinde Sabık Tarım bakanına ve yakınlarına ait 21.202, Çorum vekilinin ise 1.217.255 metrekare tarlaya sahip olduğu belirtilmiştir. Haberde ayrıca, 1950’den beri gayrimenkul sayısında artış olan sabık DP üyelerinin, tapu kayıtlarının incelenmesi ve efkara bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁸⁴⁵

Gazetede yer verilen ilginç bir yolsuzluk haberi de 1955 yılında meydana gelen bir olay ile ilgilidir. Aradan geçen zamana rağmen olayın gündeme getirilmesi, eski defterlerin de kapatılmadığını göstermesi açısından ayrıca önemlidir. 1955 yılında çelik siloların ihalesinde DP’nin kendilerine yakın firmaları kayırdığına ve ülkenin milyonlarca lira zarara sokulduğu dair ifadelerle yer verilmiştir. MBK’nin gündeme aldığı olayla ilgili, CHP tarafından dönemin Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve

⁸⁴¹ “D.P. için İstanbulda toplanan paralar”, **age**, 14 Haziran 1960, s, 1-5. “D.P. için nasıl para toplandı”, **age**, 14 Haziran 1960, s, 1-5. “Karacabey Harasının hesaplarına el kondu”, **age**, 13 Haziran 1960, s, 1. “İstanbul idare edenlerin fuhuş ve kumardan haraç aldıkları anlaşıldı”, **age**, 3 Haziran 1960, s, 1. “Şahsi arabasında beylik benzin kullanan bakan”, **age**, 4 Haziran 1960, s, 1. “Floryadaki 60 yazlık ev kimlere verilecekti”, **age**, 11 Haziran 1960, s, 1.

⁸⁴² “Hayret verici rakamlar yarışması halini alan büyük çaptaki suistimaller”, **age**, 17 Haziran 1960, s, 1-5. “

⁸⁴³ Suistimalleri tespit için dün Ankara’da bir komisyon teşkil edildi”, **age**, 3 Haziran 1960, 1

⁸⁴⁴ “Bütün sabıklar mal beyanına tabi olacak”, **age**, 13 Haziran 1960, s, 1.

⁸⁴⁵ “Nedim Ökmen ile Yakup Gürsel’e aid gayrimenkul listesi dün akşam ilan edildi.” 22 Temmuz 1960, s, 1-5.

Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı hakkında tahkikat istendiği ve bu isteğin 1956 yılında DP oy çokluğu ile reddedildiği de haberde verilen diğer bilgiler arasındadır.⁸⁴⁶

Yolsuzlukların tespit edilmesi için kurulan komisyon ile ilgili bilgi verilen Milliyet gazetesinde “Suiistimalleri tetkik Komisyonu kuruldu” başlıklı bir haber yapılmıştır. Haberin devamında komisyona Tahir Taner’in riyasetinde olduğu, ayrıca 3 vekilin üye olarak eşlik edeceği bildirilmiş ve komisyonun profesörler ve hakimlerden oluştuğu aktarılmıştır.⁸⁴⁷

Kamu kurumlarında yapılan yolsuzluklar ile ilgili haberler de Milliyet gazetesi sayfalarında sıkça yer alan haberler arasındadır. 4 Haziran 1960 tarihli gazetede sanayi tesislerinin 6 milyar 706 milyon lira borcu olduğuna değinilen haberde sanayi bakanının açıklamalarına yer verilmiştir. Bakan, “Bu sene yabancı memleketlere 750 milyon ödememiz gerekiyor” ifadelerini kullanmıştır.⁸⁴⁸ Bir diğer haberde de ülkenin mali durumu hakkında bilgi verilmiştir. Devlet hazinesinde bulunan 118 ton altının 102 tonunu rehinde olduğu ifade edilen haberde, ayrıca son on yıl içerisinde Amerika’dan alınan yardımların 641 milyon doları geçtiği vurgulanmıştır.⁸⁴⁹ Ülkenin mali durumu hakkında Merkez Bankasından yapılan bir açıklamanın yer verildiği bir diğer haberde, bu yıl içerisinde 172 milyon lira borç ödeneceği belirtilmiştir.⁸⁵⁰

DP’nin sorumsuz ve kontrolsüz olduğuna ve beceriksizlikleri yüzünden devleti yüklü miktarda zarar uğrattıklarına dair yapılan haberde, kurulan Azot Fabrikasının aslında 103 milyona mal edilebileceği ancak 470 milyon liraya mal edildiği ifade edilmiştir. Aradaki büyük miktardaki farkın ise DP’li Ağaoğlu ve Zorlu arasında paylaşıldığına yer verilmiştir.⁸⁵¹ DP döneminde yapılan projelerle ilgili bir diğer haberde, DP’nin sırf oy toplamak için yapımına başladığı ancak bütün projeleri yarım bıraktığına değinilmiştir. Haberde, “sakıt iktidarın rey avcılığı için giriştiği” şeklinde ifade edilen 1277 projenin tamamlanması için 13 milyar liraya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.⁸⁵² Bu doğrultuda yapılan bir başka haber de Bahçeler müdürlüğünde ortaya çıkarılan yolsuzluk iddiası ile ilgilidir. Habere göre, çim ekilmesi konusunda

⁸⁴⁶ “Çelik silo suistimali dosyası Milli birlik Komitesine verildi”, **age**, 24 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸⁴⁷ “Suiistimalleri tetkik Komisyonu kuruldu”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Haziran 1960, s, 1.

⁸⁴⁸ “Sanayi Tesislerinin borcu 6 milyar 706 milyon lira”, **age**, 4 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸⁴⁹ “MALİ DURUM AÇIKLANDI”, **age**, 18 Haziran 1960, s, 1-5.

⁸⁵⁰ “Borçlar için Bu yıl 172 milyon ödeniyo”, **age**, 1 Temmuz 1960, s, 1.

⁸⁵¹ “Azot Fabrikası 103 yerine 470 milyon liraya mal oldu”, **age**, 20 Haziran 1960, s, 1.

⁸⁵² “YATIRIMLARIN BİTMESİ İÇİN 13 MİLYAR LİRA LAZIM”, **age**, 30 Haziran 1960, s, 1-5.

devlet, 500 bin liralık zarara uğratılmış, ayrıca bu kurumun bütçesinden yüzlerce DP'liye açıktan para verilmiştir.⁸⁵³

Devlet kurumlarında yapılan yolsuzluk haberlerine sayfalarında geniş yer ayıran Milliyet gazetesi, Kâğıt Fabrikasındaki yolsuzlukları da haberleştirmiştir. Habere göre, milyonlarca lirayı bulan yolsuzluklara ait belgeler, Yüksek Soruşturma Kuruluna teslim edilmiştir.⁸⁵⁴ Bir başka haberde Demirköprü barajında yapıldığı iddia edilen yolsuzluk hakkında bilgi verilmiştir. Barajda kullanılmak üzere bir İtalyan firmasından alınan makinelerin, sonrasında devlete teslim edilmesi gerektiği, ancak bu makinelerin el altından satıldığı ifade edilmiştir.⁸⁵⁵ Ankara ve Ege Ticaret odalarında da yolsuzluk yapıldığı ve bu kurumlarda milyonlarca liranın su istimal edildiği haberine yer verilen Milliyet gazetesinde, ayrıca İ.E.T.T. kurumunda yapılan yolsuzluk iddialarına da yer verilmiştir. İ.E.T.T.' den "şef" unvanına sahip beş kişinin çıkarıldığı ayrıca, belediye zabıtası olan 12 memurun da işine son verildiği açıklanan haberde, DP'lilerin kendilerine yakın isimleri kadrolara yerleştirildiğine vurgu yapılmıştır.⁸⁵⁶ Ziraat Bankası Genel Müdürü Mithat Dülge ile ilgili yolsuzluk haberi de gazetede "Yeni suistimaller ortaya çıkarılıyor" başlığı ile verilmiştir.⁸⁵⁷

Kamu kurumları dışında bizzat DP üyelerinin yaptığı iddia edilen yolsuzluk haberleri de gazetede sık sık gündeme taşınan haberler arasında olmuştur. Bu doğrultudaki haberlerde özellikle Menderes, Bayar, Koraltan, Ağaoğlu, Polatkan ve Ökmen'in isimlerinin geçtiği görülmektedir. Polatkan ailesinin malvarlığının konu edildiği bir haberde, Polatkan'ın baldızın sahip olduğu denizcilik işletmesine 2 milyon 500 liralık kredi sağlandığı, ayrıca kardeşinin sigorta şirketine torpil geçildiği gibi ifadelerle yer verilmiştir.⁸⁵⁸ Bir diğer haberde de Bayar'ın 9 Arap atını da haradan el koymak suretiyle hiçbir bedel ödemediği yazılmıştır. Parti üyeleri hakkında yapılan başka bir haber de Menderes ile ilgilidir. Menderes'in bankalarda ciddi miktarlarda parası olduğu ve yurt dışına para kaçırdığı ifade edilen haberde, sadece bir bankada 2 milyonu olduğu aktarılmıştır.⁸⁵⁹ Ayrıca sabık vekillerden birinin

⁸⁵³ "Bahçeler Müdürlüğünde suistimal ihbarı yapıldı", **age**, 2 Temmuz 1960, s.1.

⁸⁵⁴ "Kâğıt Fabrikasındaki yolsuzluk açıklandı", **age**, 9 Temmuz 1960, s. 1-5.

⁸⁵⁵ "Demirköprü Barajındaki Büyük yolsuzluk", **age**, 30 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁵⁶ "Ankara Ticaret Odasında yolsuzluk meydana çıkarıldı", **age**, 23 Haziran 1960, s. 1-5. "İ.E.E.T.'de BEŞ şef çıkarıldı", **age**, 29 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁵⁷ "Yeni Suistimaller ortaya çıkarıldı", **age**, 17 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸⁵⁸ "POLATKAN AİLESİNİN EDİNDİĞİ SERVET TAHKİK EDİLİYOR", **age**, 18 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸⁵⁹ "Menderes'in bir Bankada 2 milyon lirası bulundu", **age**, 10 Temmuz 1960, s. 1.

vapurlarına yük bulmak için Amerika'dan 400 milyonluk yağ aldığı, bir başka sabık vekil Ercan Kaya'nın Beşiktaş'ı haraca kestiği ve sabıklara ait İzmir de 200 parça emlakın tespit edildiği gibi diğer yolsuzluk haberleri de gazete sayfalarında görülmüştür.⁸⁶⁰

Yolsuzluk iddiaları hakkında Milliyet gazetesinde yer alan bir başka haber de "Vatan Cepheleri" ile ilgilidir. Adnan Menderes'in başvekil olduğu dönemde muhalefete ile başa çıkabilmek için kurduğu Vatan cepheleri için yapılan harcamalara değinilen haberde, bu cephelerin kuruluş masraflarının 15 milyon lirayı bulduğu ifade edilmiştir.⁸⁶¹

Sabıkların mal varlıklarında yolsuzluk haberlerinde oldukça ele alınan konular arasında yerini almıştır. Sabıkların devlete ve bankalara olan borçları haber yapılmış, devletten aldıkları tazminatlara ilişkin birçok yazı yazılmıştır.⁸⁶² Bu doğrultuda Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde Sabık Maliye Bakanı Polatkan, Meclis Başkanı Koraltan ve Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih Korur'a ait 117 mülkün 793 bin 976 metrekare büyüklüğünde olduğu tespit edildiğine dair haberler yapılmıştır. Benzer bir haber de Bayar, Zorlu ve Gökürk'ün malvarlıkları ile ilgilidir. Haberde, sabıkların 93 bin 917 metre kare büyüklükteki 149 parça mülkü, Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa illerinde satın aldıklarının ortaya çıkarıldığı belirtilmiştir. Haberin devamında ayrıca, sabıkların, on yıl boyunca devlete daha yüksek rakamlara satmak amacıyla devlet inşaatı yapılacak yerlerdeki arsaları önceden satın aldıkları da belirtilmiştir.⁸⁶³

Diğer gazeteler gibi Tercüman gazetesinde de yayınlanan yolsuzluk haberleri günlerce devam etmiş ve gazete sayfalarında, DP'nin yaptığı iddia edilen yolsuzluklar ile ilgili sayısız habere yer verilmiştir. Gazetenin 6 Haziran 1960 tarihli sayısında yolsuzluk yapma konusunda becerikli olan kimselerin, DP üyelerince daha iyi mevkilere getirildiği konu edilmiştir. Bu kişilerin özellikle Adnan Menderes

⁸⁶⁰ C. Bayar 9 Arap atını Haradan bedava almış", **age**, 6 Temmuz 1960, s. 1.

⁸⁶¹ "500 V.C. ocağı için 15 milyon lira harcanmış", **age**, 13 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁶² "Bayar'ın köyünde inşa edilen evler için tahkikat", **age**, 14 Haziran 1960, s.1. "Bayar kendisine hediye edilen atları yüksek fiyatla haraya satmış", **age**, 14 Haziran 1960, s.5. "Menderes verdiği hediye parasını vakıflara ödetmiş", **age**, 16 Haziran 1960, s. 1. "Sabıkların gemileri olduğu açıklandı", **age**, 15 Haziran 1960, s. 1-5. "Sabık mebuslar bankaya 22 milyon lira borçlu", **age**, 29 Haziran 1960, s.1-5.

⁸⁶³ "Üç sabıka ait gayri menkuller açıklandı", **age**, 9 Temmuz 1960, s. 1-5.

tarafından seçildiği yazılan haberde, 1957 yılındaki seçimlerde kimlerin milletvekili olacağını da Menderes'in belirlediği ifade edilmiştir.⁸⁶⁴

Ülkenin mali durumu ile ilgili açıklamaların yer aldığı Tercüman gazetesinde, hazine durumu ile ilgili bilgiler verilmiş ve hazinenin boş, ülkenin borçlu olmasının sorumlusu olarak DP'liler gösterilmiştir. Yapılan haberin içeriğinde, eski DP iktidarının 102 ton altını rehin verdikleri ve 12 milyar 191 milyon liralık borcun beş yıl içerisinde ödenmesi gerektiğine değinilmiştir.⁸⁶⁵ Aynı tarihli gazetede yer alan bir başka haberde de Polatkan ailesinin serveti konu edilmiştir. Ailenin yüz yıl yetecek kadar servete sahip olduğu belirtilen haberde ayrıca, "Etibank çaldıkları yetmiyormuş gibi, Menderese, Bayara, Koraltana, Polatkan som altından madalyalar ikram etmiş" ifadelerine kullanılmıştır.⁸⁶⁶ Gazetede, DP ve suistimaller hakkında yayınlanan bir diğer haber de Polatkan ve Kalafat'ın bir bataklığı Devletin kaynaklarını kullanarak, kuruttuktan sonra parselleyip sattıkları yönündedir.⁸⁶⁷

Kurumlar üzerinden yapılan yolsuzluk haberini, "Hırsızlığın girmediği hiç bir iş kalmamış" başlığını ile veren Tercüman gazetesinde, "THY Londra uçak kazasında ölenlere ve kurtulanlara yarım milyon lira fazla para ödemiş" açıklaması yapılmıştır.⁸⁶⁸ Ankara Ticaret odasında yolsuzluk yapıldığı haberini sayfalarına taşıyan gazetede ayrıca, Hereke Halı Fabrikası'nın Zorlu, Polatkan, Ökmen Erkmen, Ağaoğlu ve diğer sabık üyeler için yüzlerce halı dokuduğu iddia edilmiştir.⁸⁶⁹

Demokrat Parti üyelerince yapılan yolsuzluklara yakınlarının da alet olduğuna ilişkin hazırlanan gazete haberi, "DP'liler yalnız kendileri için değil hanımları ve akrabaları için de kredi sağlamışlar" başlığı ile verilmiştir.⁸⁷⁰ Gazetenin aynı sayfasında ayrıca, Ethem Menderes'in İzmir'deki evinin arandığına ve devlet imkanları ile yapılmış bir deniz motoru ve 41 bavul kaçak eşya bulunduğu değinilmiştir. Yine aynı sayfada, Belediyenin İstanbul Rami'de, ucuz mesken projesi

⁸⁶⁴ "Suistimal yapmakta başarı gösteren şahis en yüksek mevkiye getiriliyordu", **Tercüman Gazetesi**, 6 Haziran 1960, s.1.

⁸⁶⁵ "Sabıklar 102 ton altını rehine koymuşlar", **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁶⁶ "Polatkan ailesi en az yüzyıllık servet yapmış", **age**, 18 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁶⁷ "Her geçen gün düşüklerin yeni suistimalleri ortaya çıkıyor", **age**, 22 Haziran 1960, s. 1

⁸⁶⁸ "Hırsızlığın girmediği hiç bir iş kalmamış", **age**, 21 Haziran 1960, s. 1

⁸⁶⁹ "3 milyon liralık yeni bir suistimal açıklandı", **age**, 23 Haziran 1960, s.1.

⁸⁷⁰ "Vakıflar Bankasını da DP liler hayli soymuş", **age**, 26 Haziran 1960, s. 5.

kapsamında yapılan 248 evin DP idarecileri tarafından kendi yakınlarına tahsis edildiği konusunda da başka bir haber yer almaktadır.⁸⁷¹

Kamu kurumlarındaki yolsuzluklara ilişkin bir diğer haberde barajların tamamında yolsuzluk yapıldığı yazılmıştır. Haberin devamında yapılan suistimallerin milyonlarca liranın üzerinde olduğu vurgulanmıştır.⁸⁷² DP'nin önde gelen üyelerinden Polatkan, Koraltan ve Ahmet Salih hakkında yapılan bir yolsuzluk haberinde bu şahıslara ait tapu kayıtlarının açıklandığı, düşük fiyatlarla satın aldıkları gayrimenkullerin bedellerinin çok yüksek olduğu ifade edilmiştir. Haberin devamında da Menderes ilgili bilgilere yer verilmiş ve Menderes'in tüm harcırah ve tahsisatlarını aldığı yazılmıştır.⁸⁷³ Koraltan ile ilgili bir yolsuzluk haberinde de Koraltan'ın devlet kasasından zimmetine 148 bin lira para geçirdiğine yer verilmiştir.⁸⁷⁴

Değerlendirme

Gazetelerde DP hakkında yapılan haberlerin incelenmesi sonucu, incelendiği süre kapsamında yapılan haberlerin tamamında, DP'yi ve partili tüm üyeleri aşağılayacak, küçük düşürecek içeriklere yer verildiği görülmüştür. İncelenen tüm gazetelerdeki yayınların yanı sıra olduğu açıkça görülmektedir. Yapılan haberler ile kasıtlı bir şekilde DP ve DP'li üyelerin halk ile bağlantısının koparılması, halkın gözünde itibarsızlaştırılması amaçlanmıştır. Müdahaleden önce, DP'ye karşı muhalif söylemlerde bulunmayan Hürriyet ve Tercüman gazetelerinde dahi sistemli bir şekilde karalama kampanyası yürütüldüğü ve DP'nin toplum üzerindeki tüm olumlu etkilerin ve düşüncelerin değiştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Haber içeriklerinde “sabık”, “düşük”, “sakıt” gibi ifadeler kullanılmış yapılan haberlerle de DP'lilerin, “hırsız”, “vatan haini”, “diktatör” olduğu algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Gazetelerde yer alan itibarsızlaştırma, yolsuzluk ve korkunç planlara ilişkin yapılan haberler, birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Haberlerin tarafsız ve objektif bir anlayış çerçevesinde yapılmadığı, toplum yararının gözetilmediği de oldukça açıktır. Gazeteler, yaptıkları haberler ile sadece toplumu yönlendirmeye çalışmışlardır. Toplumun, DP hakkında nasıl ve ne düşünmesi gerektiğini söyleyen

⁸⁷¹ “deniz motorü ve 41 bavul kaçak eşya”, **age**, 26 Haziran 1960, s. 5. “248 evi paylaşmışlar”, **age**, 26 Haziran 1960, s. 5.

⁸⁷² “Bütün barajlarda suistimal yapılmış”, **age**, 30 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸⁷³ “Düşük idareciler yüzbinlerce metre karelik arsa ve arazi almış”, **age**, 9 Temmuz 1960, s. 1.

⁸⁷⁴ “Koraltan 1 yılda Devlet kasasından 148 bin lira almış” **age**, 5 Temmuz 1960, s. 1.

haber içeriklerinden, siyasi otoritenin değiştiği ve yeni siyasi otoriteye hizmet edildiği anlaşılmaktadır.

DP hakkında yapılan haberler ile ilgi çekici bir diğer konu da tüm gazetelerin aynı tarihlerde, aynı haberleri benzer hatta aynı ifadeler ile yayınlamış olmasındır. Gazetelerin, DP hakkında yaptıkları haberlerde, ağız birliği yapmış gibi bir tavır sergilemesi, haber kaynaklarının aynı olduğunu, başka bir ifade ile kendilerine verilen talimatlara göre hareket ettiklerini dűřündürmektedir. Zira, araştırmanın rneklemi oluşturan dört gazetenin, dönem şartları dikkate alındığında aynı habere, aynı tarihlerde ulaşarak, aynı ifadelerle yayınlaması tesadűfle açıklanacak bir durum değildir. Ayrıca yapılan haberlerde hiçbir kaynak gösterilmemesi ve haberlerin doğru olduğunu ispatlayacak hiçbir belge ya da kanıtın sunulmaması da bu dűřünceyi kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla gazetelerin mevcut siyasi otorite olan MBK' nin istekleri doğrultusunda hareket ettiği söylenebilir. Kısacası műdahale sonrasında gazetelerin tavrı ancak otoriter medya kuramı ile açıklanabilmektedir.

3.2.5. MBK, 27 Mayıs ve Basın

Tűrkiye Cumhuriyeti'nin ilk műdahalesi 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleřmiř, Tűrkiye'de sivil yönetim kesintiye uđratılmıř ve yeni bir dönem bařlamıřtır. 27 Mayıs gecesi, yönetimi ele geçiren TSK, Demokrat Parti iktidarını devirmiř ve idareyi ele almıřtır. İllerdeki en yűksek rűtbeli askerler valilerin yerlerini almıřlar, siyasi partiler kapatılmıř ve meclis dađıtılmıřtır.⁸⁷⁵ Böylece Tűrkiye'de yönetim fiilen ve resmen askeri otoritenin eline geçmiřtir.

27 Mayıs 1960 műdahalesinin önemine binaen Metin Toker, "Evvela hareketin adını koymak lazımdır. [...] 27 Mayıs Hareketi meşruiyet yoluyla kurulmasına rağmen gayrı meşru bir fiilї idare haline dűřmű Menderes rejimine karşı meşru bir fiili idarenin kurulması hareketidir" ifadelerini kullanmıştır.⁸⁷⁶ Bařka bir ifadeyle, Toker'e göre, DP meşruiyetini kaybetmiş, 27 Mayıs'ın gerçekleştiricileri de meşru bir yönetim oluşturmuştur. Ancak 27 Mayıs hareketinin meşru bir zemine oturtulması için hareketin başarıyla gerçekleştirilmiş olması yeterli değildir. Kamuoyunun da bu hareketi desteklemesi ve benimsemesi gerekmektedir.⁸⁷⁷ Bu nedenle, műdahalenin meşrulaştırılması için basında yoğun bir şekilde propaganda yapılmaya başlanmış,

⁸⁷⁵ Altuğ, **age**, s, 22.

⁸⁷⁶ Metin Toker, "Bugűnkű Vazifemiz", **Akis Dergisi**, 30 Mayıs 1960, s, 4.

⁸⁷⁷ Demirel, **age**, s, 246.

halka neden müdahale yapılmak zorunda olunduğunun anlatılması, halkın gözünde de müdahale için geçerli nedenler oluşturulması için basında ciddi bir haber akışı gerçekleştirilmiştir. Basında, bir yandan DP'nin meşruiyetini yitirdiğine hatta yitirmesi gerektiğine ilişkin haberlere yer verilirken, öte yandan siyasi ve ahlaki olarak her açıdan meşru olduğunu iddia eden bir grubun yönetimi ele aldığı ve desteklenmesi gerektiğine yönelik haberler yapılmıştır. Sonuç olarak 27 Mayıs'ta DP iktidarı sona ermiş, siyasal düzen değişmiştir. Yeni siyasi düzenin aktörleri de TSK' ye mensup 38 subaydan oluşmuştur.⁸⁷⁸

Müdahale sonrası hiç vakit kaybetmeyen MBK, müdahaleyi hukuki bir zemine oturtmak için çalışmalara başlamış ve geçici bir anayasa ile el koydukları sivil yönetimin yerine yeni, meşru bir yönetim inşa etmek için eksikleri tamamlama yoluna gitmiştir. 12 Haziran 1960 tarihinde yürürlüğe giren geçici anayasa ile MBK, müdahaleyi hukuki açıdan meşru hale getirmeye çalışırken, basın da yaptığı haberler ile kamuoyu nezdinde MBK' yi meşrulaştırmaya çalışmıştır.⁸⁷⁹ Konuyla ilgili Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi,

Şerefli Türk Ordusunun 27 Mayıs sabahı giriştiği eşsiz bir başarı [...] yurdumuzda, hukuk devleti şartları yeniden kuruluncaya kadar aynı başarı ile devam etmiye kararlı [...] Meşruluğunu kaybeden ve bunun için dağıtılan Meclis yerine milleti temsil görevini [...] Milli Birlik Komitesi [...] göz yaşartıcı asillliğini kimsenin inkâr edemeyeceği bir andla büyük milletimize bağlanıyorlar. [...] Geçici Anayasanın hukuki karakteri üzerinde [...] ben kendimi Milli Kurtuluş yıllarının ve Atatürk devrimlerinin havası içinde buldum.⁸⁸⁰

ifadelerini kullanmıştır. Nadi, yazısında ayrıca geçici anayasayı düzenleyen kişilerin isimlerine yer vermiş ve onlara övgüler yağdırmıştır.

Basın, müdahalenin ilk gününden itibaren Milli Birlik Komitesi ile uyum içinde olmuştur. Müdahale döneminde özellikle ulusal yayın yapan gazeteler, MBK' yi büyük bir coşkuyla desteklemiştir.⁸⁸¹ Basının müdahaleyi meşrulaştırmak için

⁸⁷⁸ Milli Birlik Komite üyelerinin tamamı için bkz. Kâmil Karavelioğlu, **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs- 12 Mart -12 Eylül**, (İstanbul: Güner Yayınları, 2007), 57.

⁸⁷⁹ “Geçici Anayasa Dün İlan Edildi” **Hürriyet Gazetesi**, 13 Haziran 1960, s, 1-3. “Muvakkat Anayasa dün gece açıklandı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 13 Haziran 1960, s, 1-5. “GEÇİCİ ANAYASA, **Milliyet Gazetesi**, 13 Haziran 1960, s, 1-5. “Geçici Anayasa dün gece ilan edildi”, **Tercüman Gazetesi**, 13 Haziran 1960, 1.

⁸⁸⁰ Nadir Nadi, “Geçici Anayasa”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Haziran 1960, s, 1-3.

⁸⁸¹ Kabacalı 1994, **age**, s, 276.

yegâne araç olduğunun bilincinde olan MBK Başkanı Cemal Gürsel, ülkenin çeşitli yerlerinden gelen gazeteciler ile Çankaya Köşkü'nde sık sık basın toplantıları düzenlemiş ve basının “devrimin fedakâr ve bilinçli öncüsü” olduğunu söylemiştir. Gürsel, “Biz basının nurundan daimî olarak istifade edeceğiz. Biz matbuatın yolu ve nefesini kesen baskı, tazyik gibi menfur usulleri ebediyen yok edeceğiz” sözleriyle de basının gösterdiği desteğe karşılık vermiştir.⁸⁸²

Müdahale sonrası basın bir yandan Demokrat Parti'yi toplum nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışırken diğer yandan MBK'yi yüceltmeye, MBK'nin kararlarını da halka sorgulamadan kabul ettirmeye çalışmıştır. Gazetelerde MBK hakkında yapılan haberlerde genellikle, DP'ye atfedilen sıfatların tam tersi kullanılmıştır. DP siyah ise MBK beyazdır. Bu doğrultuda yapılan haberlerde, DP'nin konu edildiği ve yanlış uygulamalarına yer verildiği haberlere, MBK'nin aynı konuda yaptığı doğru uygulamaya dair bir haberle karşılık verilmiştir. Aşağıdaki örneklerden görüleceği üzere gazeteler, DP ve MBK arasında bir karşılaştırma yaparak açıkça DP'yi kötü, MBK'yi de iyi göstermişlerdir. Bu ayrımın net anlaşılabilmesi için gazetelerde hem MBK hem de DP hakkında yapılan haberler karşılaştırılmıştır. Ayrıca Milli Birlik Komitesi hakkında yapılan haberler incelendiğinde, içerik olarak genellikle, birlik ve beraberlik, ekonomik alanda yapılan tasarruflar, hürriyet, eşitlik ve adalet ve demokratik düzenin yeniden getirileceği ya da sağlanacağı gibi temaların işlendiği görülmüştür. Gazetelerde, ülke DP döneminde ne kaybetti ise MBK döneminde yeniden kazanacak mesajı verilmeye çalışılmış, ayrıca MBK, ülkenin bütün sorunlarını çözmek için gereken tüm vasfa sahip, kararlı ve karşılığında hiçbir çıkar gözetmeyen, vatansever bir grup olarak sunulmuştur.

Gazetelerde, MBK hakkında yapılan haberlere göre, müdahaleyi gerçekleştirerek DP'nin korkunç planlarının önüne geçen MBK, yönetimi ele geçirir geçirmez, DP döneminde meydana gelen tüm yolsuzlukları, aksaklıkları, yanlış uygulanan tüm kararları tespit etmiş ve bu sorunları hızla yoluna sokmak için çalışmalara başlamıştır.⁸⁸³ 1 Haziran 1960 tarihinde Hürriyet gazetesinin haberinde

⁸⁸² Hasan Üstün, “Bab-ı Ali’de Dokuz Patron Olayı”, *Türkiye’de Kitle İletişimi. Dün- Bugün – Yarın*, ed. Korkmaz Alemdar, (Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2009), 196.

⁸⁸³ “MBK Vekili, 27 Mayıs hareketinin milletten saklanan facialara son verdiğini söyledi”, *Hürriyet Gazetesi*, 1 Haziran 1960, s. 1-3.

kullanılan, “27 Mayıs Cuma sabahı herşey halloldu ve Türk milleti için yeni bir devir başladı” ifadeleri bu söylemi ispatlar niteliktedir.⁸⁸⁴

Cumhuriyet gazetesi de düşük iktidar döneminde meydana gelen tüm olumsuzlukların MBK tarafında halledileceğine dair yaptığı haberde, “D.P. iktidarının davranışları ve icraatı hakkında yeniden misalleriyle bilgi verilerek bu iktidarın meşrutiyetini kaybettiği ifade olunmakta ve bir iktidarın meşruiyeti sadece o iktidara meşru yollarla gelmekle kazanılmaz” cümlelerine yer vermiştir. Bu ifadeye ek olarak “zümre diktatörlüğünün bütün müesseselerde yaptığı tahribat teker teker ele alınmakta...” ifadelerine yer verilmiştir.⁸⁸⁵ Gazete, bir sonraki sayısında da benzer ifadeler kullanmış ve “MBK taahhütlerini tekrarlıyor” manşeti ile yayınlamıştır.⁸⁸⁶

Müdahale ile ilgili gazetelerde yayınlanan belki de en iddialı haber MBK üyelerinin “İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Azaları” şeklinde tanımlanmasıdır. Haberde müdahalenin gerçekleşmesinin Cumhuriyet’in ikinci kez ilan edilmesi anlamına geldiği ifade edilmiştir.⁸⁸⁷

MBK hakkında yapılan haberlerde, kamuoyunun desteğini ve sempatisi kazanmak için işlenen, “birlik ve beraberlik” teması hemen hemen her fırsatta dile getirilmiştir. Bu doğrultuda Cemal Gürsel’in Erzincan’da, “Hangi dinden ve partiden olursak olalım hepimiz Türk’üz, bizi mezhep ve fikir farkları asla ve hiçbir zaman ayıramaz” ifadelerini kullandığı konuşmasına gazetelerde yer verilmesi, bu konuya ilişkin güzel bir örnek teşkil etmektedir. Aynı minvalde, bir başka haber de yine Gürsel’in Erzurumlulara seslendiği ve “kürtlük diye bir şey olmadığı” sözlerine gazete sayfalarında vurgu yapılmasıdır.⁸⁸⁸ 1 Temmuz 1960 tarihli Hürriyet gazetesinin bir haberinde de Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel’in Başbakanlık önünde yaptığı konuşmada, “eski politikacıların yarattığı dargınlığın sona ermesi gerektiği ve milli bayramda barışın sağlanması” çağrısında bulunduğu bildirilmiştir.⁸⁸⁹ Gazetenin, 1 Haziran 1960 tarihli sayısında da Vali Tuğgeneral Refik Tulga’nın dargınları

⁸⁸⁴ “27 Mayıs Cuma sabahı herşey halloldu ve Türk milleti için yeni bir devir başladı”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Haziran 1960, s. 4.

⁸⁸⁵ “Anayasa Komisyonunun ön projeye aid ilk raporu”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Mayıs, s. 6.

⁸⁸⁶ “MBK taahhütlerini tekrarlıyor”, **age**, 30 Mayıs 1960, s. 1.

⁸⁸⁷ “İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Azaları” **age**, 13 Temmuz 1960, s.1-5.

⁸⁸⁸ “Birbirinizi seviniz ve daha çok çalışınız”, **age**, 19 Temmuz 1960, s. 1. “Gürsel dün Erzincan ve Erzurumu ziyaretle 2 mühim konuşma yaptı”, **Tercüman Gazetesi**, 19 Temmuz 1960, s. 1. “GÜRSEL ERZURUMDA BİRLİK TAVSİYE ETTİ”, **Milliyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1960, s. 1.

⁸⁸⁹ “Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri de dün ilân edildi”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Temmuz 1960, s. 1.

barıştırdığına dair bir haber yer almıştır.⁸⁹⁰ Benzer haberler, diğer gazetelerde de yer almıştır.⁸⁹¹

Gazetelerde, birlik ve beraberlik olgusu, ekonomik içerikli haberlerde de oldukça sık kullanılmıştır. Özellikle TSK'nın başlatmış olduğu altın kampanyasında, DP döneminde boşalan devlet hazinesinin, yine milletçe doldurulduğuna ilişkin haberler gazetelerde yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde “halkın altın bağışlarını kabul etmek üzere İstanbul Defterdarlığında bir heyet dünden itibaren faaliyete geçti” ifadelerini içeren haber, milletin birlik ve beraberlik içerisinde hareket ettiği ve MBK'ye destek olduğu mesajını açıkça vermektedir.⁸⁹² Konuyla ilgili yapılan haberlerde, “Kampanya bütün memlekette genişliyor ve halk arasında yayılıyor” ifadelerine yer verilmiştir.⁸⁹³ Birlik ve beraberlik kapsamında yapılan diğer haber içeriklerinde de esnafların MBK'ye verdiği destek bağlamında fiyatlarda indirim gittikleriyle ilgilidir.⁸⁹⁴ başlığıyla verilmiştir. Haberin içeriğinde, İstanbul'daki esnafın, halkı içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak ve MBK'ye destek olmak amacıyla, fiyatlarını indirmeye karar verdiği ve bu kararın tüm yurt geneline yayıldığı ifade edilmiştir.

MBK ile ilgili haberlerde kullanılan bir diğer söylem de DP döneminde haksız dağıtılan devlet kadrolarında bulunan kişilerin işten çıkarılması ile ilgilidir. DP'nin sadece kendilerine yakın isimleri önemli kadrolara getirdiği ve türlü yolsuzluklarla milletin ve devletin imkanlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullandığı haberlerine karşılık, Gürsel'in konuşmalarını haberleştirmiş ve bu gibi adaletsiz uygulamalara MBK tarafından son verileceği vurgulanmıştır.⁸⁹⁵ Gürsel'in, Sivas'taki konuşmasında,

⁸⁹⁰ “Vali tulga dargınları barıştırdı”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁹¹ “GÜRSEL DARGINLIKLARIN UNUTULMASINI TAVSİYE ETTİ”, **Milliyet Gazetesi**, 1960, s. 1. “Gürsel vatandaşlar kucaklaşmalı diyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1960, 1.

⁸⁹² “Hazineye altın bağışı hızla devam ediyor.”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸⁹³ “Hazineye yardım kampanyası”, **age**, 13 Haziran 1960, s.1-5. “Teberru hareketi sür'atle geliyor”, **Milliyet Gazetesi**, 17 Haziran 1960, s.1. “Bir doktor 27 Mayıs 1923 tarihini taşıyan alyansını hazineye vermek üzere gazetemize teslim etti”, **age**, 17 Haziran 1960, s. 1. “Millet bağış için seve seve bürolara koşuyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 16 Haziran 1960, s. 1. “Millet hazineyi eski haline getirmek için elele verdi”, **age**, 15 Haziran 1960, s.1. “HAZİNEYE BAĞIŞLAR BÜTÜN YURTTA HIZLA DEVAM EDİYOR”, **Tercüman Gazetesi**, 15 Haziran 1960, s. 1-5.

⁸⁹⁴ “Esnafın fiyat indirmesi bütün yurda yayılıyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 1. “Ucuşluk Başladı”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Haziran 1960, s. 1. “Ucuşluk hareketi yayılmaya başladı”, **Milliyet Gazetesi**, 24 Haziran 1960, s. 1.

⁸⁹⁵ “Hariciye vekaletindeki torpilliler ayıklanıyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 12 Haziran 1960, s.1-5. “İ.E.E.T.'de BEŞ şef çıkarıldı”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Haziran 1960, s. 1. “Piyasada itimad yaratılacak”, **age**, 10 Temmuz 1960, s.1-4. “Bazı elçilerin görevlerine TAMAMEN SON VERİLİYOR”, **Tercüman Gazetesi**, 16 Temmuz 1960, s.1. “Bir sendikacı eski işine döndü”, **Hürriyet Gazetesi**, 10 Temmuz 1960, s.1.

“Milletin malı millete verilecektir” ifadelerini manşetten veren Cumhuriyet gazetesi, DP’lilerin milletin hakkına tecavüz ettiğini, kendi bekasını devam ettirecek uygulamalarda bulunduğunu vurgulamıştır.⁸⁹⁶

Gazetelerde devrik iktidar üyelerinin özellikle Bayar, Menderes ve Koraltan’ın gözlerini para hırsı bürüdüğüne dair yapılan haberlere karşılık Gürsel’in, devlet işlerini herhangi bir ek çıkar gözetmeden, sadece vatan ve millet sevgisi ile yaptığı da haberlerde kullanılan bir diğer söylemdir. Gürsel’in “Bu hareketin sonunda ne maddi bir menfaat, ne de mevkii itibariyle bir talepte bulunmıyacağız” sözlerine yer verilen Cumhuriyet gazetesinde, Gürsel ve diğer MBK üyelerinin kendi maaşlarından başka herhangi bir gelir taleplerinin olmadığına dair haberler yapılmıştır.⁸⁹⁷ Gürsel’in bu ifadelerinin ardından, gazetenin sonraki sayısında Celal Bayar’ın maaşını istediğine dair bir haber yapılmıştır.⁸⁹⁸ Bu haberler ile iki lider karşılaştırılmış, Cemal Gürsel, tok gözlü, vatansever biri olarak, Celal Bayar ise tutukluluk halinde dahi sadece alacağı parayı düşünen bir vatan haini olarak halka lanse edilmiştir.

15 Temmuz 1960 tarihli Milliyet gazetesi konuyla ilgili olarak Çetin Altan, Bakanlar Kurulu’nun MBK üyelerine maaş ve ödenek teklif ettiğini, ancak komitenin bunu reddettiğini ve sadece asker maaşlarından kesilmek üzere Merkez Bankasından bir kredi almaya razı olduklarını aktarmıştır. Yazar, Türkiye devletinin kendisine hizmet edenlere hak ettiği parayı vermekten aciz olmadığını vurguladığı yazısında, “Sabıklar çaldılar, çırpıtlar, milyonlar vurdular devrimciler de hak ettikleri aylıkları almıyorlar” ifadelerini kullanmıştır.⁸⁹⁹

Müdahale sonrası, DP üyelerine ilişkin yapılan haberlerin içeriğinde, düşük iktidar döneminde yapılan israf ve yolsuzluk gibi konulara da ağırlık verilmiştir. MBK ile ilgili haberler de ise tam tersi bir söylemde bulunulmuştur. MBK aldığı tüm kararlar ile DP döneminde yapılan israflara son vermiş, milletin çıkarını gözetecek politikalar uygulamıştır.⁹⁰⁰ Bu minvalde, Celal Bayar için özel olarak yaptırılan “Umur “isimli yat, öğrencilerin eğitimine faydası olacağı düşüncesi ile Deniz Ticaret Okulu’na

⁸⁹⁶ “Org. Gürsel: “Milletin mali millete verilecektir” dedi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1960, s, 1-5.

⁸⁹⁷ “M.Birlik Komitesi 27 Mayıs’ı anlatıyor”, **age**, 1 Haziran 1960, s, 1-5. “Bakanların maaşları”, **age**, 3 Haziran 1960, s, 1.

⁸⁹⁸ “Celal Bayar dün 15 bin lira tutan maaşını istedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Haziran 1960, s, 1.

⁸⁹⁹ Çetin Altan, “Milli Birlik Komitesi ödeneğini almalıdır”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Temmuz 1960, s, 2.

⁹⁰⁰ “Geniş Tasarruf yapılacaktır”, **Hürriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1960, s, 1.

verilmiştir.⁹⁰¹ DP döneminde, kurumlarda lüks harcamalar yapıldığına, DP'li yöneticilerin gösterişe ve şatafata düşkün olduklarına ilişkin yapılan haberlere karşılık, MBK'nin "Milletçe kemerleri sıkmamız lazımdır" sözleri ile herkesi israftan kaçınmaya çağırdığı vurgulanmıştır.⁹⁰² Konuyla ilgili bir diğer haber de Cemal Gürsel'in devlet adamlarının karşılanması ve uğurlanması törenlerine son verilmesini istediğine, halka bu konuda baskı yapılmasının, el öpme ya da alkış gibi tezahüratların ve zaruri bir durum olmadıkça ziyafet hazırlanmasının yasaklandığına yönelik yapılmıştır. Gürsel'in milletin parasını boşa harcamadığı, ayrıca mütevazı bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmiştir.⁹⁰³

MBK'nin, tasarruflar ilgili aldığı kararlara yönelik yapılan haberlerde DP döneminde meydana gelen suistimallerin verdiği zararların kapatılmaya çalışıldığı vurgulanmıştır. Konuyla ilgili yapılan haberlerin birinde, Ticaret Bakanlığında alınan tasarruf tedbirleri konu edilmiştir. Habere göre, bu tasarruf tedbiri ile "hazineye 35 milyon liralık tasarruf" sağlanmıştır.⁹⁰⁴ Bir diğer haber de memleketin ekonomik menfaatlerine aykırı olduğu iddia edilen "200 odalı otelin inşasının durdurulması" ile ilgilidir.⁹⁰⁵ Devleti zarara sokacak uygulamalardan vazgeçildiğine ya da tasarrufa ilişkin tedbirler alındığına dair yapılan haberlere diğer gazetelerde de rastlanmıştır.⁹⁰⁶

DP yöneticilerinin kararları ile MBK kararlarının karşılaştırılabileceğimiz bir diğer haber de ülkenin doğal kaynakları olan ormanlar ile ilgilidir. DP döneminde, partiye yakın kişilere dağıtılan orman arazileri hakkında çıkan haberlere karşılık, MBK'nin milli servetimiz olan ormanlarımızı korumak için Anayasaya bir hüküm koyulması için çalışmalara başlamak üzere bir komisyon kurduğu belirtilmiştir.⁹⁰⁷

⁹⁰¹ "Umur yatı Deniz Ticaret Okulu Emrine veriliyor", **age**, 11 Haziran 1960, s. 1. 1

⁹⁰² "Etimesgut Şeker Fabrikasını gezen Org. Gürsel hayretler içinde kaldı", **age**, 1 Temmuz 1960, s.1-5. "Milli Komite: "kemerleri sıkmamız lazımdır" dedi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Haziran 1960, s.1-5.

⁹⁰³ "Devlet Başkanı Gürsel'in sabık devrin adetlerine son veren mühim tamimi", **age**, 30 Haziran 1960, s. 1-5.

⁹⁰⁴ "Ticaret Bakanlığınca alınan ilk tedbirler", **age**, 19 Haziran 1960, s. 1-3. "Ticaret Vekaleti kota rejimlerine devam edileceğini açıkladı", **Tercüman Gazetesi**, 19 Haziran 1960, s. 1-5. "4. Kotadan 35 milyon dolar tasarruf edildi", **Hürriyet Gazetesi**, 19 Haziran 1960, s. 1-5. "Türk Parasının Kıymeti yükseliyor", **Milliyet Gazetesi**, 12 Haziran 1960, s. 1.

⁹⁰⁵ "200 odalı otelin inşası durduruldu", **age**, 19 Haziran s. 1-3.

⁹⁰⁶ "250 milyon vagon siparişi iptal edildi", **Milliyet Gazetesi**, 10 Temmuz 1960, s. 1. "Demiryollarında bir ayarlama düşünülüyor", **age**, 23 Temmuz 1960, s.1. "Gürsel milleti dün çok çalışıp gayret sarfetmeye davet etti", **Hürriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1960, s. 1.

⁹⁰⁷ "Ormanlarımız milli dava olarak ele alındı", **age**, 16 Haziran 1960, s. 1-5. "Ormanlarla ilgili olarak anayasaya konacak hükümler", **age**, 19 Haziran 1960, s. 1-5. "Ormanların muhatarası için tedbirler", **Milliyet Gazetesi**, 13 Temmuz 1960, s.1. "Ormancılar mühim bir rapor verdiler", **Tercüman Gazetesi**, 22 Temmuz 1960, s.1-5.

Müdahale sonrası, gazetelerde oldukça yoğun bir şekilde yapılan haberlerde değinilen bir diğer konu da öğrenci olaylarında hayatını kaybeden gençler ve DP'lilerin üniversite gençliğine uyguladığı baskılar ile ilgili olmuştur. Gazetelerde bu konuyla ilgili de MBK'nin olumlu yaklaşımına dair haberler yapılmıştır. 9 Haziran 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Millî Birlik Komitesi'nin basın sözcüsü, Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'in genç Türk yavrularının öldürülmesine ilişkin askerlere verilen talimatlar hakkında şaşkınlıktan ve üzüntü duyduğundan bahisle, Gürsel'in DP'nin bu konuda takındığı tavrı “dehşet verici” şeklinde ifade ettiğini belirtmiştir.⁹⁰⁸

Müdahalenin gerekçesi olarak “demokrasinin yeniden sağlanacağı” ifadeleri kullanılmış, DP uyguladığı politikalar ile diktatörlük rejimine doğru eğilim gösterdiğinden, TSK, müdahale yapılmasını gerekli görmüştür. Bu minvalde, müdahale sonrası yapılan haberlerde DP'ye baskıcı yönetim anlayışı ve diktatör bir rejim uyguladığı gerekçesiyle eleştiriler yapılmıştır. MBK ise gazetelerde demokrasi düzenini yeniden hayata geçirecek, hürriyetlerin ve özgürlüklerin savunucusu ve kurtarıcısı olarak lanse edilmiştir. Bu doğrultuda, MBK'nin müdahalenin yapılma gerekçeleri hakkında hazırladığı ve gazetelerde yayınlanan rapora göre, DP hükümeti, yönetim faaliyetini aylar hatta yıllardan beri yürütememiş, kamusal hakları korumamış, Atatürk inkılaplarına düşman olmuş, son aylarda üniversitelere, öğrenci ve akademisyenlere, polisler ve polis kılığına sokulmuş meçhul kimseler aracılığı ile şiddet uygulamış, üniversite gençlerinin ölümü, sakat kalması veya ağır yaralanmasına neden olmuştur. DP Hükümeti'nin; anayasaya aykırı kanunlar çıkararak, bu kanunlar ile anayasayı ihlal etmesi, devlet müesseselerini siyasi ve politik amaçlarla kullanması, meclisin meşruiyetini kaybetmesine sebep olmuştur. Tüm bu faaliyetler sürecinde eski hükümetin, siyasal kudretini kaybetmesi nedeni ile meşru bir hükümetin yeniden kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Anarşiye neden olan DP hükümeti, askeri bir hareket ile sonlandırılmıştır. DP Hükümeti ile ilgili bahsedilen süreçler sonucunda ise askeri müdahalenin iki temel tedbirin alınması amacı ile gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bu gerekçelerden ilki; kamu hizmetinin demokratik olarak gerçekleştirilmesi ve insan hak ve hürriyetlerini korunması, ikincisi de işlemez hale gelen anayasanın işlerliğinin sağlanması şeklinde ifade edilmiştir.⁹⁰⁹ Raporda yer alan

⁹⁰⁸ “Yeni Geçici Anayasa açıklanmak üzere”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 10 Haziran 1960, s. 1.

⁹⁰⁹ “Anayasa Komisyonunun ön projeye aid ilk raporu”, **age**, 29 Mayıs 1960, s. 6.

ifadeleri doğrular nitelikte bir yazı yazan Burhan Felek, 27 Mayıs 1960'tan itibaren geçen süre içinde Türkiye'de meydana gelen değişikliklere ve MBK'nin önemine vurgu yapmıştır. Yazara göre, uzun süredir kötü niyetli olan bir sistem yıkılmış ve yerine yeni bir zihniyet ve hükümet gelmiştir. Yazar, MBK'nin eski düzeni tasfiye ederek yeni bir demokratik dönem başlattığı ifade etmiştir.⁹¹⁰

Gazetede yer alan bir başka haberde de MBK üyelerinden birinin ifadelerine yer verilmiştir. MBK üyesi, “DP İdaresinin senelerden beri tatbik etmekte olduğu kötü idare sisteminin memleketi günden güne felakete sürüklemekte olduğunu belirterek sözlerine başlayan MBK üyesi, eski iktidarın tatbikine girdiği “şiddet ve terör politikası”nın can ve mal emniyetini de ortadan kaldırdığını belirtmiştir.” Haberin devamında, 28 Nisan ile 27 Mayıs arasındaki süreçte yaşanan gelişmelere yer verilmiş ve haber, “27 Mayıs Cuma sabahı güneş doğarken Türkiyedeki bütün vatandaşlar memleketimizin üzerine çöken kâbus bulutlarının dağılmış ve hürriyet güneşinin parlamakta olduğunu gördüler.” cümlesi ile tamamlanmıştır. Haber, bu kapsamda değerlendirildiğinde, DP Hükümeti’nin özellikle son yıllarındaki faaliyetlerinin askeri bakış açısı ile yorumlandığı anlaşılmaktadır. Bu bakış açısına göre, askeri müdahale ile Türkiye hürriyetine kavuşmakla birlikte; DP Hükümetinin de kötü yönetim anlayışından kurtulmuş, hükümet tarafından uygulanan ‘şiddet ve terör politikası’ sonlandırılmıştır. Somut bir ifade ile habere göre bir ülke hükümetinin halkına uyguladığı “terör faaliyeti” yine o ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından sonlandırılmıştır.⁹¹¹

MBK’nin demokrasiyi yeniden getireceğine dair yazılan bir başka köşe yazısı da Haldun Taner tarafından kaleme alınmıştır. Taner, demokrasinin sadece kanunlarla sağlanamayacağını ifade ettiği yazısında, MBK tarafından kurulan anayasa komisyonunun, demokrasi anlayışının en güncel verilerini dikkate alarak ülke için en uygun tasarımı hazırlayacağına olan inancını paylaşmıştır. Ayrıca, anti-demokratik kanunların inceleneceğini ve uygun önlemlerin alınacağını belirtmiştir.⁹¹² Haldun Taner, 2 Temmuz 1960 tarihli başka bir yazısında da demokrasinin yeniden inşa edilmesi sürecinde yaşanan karmaşık duygulara değinmiştir. Yazar, dışarda ya da hapisanelerde, iktidarın baskısı altında olan gazeteciler, tüccarlar, profesörler ve

⁹¹⁰ Burhan Felek, “İşin azameti karşısında”, **Cumhuriyet Gazetesi** 13 Haziran 1960, s. 3.

⁹¹¹ “M.Birlik Komitesi 27 Mayıs anlatıyor”, **age**, 1 Haziran 1960, s. 1-5.

⁹¹² Haldun Taner, “Demokrasi sade kanunla olmaz”, **Tercüman Gazetesi**, 4 Haziran 1960, s. 2.

muhalif olan her kesimin yaşadığı sıkıntıları dile getirmiş, meclis çoğunluğuna sahip olmanın demokratik süreci zorlaştırdığını ifade etmiştir. Taner ayrıca, MBK'nin bir partinin on yıldır başaramadığını “bir gecenin dört saati içinde” büyük bir başarı ile gerçekleştirdiğini de sözlerine eklemiştir.⁹¹³

Değerlendirme

Milli Birlik Komitesi hakkında yapılan haberler ağırlıklı olarak Demokrat Parti iktidarı süresince yapılan tüm yanlışların MBK'ce düzeltileceği mesajını vermek amacıyla yapılmıştır. MBK, haberlere göre, DP'nin tüm yolsuzluklarını, haksızlıklarını, ahlaksızlıklarını ortaya çıkarmış, halkı bu sapkın zihniyetten kurtarmıştır. Haberlerde, DP döneminde bölünmüş olan milletin, MBK'nin yönetimi devralmasıyla bir bütün haline geldiği ve birlik ve beraberlik içinde olduğu vurgulanmıştır.

İncelenen süre içerisinde yapılan haberler, dikkatlice gözden geçirildiğinde, DP hakkında yapılan her karalama haberinin karşılığında, MBK'nin aynı konuda yaptığı doğrularla ilgili bir haber olduğu görülmüştür. Nasıl ki gazetelerde müdahale sonrası, DP hakkında yapılan tek bir olumlu habere rastlanmamışsa, MBK hakkında da tek bir olumsuz habere rastlanmamıştır. Yapılan haberlerle, MBK ve DP arasında çok net bir ayırım yapıldığı açıkça görülmektedir.

Basın, MBK ile uyumlu bir şekilde aynı doğrultuda hareket etmiştir. Yapılan haberler, toplumu bilgilendirmekten, toplum yararına hizmet etmekten ziyade, MBK hakkında olumlu bir imaj hazırlamaya yönelik yapılmıştır. Ayrıca gazeteciler, MBK'nin herhangi bir kararını eleştirmemiş, sorgulamamıştır. MBK kararları, kendilerine iletildiği gibi herhangi bir süzgeçten geçirilmeden olduğu gibi okuyucuya ulaştırılmıştır. Gazeteciler, haberlerde MBK'nin propagandasını yürütmüşlerdir. Başka bir ifade ile basın, askeri bir yönetim olarak otoriter eğilimleri yüksek olan MBK'nin sözcüsü olmuştur. Kuramsal bağlamda değerlendirdiğimizde de yönetimi ele geçirmiş olan yeni siyasi otoriteye tam manasıyla hizmet ettiğinden basının otoriter medya kuramına göre hareket ettiği söylenebilir.

⁹¹³ Haldun Taner, “Anlamıyor Değiliz”, **age**, 2 Temmuz 1960, s. 2.

3.2.6. 27 Mayıs 1960 Öncesi Yayınlanamayan Haberler ve Sonraki Durum

27 Mayıs 1960 müdahalesinden önce, Demokrat Parti'nin basına uyguladığı sansürler nedeniyle haberi yapılamayan birtakım olaylar, müdahale sonrasında gazete sayfalarında yer almıştır. Gazetelerde bu haberler, “Yazamadıklarımız”, “Kurtuluştan önce yazılamayan GERÇEKLER”, “Kullanamadığımız yazı ve resimler”, “Geçen Bir Ayda Koyamadığımız Yazılar”, “Görüp Duyup Söyleyemediklerimiz”, “Yasaklar Devrinde Yazamadığımız Hadiselerden” başlıkları altında verilmiştir.⁹¹⁴ Gazeteciler müdahale öncesi yayınlamadıkları haberlerin, müdahale sonrasında yayınlanmasını her ne kadar basın özgürlüğü ile bağdaştırmaya çalışmışlarsa da yayınlanan haberler mevcut siyasi otorite ile ilişkili olmadığından, başka bir ifade ile siyasi gücünü kaybetmiş devrik hükümet hakkında olduğundan, bu bağlamda bir değerlendirilme yapılması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Basın özgürlüğünden söz etmek için mevcut siyasi otoritenin eleştirildiği haberlerin gazetelerde yer alabilmesi ve siyasi otoritenin bu haberler sonrasında takındığı tavır üzerinden bir fikir yürütülmesi daha doğru olacaktır. Tezde böyle bir alt başlığın açılmasının sebebi ise müdahale sonrası gazetelerde yer alan haberler arasında, sıkça yer verilen bu tür yazılar ile müdahale meşrulaştırılmaya çalışılmış olmasıdır.

Gazetelerde, müdahale öncesinde yer almayan haberlerden en dikkat çekici olanı, Cumhuriyet gazetesinin müdahaleden bir gün sonra, 28 Mayıs 1960 tarihinde verdiği haberdur.⁹¹⁵ Yurtdışı basınının, Türkiye ile ilgili yazılarını sayfalarına taşıyan gazetede, haberin daha önce Tahkikat Komisyonu tarafından konulan neşir yasakları nedeni ile yayınlanamadığı belirtilmiştir. Haberin içeriğinde, yabancı basında yayınlanan makalelerin birçoğunda Türkiye’de müdahalenin gerçekleşeceğine dair paylaşımların yapıldığı ifade edilmiş ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri’ndeki (ABD) gazete makalelerine yer verilmiştir.⁹¹⁶ Bu makalelerin içeriklerinde, Türk

⁹¹⁴ Bknz. **Milliyet Gazetesi, Tercüman Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Hürriyet Gazetesi.**

⁹¹⁵ “Geçen bir ayda koyamadığımız yazılar- Yabancı gazeteler neler yazmışlardı?” **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Mayıs 1960, s. 2.

⁹¹⁶ 27 Mayıs’ın ABD’de önceden bilindiğine yönelik araştırmalar incelendiğinde Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından dahi öngörülmediği, Askeri müdahalenin gerçekleşmesi sonrasında Müdahale’nin kimler tarafından ve ne amaçla gerçekleştirildiğinin dahi bilinmediği CIA arşiv raporlarından anlaşılmaktadır. Ayrıntılar için bkz. Akça, Kıyanç, **age**, s.528-564. Ancak 27 Mayıs ile ilgili olarak ABD’de yapılan Müdahale sonrası araştırmalarda, ABD Ulusal Güvenlik Konseyi’nin hazırladığı 30 Mayıs 1960 tarihli raporda; askeri müdahalenin İstanbul’da bulunan Kara Harp Okulu’nda şubat ve mayıs ayları başlarında planlanmış olabileceği ifade edilmektedir. Ayrıntılar için bkz. Anadolu Ajansı, ABD’nin 27 Mayıs ile imtihanı, 18 Mayıs 2019 tarihli haber, <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/abdinin-27-mayis-ile-imtihani/1481326>, [22.10.2023]. ABD’nin müdahale ile ilgili, “önceden haberdar olma veya müdahaleyi gerçekleştirenleri

ordusuna hakemlik görevi atfedildiğine ilişkin ifadelerin yer aldığı yazılan Cumhuriyet gazetesinde, detaylar da paylaşılmıştır. Cumhuriyet gazetesinin verdiği bilgiye göre, Washington gazetelerinden birinde R.T. Roberts tarafından kaleme alınan bir yazıda, “DP Hükümetinin basını susturmak istediği, baskı oluşturduğu ve halka şiddet uyguladığı” ifadeleri yer almaktadır. Gazetenin sözünü ettiği bir diğer makalede Baltimore Sun gazetesinde yayımlanmıştır. Bu gazetede, “Türkiye’de milli isyan olmadan kanunların değiştirilmesi gerektiğine” dair paylaşımlar yapılmıştır. Washington’daki bir başka basın organının 29 Nisan 1960 tarihli yayınına da yer veren Cumhuriyet gazetesi, bu gazetede, “Güney Kore’de meydana gelen olaylarla Türkiye’de yaşananların karşılaştırıldığını ve Menderes rejiminin Kore hadiselerinden ders alarak idare tarzında bazı değişiklikler yapacağını ümit edildiğini” yazdığını bildirmiştir.⁹¹⁷

Cumhuriyet gazetesinin neşir yasaklarından dolayı yayınlanamayan yazılarından biri de köşe yazarı, Mazhar Kunt tarafından kaleme alınmıştır. Kunt, “Yasaklar devrinde yazamadığımız hadiselerden: Geyikli hadiseleri nasıl cereyan etmişti?” başlıklı yazısında, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve arkadaşları ile 1959 yılında gerçekleştirdikleri Çanakkale ziyareti sırasında uğradıkları saldırının

destekleme” bağlamında herhangi bir ilişkinin olup olmadığına yönelik yapılan araştırmada, bu ilişkiyi ortaya koyabilecek bir kanıtın olmadığına dair henüz kesin bir bilgi bulunmadığı ve açıklanan belgelerin yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. Bkz. Christopher Gunn, “The 1960 Coup in Turkey: A U.S. Intelligence Failure or a Successful Intervention?”, **Journal of Cold War Studies**, c.17, s.2, (2015): 138.

⁹¹⁷ Güney Kore’de, 1956 yılı seçimlerinden on gün önce, Demokrat Parti adayı (Patrick Henry Shinicky) kalp krizinden ölmesi, Liberal Parti’nin 1958 seçimlerini kazanması ve sonrasında komünizmle mücadele edilmesi gerekçesi ile “Milli Emniyet Kanunu” kabul edilmiştir. Bu kanunla basın üzerindeki baskı arttırılmış ve çeşitli yaptırımlarla basın susturulmaya çalışılmıştır. Bu durum Güney Kore’de iktidar ve muhalifler arasında gerilimlere neden olmuştur. 15 Mart 1960 seçimlerinde Demokrat Parti adayının (Dr. Chough Pyung Ok) Washington ziyaretinde hayatını kaybetmesi de bu gerginliği arttıran bir diğer etken olmuştur. Yaşananlara ve seçimlere katılacak tek bir adayın kalmasına rağmen, 15 Mart 1960 tarihinde Devlet Başkanlığı ve Başkan Yardımcılığı seçimleri gerçekleştirilmiş ve kazanan Liberal Parti adayı Syngman Rhee’nin olmuştur. Seçim sonrasında oyların sayıldığı merkezleri basan Demokrat Partililerin polisle çatışması kaçınılmaz olmuş, öğrenci hareketleri başlamış, birçok kişi çatışmalarda yaşamını yitirmiştir. 19 Nisan 1960 tarihinde ise literatüre “Kanlı Salı” olarak geçen hadiseler yaşanmıştır. Ulusal Meclis binası önünde toplanan binlerce genç, hükümet karşıtı sloganlar ile Başkanlık Konutu’na doğru yürümeye başlamıştır. Göstericilerin polise ait olan mühimmat depolarını ele geçirmesi, birçok otomobil ve binayı ateşe vermesi ve polis ile çatışması, 123 gencin ölmesine ve 400’den fazla kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Yaşananların ardından Güney Kore’de sıkı yönetim ilan edilmiş, hükümet karşıtı yayın yapan gazeteler toplanmış, okullar tatil edilmiş, iletişim ağı sansürlenmiş ve sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Olayların bu denli büyümesi sonucunda, ABD, İngiltere ve Japonya gibi birçok ülkenin baskısı ile Syngman Rhee, 12 yıldır yürüttüğü Devlet Başkanlığı görevinden 26 Nisan 1960 tarihinde istifa etmiştir. Bu olay ABD basınında “tarihte en büyük silahsız devrim” şeklinde anılmış ve 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali’ne benzetilmiştir. Bkz. Asil Kaya, “Uzakdoğu’dan Esen Rüzgâr (1960): Güney Kore’deki Gençlik Hareketinin Türkiye’deki Yansımaları”, **Belgi Dergisi**, c.3, s. 22, (2021): 555-588.

detaylarına yer vermiştir.⁹¹⁸ DP'nin Çanakkale il yöneticilerinin de fotoğraflarının paylaşıldığı köşe yazısında Kunt, DP'li Arif Erensoy'un liderliğinde, 35-40 kişilik bir grubun, ellerinde sopalarla kendilerine saldırdıklarını ifade etmiştir.⁹¹⁹ Haberde, Erensoy'un kendisinin fotoğrafını çekmek isteyen basın mensubuna vurarak, elindeki fotoğraf makinesinin düşmesine neden olduğu, eli sopalı kalabalığın CHP'lilerin aracına hasar verdiği ve CHP'lerin yaralandığı belirtilmiştir. Yazar ayrıca, saldırıyı gerçekleştiren grubun aynı günün akşamında Çanakkale Şehir Lokantası'nda büyük bir ziyafet verdiğini de yazmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin, 31 Mayıs 1960 tarihli sayısının son sayfası, tamamen DP Hükümeti'nin son aylarında meydana gelen olaylara yönelik hazırlanmıştır. "Malum Devirde Yasak Olan Resimler" başlığı ile verilen haberlerde, genellikle 28 Nisan 1960 tarihli öğrenci olaylarının fotoğrafları paylaşılmıştır. Fotoğraflarda, İstiklal Marşı'nı söyleyen üniversite öğrencilerinin, polis memuru Bumin Ymanoğlu tarafından kullanılan bir araç ile sürüklendiği, bir başka fotoğrafta da yine Ymanoğlu'nun bir öğrenciyi yakasından tutarak araca bindirmeye çalıştığı görülmektedir.⁹²⁰ Gazetede, fotoğraflarla birlikte üniversite olaylarında insan haklarının yok sayıldığı, DP iktidarının ölçsüz uyguladığı baskı ve şiddet yüzünden öğrencilerin yaralandığı haberleri verilmiştir.⁹²¹ Bir diğer haberde de 28 Nisan günü, DP hükümetinin anayasayı ihlal ettiği, Atatürk ilke ve inkılaplarını yok saydığı ve Türk demokrasisine zarar verdiği vurgulanmıştır.⁹²² Haberde devamında da 28 Nisan olayları sırasında, İstihbarat Teşkilatı üyelerinin de orada olduğu, zulüm ve silah karşısında "imanyla mücadeleye girişen Hürriyet Kahramanlarının yaptıklarını" detaylıca fotoğrafladığı, ancak DP Hükümeti tarafından uygulanan baskı politikaları nedeni ile yayınlanamadığı ifade edilmiş, sözü edilen fotoğrafların gazetenin sonraki sayılarında yer alacağı belirtilmiştir.

Hürriyet gazetesi de müdahale öncesinde yayınlamadığını iddia ettiği ilginç bir haberde Adnan Menderes'e, ABD'li bir dostundan gelen mektubu ele almıştır. Haberin içeriğinde, "müdahaleden beş gün önce Adnan Menderes'e, ABD'li bir

⁹¹⁸ Mazhar Kunt, "Yasaklar devrinde yazamadığımız hadiselerden: Geyikli hadiseleri nasıl cereyan etmişti?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, s. 4.

⁹¹⁹ Sözü edilen fotoğraf gazetede "Malum Devirde Yasak Olan Resimler", başlığı altında paylaşılmıştır. Bknz. **age**, 31 Mayıs 1960, s. 4

⁹²⁰ **age**, 31 Mayıs 1960, s. 6.

⁹²¹ "O gün gençlik görülmemiş bir heyecanla şahlanmıştı", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 6.

⁹²² "Düşmez Kalkmaz Bir Allah", **age**, 31 Mayıs 1960, s. 6.

dostundan bir mektup geldiği, mektupta kendisine başbakanlık görevini bırakmasının tavsiye edildiği ve istifasının hem kendisi hem de Türkiye adına yararlı olacağını bildirildiği” ifadelerinin yer aldığı belirtilmiştir.⁹²³

DP döneminde kapatılma korkusu ile gazete sayfalarında 28 Nisan öğrenci olaylarına yer veremediğini ileri süren Hürriyet gazetesi, müdahaleden sonra bu olaya oldukça geniş yer ayırmıştır. Ayrıca gazetenin köşe yazarlarından Tahsin Öztin, 11 Haziran 1960 tarihli yazısında, DP hükümetine yüklenmeye devam etmiş, öncesinde yazamadığını iddia ettiği yazısında, devrik iktidar döneminde “üç kişi bir araya gelerseniz ateş edeceğiz” şeklinde yapılan tehditleri hatırlatarak, “Nerede ateşiniz?” diye sormuştur. Yazısını, DP’lilere çok sert bir üslup ile “Siz olsa olsa bir yabancı, soysuz bir döl olabilirsiniz. Allah hepinizi kahretsin” ifadeleri ile bitirmiştir.⁹²⁴

Gazetede, müdahale öncesi yayınlanamayan bir diğer haber de Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşü hakkındadır. Ankara’da, 15-21 Mayıs 1960 tarihlerinde gerçekleştirilen yürüyüş, müdahaleden önce basında yer almamıştır. Harp Okulu yürüyüşü, Emin Karakuş tarafından 31 Mayıs 1960 tarihinde haberleştirilmiştir. Karakuş yazısında, bu olayın, “büyük bir kabusdan kurtulmanın ilk adımı” olduğunu ifade etmiştir.⁹²⁵

Müdahale sonrası “yazamadıklarımız” ifadesini kullanan Milliyet gazetesi de günlerce bu doğrultuda haber yapmıştır. Müdahale öncesi cereyan eden olayları, fotoğrafları ile sayfalarına taşıyan Milliyet gazetesi, özellikle şiddet içeren olayları haberleştirmiştir. Gazetenin “Yazamadıklarımız” başlığı altında ilk verdiği haber, neşir yasakları ile ilgilidir. Gazetede, haberlerin neden zamanında yapılamadığına dair bir açıklama yapılmış, “Halkın gözü önündeki olayları saklamak için çıkarılan neşir

⁹²³ “Amerika’dan gelen mektup”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Temmuz 1960, s. 1-5. Haberde The Danforth Foundation’dan Dr. Howard A. Reed tarafından 22 Mayıs 1960’ta mektubun gönderildiği bildirilmektedir. ABD Vatandaşının Dr. Howard A. Reed olduğu belirtilmektedir. Tam adı Howard Alexander Reed’tir. 1920 yılında İzmir’de doğan Reed, eğitimi ABD’de tamamlamış, Princeton Üniversitesi’nde akademisyen tarihçi, Ortadoğu ve İslam hakkında araştırmalar yapmış, İslam Araştırmaları Enstitüsü’nde profesör unvanı almıştır. Amerika Atatürk Derneği, Türk Tarih Derneği, Türk Çalışmaları Enstitüsü, Türk Çalışmaları Derneği gibi çeşitli kuruluşlarda görev almıştır. Türkiye’de ise 1983-1999 yılları arasında, Milli Eğitim ve yükseköğretimi geliştirme konularında akademik yazılar yazmıştır. Ayrıntılar için bkz. Stanford University (2008), Samira Bozorgi, “Inventory of the Howard A. Reed papers”, https://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/kt4x0nf0t1/entire_text/, [22.04.2024].

⁹²⁴ Tahsin Öztin, “Kalbimizdesin”, **Hürriyet Gazetesi**, 11 Haziran 1960, s. 2.

⁹²⁵ Emin Karakuş, “Harbiyelilerin Yürüyüşü”, **age**, 31 Mayıs 1960, s.

yasakları, sabık iktidarın kendi yaptığı kanunlara da aykırı idi” ifadeleri kullanılmıştır.⁹²⁶

Müdahale öncesi yayınlanamayan bir diğer yazı da Halit Kıvanç tarafından yazılmıştır. Kıvanç, Gaziantep’te 1957 seçimlerinden sonra çıkan olaylara yer verdiği yazısında, “Seçimin garip sonucu ile hiddetlenen binlerce vatandaşı dağıtmak için, itfaiye arozözleri su sıkmış, bu da galeyanı büsbütün arttırmıştı” ifadelerini kullanmıştır. Haberin içeriğinde, Gaziantep’te yaşananları, gazetesine bildirmek için telgraf çekmek üzere postaneye gittiğini yazan Kıvanç, postanedeki ilginç konuşmayı da şu şekilde aktarmıştır,

POSTANEYE aynı anda girmiş ve telgraflarımızı aynı anda memura uzatmıştık. Memur ikisine de şöyle bir bakmış, sonra benimkini geri vererek "Buyurun" demişti. Anlayamamıştım postaneye aynı anda girdiğimiz şahsın telgrafını kabul ederken benimkinin niçin çekmiyordu? “Gazeteciyim, dedim, bu telgrafta gazeteme çekiyorum”. Memur güldü: “Merak etmeyin!.. Beyin telgrafı sizin gazeteye de gidecek. Yorulmanıza hacet yok!.. Ve öbür şahsın telgrafının müsvettesini uzattı. Rakamlarla karışmış satırlar arasında 29 Ekim 1957 günü Gaziantep’te cereyan eden hadiselerin neşrinin yasak edildiği cümlesini okuyabildim.”⁹²⁷

Halit Kıvanç, sonraki günlerde de Gaziantep’te yaşanan olaylara ilişkin yazılar yazmış, polisin olay çıkaranlara karşı şiddet uyguladığına dair bilgiler paylaşmıştır.⁹²⁸

Milliyet gazetesinde, önceden yayınlanmayan haberler arasında, müdahale öncesi yayını yasaklanmış gazete nüshalarının fotoğraflarının paylaşıldığı haber oldukça ilginçtir. Gazetede, 2 ve 3 Mayıs 1960 tarihli gazetelerin fotoğraflarına yer verilmiş, bu yayınların neden yasaklandıkları anlatılmıştır. Yayınlanamayan 2 Mayıs 1960 tarihli sayıda “İnönü’nün Uşak ziyaretinde Bir DP’linin attığı taş ile başının yarılma” haberine, 3 Mayıs 1960 tarihli sayıda da “İzmir hadiseleri” ne yer verilmesi gazetenin bu sayılarının sansürlenmesine neden olmuştur. Haberde, “Vali İlhan Engin telefonda Adnan Menderes’e “Emredersiniz, çıkamaz efendim, çıkartmayız efendim, diyor, C.H.P. Lideri İsmet İnönü’yü Uşak’ta sokağa çıkartmayacağına dair teminat veriyordu” ifadeleri kullanılmıştır.⁹²⁹ Yazar, sonraki gün de aynı konunun detaylarına

⁹²⁶ Vasfiye Özkoçak, “Neşir Yasakları”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Haziran 1960, s. 4.

⁹²⁷ “Halit Kıvanç, “GAZİANTEP HADİSELERİ”, **age**, 16 Haziran 1960, s.4.

⁹²⁸ “Halit Kıvanç, “GAZİANTEP’ TE DEHŞET”, **age**, 17 Haziran 1960, s.4

⁹²⁹ Nedret Selçuker, “UŞAK HADİSELERİ”, **age**, 19 Haziran 1960, s. 4

yer verdiği başka bir haber daha yapmıştır.⁹³⁰ Milliyet gazetesi, geçmişte CHP'lilere ve özellikle İsmet İnönü'ye karşı yapılan saldırılara yönelik haberleri paylaşmaya devam etmiştir.⁹³¹

Milliyet gazetesinde, müdahale öncesi yapılamayan bir diğer haber de Cemal Gürsel'in Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e yazdığı muhtıra ile ilgilidir. Gürsel, 3 Mayıs 1960 tarihinde, memleketin içinde bulunduğu durumu izah eden ve bu durumun düzeltilebilmesi için yapılacaklar konusunda tavsiyeler içeren, 13 maddeden oluşan bir muhtıra hazırlamıştır. Bu muhtıra ile ilgili haber, ancak 3 Haziran 1960 tarihinde yayınlanabilmiştir.⁹³²

Tercüman gazetesinde de müdahale sonrasında, geçmişe yönelik yayınlanamayan haberlere sıkça rastlanmıştır. Muammer Yaşar'ın haberlerinin yer verildiği "Kurtuluştan önce yazamadığımız GERÇEKLER" başlığı altında yapılan haberlerde, özellikle öğrenci olayları ele alınmış ve DP hükümeti eleştirilmiştir.⁹³³ Bu doğrultuda gazetede yer verilen, ordu ile öğrenciler arasındaki durumu konu alan bir haber oldukça ilginçtir.⁹³⁴ Haberde, Adnan Menderes ve DP'li birkaç üyenin CENTO toplantısına katılmak üzere Tahran'a yolculuk yapacaklarına, ancak çıkan olaylar yüzünden bu yolculuğu iptal etmek zorunda kaldıklarına değinilmiştir.⁹³⁵ Habere göre, olayların şiddetle büyümesi, Örfi İdare Kumandanının devreye girmesine neden olmuş, ancak bu durum öğrencileri daha çok tahrik etmiştir. Örfi İdari Kumandanı Namık Argüç, öğrencileri yatıştırmak yerine, askere "vur emri" vermiş, emre uymayan askeri de hırpalamıştır. Yaşar yazısında, "Ordu Ordu Çok yaşa" diye bağırان üniversitelilere, askerin müdahale etmek istemediğini, kumandanın emri yüzünden mecbur kaldığını belirtmiştir. Haberde, askerin müdahalesi yüzünden olayların tırmandığı, ancak öğrencilerin vazgeçmediğine dair ifadeler yer alırken, askerlerin de

⁹³⁰ Nedret Selçüker, "Uşak'ta atılan taş", **age**, 20 Haziran 1960, s. 4

⁹³¹ Hasan N Pulu, "Çanakkale-Geyikli Yolundaki Tecavüz", **age**, 23 Haziran 1960, s. 4. İbrahim Örs, "Göztepe Kongresi, **age**, 22 Haziran 1960, s. 4. Nedret Selçüker, "Topkapı Hadisesi", **age**, 24 Haziran 1960, s. 4.

⁹³² "Gürsel'in Ethem Menderes'e ikaz mektubu dün açıklandı", **age**, 14 Haziran 1960, s. 1-5.

⁹³³ Muammer Yaşar, "Ankara'da İlk hadise 19 Nisan günü Kızılay'da vuku buldu", **Tercüman Gazetesi**, 9 Haziran 1960, s. 5. Muammer Yaşar, "Menderes DP Grubuna isterseniz hilafeti getirebilirsiniz demişti", **age**, 10 Haziran 1960, s. 3. Bu iki haber daha önceki bölümlerde incelendiği için burada ayrıca değinilmeye gerek duyulmamıştır.

⁹³⁴ Muammer Yaşar, "Ordu mensupları üniversitelilere müdahale etmek istemiyorlardı", **age**, 13 Haziran 1960, s. 3.

⁹³⁵ Haberde, toplantıya katılacak isimler Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu, Samet Ağaoğlu, Zeyyat Mandalinci ve birkaç DP'li olarak belirtilmiştir. Muammer Yaşar Zorlu için "yüzde oncu" tabiri kullanmış, ayrıca toplantıya katılacak olan kişilerin hiçbirinin dış politika meseleleri hakkında zerre bir bilgisi olmadığını ifade etmiştir.

“vur emri” karşısında “Paşam yapmayın bu gençler vatan evladı bunların üzerine kurşun sıkılmaz” dedikleri aktarılmıştır.

Muammer Yaşar’ın, öğrenci olayları ile ilgili bir diğer yazısı da literatüre “555K” şeklinde geçen olaydır. Yaşar, Ankara’da meydana gelen olayla ilgili yazısında da yine DP iktidarının diktatör tutumunu eleştirmiştir.⁹³⁶ Haberde, İstanbul ve Ankara olayları sonrası halkın sabrının kalmadığına değinen yazar, buna rağmen DP’nin şiddet ve terör uygulamaktan vazgeçmediğini yazmıştır. Yaşar, Hürriyet gazetesi köşe yazarı Emin Karakuş’un makalesinde yazdıklarına değinerek, 5 Mayıs’ta Ankara’da meydana gelen olayı satırlarına taşımıştır.⁹³⁷ Haberin içeriğinde, Bayar ile Menderes’in olay yerine geldiklerine ve kalabalığı sakinleştirmek isteyen Menderes’in kalabalığın elinden Emin Karakuş’un aracıyla kaçırıldığına yer verilmiştir.

Öğrenci olaylarını sık sık köşesine taşıyan Muammer Yaşar, bir başka yazısında da memlekette yaşanan olaylara rağmen mecliste, Tahkikat Komisyonu ile ilgili kararların alınmaya devam ettiğini eleştirmiştir.⁹³⁸ Haberde, öğrencilerin gösterilerine, polisin silahla karşılık verdiğine değinmiş, hükümetin durumu düzeltmek için geri adım atmadığından söz etmiştir.

Müdahale öncesi yazılamayan bir diğer haberde de Tahkikat Komisyonu’nu değerlendiren Muammer Yaşar, Tahkikat Komisyonu kurulduğu dönemde, neşir yasakları nedeniyle herhangi bir yazı yazılamadığından bahisle, komisyonun yetkilerini eleştirmiştir.⁹³⁹ Ayrıca Tercüman gazetesinde de diğer gazetelerin haber yaptığı Uşak hadisesi “Bunlar Uşak hadisesinden nasıl sağ çıktığımızı araştıracaklar” başlığı ile ele alınmıştır.⁹⁴⁰

Gazetelerde, yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere müdahale öncesi haber yapılamayan konular, öğrenci olayları, Tahkikat Komisyonu ve CHP’li üyelerin karşılaştıkları saldırılar ile ilgili olmuştur. Müdahale sonrasında da bu konular gazetelerin ilgili sayfalarında yerini almıştır. Bu konulardan farklı olarak ne müdahale

⁹³⁶ Muammer Yaşar, “Onbinlerce kişi haykırıyordu: “kahrolsun Menderes kahrolsun”, **age**, 15 Haziran 1960, s. 3.

⁹³⁷ Emin Karakuş, “Menderes otomobilime nasıl sığındı” **Hürriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1960, s. 2.

⁹³⁸ Muammer Yaşar, “Büyük millet meclisi silah sesleri arasında içtima ediyor”, **Tercüman Gazetesi**, 15 Haziran 1960, s. 3.

⁹³⁹ Muammer Yaşar, “Tahkikat Komisyonu gayrimeşru bütün silahlarla teçhiz ediliyordu”, **age**, 11 Haziran 1960, s. 3.

⁹⁴⁰ Muammer Yaşar, ““Bunlar Uşak hadisesinden nasıl sağ çıktığımızı araştıracaklar”, **age**, 14 Haziran 1960, s. 3.

öncesi ne de müdahale sonrası gazetelerde yer almadığı bilinen iki olay bulunmaktadır. Bu olaylardan biri, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra 5 Haziran 1950 tarihinde, kurye görevi yapan askeri bir uçağın Ankara-Erzurum arasında uçuşu sırasında İnönü'nün desteklenmesi için halka broşürler atmasıdır. İkincisi ise, Adnan Menderes'i askerlerin protesto etmesiyle ilgilidir. Bir fabrika açılışı için 25 Mayıs 1960'ta Eskişehir'e giden Menderes, burada askerler tarafından protesto edilmiştir. Başbakanın yaklaşması üzerine selam durması gereken askerler, komutanın geri dön çağrısına uyarak geriye dönmüş ve selam vermemişlerdir.⁹⁴¹ Bu iki olayın da incelenen süre içerisinde (27 Haziran-27 Temmuz) gazetelerde yer almadığı görülmüştür.

Değerlendirme

Müdahale öncesi yazılamayan haberlerin, müdahale sonrası gazetelerde yer alması, gazetecilerin basın özgürlüğüne kavuştuğuna dair bir söylemde bulunmalarına sebep olmuştur. Ancak yapılan haberlerin içerikleri incelendiğinde, haber içeriklerinin sadece devrik hükümet döneminde cereyan eden olaylarla ilgili olduğu görülmektedir. Basın, müdahale öncesinde siyasi otoritenin hükmü altında olduğundan, bu haberlere yer verememiştir. Müdahale sonrasında da bu haberlere yer vermiş olması, yeni siyasi otoritenin yararına olacağından, basının tavrında bir değişiklik olmamıştır. Basın, yine siyasi otoritenin hükmü altındadır. Değişen, sadece iktidardır.

Müdahale öncesi, Demokrat Parti'nin istekleri doğrultusunda hareket eden basın ki otoriteye karşı çıkması durumunda otoriter medya kuramlarının ilkelerinde de belirtildiği gibi birtakım yaptırımlarla karşı karşıya kalacak-kalmıştır, müdahaleden sonra da Milli Birlik Komitesi'nin talimatları ve beklentileri doğrultusunda hareket etmiştir. Zira, bu araştırmanın konusu olmamakla birlikte ifade edilmelidir ki ilerleyen süreçte basının, MBK aleyhine yaptığı haberler sonucu yaptırımlara uğradığı bilinmektedir.⁹⁴²

⁹⁴¹ Neziroğlu, **age**, s, 69.

⁹⁴² Ayrıntılar için bkz. Alacı, Babaoğlu, **age**, s, 317-344.

4. SONUÇ

Türk siyasal tarihinin demokrasi bağlamında en önemli gelişmelerinden biri olarak kabul edilen 1950 seçimleri, tek parti dönemini sona erdirmiş ve Türkiye’de yeni bir dönemin başlamasına zemin oluşturmuştur. 1950 seçimleri sonrası, halk iradesi ile iktidara gelen ve on yıl boyunca iktidarda kalan DP hükümeti, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile sonlandırılmıştır. Bu tarihten sonra asker, gerekli gördüğü durumlarda, iktidarları kontrol altında tutabilmek için doğrudan ya da dolaylı olarak siyasete müdahil olmuştur. Türkiye’de alışkanlık haline gelen-getirilen bu durum, demokratik yollar ile iktidara gelmiş iktidarların, askeri müdahaleler ile düşürülmesine sebep olmuş, bu sürecin başlamasına neden olan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası, yönetim, askerlerle siviller arasında sürekli el değiştirmiştir.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, ordudaki hiyerarşi göz ardı edilerek bir grup düşük rütbeli subayın gerçekleştirmiş olduğu bir müdahaledir. Bu yönü ile diğerlerinden farklı olan 27 Mayıs müdahalesinin, başarılı sayılabilmesi için toplum nezdinde kabul edilmesi ve haklı bir hareket olarak benimsenmesi gerekmektedir. Zira, düşük rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirilmiş bir hareketin halk tarafından kabul edilmemesi, ülke içinde büyük karışıklıklara sebebiyet verebilir. Bu nedenledir ki halkın müdahaleyi desteklemesinin önemli olduğunun bilincinde olan müdahaleciler, bu konuda basının desteğine ihtiyaç duymuş ve müdahalenin ilk gününden itibaren gazeteciler ile sürekli temas halinde kalmışlardır. Müdahalenin meşruiyet kazanmasına yardımcı olmaları için ikna edilen ya da zorlanan gazeteciler, yaptıkları haberlerde, toplumun müdahale hakkında ne ve nasıl düşünmesi gerektiği konusunda yönlendirici içeriklere yer vermişlerdir. Bazı gazeteciler gönüllü bir şekilde bazıları da MBK’ den korktukları ya da çekindikleri için müdahalenin hemen ertesi müdahaleyi meşrulaştıracak yayınlar yapmaya başlamışlardır.

Basın-siyaset ilişkisi, bütün siyasi rejimlerde olan, karşılıklı ve sürekliliği bulunan bir etkileşimdir. Otoriter ya da totaliter rejimlerde iktidarın devamlılığı için yayın organı gibi hareket eden ve siyasi gücün sesi olan basın, demokratik ve liberal siyasi sistemlerde ise kanunlar ve düzenlemeler kapsamında, asıl görevi olan,

toplumun yararını gözetecek şekilde, tarafsız ve objektif bir yapıdadır. Basın, bulunduğu iktidarın yapısına ve yönetim biçimine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla basın ve siyaset kurumları, her durumda ve her zaman etkileşim içerisinde. Siyasi otoritelerin, basının gücünden ve toplum üzerindeki etkisinden faydalanmak istemesi, basının da siyasi otoriteleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanma arzusu, aralarındaki ilişkinin ihtiyaçlar üzerine kurulmasına sebep olmuştur. Başka bir ifade ile basın-siyaset ilişkisi karşılıklı ihtiyaçlara dayanmaktadır.

Türkiye’de basın-siyaset ilişkisi başlangıçtan beri tartışmalı ve zorlu safhalardan geçmiştir. Yapısı itibariyle muhalif olan basın, siyasi otoritelerin her dönem desteğine ihtiyaç duyduğu ve yakınında tutmak istediği bir konumda olmuştur.⁹⁴³ İktidarların basını kontrol altında tutma isteği de basının bu muhalif olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, basın ile siyaset arasındaki çatışmayı kaçınılmaz hale getirmektedir. Türkiye’de özellikle iktidarın el değiştirdiği dönemlerde başat bir rolü olan basının, kontrol edilmesinin zorunlu olduğu düşünülmüştür. Zira, toplumun her kesimine ulaşmaya ve kamuoyunu yönlendirmeye muktedir olan basın, siyasal süreçte belirleyici bir rol oynamaktadır.

Yakın dönem Cumhuriyet tarihi incelendiğinde, özellikle çok partili siyasi yaşama geçiş sonrasında, muhalif kimliğini daha açık bir şekilde ortaya koyan basının etkisi artmış ve toplum açısından siyasi arenada belirleyici bir konumda yer almıştır. Türkiye’de, siyaset ile basın arasındaki ilişkinin nasıl şekillendiğini açıkça ortaya koyan, Demokrat Parti’nin, 27 Mayıs 1960 müdahalesi ile düşürüldüğü ve MBK’nin yönetimi ele geçirdiği dönem, bu bağlamda oldukça çarpıcı bir örneği teşkil etmektedir. Basın, DP döneminde, muhalif ve iktidar yanlısı şeklinde iki farklı şekilde sergilediği tutumunu, MBK’nin yönetime geçmesiyle değiştirmiş, iktidar yanlısı görünümündeki gazeteler de dahil olmak üzere basının neredeyse tamamı MBK’yi destekler hale gelmiştir.

27 Mayıs sonrası, MBK’nin, basına ihtiyaç duymasının en temel nedeni, elbette ki basının kamuoyu üzerindeki etkisidir. Basın, toplumun genelini, meydana gelen olaylar karşısında nasıl tepki vermeleri ya da ne düşünmeleri gerektiği konusunda etkileme gücüne sahiptir. Özellikle müdahale döneminde olduğu gibi, insanların bilgiye ulaşabilecekleri kaynakların sınırlı olduğu dönemlerde, basın daha da etkili

⁹⁴³ Nilgün Gürkan, Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın, (İstanbul: İletişim 1998), 15. Aktaran Neziroğlu, **age**, s, 190.

olmuş, gazetelerde yayınlanan haberler, başka bir kaynaktan teyit edilemediğinden ya da karşılaştırma imkânı bulunmadığından kişilerin basın aracılığı ile etkilenmesi de daha kolay hale gelmiştir. Ayrıca, dönemin önemli ulusal gazetelerinde aynı bilgilere yer verildiği, aynı söylemlerde bulunulduğu düşünülürse, gazetelerin kişiler üzerindeki etki gücünün katlanması da kaçınılmazdır.

DP iktidarının özellikle son dönemlerinde oldukça sıkıntılı bir süreç yaşayan basın, müdahalenin gerçekleşmesini olumlu karşılamış, özellikle Tahkikat Komisyonu'nun kurulması sonrası oluşan baskı, gazetecileri MBK'den medet umar hale getirmiştir. Ancak, yapısı itibari ile otoriter bir kimliği bulunan askeri yönetimin, demokratik ve liberal uygulamaları tam olarak gerçekleştirmediği-gerçekleştiremeyeceği açıktır. Nitekim, müdahale sonrasındaki süreçte, MBK ile ilgili eleştirel haberlerin yapılmasına karşı askeri yönetimin gösterdiği tepki, bu durumu açıkça ortaya koymuştur.

Müdahale sonrası, MBK'nin basından beklentileri daha önce de ifade edildiği gibi müdahalenin meşrulaştırılması ile ilgilidir. Basının bu beklentileri yerine getirmesi, tarafsız ve objektif bir şekilde yayın yapmasını engellemiştir. Müdahale sonrasında gazeteler, toplum yararını gözetme, toplumun geliştirilmesine ve bilgilendirilmesine katkıda bulunma ve tarafsız yayın yapma ilkelerinden uzaklaşmıştır. Basın-siyaset ilişkisi bağlamında en önemli görevi olan, toplum adına siyasi yönetimi denetleme görevini de yerine getirmemiştir. MBK rejimine karşı hareket gücü sınırlı olan, başka bir ifadeyle gücünü MBK'nin istekleri doğrultusunda kullanan basın, müdahale sonrasında MBK'nin sözcüsü gibi hareket etmiştir.

Milli Birlik Komitesi yönetimi ele geçirir geçirmez, siyasi partileri kapatmış, tüm siyasi faaliyetleri yasaklamıştır. Ancak basına karşı takındığı tavır farklı olmuştur. MBK'nin basın alanında aldığı, tutuklu gazetecilerin salıverilmesi, gazeteci davalarının düşürülmesi gibi kararlar olumlu karşılanmış, hatta Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) de bu kararlarından dolayı MBK'yi tebrik etmiştir. MBK'nin basın ile ilgili atmış olduğu bu önemli ve olumlu adımların karşılığında basından beklentisi, müdahalenin meşruiyet kazanmasına destek vermesidir. Zira bu beklenti dönemin basını tarafından oldukça etkin bir şekilde karşılanmıştır.

Müdahalenin hemen ertesi günü gazeteler kendilerine ezberletilen sözcüklerle müdahaleyi desteklemeye başlamışlardır. Müdahale öncesinde, DP iktidarı ile hiçbir

sorunu olmayan Hürriyet ve özellikle Tercüman gazeteleri, yayınlarında şaşılacak derecede değişiklik yapmışlardır. Bir gün önceki yayınlarında, DP iktidarının Başvekiline methiyeler düzen bu iki gazete, bir gün sonra çok ağır sözlerle Menderes'i ve beraberindeki tüm DP'lileri, hatta ailelerini, tanıdıklarını dahi aşağılamıştır. Aynı tavır, Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde de görülmüştür. Ancak Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinin müdahale öncesinde sergilediği muhalif tavır nedeniyle müdahale sonrasındaki yayınları, Hürriyet ve Tercüman gazetelerindeki gibi şaşırtıcı olmamıştır.

Gazeteler, yaptıkları haberlerde ve köşe yazılarında, DP'yi ve DP'lileri küçük düşüren, aşağılayıcı ifadelerle yer vererek, partinin ve partililerin, halk ile tüm bağlarının koparılmasına hizmet etmişlerdir. On yıl boyunca iktidarda kalan ve girdiği 3 seçimden lider olarak çıkan DP'nin, toplum nazarında değersizleştirilmesi için bu tür yayınlara oldukça uzun bir süre aralıksız devam edilmiştir.

Yapılan yayınların içerikleri incelendiğinde, gazetelerin söylemlerinde, yoğun olarak üzerinde durdukları bazı konular dikkat çekmektedir. Bu yayınların başında özellikle, müdahalenin yapılmasının aslında halk tarafından arzu edildiği, müdahalenin gerçekleşmesinden ülke çapında büyük bir mutluluk ve memnuniyet duyulduğu gelmektedir. Gazeteler günlerce, ülkenin çeşitli illerinden fotoğraflar paylaşmış, ülkenin dört bir yanında yapıldığı, iddia edilen röportajlara yer vermiştir. Gazeteler, 27 Mayıs'ı, yediden yetmiş herkesin beklentisi olarak lanse etmiştir. Yayınlarda, halk kendisini kurtaran orduya minnettar olarak gösterilmiştir. Bunun dışında gazetelerde, özellikle köşe yazılarında, müdahaleye destek çıkılması, orduya teşekkür edilmesi gerektiği gibi tavsiyelere de rastlanmıştır.

DP ile halk arasındaki tüm bağların koparılması adına yapılan söylemlerde dini ifadeler de yer verilmiştir. Özellikle Tercüman ve Milliyet gazetelerinde, "Allah'ın ve peygamberin hoşnut olduğu", "Kuran'da yöneticilere itaat edilmesi gerektiğinin emredildiği" gibi ifadelerin yanı sıra DP'nin inançlarının sorgulanmasına neden olacak söylemlere de yer verilmiştir. Örneğin, "Adnan Menderes'in kaldığı otel odasında ayakkabısının altında Kur'an-ı Kerim bulundu" gibi haberler yapılmıştır. İslami değerleri oldukça kuvvetli olan Türk milleti için tabi ki bu ifadeler oldukça etkili olmuş olabilir, ancak gazetecilerin müdahaleyi meşrulaştırmak adına yapılan bu haberlerde ölçsüz davrandıkları aşikardır. Ayrıca gazeteler, yaptıkları yayınlarda müdahalecilere övgüler yağdırmıştır. Müdahaleciler, kurtarıcı, hürriyetin, demokrasinin ve

özgürlüklerin yegâne kurucusu ve savunucusu olarak yüceltilmiştir. Ordu, gazetelerde yoğun bir şekilde demokrasiyi yeniden kuracak, özgürlüklerin kazanılmasında etkili ve yetkili tek güç olarak gösterilmiştir. DP döneminde kaybedilen her şey müdahaleciler tarafından halka iade edilecektir.

Müdahalenin gerçekleşmesinde etkili olduğu savunulan üniversite gençliği, basın, halk ve ordunun birlik ve beraberlik içinde olduğuna dair fikirler, topluma empoze edilmeye çalışılmıştır. Gazete haberleriyle, müdahale, kelimenin tam anlamıyla halka mal edilmiş, müdahalenin gerçekleştirilmesini sağlayanlar, öncelikle Atatürk gençliği olarak gösterilmiş, hatta 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini desteklemek, Atatürk'ün izinden gitmek olarak tanımlanmıştır.

Gazetelerde müdahaleyi meşrulaştırmak için kullanılan bir diğer söylem de Demokrat Partinin itibarsızlaştırılması üzerine kurulmuştur. DP'liler, on yıl boyunca halkı sömüren, milletin ve devletin tüm kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan, gözlerini iktidar olma hırsı bürümüş ahlaksız insanlar şeklinde tabir edilmiştir. Müdahaleden önce sözü edilmeyen yolsuzluk iddialarına ilişkin haberler, gazete sayfalarında oldukça fazla yer almıştır. Gazetelere göre DP, tüm devlet kurumlarını zarara uğratmış, ülke ekonomisini, dış ülkelere bağımlı hale getirmiştir. DP ile ilgili gazetelerde yer verilen iddialar akıl almaz boyutlara ulaşmıştır. Öğrenci olaylarında hayatını kaybeden öğrencilerin cenazelerine ilişkin, akla mantığa sığmayan haberler, DP'lilerin adeta birer canavar olarak gösterilmesini sağlamıştır. Ayrıca, müdahalenin gerçekleşmesi ile engellendiği iddia edilen DP'nin korkunç planları da halk için bir şükür sebebi olarak sunulmuştur.

Müdahaleyi meşrulaştırmak adına yapılan haberlerde ayrıca, yurtdışı basın kaynaklarından yapılan alıntılar da dikkat çekmektedir. Gazetelere göre, müdahaleyi "kansız", barışçıl bir yolla gerçekleştiren Türk ordusu, tüm dünyayı kendisine hayran bırakmıştır. Diğer ülke liderlerinin tebrik mesajlarına yer verilen haberlerde, ayrıca MBK'nin diğer ülkelere tanındığına ilişkin haberler de yapılmış ve MBK, yeni siyasi yönetim olarak hukuki açıdan da meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Meşrulaştırma haberlerinde DP ile MBK arasında yapılan ayırım, bu iki grubun liderleri özelinde de yapılmıştır. MBK Başkanı Cemal Gürsel, haberlerde ne kadar halka yakın, tok gözlü, vatansever biri olarak sunulmuşsa, DP eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar da bir o kadar bencil, açgözlü ve vatan haini şeklinde gösterilmiştir.

Bununla birlikte gazetelerin, DP'yi itibarsızlaştırma haberlerinde özellikle yüklendiği ve her şeyin sorumlusu olarak gösterilen isim Adnan Menderes olmuştur. Öyle ki gazetelerde, müdahalenin gerçekleştirilmesinin tek sebebi sanki Menderes'miş gibi bir algı oluşturmaya yetecek kadar yoğun bir içerik paylaşılmıştır. Ayrıca DP özelinde yapılan haberlerde, DP'liler hırslı, sapkın ve ahlaksız olarak sunulmuştur.

Müdahale sonrası yayınlarda dikkat çeken bir diğer yayın da karikatürlerdir. Özellikle Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde neredeyse hergün ve çoğunlukla DP hakkında suçlayıcı ve aşağılayıcı bir karikatür yayını yapılmıştır. Bu karikatürler, o gün yayınlanan bir habere ilişkin çizimlerden oluşturulmuştur.

DP, araştırmanın örneklemi oluşturduğu dört gazete tarafından, iktidarda kaldığı on yıl süresince uyguladığı tüm politikalardan ötürü suçlanmıştır. Özellikle Tahkikat Komisyonu kurma kararı, en çok eleştirildiği ve müdahale fitilinin ateşlenmesini sağlayan konu olmuştur. DP ile ilgili yapılan haberlerde, gazeteler kaynak gösterme ya da kanıt sunma gibi zahmetlere girmemişler, yapılan haberler, yer, zaman ve isim gibi önemli bilgiler verilmeden "Ankara'da edinilen bilgilere göre", Bir Albay'ın verdiği röportaja göre", "edindiğimiz bilgilere göre" gibi asılsız referanslara dayandırılmıştır. Gazeteler, bir yandan müdahaleyi meşrulaştırmaya, diğer yandan da DP'yi itibarsızlaştırmaya çalışmışlardır.

Müdahale sonrası gazetelerde, MBK'nin basın özgürlüğü getirdiğine dair yapılan söylemler de oldukça ilginçtir. Özellikle gazete köşe yazarlarının üzerinde durduğu basın özgürlüğü konusunda, DP dönemi ile 1908 Meşrutiyeti kıyaslanmış, gazeteler müdahale sayesinde İstibdat döneminden kurtulmuşlardır. Oysa yapılan haberlerde, zaten mevcut siyasi otoriteyi rahatsız edecek bir söylemde bulunulmadığından, bu konuda bir kanıya varmak mantık dışıdır. Kaldı ki Bedii Faik ve Mehmet Barlas'ın ifadeleri, DP yanlısı gazetelerin kapatılması ve cuntacılar hakkında rahatsız edici bir yazı yazılması durumunda gösterilen tepki, bu düşüncenin doğru olmadığını da göstermektedir.⁹⁴⁴

Gazeteler, müdahale sonrası yayınlarında, müdahaleyi hiçbir şekilde demokrasi bağlamında değerlendirmemiştir. Müdahalenin demokrasiye verdiği

⁹⁴⁴ Necip Fazıl Kısakürek, "Kırmızı yakalı zindancı, senin peşini bırakmayacağım", **Son Posta Gazetesi**, Aktaran: Faik, *age*, s, 154, Ayrıca bkz., Tez içinde, s, 155.

zararlar ile ilgili tek bir haber dahi yapılmamış, aksine müdahale ile demokrasi kavramları birbiri ile örtüştürülmüştür.

Literatürde, müdahalenin gerçekleşmesinde etkili olduğu ileri sürülen İsmet İnönü de müdahale sonrası basınında yer verilen önemli siyasi aktörlerden biri olmuştur. İnönü'nün, müdahale sonrasında anahtar bir rol üstleneceğine duyulan inanç, MBK'nin aldığı kararlar da İnönü'nün desteğinin önemli olduğuna dair bir kanı oluşturmıştır. Müdahale sonrasında, iktidarın İnönü'ye bırakılması ile ilgili beklentiye dair, haberlerde açıkça bir bilgi paylaşımı bulunmamasına rağmen, İnönü'nün seçimlerin hemen gerçekleşmesini talep ettiğine dair özellikle Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberler, bu bağlamda bir beklentinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca cuntacılar arasında müdahaleden sonra iktidarın İnönü'ye teslim edilmesi gerektiğini savunan bir grup olduğu da bilinmektedir. 14'ler adıyla bilinen bu grubun MBK'den tasfiye edilmesi, MBK'nin iktidarı teslim etmek istemediğini açıkça göstermektedir. Gazetelerin bu konuda haber yapmaması, tek parti yönetiminin otoriter lideri ve DP döneminin korkulan İsmet Paşası' nın siyasi bir kimlik olarak etkisinin kalmadığı izlenimi yaratmıştır. Zira, İnönü ile ilgili haberlerin genelinde, İnönü'nün açıklamaları ve müdahaleyi olumlayan ifadelerine yer verilmiştir. Basın, iktidarın yeni sahibi MBK'nin talepleri doğrultusunda hareket etmiştir. Buradan hareketle iktidarın İsmet İnönü'ye devredilmeyeceğinin basın tarafından da bilindiği tahmin edildiği anlaşılmaktadır. Basın, siyasi güçten yana tavır almıştır.

Tüm bu başlıklar göz önüne alınarak gazete haberleri hakkında genel bir değerlendirilme yapıldığında, dört gazetenin de aynı haberleri, aynı günlerde, neredeyse aynı ifadelerle verdiği görülmüştür. Bu durum, haber kaynaklarının da aynı olduğunu akıllara getirmektedir. Müdahale ile ilgili aynı içeriklere yer veren gazeteler hem birbirleri ile hem de MBK ile uyum içinde bir görünüm sergilemişlerdir.

Gazeteciler, yaptıkları haberleri kamuoyuna dayatmışlardır. Bu nedenle, öncelikleri arasında toplumu bilgilendirme, toplum yararını gözetme ve toplum adına siyasi otoriteyi denetleme görevleri bulunan basının, müdahale döneminde bu görevleri yerine getirmediği ve gazetecilik meslek ilkelerini göz ardı ettiği görülmüştür. Basın, MBK'nin beklentilerine yönelik bir yol izlemiş ve bireylerin bilgi edinme özgürlüğünü hiçe sayarak, toplumu bilgilendirmekten ziyade yönlendirmiştir. Toplumun kalkınması ve gelişmesi doğrultusunda ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik haberlere yer verilmeyen gazetelerde, ayrıca müdahalenin ülke ve toplum

üzerinde bırakacağı etki, demokrasi kavramı bağlamındaki olumsuzlukları gibi konular da ele alınmamıştır.

Müdahale hakkında yapılan haberlerin bir diğer ortak özelliği de toplumdaki her bireyin müdahale hakkında aynı görüşe sahip olduğunun vurgulanmış oluşudur. Gazetelerde haber, manşet ve köşe yazıları tek bir düşünce etrafında şekillenmiş ve bu düşünce topluma dayatılmıştır. Dolayısıyla toplum, edindiği bilgilerin doğruluğu sinayacak başka bir kaynak olmadığından özgür bir düşünce ortamından da mahrum bırakılmıştır.

Bütün bu bilgiler ışığında, müdahale sonrası basının tavrı, Sosyal Sorumluk, Gelişmeci, Demokratik Katılımcı ve Liberal medya kuramları ile açıklanamamaktadır. Basın, kendisini sadece MBK'ye karşı sorumlu hissetmiş ve MBK'nin siyasi otoritesini güçlendirecek, devam ettirecek ve meşrulaştıracak yayınlar yapmıştır. Bu tavrı ile siyasi otoritenin hükmü altında hareket ettiği açıkça görülen basın, otoriter medya kuramının ilkeleri doğrultusunda tavır takınmıştır.

Öte yandan müdahale sonrası basının tavrını sadece otoriter medya kuramı ile açıklamaya çalışmak doğru bir yaklaşım değildir. Süleyman İrvan, gazetecilerin müdahaleler sonrası askeri yönetimlerden yana tavır almasının sadece askeri yönetimden çekinmeleri olmadığını söylemektedir.⁹⁴⁵

Gazetecilerin, müdahaleleri desteklemesinin ve müdahalecilerin yanında yer almasının nedenlerinin daha iyi anlaşılması için Türkiye'de kendilerini nasıl tanımladıklarını ve konumladıklarını anlamak gerekmektedir. Türkiye'de gazeteciler, cumhuriyetinin kurulması aşamasında, Millî Mücadele döneminde bizzat cumhuriyeti kuran seçkinler ile aynı doğrultuda hareket etmiştir. Dolayısıyla basın, toplumu aydınlatmak ve ülkeyi kurtarmak gibi bir takım önemli görevleri misyon edinmiştir. Bu bakış açısı ile özellikle araştırmaya konu olan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi döneminde basının, cumhuriyeti kuran seçkinlerden biri olarak kabul edilen ordunun yanında yer alması ve ona destek olması şaşırtıcı değildir. Basın, toplumun beklentilerini karşılamak yerine doğru kabul ettiği fikri savunmaya ve bunu dayatmaya yönelik bir tavır sergilemiştir. Bu nedenle de basının, müdahale sonrası tavrı mevcut siyasi sistemin bir yansıması olarak her ne kadar otoriter medya kuram ilkeleri ile

⁹⁴⁵ Süleyman İrvan, "Türkiye'de Basının Askeri Müdahalelere Yaklaşımı", *İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 13, (2002): 76.

açıklanabiliyor olsa da kendisini ordunun yanında konumlandırmayı doğru bir hareket olarak kabul ettiği de bir gerçektir.

KAYNAKÇA

GAZETELER

- “10 Eylül 1955’te, Balıklıdaki Rum hastanesini ateşe vermek isteyen üç kadın tutuklandı”. **Hürriyet Gazetesi**. 11 Eylül 1955.
- “15 Üniversitelinin akıbetleri meçhul”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “16 bin mermi kaçırırken yakalandı”. **Hürriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “1950’den beri 1.5 hektar orman harap edildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 18 Temmuz 1960.
- “200 odalı otelin inşası durduruldu”. **Milliyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “248 evi paylaşmışlar”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Haziran 1960.
- “250 milyon vagon siparişi iptal edildi”. **Milliyet Gazetesi**. 10 Temmuz 1960.
- “27 Mayıs Cuma sabahı herşey halloldu ve Türk milleti için yeni bir devir başladı”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “27 Mayıs Sigarası”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 23 Temmuz 1960.
- “27 Mayısın manasını anlatınız”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 23 Temmuz 1960.
- “28 Nisan hadiselerinde 90 üniversiteli kayıp”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “28 nisandaki hadiseler için tahkikat açıldı”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “3 milyon liralık yeni bir suistimal açıklandı”. **Tercüman Gazetesi**. 23 Haziran 1960.
- “4. Kotadan 35 milyon dolar tasarruf edildi”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “45 senedir binlerce mevta yıkadım. böyle nurani bir yüze hiç tesadüf etmedim”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “500 V.C. ocağı için 15 milyon lira harcanmış”. **Milliyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “5000 mermi satın almak isteyen 8 DP li yakalandı”. **Milliyet Gazetesi**. 7 Temmuz 1960.
- “A. Menderes. yardım almak için Ardahan’ı Ruslara mı teklif etti?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Adı Hürriyet”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Ajans Dinlemeyenler Derneği Kuruldu”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Aralık 1958.
- “Ajans Dinlemeyenler Derneği Kapatıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Aralık 1958.
- “Amerika ve İngiltere’den silah getirmiş”. **Tercüman Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Amerika'dan gelen mektup”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Temmuz 1960.
- “Anayasa Komisyonunun ön projeye aid ilk raporu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

- “Anayasa Komisyonunun Ön projeye ait ilk raporu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Ankara Ticaret Odasında yolsuzluk Meydana çıkarıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 23 Haziran 1960.
- “Ankara Ticaret ve Sanayi Odasında suistimaller 3 milyona yakın”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 23 Haziran 1960.
- “Ankara’da Bayram Sevinci”. **Hürriyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Ankara’da halk 28 Mayıs günü ordu lehinde büyük tezahürat yaptı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “Ankara’da Üniversitelileri dövmek için DP adam tutmuş”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 25 Haziran 1960.
- “Antidemokratik Kanunlar Ayıklanacak”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “Ardahan’ı Ruslara Satmak İstemişler”. **Milliyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Asker kaçığı sabıklar için takibat”. **Hürriyet Gazetesi**. 29 Haziran 1960.
- “Askeri ortaokul bandosu Kadıköylüleri coşturdu. yurttan ordu. halk ve gençlik kucaklaşması devam ediyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “Aydın’dan Röportajlar: Menderes’in çiftliğine değen sihirli değnek”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “Aydınlılar Menderes’leri hemşerilikten çıkaracaklar”. **Tercüman Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Aydınlılar. Menderesi hemşerilikten çıkardı”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Temmuz 1960.
- “Azot Fabrikası 103 yerine 470 milyon liraya mal oldu.”. **Milliyet Gazetesi**. 20 Haziran 1960.
- “Baba oğul Yassıada’da buluştular”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “Bahçeler Müdürlüğünde suistimal ihbarı yapıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Bakanların maaşları”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Basın hürriyetinden bahseden Gürsel: “Bu Kesilirse İdare yolunu şaşırır”, dedi”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Basın Kanunu”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Basına Düşen Görev”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Haziran 1960.
- “Başbakan Menderes’in gazetemize demeci”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 24 Mayıs 1950.
- “Başvekalette çıplak resimler ele geçti”. **Tercüman Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- “Başvekil Bu ihtilal değil ayaklanma dedi”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Mayıs 1960.
- “BAŞVEKİL SERT KONUŞTU”. **Milliyet Gazetesi**. 7 Eylül 1958.
- “Başvekil Şeref Madalyası Verildi”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Mayıs 1960.
- “Bayar kendisine hediye edilen atları yüksek fiyatla haraya satmış”. **Milliyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.

- “Bayar ve Menderes’e gelen bütün hediyelere el kondu”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Bayar ve Menderes’in eşleri muhafaza altına alınıyor”. **Tercüman Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Bayar, Menderes. bütün vekiller, mahut Tahkikat Komisyonu üyeleri dün nezaret altına alındılar”. **Tercüman Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Bayar. Vatana Hıyanetten Yüce Divana Verildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Bayar’a ait saklanan 3 balya eşya bulundu”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “BAYAR’IN İDAMI İSTENDİ”. **Milliyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Bayar’ın köyü olan Umurbey’de de bağış kampanyası başlatıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “Bayar’ın köyünde inşa edilen evler için tahkikat”. **Milliyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “Bayar’ın tasarladığı korkunç bir cinayet daha açıklandı”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Bazı elçilerin görevlerine TAMAMEN SON VERİLİYOR”. **Tercüman Gazetesi**. 16 Temmuz 1960.
- “Bir depoda 5700 mavzer ve binlerce tabanca bulundu”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Bir doktor 27 Mayıs 1923 tarihini taşıyan alyansını hazineye verilmek üzere gazetemize teslim etti”. **Milliyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Bir DP li Aygünün emriyle 200 adet tabanca dağıtmış”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Bir emniyet amiri çevrilen dolapları anlatıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “Bir kahvede bir gayrimüslimin fabrikasına saldırmak üzere hazırlıklar yapan 70 kişilik grubu dağıttı”. **Hürriyet Gazetesi**. 11 Eylül 1955.
- “Bir Kürdistan Hükümeti tesisi için D.P. Grubu İçinde çalışanlar varmış”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Bir mebusun mülküne el konuldu”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Bir öğrenci hala kayıp”. **Hürriyet Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “Bir sendikacı eski işine döndü”. **Hürriyet Gazetesi**. 10 Temmuz 1960.
- “Birbirinizi seviniz ve daha çok çalışınız”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 19 Temmuz 1960.
- “Birçok yerlerde lüzumu olmayan silahlar bulundu”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Borçlar için Bu yıl 172 milyon ödeniyo”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “Böyle tekme atmış”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “Bu Böyle Gitmez”. **Vatan Gazetesi**. 8 Aralık 1955.
- “Burhan Felek. “İşin azameti karşısında”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.

- “Buzhane ve Çukurda Cesetler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960
- “Buzhaneden Toplu Halde Cesetler Çıktı”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “Bütün barajlarda suistimal yapılmış”. **Tercüman Gazetesi**. 30 Haziran 1960.
- “Bütün devlet yatırımları incelenecek”. **Hürriyet Gazetesi**. 21 Haziran 1960.
- “Bütün dünya yeni hükûmetimizi tanımak için sabırsızlanıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Bütün sabıklar mal beyanına tabi olacak”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “Bütün Subay Aileleri Yüzüklerini hazineye Hibe Etmeye Başladı”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Bütün yurttta Hürriyet Bayramı devam ediyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Büyük Millet Meclisi bugün saat 15te toplanıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 12 Eylül 1955
- “Büyük Millet Meclisinin Tarihi Toplantısı B.M.MECLİSİ BUGÜN AÇILIYOR
Cumhur Reisliğine Bayar Seçilecek”. **Zafer Gazetesi**. 22 Mayıs 1950.
- “Büyük sevinç 27 mayıs günü Üniversite bir bayram havası içinde idi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “C. Bayar 9 Arap atını Haradan bedava almış”. **Milliyet Gazetesi**. 6 Temmuz 1960.
- “C. Bayar C.H.P. Den Çekildi”. **Vakit Gazetesi**. 4 Aralık 1945.
- “Celal Bayar dün 15 bin lira tutan maaşını istedi”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Cesetlerin makinada kıyılıp toz haline getirildiği ihbar edildi”. **Hürriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “CHP İktidarı devrediyor, CHP Meclis içinde ve dışında tam bir muhalefet ve tenkit partisi olarak vazifesine devam edecektir”. **Ulus Gazetesi**. 15 Mayıs 1950.
- “Çankaya Köşkü’nde Alemler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “Çelik silo suistimali dosyası Milli birlik Komitesine verildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 24 Haziran 1960.
- “D.D.Y da 675 bin liralık suistimal meydana çıkarıldı”. **Hürriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “D.P nin Tahkikat önergesi dün gece yarısı neşrolundu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 16 Nisan 1960.
- “D.P. için İstanbulda toplanan paralar”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “D.P. için nasıl para toplandı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “D.P.’nin TAHKİKAT takriri dün açıklandı”. **Milliyet Gazetesi**. 16 Nisan 1960.
- “Demirköprü Barajındaki Büyük yolsuzluk”. **Milliyet Gazetesi**. 30 Haziran 1960.
- “Demiryollarında bir ayarlama düşünülüyor”. **Milliyet Gazetesi**. 23 Temmuz 1960.
- “Demiryollarında işlerin yürümesi için acele üç milyar liraya ihtiyaç var”. **Hürriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “deniz motorü ve 41 bavul kaçak eşya”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Haziran 1960.

- “Deniz Yedek Subay Okulu Komutanlığı, subay ve öğrencilerden toplanan alyanslar ile iki aylık maaşları hazineye bağışlamıştı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “Denizcilik Bankası DP den 27 bin lira alacaklı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Devlet Başkanı Gürsel’in sabık devrin adetlerine son veren mühim tamimi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Haziran 1960.
- “Devlet kesesinden dağıtılan ihsanlar”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Devletin vatandaşlara borcu 238 milyon”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 21 Haziran 1960.
- “Dışlerini hibe etti”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran. 1960.
- “DP Grubundaki Huzursuzluk Arttı”. **Dünya Gazetesi**. 8 Aralık 1955.
- “DP’nin feshini isteyen DP’li Avukat”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “DP’nin üniversiteye siyaset sokan adamı: Göldoğan”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Dün Koyamadığımız Yazı Ve Resimler: Hak ve Hürriyet Meydanı Beyazıt”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “Dün saat 15 de İstanbul ve Ankara’da ilan edilen örfi idare. vuku bulan hadiselerin neşrini menetti”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Nisan 1960.
- “Dünkü seçimlerin ilk neticeleri alındı. Demokrat Parti zafer yolunda”. **Zafer Gazetesi**. 15 Mayıs 1950.
- “Düşmez Kalkmaz Bir Allah”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Düşük başvekil’in bir telgrafi”. **Hürriyet Gazetesi**. 24 Temmuz 1960.
- “Düşük idareciler yüzbinlerce metre karelik arsa ve arazi almış”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Temmuz 1960.
- “Düşükler bir Kürt Vak’ası icat edecekti”. **Tercüman Gazetesi**. 21 Haziran 1960.
- “Düşüklerin Ankara’da kurdukları gestapo teşkilatı ortaya çıkarıldı”. **Tercüman Gazetesi**. 25 Haziran 1960.
- “DÜŞÜKLERİN KORKUNÇ BİR TASAVVURU DAHA”. **Tercüman Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “Ehlikeyif Bakanın odası için 165 bin lira sarfedilmiş”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “Ele Geçen Güzeller Koleksiyonu”. **Tercüman Gazetesi**. 6 Temmuz 1960.
- “Elli iki yıllık bir çift alyanslarını hazineye bağışlamıştı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Eski Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik İntihar Etti”. **Tercüman Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Eski Dahiliye Vekili Namık Gedik intihar etti”. **Tercüman Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Eski İdarecilerin korkunç projeleri-Menderes kitle halinde tevkiflere girecekti”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

- “Eskişehir’de tezahüratla karşılanan Menderes. yedi dakika konuşup şöyle dedi:
“Yolumuz seçim yoludur”. **Hürriyet Gazetesi.** 26 Mayıs 1960.
- “Esnaflar fiyat indirmesi bütün yurda yayılıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 5 Haziran 1960.
- “Esrarını hala muhafaza eden 9 SUBAY OLAYI”. **Milliyet Gazetesi.** 5 Haziran 1962.
- “Etimesgut Şeker Fabrikasını gezen Org. Gürsel hayretler içinde kaldı”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 1 Temmuz 1960.
- “Etimesgut Şeker Fabrikasını gezen Org. Gürsel hayretler içinde kaldı”. **Hürriyet Gazetesi.** 1 Temmuz 1960.
- “Fevkalade yetki” Encümen kabul etti”. **Milliyet Gazetesi.** 27 Nisan 1960.
- “Floryadaki 60 yazlık ev kimlere verilecekti”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 11 Haziran 1960.
- “Galata Tersane Caddesi 39’da dükkânı olan demir tüccarı Yanı Kapsızoglu, hamal Emrullah ve Timur’u dükkânından 20.000 TL çaldıkları gerekçesiyle ihbar etti. İki suçlu yakalandı. Üzerlerinde 9.656 TL bulundu. Her ikisi de tutuklandı”. **Hürriyet Gazetesi.** 11 Eylül 1955.
- “Gazeteciler Cemiyeti Dün Açıklama Yaptı”. **Hürriyet Gazetesi.** 2 Haziran 1960.
- “Gazetemize Paris’ten bir çift alyans gönderildi”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 23 Haziran 1960.
- “Geç Bile Kaldı...”. **Hürriyet Gazetesi.** 28 Mayıs 1960.
- “Geçen bir ayda koyamadığımız yazılar- Yabancı gazeteler neler yazmışlardı?”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 28 Mayıs 1960.
- “Geçici Anayasa dün gece ilan edildi”. **Tercüman Gazetesi.** 13 Haziran 1960.
- “Geçici Anayasa Dün İlan Edildi”. **Hürriyet Gazetesi.** 13 Haziran 1960.
- “GEÇİCİ ANAYASA”. **Milliyet Gazetesi.** 13 Haziran 1960.
- “Gedik kendini pencereden atmak suretiyle intihar etti”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 31 Mayıs 1960.
- “Gençler şişlerle öldürülecekti”. **Hürriyet Gazetesi.** 12 Haziran 1960.
- “Geniş Tasarruf yapılacak”. **Hürriyet Gazetesi.** 2 Haziran 1960.
- “GÜÇBİRLİĞİ EHLİSALİPTİR”. **Milliyet Gazetesi.** 25 Kasım 1958.
- “Günseli Tunca’nın mücevheratına İzmir’de el kondu”. **Hürriyet Gazetesi.** 31 Mayıs 1960.
- “Gürsel “beni de tenkid edin”, dedi”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 5 Haziran 1960.
- “GÜRSEL DARGINLIKLARIN UNUTULMASINI TAVSİYE ETTİ”. **Milliyet Gazetesi.** 20 Temmuz 1960.
- “Gürsel dün Erzincan ve Erzurumu ziyaretle 2 mühim konuşma yaptı”. **Tercüman Gazetesi.** 19 Temmuz 1960.
- “GÜRSEL ERZURUMDA BİRLİK TAVSİYE ETTİ”. **Milliyet Gazetesi.** 19 Temmuz 1960.

- “Gürsel milleti dün çok çalışıp gayret sarfetmeye davet etti”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Temmuz 1960.
- “Gürsel vatandaşlar kucaklaşmalı diyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 21 Temmuz 1960.
- “Gürsel: En Büyük Kuvvetimiz Matbuatımızdır, dedi”. **Milliyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Gürsel’in Ethem Menderes’e ikaz mektubu dün açıklandı”. **Tercüman Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “Güveneller ile ilgili tahkikat”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Hahambaşı dini altın kolyesini bağışladı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Haluk Şaman işçi paralarından 98 binlirayı kendisinin keyfi için sarfetmiş...”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Hani maaş almıyordu!”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Hapisteki gazeteciler dün serbest Bırakıldı”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “Hapisteki Gazeteciler Dün Serbest Bırakıldılar”. **Hürriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “Hapisteki gazeteciler. subaylar. talebeler tahliye olunuyor. Kapatılan gazeteler açıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Hariciye vekaletindeki torpilliler ayıklanıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “Harp okulunun imha planları açıklandı”. **Milliyet Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- “Hayret verici rakamlar yarışması halini alan büyük çaptaki suistimaller”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Hazineye altın bağışı hızla devam ediyor.”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- “HAZİNEYE BAĞIŞLAR BÜTÜN YURTTA HIZLA DEVAM EDİYOR”. **Tercüman Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “Hazineye bağışlar hızla devam ediyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Hazineye yardım kampanyası”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “Her geçen gün düşüklerin yeni suistimalleri ortaya çıkıyor”. **Tercüman Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “Her Tarafta Miting ve Şenlik Yapılıyor”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Hırsızlığın girmediği hiç bir iş kalmamış”. **Tercüman Gazetesi**. 21 Haziran 1960.
- “Huzur içinde olan yurttan coşkun bayram sevinci dün de devam etti”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Hükümet Kararında İsabet Etmıştır”. **Milliyet Gazetesi**. 27 Temmuz 1950.
- “Hükümet Kararını Beğenmeyenler Okusun”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Ağustos 1950.
- “Hükümet kuruldu-Reisicumhur ve Başvekil Orgl. Gürsel seçimin 3 ay içinde yapılacağını söyledi”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “Hürriyet Şehidi Gençlerimiz Hakkında Dün Milli Birlik Komitesi Açıklama Yaptı: Cesetlerin Makinada Kıyılıp Toz Haline Getirildiği İhbar edildi”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Hürriyet Şehitleri İçin Kampanya”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

- “Hürriyet Şehitlerini Dün Ankara’ya Uğurladık”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- “Hürriyet ve İnkılap Bayramı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “İ.E.E.T.’de BEŞ şef çıkarıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Haziran 1960.
- “İ.E.T.T nin dağıttığı 835 paso iptal edildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- “İ.İnönü’ye taş atanlar tutuldu”. **Hürriyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “İhtilal dediğin böyle olmalıdır”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Azaları”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “İktidar Muhalefete İsnadlarda Bulundu”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Temmuz 1955.
- “İktidar ve Gazeteleri”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Ocak 1950.
- “İlk Medeni İhtilal”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “İlle Bir Kıyaslama Gerekirse”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “İmha planı ile alakalı bir emir”. **Hürriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “İngiliz siyasi çevreleri Menderes’in tutumunun. bu neticeyi mukadder kıldığını belirtiyor”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “İnkılâp Kervanı”. **Hürriyet Gazetesi**. 20 Temmuz 1960.
- “İnönü “Sizi ben bile kurtaramam”, demişti”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “İnönü gece gazetecilerle bir hasbihalde bulundu”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Haziran 1958.
- “İnönü ile Bölükbaşı görüştüler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “İnönü Uşak’ta taşla hafif yaralandı. M. Vekili. gazetecilere tecavüz oldu”. **Dünya Gazetesi**. 01 Mayıs 1959.
- “İNÖNÜ, “HAREKATTAN HABERİM YOKTU”, DEDİ”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “İnönü, “İhtilale yanlış teşhis konulmamalı, dedi”. **Milliyet Gazetesi**. 10 Eylül 1960.
- “İnönü, Başbakanın Nutkuna Cevap Verdi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 8 Eylül 1958.
- “İnönü, Türkiye’de iftira ve tehditten yılacak siyaset adamı yoktur, dedi”. **Milliyet Gazetesi**. 8 Eylül 1958.
- “İnönü. Bölükbaşı’yı evinde ziyaret etti- Bölükbaşı “Bugünler için yaşadık”, diyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “İnönü. Gürsel’i Tasvip Ediyor”. **Milliyet Gazetesi**. 11 Temmuz 1960.
- “İnönü. Org. Gürsel’i Ziyaret etti”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “İnönü. yeni devrin ilk basın toplantısını yaptı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “İNÖNÜ. YETKİNER’İ NASIL KOVMUŞTU?”. **Milliyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “İnönü’nün T.H.A. muhaberine beyanatı”. **Milliyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “İnönü’nün teşkilata tamimi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

- “İnönü’nün Uşak ziyareti hadiseli oldu”. **Akşam Gazetesi**. 1 Mayıs 1959.
- “İnönü’nün. Menderese verdiği son cevap”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “İnönü’ye tecavüz edenler hesap veriyor”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Haziran 1960.
- “İnönü’yü öldürmek isteyenlerden 45 i dün yakalandı”. **Hürriyet Gazetesi**. 27 Haziran 1960.
- “İstanbul. Ankara ve İzmirde örfi idare tekrar ilan edildi MECLİS FEVKALADE İÇTİMAA ÇAĞRILDI”. **Tercüman Gazetesi**. 8 Eylül 1955.
- “İran Şahı Türkiye’deki İnkılaptan çok memnun”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “İsmet İnönü’nün İnkılap hareketli ile ilgili tamimi”. **Hürriyet Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “İsmet İnönü sağ ve sıhhatte”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “İsmet İnönü. beyanname neşretti...”. **Hürriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “İstanbul Ticaret Borsası. hazineye 1 milyon lira bağış yapmış”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “İstanbul Valisi Yetkiner. 2 ayda bankalardan 300 bin lira çekmiş. Sarol’ un da 2 otomobili ele geçirilmiş”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “İstanbul’da 9 Subay Tevkif Edildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 17 Ocak 1958.
- “İstanbul’da geceleri sokağa çıkma yasağı kondu. eğlence yerleri kapatıldı. hadiselerin neşri yasak”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Nisan 1960.
- “İstanbul’un geçirdiği korkunç tehlike”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “İstanbul’un yaşadığı tarihi an: 27 Mayıs Cumaa Saat 3”. **Hürriyet Gazetesi**. 28 Haziran 1960.
- “İstanbulda dün yapılan büyük mitingden fotoğraflar”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “İstanbulda muhafaza altına alınanların sayısı 40 a yükseldi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “İstanbulullar. hazineye bağış yarışını hızlandırdı”. **Milliyet Gazetesi**. 21 Haziran 1960.
- “İstanbulu idare edenlerin fuhuş ve kumardan haraç aldıkları anlaşıldı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “İşte bu olmaz!”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “İzmir’de Yunan fuar pavyonu. İngiliz Kültür Enstitüsü. Yunan Konsolosluk binası. 1. kilise. 1 pansiyon. 6 işyeri ve 14 ev tahrip edilmiştir”. **Hürriyet Gazetesi**. 08 Eylül 1955.
- “Kâğıt Fabrikasındaki yolsuzluk açıklandı”. **Milliyet Gazetesi**. 9 Temmuz 1960.
- “Karacabey Harasının hesaplarına el kondu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “Kayıp Üniversitelilerin sayısı yediye yükseldi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Kemiye ve Keyfiyet”. **Hürriyet Gazetesi**. 26 Temmuz 1960.

- “Kıbrıslı Türkler hazineye yardım kampanyasına hız verdi”. **Hürriyet Gazetesi**. 20 Haziran 1960.
- “Kibar İnkılap”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Kimi Vuracaktı”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “Koraltan 1 yılda Devlet kasasından 148 bin lira almış”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Temmuz 1960.
- “Koraltan 1959 da tam 148 bin lira fazla para almış”. **Tercüman Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Koraltan’ın evinde neler ele geçirildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 6 Temmuz 1960.
- “Koraltan’ın Evinde”. **Milliyet Gazetesi**. 6 Temmuz 1960.
- “Koraltanın 100 bin liralık bina vergi borcu tesbit edildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Kore’de Sevinç”. **Tercüman Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Kore’ye Asker Yollamamızın Sebebi”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Temmuz 1950.
- “Korkunç bir istibdat idaresi tesisi için ne gibi tedbirler istenmişti?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Koskoca köye sahip çıkmak isteyen Menderes’ in halasını muhtar. İzmir Valisine şikâyet etti”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Köprülü ‘nün Cevabı”. **Vatan Gazetesi**. 28 Ağustos 1949.
- “Kütahya yolunda yakalanan Menderes istifa etti. Bayar ise henüz istifa etmedi”. **Hürriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “M.Birlik Komitesi 27 Mayıs’ı anlatıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “MBK Vekili. 27 Mayıs hareketinin milletten saklanan facialara son verdiğini söyledi”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “M.M.V temsil Başkanlığı’nın bir tebliği ile 9 SUBAYIN TEVKİF edildiği açıklandı. Büyük çapta tevkifler yapıldığı yalanlandı”. **Milliyet Gazetesi**. 17 Ocak 1958.
- “Mahkemede ispat edemezlerse 'Sabıkların malları müsadere edilecek’“. **Hürriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “Mahkemeler teşkil ediliyor”. **Milliyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “MALİ DURUM AÇIKLANDI”. **Milliyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Malum Devirde Yasak Olan Resimler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Mardin’de büyük bir katliam ihbarı”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “MBK taahhütlerini tekrarlıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Mecliste. sabıkların yazılması dahi “ayıp” olan malzemeleri bulundu”. **Hürriyet Gazetesi**. 26 Haziran 1960.
- “MENDERES DÜNYAYI ALDATIRIM SANIYORDU”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “MENDERES HİÇ SIKILMADAN MİLLETE YALAN SÖYLÜYORDU”. **Tercüman Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.

- “Menderes köyü adını değiştirdi”. **Tercüman Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- “Menderes masrafını hazineye ödettirmiş”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Menderes Orgl Gürsel’e “Beni kurtardınız”. dedi”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Menderes pusulayı şaşırmıştı”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Menderes Vatan Cephesi İstiyor. Bu cephe yanında değil karşıındadır”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Ekim 1958.
- “Menderes verdiği hediyenin parasını vakıflara ödetmiş”. **Milliyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Menderes. Eskişehir’de Muazzam bir tezahüratla karşılandı”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Mayıs 1960.
- “Menderes. kahyasına altın tabanca hediye etmiş”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Menderes. Kütahya yolunda yakalandı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Menderes. Kütahya yolunda yakalandı”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Menderes. on yılda 480 bin lira maaş ve tazminat almış”. **Milliyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Menderes’i fahri hemşerilikten atan şehir”. **Hürriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Menderes’i süt kardeşi lanetledi”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “Menderes’in Başvekalettteki kasasında mühim evrak bulundu”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Menderes’in bir Bankada 2 milyon lirası bulundu”. **Milliyet Gazetesi**. 10 Temmuz 1960.
- “Menderes’in bir isteği yerine getirilmedi”. **Tercüman Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Menderes’in çiftliğinde araştırma yapıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Menderes’in halası bir köyde hak iddia ediyor”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Menderes’in kasalarında arama”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Menderes’in kasası: Yolsuzluk evrakı ve vesikalarıyla dolu”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Temmuz 1960.
- “Menderes’in hususi dairesi dün açıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Menderes’in kasasında şantaj dosyaları çıktı”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Temmuz 1960.
- “MENDERESİN KEFYİ SARFETTİĞİ PARALARA DAİR VESİKALAR”. **Tercüman Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.
- “Menderesin Muhalefete Dünkü Sert İhtarı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 7 Eylül 1958.
- “Menderesin yeni bir marifeti”. **Hürriyet Gazetesi**. 20 Haziran 1960.
- “Menderes’ler icraya verildiler”. **Hürriyet Gazetesi**. 21 Temmuz 1960.
- “Mesuller Şiddetle Cezalandırılacak”. **Tercüman Gazetesi**. 18 Eylül 1955.
- “Mezardan dün 3 ceset çıkartıldı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.

- “Mezardan dün 3 ceset çıkartıldı”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Mısır Basını Eski İktidar Dini de Unutmuştu Diyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Millet bağış için seve seve bürolara koşuyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Millet hazineyi eski haline getirmek için elele verdi”. **Hürriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “Millet kesesinden Menderes’in çiftliğine sarfedilen paralar”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Milletçe bayram sevinci içindeyiz”. **Tercüman Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Millî Eğitim Bakanlığı’nda tespit edilen suistimaller”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- “Milli Komite: kemerleri sıkmamız lazımdır”, dedi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Milli Müdafaa İstişare Konseyi dün toplandı”. **Hürriyet Gazetesi**. 27 Mayıs 1960.
- “Muhafaza altına alınmış olan 191 kişi Ankaradan uçakla Yassıadaya getirildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Muhalefetin Cazibesi”. **Hürriyet Gazetesi**. 4 Ocak 1950.
- “Muvakkat Anayasa dün gece açıklandı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “Muzaffer Kurbanoglu bulunamıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 7 Temmuz 1960.
- “Müfettişler dün İş Bankası hesaplarını tetkike başladı”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Namık Gedik İntihar Etti”. **Hürriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Namık Gedik İntihar Etti”. **Tercüman Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Nasıl Bahsettiler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Nedim Ökmen ile Yakup Gürsel’e aid gayrimenkul listesi dün akşam ilan edildi.”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 22 Temmuz 1960.
- “O gün gençlik görülmemiş bir heyecanla şahlanmıştı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Ordu mensupları alyanslarını hazineye hibe ediyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Ordu Mensupları ziynet Eşyalarını Hazineye veriyor”. **Milliyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Ordumuz Bir Kere Daha Millet Kaderine El Koymak Zorunda Kaldı”. **Demokrat Akşehir Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Orduya Şükran ve Minnet”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Org. Gürsel: “Milletin mali millete verilecektir”, dedi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 21 Temmuz 1960.
- “Ormancılar mühim bir rapor verdiler”. **Tercüman Gazetesi**. 22 Temmuz 1960.
- “Ormanlarımız milli dava olarak ele alındı”. **Hürriyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.

- “Ormanların muhatarası için tedbirler”. **Milliyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Ormanlarla ilgili olarak anayasaya konacak hükümler”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Otomobilli sabık...”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “OTOPSİ”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Haziran 1960.
- “Örfi idare bile bu yetkilere sahip değildir”. **Ulus Gazetesi**. 27 Nisan 1960.
- “Örnek Alalım: Ordu Mensupları Alyanslarını Hazineye Hibe Ediyorlar”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Örtülü Ödenek”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “Piyasada itimad yaratılacak”. **Milliyet Gazetesi**. 10 Temmuz 1960.
- “Polatkan ailesi en az yüzyıllık servet yapmış”. **Tercüman Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “POLATKAN AİLESİNİN EDİNDİĞİ SERVET TAHKİK EDİLİYOR”. **Milliyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Polatkan’ın zimmetinde 4 milyon lira çıktı- Sabık iktidar erkanının bankalardan külliyetli paralar çektikleri anlaşılıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Polis “hürriyet” isteyen gençliğe ateş açıyor”. **Milliyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Programsızlık 1 milyar 341 milyonluk zarara mal oldu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 20 Haziran 1960.
- “R. Koraltan’ın en büyük merakı: Çıplak Resimler”. **Hürriyet Gazetesi**. 6 Temmuz 1960.
- “Radyoda Ajans Dinlemeyenler Derneği feshedildi”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Aralık 1958.
- “Reisicumhur ve Başvekil Org. Cemal Gürsel. Seçimin 3 ay içinde yapılacağını söyledi”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- “SABIK BAŞBAKAN YURTDIŞINA 800000 LİRA PARA KAÇIRACAKMIŞ”. **Milliyet Gazetesi**. 6 Temmuz 1960.
- “Sabık Başvekil vatandaşları ikiye ayırma yoluna sapmıştı”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Sabık Başvekil ve Din”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Sabık Cumhurbaşkanı da intihara mı teşebbüs etti?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Sabık D.P. Mensuplarının hepsi muhafaza altına alınıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “Sabık devirde dış memleketlerde bulunan talebeye yapılan baskı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- “Sabık İdarecilerin DP’den ihracı için imza toplanıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “Sabık İdarenin Harp Okulunu İmha Planı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.

- “Sabık Liderler seçimden önce muhakeme edilecek”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Sabık mebuslar bankaya 22 milyon lira borçlu”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Haziran 1960.
- “Sabık ve sakıtların çeşitli işlerden elde ettikleri menfaat araştırılıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Sabık”, Ardahana karşılık Rusyadan yardım mı istedi”. **Hürriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Sabık”ların himaye ettiği gaddar polis”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Sabıklar 102 ton altını rehine koymuşlar”. **Tercüman Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Sabıklardan mal beyanı henüz istenmedi”. **Hürriyet Gazetesi**. 21 Haziran 1960.
- “Sabıkların dışardaki mallarına elkonuyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Sabıkların gemileri olduğu açıklandı”. **Milliyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “Sabıkların Harp Okulunun İmhasına Dair Korkunç Planı”. **Hürriyet Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- “Sabıkların Rusyadan aldığı gizli krediler”. **Hürriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Sabıkların. devlet adamına yakışmayan çirkinlikteki hususi hayatı ifşa ediliyor”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Sakıt başvekil Yassıadada gece oturup. gündüzleri uyuyor”. **Tercüman Gazetesi**. 16 Haziran 1960.
- “Samet Ağaoğlunun da hudutta ele geçtiği rivayetleri bildiriliyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Sanayi Tesislerinin borcu 6 milyar 706 milyon lira”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Sanayimiz 7 milyar lira borçlu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- “Seçim tam bir sükûn içinde geçti, iştirak nispeti bütün tahminleri aştı. Yurttan dün baskısız bir seçim yapıldı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 15 Mayıs 1950.
- “Silivri esnafı fiyatlarda % 10 oranında indirim gitti”. **Hürriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “SORUŞTURMA KURULU AÇIKLANDI”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “Suçlu Kim?!”. **Tercüman Gazetesi**. 27 Haziran 1960.
- “Suistimalleri tetkik Komisyonu kuruldu”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Suistimal yapmakta başarı gösteren şahıs en yüksek mevkiye getiriliyordu”. **Tercüman Gazetesi**. 6 Haziran 1960.
- “Suistimallere dair vesikalar ele geçti”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Suistimalleri tespit için dün Ankara’da bir komisyon teşkil edildi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Şahsi arabasında beylik benzin kullanan bakan”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.

- “Şehit cesetleri canavarca usullerle yok edilmiş”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Şehit cesetleri kıyılıp hayvan yemi mi yapıldı?”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Şehit gençleri tesbit için anket açılıyor”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Şehit gençlerin sayısı henüz belli değil”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Şehitleri tesbit için komisyon kuruldu”. **Tercüman Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Şehitleri tespit komisyonu kuruldu”. **Tercüman Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Şehitlerimizin kanı üzerine taht kuramazsın Menderes”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Tahkikat komisyonu kuruldu”. **Tercüman Gazetesi**. 18 Nisan 1960.
- “Tahkik Komisyonu raporu ele geçti”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- “Tarihi bir koruluğu insafsızca tahrip edilerek yapılan evler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 23 Haziran 1960.
- “Teberru hareketi sür’atle gelişiyor”. **Milliyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Teklif ediyoruz”. **Hürriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Temyiz ve Adliyede temizlik”. **Hürriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Ticaret Bakanlığınca alınan ilk tedbirler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Ticaret Bakanlığının emri ile DP’ ye 398 jeep tahsis edilmiş”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.
- “Ticaret Vekaleti kota rejimlerine devam edileceğini açıkladı”. **Tercüman Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- “Topkapı hadiseleri ile alakalı dava dün düştü”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.
- “Turizm Bankasında meydana çıkarılan büyük yolsuzluklar”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 25 Haziran 1960.
- “Türk hazinesinin bugünkü acıklı hali”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 18 Haziran 1960.
- “Türk Milleti bayram yapıyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “Türk milleti büyük seçim imtihanını şerefle geçirdi”. **Vatan Gazetesi**. 15 Mayıs 1950.
- “Türk Ordusu Ancak Vatan’ın Hizmetindedir”. **Ulus Gazetesi**. 20 Ekim 1955.
- “Türk Parasının Kıymeti yükseliyor”. **Milliyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- “Ucuzluk Başladı”. **Hürriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- “Ucuzluk hareketi yayılmaya başladı”. **Milliyet Gazetesi**. 24 Haziran 1960.
- “Ulaştırma Bakanlığına bağlı müesseselerin borcu 1.5 milyar lira”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- “Ulaştırma-Maarif işlerinde yolsuzluk”. **Hürriyet Gazetesi**. 20 Haziran 1960.

- “Umur yatı Deniz Ticaret Okulu Emrine veriliyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- “Uşakta İnönüyü valinin şöförü vuracaktı”. **Hürriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Üç sabıka ait gayri menkuller açıklandı”. **Milliyet Gazetesi**. 9 Temmuz 1960.
- “Üniversite OLAYLARINDA BİR ÇOK SIVİLLERE POLİS ELBİSELERİ GİYDİRİLMİŞ”. **Tercüman Gazetesi**. 7 Temmuz 1960.
- “Üniversitede şehitlerin adedi tespiti çalışılıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “V.C. ye giren profesörler işlerinden çıkarıldılar”. **Hürriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Vakıflar Bankasını da DP liler hayli soymuş”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Haziran 1960.
- “Vali tulga dargınları barıştırdı”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Vehbi Koç. 26 kilo altın ile bir hastaneyi bağışladı”. **Milliyet Gazetesi**. 26 Haziran 1960.
- “Yabancı gazeteciler ordunun son hareketini <<fevkalade>> olarak vasıflandırdılar”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.
- “Yağmacıların Evlerinde Dün Aramalar Yapıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 13 Eylül 1955.
- “Yaşasın Ordumuz”. **Hürriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- “YATIRIMLARIN BİTMESİ İÇİN 13 MİLYAR LİRA LAZIM”. **Milliyet Gazetesi**. 30 Haziran 1960.
- “Yazamadığımız Yazılar”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- “Yeni Geçici Anayasa açıklanmak üzere”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- “Yeni Parti Hazırlığı”. **Akşam Gazetesi**. 4 Aralık 1945.
- “Yeni Suistimaller ortaya çıkarıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.
- “Yurtta Bayram sevinci ve şenlikler devam ediyor”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- “Yurtta Muhteşem Mitingler Yapıldı”. **Milliyet Gazetesi**. 3 Haziran 1960.
- “Yüksek Soruşturma Kurulu Bugün Açıklanıyor”. **Milliyet Gazetesi**. 30 Haziran 1960.
- “Yüksek Soruşturma Kurulu pazartesi günü sabıklar hakkında ilk tahkikata başlıyor”. **Hürriyet Gazetesi**. 3 Temmuz 1960.
- “Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri de dün ilân edildi”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri de dün ilân edildi”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Temmuz 1960.
- “Yüzbinlerce İstanbul’lu dün genç şehitlere gözyaşı döktü”. **Tercüman Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- “Zarar görenlere yardım”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 12 Eylül 1955.

“Zorlu’nun annesinin evinde küçük bir hazine ele geçirildi”. **Hürriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.

“Zorlu’nun eşi mücevherlerini kaçırmak istedi”. **Hürriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Matbuat Kanunu (1881K.). **Resmî Gazete**. 1867. Ağustos.1931.

Abdi İpekçi. “Basın teşekkürleri minnetlerini bildirdi”. **Milliyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Abdi İpekçi. “Dikkatli Olalım”. **Milliyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.

Abdi İpekçi. “Milliyetten Mektuplar”. **Milliyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.

Abdi İpekçi. “YILIN bir başka ADAMI: Hapisteki Gazeteciler”. **Milliyet Gazetesi**. 1 Ocak 1959.

Ali Karacan. “Millet Gürültü İstemiyor”. **Milliyet Gazetesi**. 27 Kasım 1954.

Ali Naci Karacan. “Arapça Ezan”. **Milliyet Gazetesi**. 6 Haziran 1950.

Ali Naci Karacan. “Halkın Sesi Halkın Sesi”. **Milliyet Gazetesi**. 4 Mayıs 1954.

Ali Naci Karacan. “Hayat Pahalılığının Başlangıcı”. **Milliyet Gazetesi**. 23 Nisan 1954.

Ali Naci Karacan. “Orduda Yapılan Değişiklikler”. **Milliyet Gazetesi**. 8 Haziran 1950.

Ali Naci Karacan. “Seçim Güvenliği”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Nisan 1954.

Ali Ulvi. “Uçtu. Uçtu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Nisan 1960.

Ali Ulvi. “Uçtu. Uçtu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Aydoğan Önel. Sacit Dinç. “Yaşlı Nine”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.

Ayhan Hünel. “Atatürkçü Kumandan”. **Tercüman Gazetesi**. 7 Temmuz 1960.

Burhan Felek. “Demir Perde Gerisine Dönmüştük”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.

Burhan Felek. “Hayret ve Dehşet”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 10 Haziran 1960.

Burhan Felek. “Vazifemiz”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.

Burhan Felek. “Yalnızlık korkusu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.

Cevat Fehmi Başkut. “Evet. Ölmemiş”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Cevat Fehmi Başkut. “Şaştık Kaldık”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Cevat Fehmi Başkut. “Yanlarına kar mı kalacak?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.

Cihad Baban. “CHP İçinde Buhran”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Haziran 1955.

Cihad Baban. “Demokrat Parti Hükümeti ile Mutabakat halinde değiliz”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1956.

Cihad Baban. “Demokrat Parti Programını Alkışlayan Eller”. **Tercüman Gazetesi**. 3 Haziran 1956.

Cihad Baban. “Her Sabah Taze Bir Başlangıçtır”. **Tercüman Gazetesi**. 26 Mayıs 1955.

Cihad Baban. “Laiklik ve din Mevzuu”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Ocak 1956.

Çetin Altan. “Bugün canım yazı yazmak istiyor”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.

Çetin Altan. “Büyük gün”. **Milliyet Gazetesi**. 27 Mayıs 1960.

Çetin Altan. “Eski Hatıralar”. **Milliyet Gazetesi**. 7 Nisan 1960.

Çetin Altan. “Hükümetin programı ve basın hürriyeti”. **Milliyet Gazetesi**. 13 Temmuz 1960.

Çetin Altan. “İbret”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Çetin Altan. “İntihar”. **Milliyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Çetin Altan. “Milli Birlik Komitesi ödeneğini almalıdır”. **Milliyet Gazetesi**. 15 Temmuz 1960.

Emin Karakuş. “Harbiyelilerin Yürüyüşü”. **Hürriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Emin Karakuş. “Hediyelelere Ne Oldu”. **Hürriyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.

Emin Karakuş. “Menderes otomobilime nasıl sığındı”. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.

Emre Kongar. “6-7 Eylül Olayları”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 2003.

Erdoğan Kırıl. “Her Taraf Bize Serbest”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Erdoğan Kırıl. **Tercüman Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.

Faruk Yener. “Müzik ve Radyo”. **Tercüman Gazetesi**. 2 Haziran 1960.

Feridun Ergin. “Anayasa değişikliği”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Filiz. “27 Mayıs Sigarası Çıkarılacak”. **Tercüman Gazetesi**. 8 Temmuz 1960.

Filiz. “Çekirge”. **Tercüman Gazetesi**. 5 Haziran 1960.

Haldun Taner. “Anlamıyor Değiliz”. **Tercüman Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.

Haldun Taner. “Demokrasi sade kanunla olmaz”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.

Haldun Taner. “En büyük tehlike: tek parti çoğunluğu istibdadı”. **Tercüman Gazetesi**. 10 Haziran 1960.

Haldun Taner. “Ne Kin Ne Acıma Ama Hesap Sorma”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1960.

Haldun Taner. “sonuç Değil Başlangıç”. **Tercüman Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.

Haldun Taner. “27 Mayıs Mucizesi”. **Tercüman Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Halit Kıvanç. “GAZİANTEP HADİSELERİ”. **Milliyet Gazetesi**. 16 Haziran 1960.

Halit Kıvanç. “GAZİANTEP’ TE DEHŞET”. **Milliyet Gazetesi**. 17 Haziran 1960.

Haluk Şehsuvaroğlu. “Ordu ve Hürriyet”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.

Hamdi Varoğlu. “Hayır o Değil Bu”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.

Hamdi Varoğlu. “İki Güneş”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.

Hamdi Varoğlu. “Kadife Eldivenli Orduya”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.

- Hasan N Pulu. “Çanakkale-Geyikli Yolundaki Tecavüz”. **Milliyet Gazetesi**. 23 Haziran 1960.
- Hulusi Turgut. “Ordu ve Siyaset”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.
- Hüseyin Cahit Yalçın. “Kalkın Ey Ehli Vatan”. **Tanin Gazetesi**. 3 Aralık 1945.
- İbrahim Örs. “Göztepe Kongresi”. **Milliyet Gazetesi**. 22 Haziran 1960.
- İlhan Engin. “ACIMAK MI?”. **Hürriyet Gazetesi**. 8 Temmuz 1960.
- İlhan Esen. “Celal Bayar’a, Atatürk dahi itimat etmemiştir”. **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- Kadircan Kaflı. “Beşinci İnkılap’tan Sonra”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- Kadircan Kaflı. “Bir Gaza Kıldın ki...”. **Tercüman Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- Kadircan Kaflı. “İki İnkılap ve Harp Okulu”. **Tercüman Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- Kadircan Kaflı. “İnönü Tesir Altında mı? ...”. **Tercüman Gazetesi**. 14 Temmuz 1960.
- Kadircan Kaflı. “Son İttihatçı”. **Tercüman Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- Kadircan Kaflı. “Yağma”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- Kemal Karpat. “İkinci Cumhuriyet”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 23 Temmuz 1960.
- Mazhar Kunt. “Yasaklar devrinde yazamadığımız hadiselerden: Geyikli hadiseleri nasıl cereyan etmişti?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- Muammer Aksoy. “Türk Basınından İktibaslar-En büyük tehlike: YERSİZ ACIMA HİSSİ”. **Tercüman Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Ankara’da İlk hadise 19 Nisan günü Kızılay’da vuku buldu”. **Tercüman Gazetesi**. 9 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Bunlar Uşak hadisesinden nasıl sağ çıktığımızı araştıracağız”. **Tercüman Gazetesi**. 14 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Büyük millet meclisi silah sesleri arasında içtima ediyor”. **Tercüman Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Darbenin Hikayesi”. **Tercüman Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.
- Muammer Yaşar. “En Büyük Tehlike: Yersiz Acıma Hissi”. **Tercüman Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “İbret verici”. **Tercüman Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Menderes DP Grubuna isterseniz hilafeti getirebilirsiniz demişti”. **Tercüman Gazetesi**. 10 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Onbinlerce kişi haykırıyordu: “kahrolsun Menderes kahrolsun”. **Tercüman Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Ordu mensupları üniversitelilere müdahale etmek istemiyorlardı”. **Tercüman Gazetesi**. 13 Haziran 1960.
- Muammer Yaşar. “Tahkikat Komisyonu gayrimeşru bütün silahlarla teçhiz ediliyordu”. **Tercüman Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- Nadir Nadi. “Ağırbaşlı olalım”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.

Nadir Nadi. “Bardağı Taşıran Damla”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 30 Mayıs 1960.

Nadir Nadi. “Basın Toplantısı Nedir?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Temmuz 1960.

Nadir Nadi. “Bir benzetiş”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 8 Ocak 1956.

Nadir Nadi. “Bir Dahaki Sefere Ne yapmalıyız?”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 25 Temmuz 1946.

Nadir Nadi. “Demokrat Partisi dün resmen teessüs etti”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 08 Ocak 1946.

Nadir Nadi. “Dönüm noktası”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.

Nadir Nadi. “Düşman olan Dost”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 28 Kasım 1958.

Nadir Nadi. “Geçici Anayasa”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 14 Haziran 1960.

Nadir Nadi. “Hangi Basın Rejimi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 8 Aralık 1953.

Nadir Nadi. “İlk Hedef Seçim Olmalı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.

Nadir Nadi. “Nasıl Bir Rejime Gidiyoruz”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 27 Nisan 1960.

Nadir Nadi. “Nazik Günler”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 7 Ekim 1960

Nadir Nadi. “Onun İzinden Gideceğiz”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.

Nadir Nadi. “Temel Şart”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 31 Ekim 1950.

Nadir Nadi. “Ters Dönen Çarklara Karşı”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.

Nadir Nadi. “Unutulmaz Gün”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 10 Haziran 1960.

Nadir Nadi. “Yeni İlan Rejimi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Ocak 1958.

Nadir Nadi. “yine Metot Meselesi”. **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Ekim 1960.

Necati Zincirkıran. “406 kişilik DP Meclis Grubunu sabık başvekil nasıl bu hale getirdi”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.

Necati Zincirkıran. “Yeni Hükümet Devlet Reisi Orgeneral Cemal Gürsel tarafından dün kuruldu”. **Hürriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Nedret Selçuker. “Topkapı Hadisesi”. **Milliyet Gazetesi**. 24 Haziran 1960.

Nedret Selçuker. “UŞAK HADİSELERİ”. **Milliyet Gazetesi**. 19 Haziran 1960.

Nedret Selçuker. “Uşak’ta atılan taş”. **Milliyet Gazetesi**. 20 Haziran 1960.

Nizam Payzın. “Ankara’da “Hürriyet mücadelesi”, nasıl başladı”. **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.

Ömer Sami Coşar. “O Gece Parola “Vatan”, İşareti De Namus”, idi”. **Milliyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.

Refi Cevad Ulunay. “Bugünkü Vaziyet”. **Milliyet Gazetesi**. 28 Mayıs 1960.

Sami Kohen. “Son Söz Ordunun”. **Milliyet Gazetesi**. 2 Haziran 1960.

Sedat Simavi. “Aşırılık”. **Hürriyet Gazetesi**. 8 Kasım 1950.

Sedat Simavi. “Bu Gazete”. **Hürriyet Gazetesi**. 19 Ağustos 1949.

Sedat Simavi. “Geleceklerle Hasbihal”. **Hürriyet Gazetesi**. 24 Mayıs 1950.

Sedat Simavi. “Mecburi açıklama”. **Hürriyet Gazetesi**. 11 Aralık 1949.

- Sedat Simavi. "Seçime Hazırlık". **Hürriyet Gazetesi**. 10 Mart 1950.
- Sedat Simavi. "Ticaniler". **Hürriyet Gazetesi**. 17 Temmuz 1951.
- Tahsin Öztin. "İktidarda Yalnız Millet Vardır". **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- Tahsin Öztin. "Bir hastane arabasının hikayesi". **Hürriyet Gazetesi**. 12 Haziran 1960.
- Tahsin Öztin. "Bir Vesile İki Portre". **Hürriyet Gazetesi**. 4 Haziran 1960.
- Tahsin Öztin. "İktidarda Yalnız Millet Vardır". **Hürriyet Gazetesi**. 1 Haziran 1960.
- Tahsin Öztin. "Kalbimizdesin". **Hürriyet Gazetesi**. 11 Haziran 1960.
- Tahsin Öztin. "Yepyeni Çehre. Taptaze Ruh". **Hürriyet Gazetesi**. 31 Mayıs 1960.
- Vasfi Raşit Sevig. "Yeni Anayasa hazırlanırken...". **Hürriyet Gazetesi**. 15 Temmuz 1960.
- Vasfiye Özkoçak. "Neşir Yasakları". **Milliyet Gazetesi**. 15 Haziran 1960.
- Yaşar Kemal. "Ben öpmeğe kıyamazdım". **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- Yaşar Kemal. "Gerilikçiler". **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- Yaşar Kemal. "Mustafa Kemal ihtilalinin devamı". **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Haziran 1960.
- Yurdakul Fincancıoğlu. "Sabık Devlet adamları dünü nasıl geçirdiler?". **Cumhuriyet Gazetesi**. 29 Mayıs 1960.
- Ziya Nebioğlu. "Gençlik Anadolu'ya 27 Mayıs'ın izahını yapacak". **Cumhuriyet Gazetesi**. 11 Haziran 1960.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- "ABD'nin 27 Mayıs ile imtihanı". <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/abdnin-27-mayis-ile-imtihani/1481326> [22.10.2023].
- "Adnan Menderes kimdir?". <https://www.adu.edu.tr/tr/adnan-menderes-kimdir> [24.04.2024].
- "Ali Ulvi Ersoy", <https://www.karikaturculerdernegi.com/karikaturculerimiz/ali-ulvi-ersoy/> [29.10.2023].
- Beriş, Hamit Emrah. "Demokrasiye Kara Bir leke: 12 Eylül 1980 Darbesi". <https://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2022/202207347.pdf> [19.05.2023].
- Bouvier, Emile. "Histoire des putschs et tentatives de coups d'Etat en Turquie: l'armée turque, du statut de gardienne du kèmalisme à celui d'outil politique (1/4). Le coup d'Etat du 27 mai 1960: un putsch sur fond de Guerre froide et de crainte du communisme, Les Cles du Moyen-Orient", 15.09.2020, <https://www.lescledumoyenorient.com/Histoire-des-putschs-et-tentatives-de-coups-d-Etat-en-Turquie-l-armee-turque-du.html> [13.07.2023].
- Bozorgi, Samira. "Inventory of the Howard A. Reed papers". https://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/kt4x0nf0t1/entire_text/ [22.04.2024].
- "Celal BAYAR". https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/celal_bayar/ [01.09.2023].
- "Central Intelligence Bulletin. 27 May 1960". United States of America, Central Intelligence Agency (CIA), 13.03.2020, C03179255.

- <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CENTRAL%20INTELLIGENCE%20BULL%5B15798874%5D.pdf> [18.11.2023].
- "Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname". https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2627/197603749_1943.pdf [22.08.2023].
- Cumhuriyet Gazetesi, "27 Mayıs ihtilali", 27 Mayıs 2009, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/27-mayis-ihtilali-64104> [13.07.2023].
- "Darbe". Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> [13.07.2023].
- "Demokrasi". <https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi> [04.04.2024].
- "Dörtlü Takrir". https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%B6rtl%C3%BC_Takrir, [03.01.2024].
- "Ekseriyet". <https://sozluk.gov.tr/> [24.04.3034].
- İnan, Süleyman. "Adnan Menderes (1899-1961)". <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/adnan-menderes-1899-1961/> [01.09.2023].
- Joséphine Dedet, "27 mai 1960: Coup d'État militaire en Turquie, Jeune Afrique", 26 mai 2003, <https://www.jeuneafrique.com/70693/archives-thematique/27-mai-1960-coup-d-tat-militaire-en-turquie/> [13.07.2023].
- "Mustafa Şentop", TBMM Başkanı: Özgeçmiş, <https://www.tbmm.gov.tr/baskan/ozgecmis> [19.05.202].
- Özkır, Yusuf. "27 Mayıs Darbesi ve Basın". <https://www.setav.org/27-mayis-darbesi-ve-basin/> [22.07.2023].
- "Pogrom". <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pogrom> [28.01.2024].
- Resmî Gazete. "Kanun: 7468, 28.04.1960". www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10491.pdf [25.10.2023].
- "Sayın İsmet İnönü'nün Özgeçmişi", https://www.mfa.gov.tr/sayin-ismet-inonu_pasa_nin-ozgecmisi.tr.mfa [13.04.2024].
- "Tahsisatı mesture". <https://www.nedirnedemek.com/tahsisat%C4%B1-mesture-nedemek> [25.04.2024].
- "TBMM 1954 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları", https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1954 [22.07.2023].
- "TBMM, 1957 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları", https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957 [22.07.2023].
- TDK. "Sakık". Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>, [22.03.2024].
- _____. "Sabık". Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>, [22.03.2024].
- Temel Mehmet, Yasemin Doğaner. "27 Mayıs 1960 Darbesi", Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/> [13.07.2023].
- TSK, Genelkurmay Başkanları, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=GenelkurmayBaskanlari> [19.06.2023].

"Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri".
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.genel_secimler
[22.07.2023].

"Türkiye'de Seçimlere Katılım Oranları".
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_se%C3%A7imlere_kat%C4%B1%C4%B1m [12.09.2023].

Uslu, Sinan. "Hukuk fakültelerinin ilk dersi TBMM Başkanı Şentop 'tan", Anadolu Ajansı (AA), 5 Ekim 2020, www.aa.com.tr/tr/politika/hukuk-fakultelerinin-ilk-dersi-tbmm-baskani-sentopectan/1996217, [19.05.2023].

Yaman, Hanife. "Sedat Simavi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/simavi-sedat> [22.06.2023].

Yüksel, Erol. "Ali Naci Karacan (1896-1955)".
www.ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-naci-karacan-1896-1955/
[24.07.2023].

KİTAPLAR

Ahmad, Feroz. **Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980**. çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Hill Yayınları, 2020.

_____. **Modern Türkiye'nin Oluşumu**. 17. bs. çev. Y. Alogan. İstanbul: Assum Basım ve Mücellit, 2019.

_____. **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklanmalı Kronolojisi (1945-1971)**. Ankara: Bilgi Basımevi, 1976.

Alkan, A. Turan. **İstiklal Mahkemeleri**. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1993.

Altuğ, Kurtul. **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**. İstanbul: Koza Yayınları, 1976.

Arabacı, Caner. "Basın Birliği", **Medya ve Siyaset**. 2. bs. ed. Zülfikar Damlapınar. İstanbul: Eğitim Kitapevi, 2008.

Arar, İsmail. **Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı**. İstanbul: Burçak Yayınları, 1969.

Arcayürek, Cüneyt. **Bir İktidar Bir İhtilal 1955-1960**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984.

Atabay, Mithat. **Türk Basın Tarihi: 1981'den Günümüze Türk Basını Tarihi ve Gazeteciler**. Edirne: Paradigma Kitapevi Yayınları, 2015.

Aydemir, Ş. Süreyya. **İkinci Adam 1954-1960**. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000.

Aydemir, Talat. **Hatıralarım**. İstanbul, May Yayınları, 1968.

Aydın, Suavi, Yüksel Taşkın. **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2018.

Barutçu, İrem. **Babıali Tanrıları Simavi Ailesi**. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004.

Başgil, A. Fuat. **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım**. 4. bs. ed. Cemal Aydın. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2008.

Batur, Muhsin. **Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası**. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985.

Baykam, Bedri. **27 Mayıs İlk Aşkımızdı**. Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994.

- Beki, Akif. Kara Liste: **Basın Tarihinin En büyük Sırrı**. İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.
- Benlisoy, Fevzi. "Ellili Yıllar Türkiye'sinin Tarihi: Azınlıkların Tarihi". **Türkiye'nin 1950'li Yılları**. ed. Mete Kaan Kaynar, Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020: 355-376.
- Berg, Bruce L., Howard Lune. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. 4. bs. çev. Emel Şentuna Akay. İstanbul: Eğitim Kitabevi, 2019.
- Bingöl, Oktay, Ali Bilgin Varlık. **15 Temmuz Sonrası Türk Ordusu Kriz ve Çıkış**. 1. bs. Ankara: Barış Kitap, 2017.
- Birgit, Orhan. **Evvel Zaman İçinde**. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006.
- Bozdağ, İsmet. **Darağacında Bir Başbakan Menderes**. İstanbul: Truva Yayınları, 2008.
- Burçak, R. Salim. **On yılın Anıları (1950-1960)**. Ankara: Nurel Matbaacılık, 1998.
- Burçak, R. Salim. **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950**. Ankara: Olgaç Matbaası, 1979.
- Bülbül, Rıdvan. **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**. Ankara: Nobel Yayınevi, 2001.
- Büyükbaykal Güven N., Ceyda Ilgaz Büyükbaykal. "Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri Bağlamında 1946-1960 Dönemi". **1946'dan Günümüze Medya ve Siyaset**. 1. bs. ed. Tolga Yazıcı. İzmit: Volga Yayıncılık, 2015.
- Caldeer, John, Julian Gareet. **Her Yönüyle Fotoğrafçılık El Kitabı**. çev. Ender Kütevin, Ziya Kütevin, İstanbul: Say Yayınları, 1998.
- Çakan, Işık. **Konuşunuz Konuşturunuz**. İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004.
- Çalışlar, Oral. **Liderler Hapishanesi**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1986.
- Çavdar, Tevfik. **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**. Ankara: İmge Kitapevi, 1996.
- Çetinkaya, Selma Göktürk. **Türkiye'de İhtilal ve Muhalefet İlişkileri (1954-1960)**. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2019.
- Dağcı, G. Tuğba. **Osmanlıdan Cumhuriyete Ordu Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Darbesi**. İstanbul: İlgi Yayınları, 2006.
- Damlapınar, Zülfikar. "Medya ve Siyasete Güvenilirlik: Medya Siyaseti' nin Toplumsal Algılanmasına Bağlı Faktörler". **Medya ve Siyaset**. ed. Zülfikar. Damlapınar. Konya: Eğitim Yayınları, 2008.
- Demir, Vedat. **Medya Etiği**. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2006.
- _____. **Türkiye'de Medya ve Siyaset İlişkisi**. 1. bs. İstanbul: Beta Basım, 2007.
- Demirel, Tanel. **Türkiye'nin Uzun On Yılı, Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Doğan, Mehmet. **Darbeler Müdahaleler ve Siyasi Sistem**. 5. bs. Ankara: Yazar Yayınları, 2007.
- Doğaner, Yasemin. **Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesinin Rolü**. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2013.

- Duman, Duman. **Türkiye'de İslamcılık**. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 1999.
- Dursun, Davut. **Ertesi Gün Belgeseli**. İstanbul: İşaret Yayınları, 2000.
- Dursun, Davut. **27 Mayıs 1960 Darbesi: Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler**. İstanbul: İşaret Yayınları, 2018.
- Ekşi, Rasim. **Yassıada Çılgığı 27 Mayıs Darbesi ve İdam edilen Hasan Polatkan'ın Savunması**. İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2005.
- Er, Ahmet. **27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Hatıralarım**. Ankara: Alternatif Yayınları, 2003.
- Eraslan, Zeki. **Tarihçi ve Basın, Türk Basın Tarihi**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018.
- Erdoğan, Mustafa. **Liberal Toplum Liberal Siyaset**. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993.
- Erkanlı, Orhan. **Anılar...Sorunlar...Sorumlular**. İstanbul: Baha Matbaası, 1972.
- Eroğul, Cem. **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**. Ankara: İmge Kitapevi, 1998.
- Esen, B. Nuri. **Türk Anayasa Hukuku**. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1971.
- Esin, Numan. **Devrim ve Demokrasi- Bir 27 Mayısçının Anıları**. İstanbul: Doğan Kitap, 2005.
- Faik, Bedii. **İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci**. İstanbul: Dünya Kitap, 1967.
- Feyizoğlu, Turhan. **Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2005.
- Gencer, A. İsmet. **Hürriyet Yolunda 27 Mayıs 1960**. Ankara: MTTB Yayınları, 1960.
- Gevgili, Ali. **Yükseliş ve Düşüş**. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1987.
- Gezgin, Suat. **Basında Fotoğrafçılık**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Gürcan, Fethi, Öner Gürcan. **Ben Bir İhtilalciyim**. Ankara: Süvari Yayıncılık, 2005.
- Gürkan, E. Safa. **Cumhuriyet'in 100 İsmi Büyük Devrimin Portreleri**. 1. bs. İstanbul: Mundi Yayınları, 2023.
- Güven, Dilek. **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2005.
- Güvenir, O. Murat. **2. dünya savaşında türk basını**. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991.
- Holsti, O. R., **Content Analysis for the Social Sciences and Humanities**. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, Inc., 1969.
- Hopkins, Claude. **Reklamcılık Yaşantım ve Bilimsel Reklamcılık**. çev. Mustafa Gerçekler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Hür, Ayşe. **Çok Partili Dönemi'n Öteki Tarihi-I- İnönü ve Bayar'lı Yıllar (1938-1960)**. İstanbul: Profil Yayıncılık, 2015.
- Işık, Metin. **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**. 4. bs. Konya: Eğitim Yayınevi, 2002.
- İnuğur, Nuri. **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992.
- İpekçi, Abdi, Ömer S. Coşar. **Bir İhtilalin İç yüzü**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010.

- Kabacalı, Alpay. **Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın**. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2000.
- Kanburoğlu, Özer. **Basında Fotoğraf Kullanımı**. Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2003.
- Kaplan, Yusuf. **Enformasyon Devrimi Efsanesi**. İstanbul: Rey Yayınları, 2003.
- Karaca, Emin. **Milliyet Olayı**. İstanbul: Altın Kitaplar, 1995.
- Karatepe, Şükrü. **Darbeler ve Anayasalar**. Ankara: Binyıl Yayınevi, 2017.
- Karavelioğlu, Kâmil. **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs- 12 Mart -12 Eylül**. İstanbul: Gürer Yayınları, 2007.
- Karayaman, Mehmet. "Beyaz İhtilal’ den Ak Devrim’e: 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinin Hazırlanışı ve Sonuçları". **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Darbeler**. ed. Cevdet Kırpık. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002.
- Karpat, Kemal. **Türk Demokrasi Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Karpat, Kemal. **Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**. İstanbul: AFA Yayınları, 1996.
- _____. **Türk Basınında Demokrasi**. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Kaya, A. Elif. "Cumhuriyet'in Gazetesi Cumhuriyet". **Cumhuriyet Döneminde İletişim, Kurumlar, Politikalar**. ed. Nazife Güngör. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2010.
- Kaya, Raşit. **Kitle İletişim sistemleri**. Ankara: Teori Yayınları, 1985.
- Kayalı, Kurtuluş. **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Kaynak, M. Orhan. **Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü**. İstanbul: Küll Yayınları, 1994.
- Kılçık, Haluk. **Adnan Menderes'in Konuşmaları, Demeçleri, Makaleleri II-VIII. (Mayıs 1950-Aralık 1958)**. Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları, 1992.
- Kısakürek, N. Fazıl. **Benim Gözümde Menderes**. Bütün Eserleri, Eser No: 41. 7. bs. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009.
- Kili, Suna. **1960-1975 Döneminde CHP’de Gelişmeler**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1979.
- Koca, Bayram. "Ellili Yıllarda Merkez Sağ: Demokrat Parti'nin Özgürlük ile İstismar Arasındaki Dini Politikaları". **Türkiye'nin 1950'li Yılları**. ed. Mete Kaan Kaynar, Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2020.
- Koçak, Cemil. "Siyasal Tarih (1923-1950)". **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980**. ed. Sinan Akşin. İstanbul: Cem Yayınevi, 1997.
- Koloğlu, Orhan. **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2015.
- _____. **Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Basın**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Köker, Levent. **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

- Köktener, Aysun. **Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Köseoğlu, Talat. **Demokraside Davalarımız**. İstanbul: Türkiye Basımevi, 1962.
- Kumbuzoğlu, Mehmet Ali. **Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler (1923-1980)**. ed. Mete Kaan Kaynar, Nurettin Kalkan. Ankara: TBMM Basımevi, 2022.
- Küçük, Sami. **Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Hareketi**. İstanbul: Mikado Yayıncılık, 2007.
- Maraşlı, Erol. **Cumhuriyet Dönemi'nde Askeri Muhtıralar**. İstanbul: Metropol Yayınları, 2008.
- _____. **Darbe İçinde Darbe**. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2010.
- Mazıcı, Nurşen. **Türkiye'de Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri**. İstanbul: Gür Yayınları, 1989.
- McQuail, Dennis. **Kitle İletişim Kuramı**. çev. Ahmet Haluk Yüksel. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.
- Mumcu, Uğur. **Devrimci ve Demokrat**. 10. bs. İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1994.
- Muşmal, Hüseyin, İrem Gürbüz. "Nitel Araştırmada Veri Toplama Yöntemleri ve Veri Türleri". **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. ed. Şebnem Arslan. Konya: Eğitim Yayınevi, 2018: 217-243.
- Nadi, Nadi. **Perde Aralığından**. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1991.
- Nalcioğlu, Belkıs Ulusoy. **Osmanlı'da Muhalif Basının Doğuşu, (1828-1878)**. 1. bs. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013.
- Naskali, Emine Gürsoy. **Yassıada Duruşmaları Anayasa Davası Toplu Savunması**. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2013.
- Oktay, Ahmet. **Toplumsal Değişme ve Basın**. İstanbul: BFS Yayınları, 1987.
- Ortaylı, İlber, İsmail Küçükkaya. **Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı (1923-2023)**. 16. bs. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Önder, Necmettin. **Siyasi Hesaplaşma yahut 27 Mayıs**. ed. Mehmet Gürlek. Ankara: İyi Bir İnsan Yayınları, 2008.
- Öymen, Altan. **Öfkeli Yıllar**. İstanbul: Doğan Kitap, 2007.
- _____. **Umutlar ve İdamlar 1960-1961**. İstanbul: Doğan Kitap, 2018.
- Özbudun, Ergun. **Parlamente Rejiminde Parlamentonun Hükümeti Murakabe Vasıtaları**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1962.
- Özdağ, Ümit. **Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**. İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2004.
- Özdemir, Cüneyt. **Önemli İşler Dairesi: Derin Devletin Yeni Sahibi**. 3. bs. İstanbul: Doğan Kitap, 2009.
- Özdemir, Hikmet. "Siyasal Tarih (1950-1960)". **Çağdaş Türkiye 1908-1980 Türkiye Tarihi**. 6. bs. ed. Sinan Akşin. İstanbul: Cem Yayınevi, 1995.
- Özek, Çetin. **Türk Basın Hukuku**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978.

- Özerken, Şengül. **Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle, Türkiye'de 9 Gazete.** Ankara: Nobel Yayınları, 2009.
- Özgen, Murat. **Gazetecinin Etik Kimliği.** 3. bs. İstanbul: Set-systems Tercümanlık Reklamcılık Yayıncılık, 2006.
- Özkaya, Şükran. **Adım Adım 27 Mayıs.** İstanbul: İleri Yayınları, 2005.
- Salep, Mustafa. **Türkiye'de Demokrasinin Sancılı Yılları (1960-1971).** Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Saraçoğlu, Murat. **İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye.** İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2015.
- Sarılar, Beril Ekşioğlu. **Beyaz Devrim'den 27 Mayıs'a İktidar-Basın-Sansür.** Konya: Literatürk Academia, 2021.
- Sarol, Mükerrerem. **Bilinmeyen Menderes.** İstanbul: Kervan Yayınları, 1983.
- Schlapp, Hermann. **Gazeteciliğe Giriş.** çev. Işık Aygün. Ankara: Konrad Adenaur Vakfı Yayınları, 2000.
- Severin, Werner J., James W. Tankard. **İletişim Teorileri: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları.** 5. bs. çev. Ali Atıf Bir, Kevser Zeynep Meral. İstanbul: The Kitap Yayınları, 2021.
- Sığrı, Ünsal. **Nitel Araştırma Yöntemleri.** 2. bs. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019.
- Şanlı, Ayşe Sezer. "6-7 Eylül 1955: Türkiye'de Bir "Pogrom" Yaşandı". **Türkiye'nin 1950'li Yılları.** ed. Mete Kaan Kaynar, Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Şeyhanlioğlu, Hüseyin. **Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti.** Ankara: Kadim Yayınları, 2011.
- Tanör, Bülent. **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789–1980).** 4. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Teker, Ulufer. **Grafik Tasarım ve Reklam.** İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Tekin, Mustafa. **Ticanilik, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce.** İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Toker, Metin. **Demokrasimizin İsmet Paşalı yılları 1950-1960.** İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2020.
- Topuz, Hıfzı. **100 Soruda Türk Basın Tarihi.** İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
- _____. **II. Mahmut’ tan Holdinglere Türk Basın Tarihi.** 7. bs., İstanbul: Remzi Kitapevi, 2003.
- _____. **İletişimde Karikatür ve Toplum.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1986.
- Tökin, Füzulan. **Basın Ansiklopedisi.** İstanbul: Kulen Basımevi, 1963.
- Tuncay, Suavi. **Parti İçi Demokrasi ve Türkiye.** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996.
- Tunçay, Mete. **T.C.'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931).** 3. bs. İstanbul: Cem Yayınevi, 1992.

- Tüner, Hüseyin. **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türk Dış Politikası**. 1. bs. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014.
- Türenç, Tufan, Erhan Akyıldız. **Gazeteci**. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986.
- Uşaklıgil, Emine. **Benim Cumhuriyet'im**. İstanbul: Everest Yayınları, 2011.
- Uyar, Hakkı. **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi**. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2012.
- Uzun, Ruhdan. **Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın**. ed. Korkmaz Alemdar. Ankara: Gazeteciler Cemiyet Yayınları, 2017.
- Üstün, Hasan. "Bab-ı Ali'de Dokuz Patron Olayı". **Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün –Yarın**. ed. Korkmaz Alemdar. Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2009.
- Yalman, Ahmet Emin. **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim 1922-1971**. 2. bs. c.1. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayınları, 1997.
- Yüksel, Erkan. **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2001.
- Zürchrer, Eric Jan. **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**. 1. bs. çev. Yasemin Saner. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

MAKALELER

- Altan, Cemal. "Türkiye'de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerin Sosyolojik Özellikleri". **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. s. 22. (2008): 23-36.
- Altuncuoğlu, Neslihan, Merve Durmuş. "9 Subay Olayı'nda Samet Kuşçu'nun Rolü". **Journal of Universal History Studies**. c. 3. (2020): 131-147.
- Aslaner, Serhat. "27 Mayıs'tan 15 Temmuz'a Metinlerle Türkiye Darbe Tarihçesi". **Mecmua BSV Bülteni**. s. 91. (2016): 78-123.
- Aşkın, A. Cevdet. "Karşılaştırmalı ve Normatif Perspektiften Türkiye'deki Medya Sistemine Eleştirel Bir Bakış". **IBANESS, Mart 2022**. Kırklareli 2017: 110-122.
- Atılğan, Ahmet, Esma Koç. "Whistleblowing: Türkiye'den İki Örnek Olay". **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 41. (2019): 386-389.
- Aydın, Tülay. "1957 Genel Seçimleri: Taşrada Değişen Siyaset Dengesi", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**. c.22. s. 3. (2023): 65-880.
- Aydoğmuş, Çiğdem. "Milli Muhalefet Cephesine Karşı İktidarın Yanıtı: Vatan Cephesi". **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**. c. 8. s. 3. (2021): 1172-1188.
- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?". **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.5. s. 2. (2019): 368-388.
- Çelik, Fatma. "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Sonrası Milli Birlik Komitesi ve Propaganda Çalışmaları". **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 8. s. 2. (2021): 1-23.
- Çetinkaya, Selma Göktürk. "Basına İspat Hakkı Tanınması Meselesi ve Muhalif Duruş". **Tarih İncelemeleri Dergisi**. c, 35. s. 1. (2020):133-165.

- Çolak, Filiz. "Bir Devre Adını Veren Başbakanın Hazin Sonu: Adnan Menderes'in Yassıada Günleri". **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**. c. 9. s. 4. (2022): 1218-1241.
- Demirtaş, Bahattin. "Türk Basınındaki Yansımalarla Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası ve 1930 Yerel Seçimleri". **Ekev Akademi Dergisi**. s.73. (2018): 303-315.
- Dikici, Ali. "27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ve Türk Polisi". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. c. 30. s. 89. (2014): 11-60.
- Doğan, İlyas. "Çok Partili Dönem ve Türkiye'de Sivil Toplum, (1945–2000)". **Kamu Hukuku Arşivi, (KHUKA)**. c. 2. s. 10. (2007): 83-97.
- Erdoğan, Tuğçe. "Demokrasi Sürecinde Türkiye: 27 Mayıs'tan 12 Mart'a". **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, c. 6. (2017): 91-115.
- Eryentur, İsmet. "1962-1968 Yılları Arasında İstanbul Gazetelerinin Tiraj Değişimleri ve Gazetelerin Karakteristiği". **İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını**, 1971.
- Gevgili, Ali. "Türk Basını". **Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983: 219-220.
- Gökmen, Özgür. "Çok-partili Rejime Geçerken Sol: Türkiye Sosyalizminin Unutulmuş Partisi". **Toplum ve Bilim**. c. 78. (1998): 161-186.
- Güngör, Nazife. "Türkiye'de Popüler Kültür ve Çizgi Roman". **Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi**, c. 12. s. 12. (1996): 70-71.
- Gülmez, Nurettin, Süleyman Işık. "27 Mayıs 1960 Darbesi Sürecinde Havadis Gazetesi". **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 12. s. 3. (2014): 72-96.
- Gürkan, Nilgün. "Türkiye'de Siyasal Tıkanma ve Medya". **Birikim Dergisi**. s. 104. (1997): 80-90.
- İrvan, Süleyman. "Türkiye'de Basının Askeri Darbelere Yaklaşımı". **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. s. 13. (2002): 63-80.
- _____. "Normatif Medya Kuramları". **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. c. 1. s. 2. (1994): 211-230.
- Kalemlı, Hüseyin. "İstanbul'da İlk Kurtuluş Bayramı Kutlamaları". **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**. s. 6. (2018): 109-142.
- Kan, M. Enes. "Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinin Karşılaştırmalı Metin Analizi: 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri Örneği". **İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**. s. 1. (2022): 1-14.
- Kaya, A. Elif. "Cumhuriyet Gazetesi'nin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi". **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. c. 0. s. 39. (2010): 75-91.
- Kaya, Asil. "Uzakdoğu'dan Esen Rüzgâr (1960): Güney Kore'deki Gençlik Hareketinin Türkiye'deki Yansımaları". **Belgi Dergisi**. c.3. s. 22. (2021): 555-588.

- Kurt, Selim. "27 Mayıs Darbesi ve Cumhuriyet Dönemi Darbelerine Olası Etkileri". **I. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Darbeler ve Tepkiler, Aralık 2016**. Giresun: Giresun Üniversitesi. 2016: 53-74.
- Kurtdaş, M. Çağlar. "Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramında Kitle İletişim Araçları ve Toplumsalın Sonu". **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 11. s. 3. (2018): 2012-2013.
- Olgun, Kenan. "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. c. 26. s.79. (2011): 1-36.
- Özçelik, M. Hakan, Mustafa Özgüneş, "Bir 27 Mayıs Tahlili: Silahlı Kuvvetler Birliği". **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c. 20. s. 20. (2018): 269-303.
- Özdemir, Erol. "Vahdet Erdal ile Söyleşi: İstikrar Abidesi 12 İlde 21 Yıl İl Emniyet Müdürlüğü ve Aynı Özel Sektörde 26 Yıldır Devam Eden İş Hayatı". **Çağın Polisi**. c. 4. s. 42. (2005): 15-17.
- Özkan, Fulya. "1950'lerin Popülizm Açısından Değerlendirilmesi". **Journal of Historical Studies**. c. 4. s. 3. (2004): 32-47.
- Özkır, Yusuf. "27 Mayıs'tan 27 Nisan'a Asker-Gazete/ci İlişkisi". **İş Ahlakı Dergisi**. c. 4. s. 8. (2011): 91-114.
- _____. "Hürriyet Gazetesinin Kimliği". **İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 3. (2013): 45-70.
- Sarıçayır, Ebru. "Homogenizing The Border: Kars After The Pogrom Of 1955". **Routledge, In Art and Architecture of Migration and Discrimination**. (2023): 53-59.
- Satır, M. Emin. "Siyasal Meşrutiyyetin Sağlanmasında Medyanın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme". **Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi**. Özel Sayı. (2018): 115-128.
- Temizgüney, Firdevs. "1960 Darbesine Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları". **CTAD**. c.14. s. 27. (2018): 181-211.
- Topçu, İlyas, Nebahat Oran Arslan, "Kars'ta 1950-1954-1957 Milletvekili Seçimleri ve Demokrat Parti". **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**. c. 58. (2017): 389-407.
- Turp, Muharrem. "Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Bir Mihenik Taşı: Basında 1950 Seçimleri". **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**. c. 18. (2018): 677-714.
- Türkiye Çalışmaları Grubu, "50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak". **Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü**, 2010.
- Uyar, Hakkı. "Türkiye'de Askeri Darbeler ve Nedenleri Üzerine Bir Analiz Denemesi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**. XX -Özel Sayı. (2020): 77-96.
- "Vatan Cephesi". **Kim Dergisi**, 8 Ağustos 1959. s. 64. 9.

- Yavuz, Erdem. "1960 Darbesi Sonrası Basında Algı Yönetimi ve Propaganda (Cumhuriyet-Hürriyet-Milliyet Gazeteleri Örneği)". **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**. s. 63. (2017): 95-119.
- Yıldız, Nuran. "Demokrat Parti ve Basın". **Ankara Üniversitesi. SBF Dergisi**. c.51, s. 1. (1996): 481-505.
- Yılmaz, Mesut. "Medya ve Siyaset İlişkilerinin Kamuoyu Üzerindeki Etkileri: KKTC Örneği". **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**. c. 2. s. 2. (2013): 230-252.

TEZLER

- Aslan, Merve. "Demokrat Parti Döneminde Yerel Gazete Örneği: Demokrat Akşehir Gazetesi (1952-1960)". Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Atayakul, F. Alev. "Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Aydın, Cemal. "Gazeteci, Yazar ve Devlet Adamı Cihad Baban (1911-1984)". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2022.
- Çelebi, Onur. "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2015.
- Ertem, Samet. "27 Mayıs 1960 Darbesinin Basındaki Yansımaları". Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- İnekçioğlu, Kadir. "27 Mayıs Darbesinin Sakarya Basımına Yansımaları". Yüksek Lisans Tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Karaman, Solmaz. "27 Mayıs’tan 15 Temmuz’a, Türkiye’de Gazetelerin Askerî Darbeler Karşısındaki Tavrı". Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023.
- Kaya, Engin. "27 Mayıs 1960 Darbesinde Basın". Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Kurnaz, Hanife. "27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’deki Darbe Teşebbüsleri ve Basın". Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Menekşe, A. Nur. "Türk Basınında 1946-1950 Dönemi Demokrat Parti’nin Demokrasi Konusundaki Muhalefeti". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- Neziroğlu, İrfan. "Türkiye’de Demokrasinin Gelişmesinde Etkin Bir Araç Olarak Yazılı Basının Rolü: Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Tercüman Gazetelerinin 1950-1980 Yılları Arasındaki Askeri Müdahalelere Yaklaşımı". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Savgı, Gürhan. "Türkiye’de Askeri Darbeler ve Basının Tavrı (1946-1997)". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi sosyal bilimler Enstitüsü, 2006.

Şimşek, S. Seda. "Darbelere Giden Süreçte Medyanın Algı İnşası: 27 Mayıs 1960 ve 15 Temmuz 2016' nın Karşılaştırmalı Analizi". Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2018.

Ünlü, Muttaki. "1957 Genel Seçimlerinde DP, CHP, CMP ve HP'nin Seçim Kampanyalarının İdeolojik Analizi". Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

EKLER

Ek 1. Milliyet Gazetesi 27 Mayıs 1960.

Ek 2. Milliyet Gazetesi 28 Mayıs 1960

[İBRAHİM TAKIM]

SALİHLİ'DE Salihli'de yapılan İnkılap mitinginde mitinge katılanlar büyük bir sancak altında Atatürk'e bağlılıklarını ve İnkılap hareketine olan güvenlerini haykırmışlardır. Yukarıdaki resimde, bayrak altında yemin eden Salihlililer görülmektedir.

[YAŞAR GÖKEBİREK]

İZMİT'TE İnkılap hareketi yurdun her tarafında olduğu gibi Kocaeli'de de halkın içten gülüm çökme tezahüratı ile kutlanmıştır. Burada yapılan mitingde Akseki Vâli Generali Hayati Aker bir konuşma yapmış ve halkın coşkusu tezahüratıyla karşılanmıştır.

BURSA'DA Yurdumızın her tarafında olduğu gibi Bursa'da da gençlik ve halk İnkılap hareketini tavıp etiklerini göstermek için miting yapmıştı. Altıparmak'ta toplanan büyük kalabalık 14.10 da yürüyüşe geçmiş ve kentet yağmuru altında Cumhuriyet alanına gelinmiştir. İstiklal marşının söylenmesinden sonra Atatürk anıtına çelenk konmuştur. Burada konuşmalar yapılmış ve Teşkilat kadar yürüyüşe Aruksallar da etibelerle katılmıştır.

YURTTA MUHTEŞEM MİTINGLER YAPILDI

Gürsel'in kardeşi Bursa'da halka hitab etti. Turgutlu'da polisler Atatürk anıtına "Kaatil biz değiliz, kaatiller içerdedir., yazılı bir çelenk koydular

[İLHAN DEMİREL]

[AHMET GULTAŞ]

BAĞIŞLIYANLAR

Hazineye bağış kampanyası devam etmektedir, Kampanyaya İzmir'deki NATO karargâhında vakıfeli Amerikalı onbaşı Eugene Chaney de alyansını vererek katılmıştır. Yukarıda solda hazineye verilmek üzere gazetemize yüzük ve altın getirenler sağda da Amerikalı onbaşı görülüyor.

Dün 3763 alyans teberru edildi

Bir doktor 27 Mayıs 1923 tarihini taşıyan alyansını hazineye verilmek üzere gazetemize teslim etti

267

1959 Haziran ayında Tokat'ta İnönü'ye tecavüz etmekten sanık olanların duruşmasına dün başlanmıştır. Resimde, sanıklar. Adliyeden çıkarılırken görülmektedirler. (Foto: Hürriyet)

2 Menderesin Aydın hemşeriliğinden ıskat edilmesi için teşebbüse geçildi

Aydında bir gazete de "Lekeyi temizliyelim,, diye yazı neşretti

AYDIN, 27 (Hususi) — Şehrimizde intişar eden Ses Gazetesi'nin bugünkü nüshasında "Hemşerilikten ıskat Edelim,, başlıklı bir yazı çıkmıştır.

İbrahim Çaydamar imzasını taşıyan bu yazıda, sabık Başvekil

Adnan Menderes ile Millî Müdafaa Vekili Ethem Menderes'in mazileri anlatılmakta, bu sefil şahısların Aydınlılarla hiçbir ilgisi bulunmadığı belirtilmektedir. Yazıda ayrıca Aydınlıların katil, hırsız değil; vatan için kanını akıtmış efeler oldukları, bunların arasın-

dan Kars ve Ardahan'ı Ruslar'a peşkeş çekecek vatan hainlerinin bulunmadığı zikredilmekte, sefil ve hırsız olan bu şahısların ıskat edilmesi suretiyle Aydınlılara sürülmek istenen kara lekenin temizlenmiş olacağı da bildirilmektedir.

Çarşamba
6
TEMMUZ 1960

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

HAZRETİ MUHAMMED
ANADOLU EVLİYALARI

BAHARZAM YATAĞI : Hastanede yatırılan Bahar Zam, ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte. Fotoğraf, Bahar Zam'ın hastanede yatırıldığı anı göstermektedir. (Fotoğraf: Hürriyet)

Gürsel: "Kabarık borçları ödemeye azimliyiz," dedi

Halk eğitim müesseseleri politika ve devletin tesirinden uzak kalacak

İhtiyaçları tam karşılaması için yeni anayasanın hazırlanması aceleyle getirilmek istenmiyor

SEHİMİZDE bulunmakta olan Devlet ve Hükümet Kurumları Genel Müdürü Gürsel, dün de ziyaretleri devamında sabah saat 10 da Metro Çiftliğinde 26. Piyade Alayı ve 3. Zırhlı Tugayın bir laboratuvarı ile ilgili olarak, Mekteplerle ilgili konuşmuş ve yerinde tespit edilen gözetim ve denetimlerini yapmıştır.

Saat 11.30 da Gazeteciler Cemiyetinde de konuşan Gürsel, basın ve yayınla ilgili konuları da ele almıştır. Gürsel, basın ve yayınla ilgili olarak, Mekteplerle ilgili konuşmuş ve yerinde tespit edilen gözetim ve denetimlerini yapmıştır.

R. Koraltan'ın en büyük merakı: Çıplak resimler

Köşkünde yığıla bu kabil resimle müze eşyaları bulund

BASIN HÜRRIYETİNDEN DOĞAN MAHZURLARIN YEGANE İZALE VASITASI YİNE BASIN HÜRRIYETİ

KEMAL ATATÜRK

GAZETECİLER CEMİYETİNDE : Basın ve yayınla ilgili konuşan Gürsel, basın ve yayınla ilgili olarak, Mekteplerle ilgili konuşmuş ve yerinde tespit edilen gözetim ve denetimlerini yapmıştır.

Birçok siyasi ve sosyal hadisesi daha dün aydınlandı

Gençleri döven ve yaralayanlar hakkında dava açılıyor

Böyle yerlerde kalmaya asla hevesli değilim

Dört yeni Umum Müdür

İnkılapçı bir müftü vefat etti

Sabıkların tahkikat komisyonuna ait bütün zabıtlar neşredilecek

Hergün köylere 40 bin adet gazete dağıtılıyor

Yeni bir penistlin

Düce de ilk hamele 18 okul yapıyor

G. Kore de devrilen iktidara mensup sanıkların duruşmaları dün başladı

8 Topkapı sanığı daha tevkif edildi

2 profesör 'daha meslekten çıkarıldı'

Cumhuriyet

37. sayı Sayı 12.867
Ticari ve maliyet adresi: Cumhuriyet İktisadiyatı - İktisadiyatı
Gözetim: No. 58, İstanbul: 22 42 48 - 22 42 47
Cumartesi 28 Mayıs 1960

Türkiyenin kahraman Silahlı Kuvvetlerimiz tarafından idaresinin ikinci günündeyiz

Meclis feshedildi, yeni Anayasa ve demokratik müesseselerin kurulma hazırlığına başlandı

Siyasî hayatta çok önemli değişikliklere gidiyoruz

Millî Birlik Komitesi, kurucu durumunu iktisap etti, şöhretli ilim adamları, kurucu organda vazife aldılar

Millî Birlik Komitesi, kurucu durumunu iktisap etti, şöhretli ilim adamları, kurucu organda vazife aldılar

Millî Birlik Komitesi Başkanı Org. C. Gürsel'in milletimize hitabesi

Millî Birlik Komitesinin yaptığı basın toplantısında sualler ve cevaplar

Hareketin izahı nedir? - Kimler nezaret altına alındı? - Bayar, Menderes ve arkadaşlarının durumu ne olacak? - Demokrat Parti kalacak mı?

Menderes, Kütahya 27 Mayıs hareketi yolunda yakalandı nasıl hazırlandı?

Bayar, Refik Koralan, Adnan Menderes ve 7 Bakan Silahlı Kuvvetlerimizin muhafazası altında Son bir ay zarfında İstanbul'da cereyan edip yazmadığımız olaylar

Dönüm Noktası

Türk milletinin tarihinde 27 Mayıs 1960 günü, Türkiye, bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Bu gün, Türkiye, bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Bu gün, Türkiye, bir dönüm noktasına ulaşmıştır.

Bir hukukçular heyeti yeni Anayasayı hazırlıyor

Yeni Anayasa yürürlüğe girinceye kadar siyasi partilerin faaliyetleri yasak

Gençliğin Silahlı Kuvvetlere teşekkürü

Mevkuf gazeteciler serbest

İstanbul Askeri Vali ve Belediye Başkanı dün basın toplantısı yaptı

İstanbul Askeri Vali ve Belediye Başkanı dün basın toplantısı yaptı

Ek 12. Cumhuriyet Gazetesi 30 Mayıs 1960

2 YENİ KİTAP
SAHİR KURU
CENKİLİ COŞKUN
 DOST YAYINLARI

Cumhuriyet

**YA HEF
YA HİÇ**

27. yıl 50. Sayı 12.871

İngilizce ve Türkçe Karşılıklı Sözlükleri — Fiyatı: 1000
 İstanbul: No. 100, Telokkur: 10 40 50 — 10 40 50 — 10 40 50

Çarşamba 1 Haziran 1960

Huduttan Kaçmak isteyen 11 Mebus Yakalandı

Orgeneral Cemal Gürsel'in dün akşamki basın toplantısı

Sabık Liderler seçimden önce muhakeme edilecek

Başbakan Milli Komiteye karşı harekete geçmek için silah dağıtıldığı haberinin tahkik edildiğini ve bazı yerlerde külliyetli miktarda silah ele geçirildiğini açıkladı

Samet Ağaoğlunun da hudutta ele geçtiği rivayetleri bildiriliyor

İki milletvekili Yunan hududunda parasız kalmış durumda bekliyorlar

Ağır Başlı Olalım

Bir nevi devlet yapısı...
 Bu nevi devlet yapısı...
 Bu nevi devlet yapısı...

Nezaret altında bulunan sabık hükümet mensupları yeni idareyi tasvip ettiklerini bildiriyorlar

İstanbul, 30 Mayıs (Cumhuriyet Haber) — Sabık Hükümet mensupları ve 1957'den itibaren Orgeneral Cemal Gürsel'in idaresi altında bulunan sabık hükümet mensupları, yeni idareyi tasvip ettiklerini bildiriyorlar.

M. Birlik Komitesi 27 Mayıs'ı anlatıyor

Bu hareketin sonunda ne maddi bir menfaat, ve ne de mevki itibarıyla bir talepte bulunmuyacağız

Yurtta bayram sevinci ve şenlikler devam ediyor

Konya, Niğde, Nevşehir, Adana, Mardin ve Adıyaman'da bayram sevinci devam ediyor.

Divanı Ali kuruluyor

Muhakkak millîyetle alakalı bir istibdat idaresi tesisi için ne gibi tedbirler istenmişti?

Ele geçen Tahkik Komisyonu raporunun müddetleri

Korkunç bir istibdat idaresi tesisi için ne gibi tedbirler istenmişti?

İçisleri Bakanının konuşması

Asılsız sayılara bir son verilmesi istendi

Tahkik Komisyonu Başkanı Ali Rıza Aksoy, Başbakan Cemal Gürsel ile birlikte.

İstanbul'da sokaklara çıkma yasağı 2 saat kısıtlandı

Yassıadaya sevkedilen yüzelli kişinin tam listesi açıklandı

Ordu'dan «Zirai mücadele» de kullanılmak bahanesiyle 5700 maver istendiği açıklandı

KİMLİ KENDİMLİ TENKİD : Yetisir Artık!

Ordu'dan «Zirai mücadele» de kullanılmak bahanesiyle 5700 maver istendiği açıklandı

Ordu'dan «Zirai mücadele» de kullanılmak bahanesiyle 5700 maver istendiği açıklandı

İstanbulda Üniversite öğrencisi 12 genç kayıp

28 Nisan nümayişlerinden sonra kaybolan bu gençlerin hüviyetleri açıklandı

İzmirde sabık iktidarın hazırlattığı bir "kara liste,, ele geçirildi

İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden 12 kişiden 28 Nisan İstanbul'da sonra ortadan kaybolanların hüviyetleri açıklandı ve bu öğrencilerin isimleri, bu gazetede önce ve sonradan bu ayın sonuna kadar yayınlanacaktır. Kayıp Üniversitelerimiz:

İki yıl önce İstanbul'da düzenlenen 28 Nisan nümayişlerinden sonra ortadan kaybolanların hüviyetleri açıklandı. Bu öğrencilerin isimleri, bu gazetede önce ve sonradan bu ayın sonuna kadar yayınlanacaktır. Kayıp Üniversitelerimiz:

İstanbul'da 28 Nisan nümayişlerinden sonra ortadan kaybolanların hüviyetleri açıklandı. Bu öğrencilerin isimleri, bu gazetede önce ve sonradan bu ayın sonuna kadar yayınlanacaktır. Kayıp Üniversitelerimiz:

İstanbul'da 28 Nisan nümayişlerinden sonra ortadan kaybolanların hüviyetleri açıklandı. Bu öğrencilerin isimleri, bu gazetede önce ve sonradan bu ayın sonuna kadar yayınlanacaktır. Kayıp Üniversitelerimiz:

Tercüman

SEYDANIN KURBANLARI
CUMARTESİ
18 HAZİRAN 1960

Maliye Vekili Ekrem Alican beklenen mühim konuşmasını dün akşam radyoda yaptı

Sabıklar 102 ton altını rehine koymuşlar

5 Yılda ödenecek borç tutarı: 12 milyar 191 milyon Türk lirası

Yeni vergilerin ihdası yoluna gidilmiyor

Kota sistemi ve liberasyon devam edecek; Milli Korunma Kanunu yakında kaldırılıyor

Ankarada muhteşem bir miting yapılacak

Bu mitingde Devlet Bahriye Komutanı'nın konuşması yapılacaktır

Ankara, 17 (Haber) — Devlet Bahriye Komutanı'nın Ankara'da yapılacak mitinginde konuşması yapılacaktır. Bu mitingde Devlet Bahriye Komutanı'nın konuşması yapılacaktır.

Mahkûmlar af bekliyor

Türkiye'de mahkûmların af beklediği söylenmektedir. Bu mahkûmların af beklediği söylenmektedir.

BEŞİKTAŞLILAR BAĞIŞA DÜN HEP BİRDEN İSTİRAK ETTİLER

Musevi cemaati başkanı boyunda taşıdığı som altından dini sembolü valiyi ziyaret ederek, hazineye hibe etti

Beşiktaşlılar, başkanı boyunda taşıdığı som altından dini sembolü valiyi ziyaret ederek, hazineye hibe etti.

Beşiktaşlılar, başkanı boyunda taşıdığı som altından dini sembolü valiyi ziyaret ederek, hazineye hibe etti. Beşiktaşlılar, başkanı boyunda taşıdığı som altından dini sembolü valiyi ziyaret ederek, hazineye hibe etti.

POLİS KILIĞINA GİREN BİR DP' Lİ DAHA DÜN YAKALANDI

Sanki Ankara'da Adli mahkemeler tarafından derhal serbest edildi

Ankara, 17 (Haber) — DP' liler, Ankara'da Adli mahkemeler tarafından derhal serbest edildi. DP' liler, Ankara'da Adli mahkemeler tarafından derhal serbest edildi.

YILANCIYI ZİYARET ETTİLER — Menderese, Bayra, Koralta, Polatlıca som altından madalyalar ikram etmiş.

Polatlıca ailesi en az yüz yıllık servet yapmış

Etibank, çaldıkları yetmiyormuş gibi, Menderese, Bayra, Koralta, Polatlıca som altından madalyalar ikram etmiş

Polatlıca ailesi, en az yüz yıllık servet yapmış. Etibank, çaldıkları yetmiyormuş gibi, Menderese, Bayra, Koralta, Polatlıca som altından madalyalar ikram etmiş.

Polisler Taksim Abidesine gelen kuyucaklar

Abideye gelen kuyucaklar, polisler tarafından yakalandı

Abideye gelen kuyucaklar, polisler tarafından yakalandı.

Bedik'in cesedi gömüldü

Bedik'in cesedi, gömüldü. Bedik'in cesedi, gömüldü.

Ceza Usûlü Kanununda değişiklik yapıldı

Sakotların sor-guya çekilme-leri için 1 c a b edilecek kanunlar hazırlanmıştır

Ceza Usûlü Kanununda değişiklik yapıldı. Sakotların sor-guya çekilme-leri için 1 c a b edilecek kanunlar hazırlanmıştır.

İnönü'yü dün yüzlerce kişi ziyaret etti

Ankara, 17 (Haber) — İsmet İnönü'yü dün yüzlerce kişi ziyaret etti.

İnönü'yü dün yüzlerce kişi ziyaret etti. Ankara, 17 (Haber) — İsmet İnönü'yü dün yüzlerce kişi ziyaret etti.

Göz yaşartıcı bir dayanışma örneği

Ankara'da bir grup insan 15 dakikada 20 gözü yaşartıcı göz damlası üretti

Göz yaşartıcı bir dayanışma örneği. Ankara'da bir grup insan 15 dakikada 20 gözü yaşartıcı göz damlası üretti.

İmârdâ ilim esas tutulacak

İmârdâ ilim esas tutulacak. İmârdâ ilim esas tutulacak.

YTÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Doktora programına kayıtlı olan 18701001 no'lu Seren Güven, Doktora tezini benim danışmanlığında hazırlamış olup, daha önce Enstitü'nün verdiği izne istinaden, "Türk Basınında 1960 Askeri Müdahalesinin Değerlendirilmesi (Normatif Medya Kuramları Çerçevesinde) başlıklı tez metninde "sayfa altı dipnot sistemi" ve bu sisteme uygun olan "KAYNAKÇA" şablonu kullanılmıştır ve kontrolü tarafımdan yapılmıştır.

Bilginize saygılarımla arz ederim.